

คุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของวัดจีน ในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย

กรณีศึกษา : วัดจีนในกรุงเทพฯ

นายภากร ฉัตรเจริญสุข

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

VALUES AND CHANGES OF TEMPLES UNDER THE CHINESE BUDDHIST ORDER OF THE
SANGHA IN THAILAND : A CASE STUDIES OF CHINESE TEMPLES IN BANGKOK

Mr. Phakorn Chatcharoensuk

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture Program in Architecture

Department of Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2015

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	คุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของวัดจีน ในสังกัดคณะสงฆ์
	จีนนิกายแห่งประเทศไทย กรณีศึกษา : วัดจีนในกรุงเทพฯ
โดย	นายภากร ฉัตรเจริญสุข
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชชิตติ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชชิตติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ภัทร์ สีสัมพรโรจน์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร.ยุวรัตน์ เหมะศิลป์)

ภาคร ฆัตรเจริญสุข : คุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของวัดจีน ในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย
 กรณีศึกษา : วัดจีนในกรุงเทพฯ (VALUES AND CHANGES OF TEMPLES UNDER THE CHINESE
 BUDDHIST ORDER OF THE SANGHA IN THAILAND : A CASE STUDIES OF CHINESE TEMPLES IN
 BANGKOK) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร.วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ, 231 หน้า.

วัดจีนเป็นศาสนสถานทางพุทธศาสนา ที่มีความผูกพันอย่างแนบแน่นกับลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของวัดจีนในการเป็นตัวแทนสถาปัตยกรรมแบบจีน ตลอดจนงานศิลปกรรมและวัฒนธรรมของชาวจีน ที่เปี่ยมไปด้วยความงดงาม ความศักดิ์สิทธิ์ และเอกลักษณ์เฉพาะตัว วัดจีนจึงควรค่าอย่างยิ่งแก่การอนุรักษ์

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์หลักเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลง ที่ทำให้วัดจีนสูญเสียคุณค่าและความแท้ การวิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาทฤษฎี หลักการ ข้อกฎหมายในการอนุรักษ์ ตัวอย่างที่ดีของการอนุรักษ์วัดจีนในต่างประเทศ ตลอดจนศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและพัฒนาการของวัดจีนในประเทศไทย ต่อมาทำการสำรวจวัดจีน 4 แห่งในกรุงเทพฯ จากนั้นนำข้อมูลจากการศึกษาและสำรวจมาวิเคราะห์ในเรื่องคุณค่าและความแท้ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทุกช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า คุณค่าและความแท้ของวัดจีนเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างเอกลักษณ์ จิตวิญญาณ ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมกับการใช้สอย ตลอดจนบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ เนื่องจากวัดจีนเป็นโบราณสถานที่ยังมีการใช้งานอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดจีนจึงประสบกับปัญหาอันเกิดจากความเสื่อมทางกายภาพ ตลอดจนการใช้สอยที่ไม่เหมาะสม จนส่งผลให้คุณค่าและความแท้ของวัดจีนลดน้อยลงไป ด้วยเหตุดังกล่าว จึงควรมีการวางแผนทางในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงของวัดจีน โดยให้ความเคารพต่อคุณค่าและความแท้ของวัด ในขณะที่มีการคำนึงถึงการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการในอนาคต

โดยสรุป ปัจจัยสำคัญที่จะนำมาสู่ผลสำเร็จในการอนุรักษ์วัดจีนในกรุงเทพฯ ประกอบด้วย ก) ความเชื่อและความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนชาวจีนที่นำมาสู่เอกลักษณ์และจิตวิญญาณของวัดจีน ข) ประวัติความเป็นมาของวัดจีน อันเป็นบทหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชาวจีนโพ้นทะเล ค) สุนทรียภาพของงานสถาปัตยกรรมวัดจีนที่หลอมรวมกับงานศิลปกรรมทุกแขนง และ ง) การใช้สอยและประโยชน์ทางเศรษฐกิจของวัดจีนที่ได้รับการรักษาเป็นอย่างดีสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ภาควิชา สถาปัตยกรรมศาสตร์

ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา สถาปัตยกรรม

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปีการศึกษา 2558

5773329625 : MAJOR ARCHITECTURE

KEYWORDS:

PHAKORN CHATCHAROENSUK: VALUES AND CHANGES OF TEMPLES UNDER THE CHINESE BUDDHIST ORDER OF THE SANGHA IN THAILAND : A CASE STUDIES OF CHINESE TEMPLES IN BANGKOK. ADVISOR: WIMONRART ISSARATHUMNOON, 231 pp.

Chinese temples are the Buddhist monasteries that have a strong relationship with the descendants of overseas Chinese in Thailand for a long period of time. Considering their significance as the representation of Chinese architecture, arts and cultures, which are full of beauty, sacredness and uniqueness, the temples deserve historic preservation.

The main objective of this research is to propose the guideline for managing the changes that derogate values and authenticity of Chinese temples. The research commenced by studying of conservation theories, principles, techniques, regulations, good examples of conservation of the overseas of Chinese temples, as well as the study of history and development of Chinese temples in Thailand. The site surveys, then, were conducted at four Chinese temples in Bangkok. The assembled data from the reviews and surveys were analyzed on the statement of significances, authenticity, and the distinctive changes along the rich history of Chinese temples.

Analytically, the research revealed that values and authenticity of Chinese temples have been shaped by their identity, spirituality, history, relationship between architecture and functions, as well as socio-economic contexts. Since Chinese temples are the living monuments that have been continuously used from past to present, they have faced the threats of physical deterioration and inappropriate uses. These affected the decrease of significances and authenticity of the temples. Accordingly, heritage conservation and management of Chinese temples with the concerns about high respect of the temples' values and authenticity, as well as use efficiency to meet future requirement, should be created.

In conclusion, the principle factors to successfully conserve Chinese temples in Bangkok included: i) belief and faith of Chinese Buddhists which created identity and spirit of Chinese temples; ii) history of Chinese temples as a part of local history and cultures of overseas Chinese people in Thailand; iii) aesthetics of Chinese temples combining all kinds of arts; and iv) economic utilization and benefits of the temples which have been well maintained until the present times.

Department: Architecture

Student's Signature

Field of Study: Architecture

Advisor's Signature

Academic Year: 2015

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์กิตติคุณ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี ที่ให้คำปรึกษาและตัดสินใจในการเลือกหัวข้อวิทยานิพนธ์รวมถึงให้กำลังใจก่อนการลงมือทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ ผศ.ดร.วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญที่ให้ความรู้และแนวทางในเรื่องของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมรวมทั้งให้คำปรึกษาและข้อคิดเห็นตลอดการทำวิจัยครั้งนี้อย่างดีมาโดยตลอด และขอขอบคุณ รศ.ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนันธุ์ ผศ.ดร.เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร อ.ดร.ภัทร์ สีสัมพรโรจน์ และอ.ดร.ยุวรัตน์ เหมะศิลป์ ที่ให้ข้อมูลความรู้และข้อแนะนำต่างๆ ในการทำวิจัย รวมถึงคณาจารย์ภาควิชาสถาปัตยกรรมไทยที่ประสาทวิชาความรู้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อในระดับบัณฑิตศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ขอขอบคุณ พระคณาจารย์ธรรมวิมลเสี่ยเซง พระรุชติพจน์(หลวงจีนเสี่ยนัม) อ. เศรษฐพงษ์ จงสงวน คุณณัฐวุฒิ เมฆดี ที่ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณคุณปวีณะ ศิริวัฒน์ชัยพร ที่ให้ความกรุณาในการถ่ายภาพ

บุคคลสำคัญที่รัก เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือตลอดการทำงานวิจัยนี้ คุณสุธาน เทศทิม คุณภูมิพันธ์ คงจันทร์ คุณปวรุตม์ คำเพิ่มพูล คุณอนาวิน วิภาสวัตต์ คุณตรัสदनัย โยธา ศิลารักษ์ ผศ.ดร.ชัชพล ไชยพร คุณติณศานต์ วงศ์พรหม คุณสุนดา ปัญญาวงศ์ คุณชัชวาลย์ สุขเลิศนภาพกุล คุณโจ้รัชตะ กิจรุ่งเรืองไพศาล และคุณสุกฤษฎ์ ชัยภาคภูมิ

ท้ายนี้ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	1
สารบัญภาพ.....	2
บทที่ 1 บทนำ.....	10
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	10
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	12
1.3 ขอบเขตการศึกษา.....	12
1.4 ระเบียบวิธีการศึกษา.....	15
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	16
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
2.1 หลักการการอนุรักษ์.....	18
2.1.1 คุณค่า.....	19
2.1.2 ความแท้.....	19
2.2 ระดับของการอนุรักษ์.....	21
2.3 ขั้นตอนการอนุรักษ์.....	24
2.4 แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานที่มีการใช้งาน.....	25
2.5 แนวทางการอนุรักษ์สำหรับศาสนสถาน.....	27
2.6 ตัวอย่างการอนุรักษ์ศาสนสถาน.....	28
บทที่ 3 กรณีศึกษาวัดจันในกรุงเทพฯ.....	46

3.1 การศึกษาข้อมูลโดยรวมของวัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย	46
3.1.1 พุทธศาสนาแบบจีนในสังคมไทย	46
การเผยแผ่พุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศจีน	47
นิกายพุทธศาสนาในประเทศจีน	49
การเข้ามาสู่สังคมไทยของพุทธศาสนาแบบจีน	49
ความเจริญของคณะสงฆ์จีนนิกาย	50
บทบาทของคณะสงฆ์จีนนิกายในไทย	51
3.1.2 ประวัติการสร้างวัดจีนในประเทศไทย และในกรุงเทพฯ	52
ลักษณะของวัดจีน	54
วัดจีนในประเทศไทย	59
พัฒนาการรูปแบบการสร้างวัดจีนในกรุงเทพฯ	59
3.1.3 กิจกรรม พิธีกรรม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่วัด	59
กิจกรรมของฆราวาส	59
จิตวิญญาณของสถานที่	62
การวางผังลำดับอาคาร และการกำหนดทิศทาง	63
ที่ว่างและลักษณะของที่ว่าง	63
ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม	64
ที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์	65
แสงสว่าง	66
เสียง 67	
พิธีกรรมและความเชื่อ	67
3.2 กรณีศึกษาวัดจีนในกรุงเทพฯ	71
3.2.1 วัดทิพยวารีวิหาร	71

- ประวัติความเป็นมาและการบูรณปฏิสังขรณ์	71
- ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ	75
- รูปทรงและการออกแบบ	76
- องค์ประกอบผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม	79
- การใช้สอยและหน้าที่.....	79
- วิเคราะห์ผังของวัดทิพยวารีวิหารเมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple	85
- การจัดลำดับการเข้าถึง และลำดับการสักการบูชาของวัดทิพยวารีวิหาร	87
- พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดทิพยวารีวิหาร	89
- ลานเปิดโล่งของวัดทิพยวารีวิหาร	91
- ความหนาแน่นของผู้คนในช่วงที่มีปริมาณการใช้งานสูงสุด และการติดตั้ง งานระบบ อาคารชั่วคราวสำหรับการรองรับกิจกรรมต่างๆ ของวัดทิพยวา รีวิหาร.....	93
- คุณค่าของวัดทิพยวารีวิหาร	94
- ความแท้ของวัดทิพยวารีวิหาร	96
- ความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สูญเสียคุณค่าและความแท้ของวัดทิพยวารีวิหาร	97
3.2.2 วัดบำเพ็ญจินพรต	98
- ประวัติความเป็นมาและการบูรณปฏิสังขรณ์	98
- ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ	100
- รูปทรงและการออกแบบ	101
- องค์ประกอบผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม	102
- การใช้สอยและหน้าที่.....	102
- การจัดลำดับการเข้าถึง และลำดับการสักการบูชาของวัดบำเพ็ญจินพรต	109
- พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดบำเพ็ญจินพรต	112
- ลานเปิดโล่งของวัดบำเพ็ญจินพรต	113

-	ความหนาแน่นของผู้คนในช่วงที่มีปริมาณการใช้งานสูงสุด และการติดตั้ง งานระบบ อาคารชั่วคราวสำหรับการรองรับกิจกรรมต่างๆ ของวัดบำเพ็ญ จันทพร	115
-	คุณค่าของวัดบำเพ็ญจันทพร	116
-	ความแท้ของวัดบำเพ็ญจันทพร	118
-	ความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สูญเสียคุณค่าและความแท้ของวัดบำเพ็ญจัน พรต	119
3.2.3	วัดมังกรกมลาวาส	120
-	ประวัติความเป็นมาและการบูรณปฏิสังขรณ์	120
-	ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ	121
-	รูปทรงและการออกแบบ	123
-	องค์ประกอบผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม	124
-	การใช้สอยและหน้าที่	125
-	วิเคราะห์ผังของวัดจันทพรกมลาวาส เมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple	131
-	การจัดลำดับการเข้าถึง และลำดับการสักการบูชาของวัดมังกรกมลาวาส ...	133
-	พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดมังกรกมลาวาส	136
-	ลานเปิดโล่งของวัดมังกรกมลาวาส	137
-	ความหนาแน่นของผู้คนในช่วงที่มีปริมาณการใช้งานสูงสุด และการติดตั้ง งานระบบ อาคารชั่วคราวสำหรับการรองรับกิจกรรมต่างๆ ของวัดมังกร กมลาวาส	139
-	คุณค่าของวัดมังกรกมลาวาส	141
-	ความแท้ของวัดมังกรกมลาวาส	144
-	ความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สูญเสียคุณค่าและความแท้ของวัดมังกรกร ลาวาส	145

3.2.4 วัดโพธิ์แมนคุณาราม	147
- ประวัติความเป็นมาและการบูรณปฏิสังขรณ์	147
- ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ	149
- รูปทรงและการออกแบบ	151
- องค์ประกอบผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม	152
- การใช้สอยและหน้าที่	153
- วิเคราะห์ผังของวัดโพธิ์แมนคุณาราม เมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple	160
- การจัดลำดับการเข้าถึง และลำดับการสักการบูชาของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	162
- พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	165
- ลานเปิดโล่งของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	166
- ความหนาแน่นของผู้คนในช่วงที่มีปริมาณการใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบ อาคารชั่วคราวสำหรับการรองรับกิจกรรมต่างๆ ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	168
- คุณค่าของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	169
- ความแท้ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	171
- ความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สูญเสียคุณค่าและความแท้ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	172
บทที่ 4 วิเคราะห์เปรียบเทียบคุณค่าและความเปลี่ยนแปลงของวัดจีน	173
4.1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะสำคัญของวัดจีนในกรุงเทพฯ	173
4.1.1 ประวัติศาสตร์	173
4.1.2 ที่ตั้งและสภาพแวดล้อม	174
4.1.3 ผังบริเวณและพื้นที่ใช้สอย	175

-	สรุปการเปรียบเทียบระหว่างฝั่งวัดจีนในกรุงเทพฯ และ Shaolin Temple และความเป็นวัดจีนในกรุงเทพฯ	175
-	หน้าที่ขององค์ประกอบต่างๆ ของวัดจีนในกรุงเทพฯ	179
-	การจัดลำดับการเข้าถึง และลำดับการสักการบูชา	180
-	พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีนในกรุงเทพฯ	182
4.1.4	รูปทรงและการออกแบบ	184
4.2	คุณค่าของวัดจีน	185
4.2.1	คุณค่าทางด้านอารมณ์	185
-	ด้านความเป็นเอกลักษณ์	185
-	ด้านจิตวิญญาณ	187
4.2.2	คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม	190
-	ด้านประวัติศาสตร์	190
-	ด้านสุนทรียภาพและสถาปัตยกรรม	191
-	ด้านความสัมพันธ์กับเมือง	191
4.2.3	คุณค่าทางการใช้งาน	192
-	ด้านการใช้สอย	192
-	ด้านเศรษฐกิจ	193
4.3	ความแท้ของวัดจีน	194
4.3.1	สถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ	194
4.3.2	รูปทรงและการออกแบบ	195
4.3.3	การใช้สอยและหน้าที่	195
4.3.4	คุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้	195
4.4	ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของวัดจีนในกรุงเทพฯ ที่ทำให้สูญเสียคุณค่า และความแท้ของวัดจีน	196

4.4.1 ปัญหาทางกายภาพ.....	196
4.4.2 ปัญหาที่เกิดจากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เนื่องจากปริมาณคน การระบาย อากาศ ควันธูปเทียน การติดตั้งงานระบบและอาคารชั่วคราวและความไม่ เหมาะสมของกิจกรรม	196
4.4.3 ปัญหาทางสังคม	197
4.4.4 ปัญหาจากการพัฒนาบ้านเมือง.....	198
บทที่ 5 ข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์เพื่อรักษาคุณค่าและความแท้ของวัดจีน	200
1) ความเชื่อและความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนชาวจีน ที่นำมาสู่เอกลักษณ์และจิตวิญญาณ ของวัดจีน	202
- ปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์	202
- แนวทางในการรักษาและสืบทอดปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์	203
2) ประวัติความเป็นมาของวัดจีน อันเป็นบทหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชาว จีนโพ้นทะเล	207
- วัฒนธรรมแห่งลูกหลานชาวจีน	207
- บ้านที่ก่ประวัติศาสตร์ลูกหลานชาวจีน	208
- แนวทางในการจัดการความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อวัดจีนในด้าน วัฒนธรรมชุมชนและประวัติศาสตร์	208
3) สุนทรียภาพของงานสถาปัตยกรรมวัดจีนที่หลอมรวมกับงานศิลปกรรมทุกแขนง	210
- แนวทางในการรักษาและจัดการกับความเปลี่ยนแปลงด้านสถาปัตยกรรม และศิลปกรรม	210
- ข้อพิจารณาในการเลือกวิธีและกำหนดแนวทางการบูรณะซ่อมแซมและ ปรับปรุงพื้นที่ใช้สอย	212
4) การใช้สอยและประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน	215
- แนวทางการจัดการความเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการใช้งานในปัจจุบัน	215
บทสรุปและข้อเสนอแนะ	222

รายการอ้างอิง.....	225
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	231

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 ภาพแสดงวัดจีน สังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ในกรุงเทพฯ.....	14
ตารางที่ 2 ตารางแสดงกิจวัตรของพระสงฆ์กับการใช้พื้นที่ภายในวัดจีน	60
ตารางที่ 3 ตารางแสดงเทศกาลเช่นไหว้สำคัญของชาวจีน กิจกรรมและการพื้นที่ใช้งานภายในวัดจีน	68

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงวัดจีน สังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ในกรุงเทพฯ.....	13
ภาพที่ 2 แผนภาพแสดงขั้นตอนการศึกษา	15
ภาพที่ 3 ซุ้มประตูศาลบรรพชน Han Jiang Ancestral Temple	29
ภาพที่ 4 ด้านหน้าวิหารหลักของ Han Jiang Ancestral Temple	31
ภาพที่ 5 จิตรกรรมเทพเจ้าประตู.....	32
ภาพที่ 6 คานไม้แกะสลักเขียนสีและปิดทอง ภายในวิหารหลักของ Han Jiang Ancestral Temple	33
ภาพที่ 7 กระจับปี่ประดับด้านหลังคาของ Han Jiang Ancestral Temple	34
ภาพที่ 8 ทางเข้าหลักของ Cheng Hoon Teng Main Temple	35
ภาพที่ 9 ภายในวิหารหลักของ Cheng Hoon Teng Main Temple	36
ภาพที่ 10 คานจำหลักไม้ และองค์ประกอบที่มีการลงรักปิดทอง และจิตรกรรมลงรักปิดทอง ภายในวิหารหลักของ Cheng Hoon Teng Main Temple	37
ภาพที่ 11 ประติมากรรมกระจับปี่ประดับหลังคาวิหารหลักของ Cheng Hoon Teng Main Temple	38
ภาพที่ 12 ทางเข้าหลักของวัด Dalongdong Baoan Temple	40
ภาพที่ 13 ส่วนหน้าของวิหารหลักของวัด Dalongdong Baoan Temple	41
ภาพที่ 14 วิหารหลักของวัด Dalongdong Baoan Temple	42
ภาพที่ 15 ประติมากรรมกระจับปี่ประดับหลังคาของวัด Dalongdong Baoan Temple	43
ภาพที่ 16 จิตรกรรมฝาผนังของวัด Dalongdong Baoan Temple.....	44
ภาพที่ 17 ผังแสดงตำแหน่งอาคารของวัด Shaolin temple.....	58
ภาพที่ 18 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดทิพยวารีวิหาร	73
ภาพที่ 19 แผนที่แสดงที่ตั้งบริเวณโดยรอบวัดทิพยวารีวิหาร	75
ภาพที่ 20 รูปตั้งด้านหน้าวัดทิพยวารีวิหาร	76

ภาพที่ 21 วัดทิพยวารีวิหารก่อนการบูรณปฏิสังขรณ์	77
ภาพที่ 22 วัดทิพยวารีวิหารในปัจจุบัน.....	79
ภาพที่ 23 วิหารหน้า วัดทิพยวารีวิหาร	80
ภาพที่ 24 การใช้งานพื้นที่วิหารหน้าเพื่อประกอบพิธีกรรม	80
ภาพที่ 25 ภายในอุโบสถวัดทิพยวารีวิหาร	81
ภาพที่ 26 การใช้งานพื้นที่ภายในอุโบสถเพื่อประกอบพิธีกรรม.....	81
ภาพที่ 27 วิหารรองที่ประดิษฐานเทพเจ้าองค์สำคัญของวัด.....	82
ภาพที่ 28 การใช้งานวิหารรองของวัดทิพยวารีวิหาร	82
ภาพที่ 29 ผนังวัดทิพยวารีวิหาร	84
ภาพที่ 30 ผนังของวัดทิพยวารีวิหารเมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple.....	86
ภาพที่ 31 ภาพแสดงลำดับการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดทิพยวารีวิหาร.....	88
ภาพที่ 32 ภาพแสดงลำดับการสักการบูชาของวัดทิพยวารีวิหาร.....	89
ภาพที่ 33 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดทิพยวารีวิหาร.....	90
ภาพที่ 34 การแปรรูป space ให้เกิดความรู้สึกเหมือนเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ที่อยู่ด้านหน้าอุโบสถของ วัดทิพยวารีวิหาร.....	91
ภาพที่ 35 ภาพแสดงลานเปิดโล่งต่างๆ ของวัดทิพยวารีวิหาร.....	92
ภาพที่ 36 ภาพแสดงความหนาแน่นของปริมาณผู้ใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคาร ชั่วคราว ของวัดทิพยวารีวิหาร.....	93
ภาพที่ 37 บรรยากาศ ความหนาแน่นของปริมาณผู้ใช้งานในบริเวณอุโบสถวัดทิพยวารีวิหาร ในช่วงที่มีพิธีกรรม.....	93
ภาพที่ 38 บ่อน้ำทิพย์ของวัดทิพยวารีวิหาร.....	94
ภาพที่ 39 การรักษาองค์ประกอบสำคัญของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดทิพยวารีวิหาร ถึงแม้รูปแบบ สถาปัตยกรรมของวัดจะเปลี่ยนแปลงไป	95
ภาพที่ 40 ความเปลี่ยนแปลงของวัดทิพยวารีวิหารจากการบูรณปฏิสังขรณ์.....	96
ภาพที่ 41 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดบำเพ็ญเงินพรต.....	98

ภาพที่ 42 แผนที่แสดงที่ตั้งบริเวณโดยรอบวัดบำเพ็ญจินพรต	99
ภาพที่ 43 รูปตั้งด้านหน้าวัดบำเพ็ญจินพรต.....	100
ภาพที่ 44 วัดบำเพ็ญจินพรตก่อนปี พ.ศ. 2490.....	101
ภาพที่ 45 วัดบำเพ็ญจินพรตในปัจจุบัน	102
ภาพที่ 46 วิหารหน้า วัดบำเพ็ญจินพรต.....	103
ภาพที่ 47 วิหารหลัก วัดบำเพ็ญจินพรต	103
ภาพที่ 48 การใช้งานพื้นที่วิหารหลักวัดบำเพ็ญจินพรต.....	104
ภาพที่ 49 วิหารรอง วัดบำเพ็ญจินพรต.....	104
ภาพที่ 50 การใช้งานพื้นที่วิหารรองวัดบำเพ็ญจินพรต	104
ภาพที่ 51 วิหารบรรพชนวัดบำเพ็ญจินพรต	105
ภาพที่ 52 ผนังวัดบำเพ็ญจินพรต	106
ภาพที่ 53 ผนังของวัดบำเพ็ญจินพรตเมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple	108
ภาพที่ 54 ลำดับการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดบำเพ็ญจินพรต.....	110
ภาพที่ 55 ภาพแสดงลำดับการสักการบูชาของวัดบำเพ็ญจินพรต	111
ภาพที่ 56 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดบำเพ็ญจินพรต	112
ภาพที่ 57 หลังคามทัลชีท (metal sheet) ที่สร้างคลุมลานโล่งด้านหน้าวิหารหลักของวัดบำเพ็ญ จินพรต.....	113
ภาพที่ 58 ภาพแสดงลานเปิดโล่งของวัดบำเพ็ญจินพรต	114
ภาพที่ 59 ภาพแสดงความหนาแน่นของปริมาณผู้ใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคาร ชั่วคราว ของวัดบำเพ็ญจินพรต.....	115
ภาพที่ 60 ความหนาแน่นของผู้ใช้งานภายในวัดบำเพ็ญจินพรต ในช่วงเวลาที่มีพิธีกรรม.....	116
ภาพที่ 61 พระประธาน 3 องค์วิสดุผ้าป่านทาบรัก.....	116
ภาพที่ 62 ป้ายพระราชทานนามวัดบำเพ็ญจินพรต จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว.....	117

ภาพที่ 63 บรรยากาศของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดบำเพ็ญจินพรตที่พยายามรักษาไว้ให้คงเดิมมากที่สุด ถึงแม้ส่วนอื่นๆ จะมีการเปลี่ยนแปลง	119
ภาพที่ 64 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดมังกรกมลาวาส	120
ภาพที่ 65 แผนที่แสดงที่ตั้งบริเวณโดยรอบวัดมังกรกมลาวาส	121
ภาพที่ 66 รูปตั้งด้านหน้าวัดมังกรกมลาวาส	122
ภาพที่ 67 วัดมังกรกมลาวาสก่อนการบูรณปฏิสังขรณ์	123
ภาพที่ 68 วัดมังกรกมลาวาสในปัจจุบัน	124
ภาพที่ 69 วิหารหน้าวัดมังกรกมลาวาส.....	125
ภาพที่ 70 อุโบสถวัดมังกรกมลาวาส	126
ภาพที่ 71 การใช้งานพื้นที่อุโบสถวัดมังกรกมลาวาส.....	126
ภาพที่ 72 วิหารรองวัดมังกรกมลาวาส.....	126
ภาพที่ 73 การใช้พื้นที่วิหารรองวัดมังกรกมลาวาส.....	127
ภาพที่ 74 ศาลาบุญญโถยวัดมังกรกมลาวาส	129
ภาพที่ 75 การใช้งานพื้นที่ศาลาบุญญโถยวัดมังกรกมลาวาส.....	129
ภาพที่ 76 การใช้งานพื้นที่ศาลเจ้าภายในวัดมังกรกมลาวาส	129
ภาพที่ 77 ผนังวัดมังกรกมลาวาส	130
ภาพที่ 78 ผนังของวัดมังกรกมลาวาสเมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple.....	132
ภาพที่ 79 ทางเข้าด้านหน้าวัดมังกรกมลาวาส.....	133
ภาพที่ 80 ภาพแสดงลำดับการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดมังกรกมลาวาส.....	134
ภาพที่ 81 ภาพแสดงลำดับการสักการบูชาของวัดมังกรกมลาวาส.....	135
ภาพที่ 82 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดมังกรกมลาวาส.....	137
ภาพที่ 83 ลานเปิดโล่งของวัดมังกรกมลาวาส.....	138
ภาพที่ 84 ความหนาแน่นของผู้ใช้งานพื้นที่ภายในบริเวณหน้าอุโบสถวัดมังกรกมลาวาส.....	139

ภาพที่ 85 ภาพแสดงความหนาแน่นของปริมาณผู้ใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคาร ชั่วคราว ของวัดมิ่งกรมลาวาส.....	140
ภาพที่ 86 วิหารเทพเจ้าที่มีชื่อเสียงของวัดมิ่งกรมลาวาส	141
ภาพที่ 87 งานกระเบื้องตัดประดับหลังคาที่มีการเชิญช่างตัดกระเบื้องมาจากเมืองจีนมาเป็นผู้ บูรณปฏิสังขรณ์ เพื่อรักษาคุณภาพ และงานฝีมือช่างแบบดั้งเดิมไว้	143
ภาพที่ 88 การประกอบพิธีที่กระจาด ในเทศกาลสารทเดือน 7.....	144
ภาพที่ 89 บรรยากาศของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ขณะทำการบูรณปฏิสังขรณ์วัด ที่แสดงถึงความพยายาม ในการรักษาและดูแลต่อพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้หน่อยที่สุด	145
ภาพที่ 90 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดโพธิ์แมนคุณาราม	148
ภาพที่ 91 แผนที่แสดงที่ตั้งบริเวณโดยรอบวัดโพธิ์แมนคุณาราม	149
ภาพที่ 92 รูปตั้งด้านหน้าวัดโพธิ์แมนคุณาราม	151
ภาพที่ 93 วิหารหน้าวัดโพธิ์แมนคุณาราม	153
ภาพที่ 94 อุโบสถวัดโพธิ์แมนคุณาราม.....	154
ภาพที่ 95 การใช้งานพื้นที่อุโบสถวัดโพธิ์แมนคุณาราม.....	154
ภาพที่ 96 วิหารเก็บสังฆารของพระมหาคณาจารย์จิณธรรมสมาธิวัตร	154
ภาพที่ 97 การใช้งานพื้นที่ภายในวิหารเก็บสังฆาร	155
ภาพที่ 98 วิหารพระกษิติครรภโฑธิสัตว์วัดโพธิ์แมนคุณาราม.....	155
ภาพที่ 99 วิหารพระอวโลกิเตศวรโฑธิสัตว์ และการใช้พื้นที่ภายในวิหาร วัดโพธิ์แมนคุณาราม	156
ภาพที่ 100 วิหารบูรพาจารย์.....	156
ภาพที่ 101 วิหารบรรพชน วัดโพธิ์แมนคุณาราม	157
ภาพที่ 102 ผังพื้นวัดโพธิ์แมนคุณาราม	159
ภาพที่ 103 ผังของวัดโพธิ์แมนคุณารามเมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple.....	161
ภาพที่ 104 ภาพแสดงลำดับการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	163
ภาพที่ 105 ลำดับการสักการบูชาของวัดโพธิ์แมนคุณาราม.....	164
ภาพที่ 106 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	166

ภาพที่ 107 ภาพแสดงลานเปิดโล่งของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	167
ภาพที่ 108 ความหนาแน่นของปริมาณผู้ใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคารชั่วคราว ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	168
ภาพที่ 109 ความหนาแน่นของผู้ใช้งานในพื้นที่อุโบสถวัดโพธิ์แมนคุณาราม	169
ภาพที่ 110 การผสมผสานวัฒนธรรม จีน ไทย และทิเบตของวัดโพธิ์แมนคุณาราม	169
ภาพที่ 111 การวางอาคารและตำแหน่งของวัดจีนในกรุงเทพฯ	176
ภาพที่ 112 ตำแหน่งของลานเปิดโล่งที่สำคัญของวัดจีนในกรุงเทพฯ	178
ภาพที่ 113 ลำดับการเข้าถึงและการสักการะของวัดจีนในกรุงเทพฯ	182
ภาพที่ 114 ตำแหน่งองค์ประกอบที่สำคัญในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีนในกรุงเทพฯ	183
ภาพที่ 115 ภาพจำลองแสดงองค์ประกอบของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีนในกรุงเทพฯ	184
ภาพที่ 116 กิจกรรมการสวดมนต์และการประกอบศาสนพิธี	187
ภาพที่ 117 การประกอบศาสนพิธีร่วมกันระหว่างพระภิกษุและฆราวาส	187
ภาพที่ 118 การจัดรูปเพื่อการบูชาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด	187
ภาพที่ 119 การจัดเทียบบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในช่วงเทศกาล	188
ภาพที่ 120 การเข้ามาของแสงธรรมชาติจากพื้นที่เปิดโล่งสู่อาคาร	188
ภาพที่ 121 ที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์อยู่ในส่วนที่มีดและสำคัญที่สุด	189
ภาพที่ 122 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จฯ วัดมิ่งกรมลาวาส	190
ภาพที่ 123 ป้ายพระราชทานนามวัดบำเพ็ญเงินพรตจากรัชกาลที่ 5	190
ภาพที่ 124 ชุมชนหน้าวัดมิ่งกรมลาวาส เมื่อปีพ.ศ. 2500 แสดงถึงความสัมพันธ์ของวัดกับวิถี ชีวิตของคนในชุมชน	192
ภาพที่ 125 อาคารวัดบำเพ็ญเงินพรตที่มีสภาพเป็นอาคารพาณิชย์ตามความเปลี่ยนแปลงของ ชุมชนและเมือง	192
ภาพที่ 126 พิธีกรรมที่ใช้พื้นที่ด้านนอกอาคารวัดมิ่งกรมลาวาส	193
ภาพที่ 127 พิธีกรรมที่ใช้พื้นที่ภายในอาคารวัดบำเพ็ญเงินพรต	193

ภาพที่ 128 พระรัชราจารย์ประกอบพิธีโยคะตันตระเปรตพลีอุทิศ งานทิ้งกระจาด ซึ่งเป็นความเชื่อเรื่องการโปรดดวงวิญญาณของชาวจีนในเดือน 7.....	194
ภาพที่ 129 การติดตั้งเครื่องปรับอากาศชั่วคราวที่ไม่กลมกลืนกับรูปร่างด้านอาคารทำให้คุณค่าทางสุนทรียภาพและสถาปัตยกรรมลดลง.....	197
ภาพที่ 130 การติดตั้งอาคารชั่วคราวที่ขัดแย้งกับรูปร่างด้านอาคารทำให้เสื่อมคุณค่าทางสุนทรียภาพและสถาปัตยกรรม.....	197
ภาพที่ 131 อาคารพิพิธภัณฑวัตถุธรรมของวัดมิ่งกรมลาวาสที่ถูกสร้างขึ้นให้มีความสูงกว่าอาคารพาณิชย์ข้างเคียง เพื่อเป็นทางเข้าหลักของวัดจากแรงกดดันจากพื้นที่รอบข้างที่ขัดแย้งด้วยอาคารสูงมากมาย.....	198
ภาพที่ 132 หน้าอาคารของวัดมิ่งกรมลาวาสที่ถูกขัดแย้งจากอาคารสูงบริเวณข้างเคียง.....	199
ภาพที่ 133 แผนภาพแสดงการสรุปการศึกษาคุณค่าและความเปลี่ยนแปลงของวัดจีนในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย.....	201
ภาพที่ 134 ปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์.....	203
ภาพที่ 135 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์รวบรวมศิลปกรรมทางศาสนาที่เป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธา.....	204
ภาพที่ 136 การสวมตนเป็นองค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรมในคณะสงฆ์จีนนิกายฯ.....	204
ภาพที่ 137 ลานโล่งระหว่างอาคารทำให้ได้รับประโยชน์จากแสงธรรมชาติได้อย่างเต็มที่.....	205
ภาพที่ 138 โคมไฟดวงกลางมีความสวยงามวิจิตร เพื่อแสดงถึงความสำคัญและฐานานุศักดิ์ของตำแหน่งการประดิษฐานองค์พระประธาน.....	206
ภาพที่ 139 พิธีกรรมที่สำคัญจะรวบรวมวัฒนธรรมต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ทั้งศิลปะการแสดง การดนตรี อาหาร ฯลฯ.....	208
ภาพที่ 140 สถาปัตยกรรมวัดจีนที่หลอมรวมงานศิลปกรรมทุกแขนงเข้าไว้ด้วยกัน.....	210
ภาพที่ 141 การดูแลรักษาควรปฏิบัติอย่างเป็นกิจวัตรและต่อเนื่อง ที่มา : พระรชติพนธ์(หลวงจีนเสียนั้ม).....	211
ภาพที่ 142 การอนุรักษ์ศิลปกรรมอาคารอันเป็นหัวใจที่สำคัญอย่างหนึ่งของวัดจีน.....	213

ภาพที่ 143 การพัฒนาฝีมือช่างเป็นการรักษาศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของวัดจันทน์ให้คงอยู่รอด
สืบต่อไป.....214

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชนชาติไทยและจีนมีการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้ามาแต่โบราณ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยทวารวดี ศรีวิชัย สุโขทัย ในสมัยอยุธยา ชาวจีนในประเทศไทยได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นจนเกิดเป็นย่านชุมชนชาวจีนขึ้นในเขตพระนคร และเริ่มมีชาวจีนเข้ารับราชการในราชสำนักไทย สืบเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์¹

ชาวจีนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ลัทธิขงจื้อ และศาสนาเต๋าผสมผสานกัน การทำบุญทางพระพุทธศาสนาในอดีต ชาวจีนอาศัยวัดไทยในการทำบุญเป็นหลัก ในครั้งนั้น ปราภูมิพระสงฆ์จีนจาริกไปมาเพื่อนมัสการปูชนียสถานในไทยอยู่เสมอ แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้จำพรรษาถาวรในประเทศไทย ศูนย์กลางทางศาสนาของชาวจีนจึงเป็นลักษณะศาลเจ้า หรือที่พักพระสงฆ์แบบจีน แต่ยังไม่มีการสร้างวัดจีนตามแบบแผนหรือ² ชาวจีนในบางพื้นที่จะใช้วัดพระสงฆ์เวียดนามเป็นสถานที่ทำบุญ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระอาจารย์สกลเท็ง พระเถระนิกายเถรวาทหรือนิกายเซ็นชาวจีนจากมณฑลกวางตุ้ง ได้เดินทางจาริกมาสู่ประเทศไทยและจำพรรษาที่ศาลพระกวนอิมร้าง ถนนเยาวราช พระนคร สาธุชนชาวจีนเห็นความเคร่งครัดในศีลจรรย์วัตรอันงดงาม จึงได้ช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์ศาลพระกวนอิมร้าง เป็นอารามฝ่ายจีนนิกายขึ้นเป็นแห่งแรก คือวัดบำเพ็ญจีนพรต (ย่งฮอกยี่) ถนนเยาวราชในปัจจุบัน³ นอกจากนี้ พระภิกษุไฮซัน ชาวมณฑลหูหนาน ได้จาริกมาพำนักในอารามร้าง ต.บ้านหม้อ และในเวลาต่อมาท่านได้บูรณะอารามร้างที่จำพรรษาเป็นวัดทิพยวารีวิหาร (กำโล่วยี่)

¹ เศรษฐพงษ์ จงสงวน, ประวัติการถวายเป็นพุทธบูชา อนุสรณ์เนื่องในโอกาสที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทรงเป็นประธานถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทิพยวารีวิหาร กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 26 ตุลาคม 2557, หน้า 98

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 98

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 99

เมื่อพระสงฆ์ฝ่ายจีนมีมากขึ้น พระอาจารย์สกลเห็นควรขยายอารามให้พอเหมาะแก่จำนวนพระสงฆ์ จึงได้สร้างวัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) ขึ้นเป็นอารามฝ่ายจีนนิกายที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการบริหารปกครองของคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย⁴

ในปัจจุบัน วัดและสำนักสงฆ์ในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทยมีจำนวนทั้งหมด 17 แห่ง วัดและสำนักสงฆ์ที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ จำนวน 8 แห่ง แบ่งเป็นวัด 4 แห่ง และสำนักสงฆ์ 4 แห่ง วัดจีนในกรุงเทพฯ ทั้ง 4 นั้น เป็นวัดแห่งแรกของคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย และมีความสำคัญในด้านการบริหารปกครอง รวมทั้งเป็นต้นแบบของสถาปัตยกรรมของวัดจีนในประเทศไทย ที่สะท้อนถึงสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนได้เป็นอย่างดี โดยเป็นแหล่งรวบรวมศิลปกรรมและงานช่างแขนงต่างๆ ไว้จำนวนมาก เช่น งานประติมากรรม งานปั้นปูน งานปั้นกระดาษา(ผกษา) งานจำหลักไม้ งานประดับกระเบื้อง งานประดับอาคาร เป็นต้น นอกจากนี้วัดจีนจะเป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญในด้านการศาสนาแล้ว ยังเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ของเยาวชน ที่บรรพชาเป็นสามเณรเข้าศึกษาในโรงเรียนของวัด ตลอดจนวัดยังเป็นสถานที่ที่มีความผูกพันเป็นหนึ่งเดียวกับสังคมชาวไทยเชื้อสายจีนและประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดจีน ดังนั้นวัดจีนจึงเป็นหนึ่งในมรดกสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม ด้วยอายุการใช้งานที่ยาวนาน ทำให้มีการอนุรักษ์ ด้วยวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ ต่อเติม และปรับเปลี่ยนการใช้สอย โดยมีได้คำนึงถึงหลักการการอนุรักษ์และการเก็บข้อมูลที่ถูกต้อง มีการต่อเติมเปลี่ยนแปลงที่ขัดต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิม ส่งผลให้คุณค่าความสำคัญของวัดจีนลดลงไปอย่างน่าเสียดาย

ถึงแม้ว่าจะมีผู้ทำการศึกษาข้อมูลของวัดจีนในกรุงเทพฯ แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาทางด้านกายภาพ ยังไม่ได้ศึกษาลงลึกในด้านคุณค่า สภาพปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงของวัดอันจะส่งผลต่อการลดลงของคุณค่าที่ควรได้รับการรักษาไว้ ด้วยเหตุดังกล่าว การวิจัยนี้จะทำการประเมินคุณค่า และศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของวัดจีนในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย เพื่อนำ

⁴ เศรษฐพงษ์ จงสงวน, ประวัติการถวายผ้ากฐิน อนุสรณ์เนื่องในวโรกาสที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทรงเป็นประธานถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทิพยวารีวิหาร กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 26 ตุลาคม 2557, หน้า 99

ข้อมูลต่างๆ มากำหนดแนวทางการอนุรักษ์วัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย 4 แห่งที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

- 1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม โดยเฉพาะอาคารทางศาสนาที่มีการใช้สอยอย่างต่อเนื่อง
- 1.2.2 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดจีนในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย
- 1.2.3 เพื่อศึกษาถึงคุณค่าของวัดจีนในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย
- 1.2.4 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับวัดจีนในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย
- 1.2.5 เพื่อกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์วัดจีนในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ในกรุงเทพฯ

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาโครงการนี้ จะศึกษาวัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย 1) วัดทิพยวารีวิหาร (กัมโล่วยี่) 2) วัดบำเพ็ญจินพรต (ยงฮกยี่) 3) วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) 4) วัดโพธิ์แมนคุณาราม (โหมมั้งปอฮั้งยี่) (ดูแผนที่ที่ 1 และภาพที่ 1) โดยศึกษาประเด็นต่างๆ ดังนี้

- คุณค่าและความแท้ของวัดจีน
- การเปลี่ยนแปลงของวัดจีน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ กิจกรรม และความหมาย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยพิจารณาถึงเหตุปัจจัยของการเปลี่ยนแปลง ที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงคุณค่า

1. วัดเทพยวารวิหาร
2. วัดบำเพ็ญจีนพรต
3. วัดมิ่งกรมลาवास
4. วัดโพธิ์แมนคุณาราม

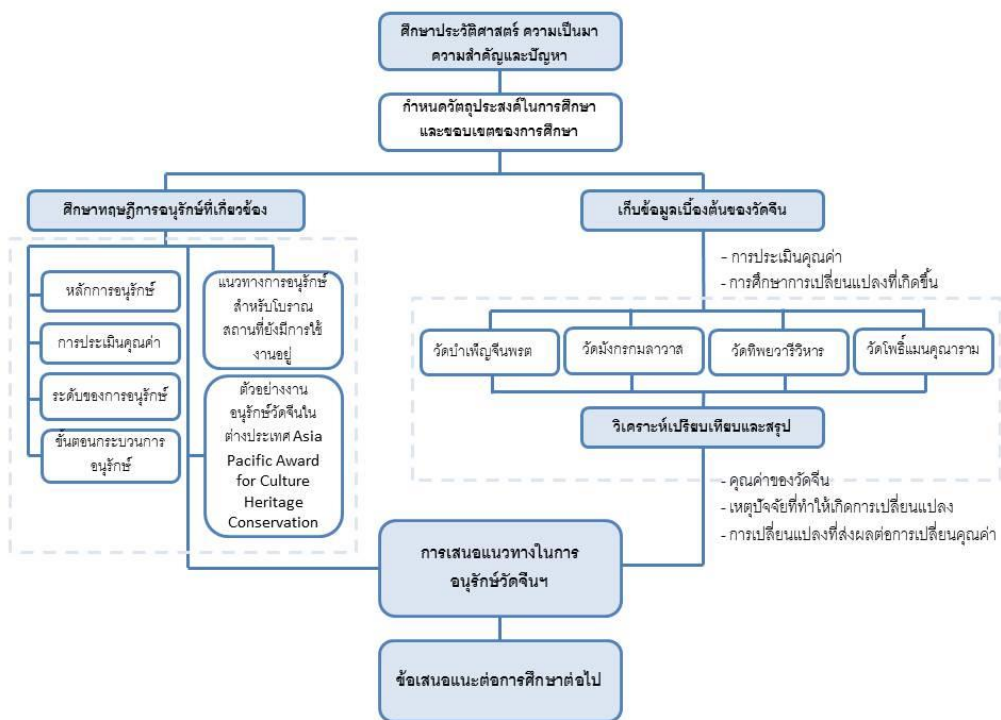
ภาพที่ 1 แผนที่แสดงวัดจีน สังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ในกรุงเทพฯ

No.	ชื่อวัด
1	<p>วัดทิพยวารีวิหาร ถนนตรีเพชร แขวงบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร</p>
2	<p>วัดบำเพ็ญจีนพรต ซอยเยาวราช 8 ถนนเยาวราช แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร</p>
3	<p>วัดมังกรกมลาวาส ถนนเจริญกรุง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร</p>
4	<p>วัดโพธิ์แมนคุณาราม ซอยวัดโพธิ์แมนคุณาราม ถนนสาธุประดิษฐ์ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร</p>

ตารางที่ 1 ภาพแสดงวัดจีน สังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ในกรุงเทพฯ

1.4 ระเบียบวิธีการศึกษา

- ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยในเรื่องการอนุรักษ์อาคารที่มีการใช้สอยอย่างต่อเนื่อง หลักเกณฑ์ในการอนุรักษ์ การประเมินคุณค่า กระบวนการในการดำเนินงานอนุรักษ์ และตัวอย่างการอนุรักษ์วัดจีนในต่างประเทศ เช่น กรณีศึกษาจาก Asia Pacific Award for Culture Heritage Conservation
- ขั้นตอนที่ 2 ประเมินคุณค่าของวัดจีนแต่ละวัด
- ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละวัด
- ประวัติการสร้างวัด
 - ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเรื่ององค์ประกอบทางกายภาพ ผังอาคาร พื้นที่ที่ใช้สอย กิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่างๆ และความหมายของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์
- ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลของวัดจีนทั้ง 4 วัด ในเรื่อง
- คุณค่าของวัดจีนในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ในกรุงเทพฯ
 - เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
 - ผลของการเปลี่ยนแปลงที่กระทบต่อคุณค่า
- ขั้นตอนที่ 5 เสนอแนวทางในการอนุรักษ์ โดยเน้นไปที่วิธีการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงเพื่อยังคงคุณค่าของวัดจีน

ภาพที่ 2 แผนภาพแสดงขั้นตอนการศึกษา

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 คุณค่าและความแท้ของวัดจีนในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย
- 1.5.2 เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบต่อคุณค่าและความแท้ของวัดจีนในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย
- 1.5.3 แนวทางการอนุรักษ์วัดจีนในกรุงเทพฯ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาคุณค่า ความแท้และการเปลี่ยนแปลงเพื่อการอนุรักษ์วัดจีนสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ในกรุงเทพฯ จึงมีประเด็นสำหรับการทบทวนทฤษฎีการอนุรักษ์ แนวความคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์สำหรับกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ ได้แก่ หลักการการอนุรักษ์ ระดับของการอนุรักษ์ ขั้นตอนการอนุรักษ์ แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานที่มีการใช้งาน ตัวอย่างการอนุรักษ์วัดจีน

วัดจีนสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทยในกรุงเทพฯ จัดเป็นอาคารประเภทศาสนสถานที่มีอายุการใช้งานมายาวนาน และมีการใช้สอยอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (living monument) ศาสนสถานจึงควรได้รับการอนุรักษ์ด้วยวิธีที่เหมาะสมโดยอาศัยหลักการอนุรักษ์ ซึ่งประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงที่น้อยที่สุด การรักษาคุณค่าและความแท้ เพื่อที่จะสามารถตัดสินใจเลือกระดับการอนุรักษ์อาคารประเภทศาสนสถาน และนำไปสู่ขั้นตอนการอนุรักษ์ สำหรับวัดจีนเป็นศาสนสถานจัดเป็น อนุสรณ์สถานหรือโบราณสถานที่มีการใช้สอย (Living monument or historic building) เพราะยังมีประโยชน์ใช้สอยเป็นที่เคารพสักการะมาจนถึงปัจจุบัน จึงต้องมีแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานที่มีการใช้สอยที่แตกต่างจากโบราณสถานทั่วไป เพื่อให้มีความสอดคล้องกับทั้งอาคารและผู้ใช้งาน และกรณีศึกษาการอนุรักษ์ศาสนสถาน โบราณสถานที่มีการใช้งาน จากการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกขององค์การยูเนสโก เพื่อเป็นแนวทางและกรอบสำหรับการวิจัยนี้

จากทฤษฎีและวรรณกรรมต่างๆ ที่ได้รับการทบทวนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 หลักการการอนุรักษ์

จากการศึกษาหลักการการอนุรักษ์ซึ่งได้มีการบัญญัติขึ้นหลายฉบับ และแนวทางที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นแนวทางสากลแนวทางของแต่ละประเทศและแนวทางสำหรับประเทศไทย พบว่ามีกฎบัตรที่เกี่ยวข้องและสามารถเป็นแนวทางในการทำงานวิจัยนี้ได้แก่ กฎบัตรเวนิซ (The Venice Charter : 1964) พ.ศ. 2507 มีแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน นิยามเกี่ยวข้องกับ ความสำคัญทางวัฒนธรรม คุณค่าทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ สังคม และวิทยาศาสตร์ เป็นกฎบัตรที่เป็นแม่แบบสำหรับหลักการและแนวทางการอนุรักษ์ในประเทศไทย กฎบัตรเบอร์รา (The Burra Charter : 1994) พ.ศ. 2537 ที่กล่าวถึงคุณค่า (Values) และพิธีสารฮอยอัน สำหรับการปฏิบัติการอนุรักษ์ที่ดีที่สุดเอเชีย (Hoi An Protocols for Best Conservation Practice in Asia) ที่อ้างอิงถึงกฎบัตรเบอร์รา และความเป็นของแท้ (Authenticity) ซึ่งความแท้มีความสัมพันธ์กับคุณค่าโดยการเป็นตัวชี้วัดระดับคุณค่าที่สำคัญ ดังนั้นการรักษาความแท้ของอาคารไว้ได้มาก จะยิ่งทำให้ระดับคุณค่าของอาคารมากขึ้นเช่นกัน

การรักษาความแท้ให้ได้มากที่สุดก็ย่อมเกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงที่น้อยที่สุด การเปลี่ยนแปลงนี้หมายถึงระดับของการอนุรักษ์ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมหรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หลักฐานที่สำคัญสามารถเล่าประวัติศาสตร์ของสถาปัตยกรรมคือตัวอาคารนั่นเอง ดังนั้นการอนุรักษ์ไม่ควรไปทำลายหลักฐานสำคัญที่อาคารนั้นจะใช้ในการเล่าเรื่องจากอดีต กฎบัตรเบอร์ราได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงไว้ว่า “การอนุรักษ์ควรกระทำให้มากที่สุดเท่าที่จำเป็นเพื่อให้สถานที่นั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้ แต่ให้มีการเปลี่ยนแปลงให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อคงคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมของสถานที่นั้นไว้” (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ, 2552)

ก่อนการพิจารณาเลือกวิธีการในการอนุรักษ์นั้น การคำนึงถึงคุณค่าและความแท้ของภาพรวมเป็นสิ่งสำคัญ ควรมีความละเอียดรอบคอบเพื่อรักษาคุณสมบัติของระบบทางวัฒนธรรมที่ปรากฏให้เห็นถึงความ เป็นของดั้งเดิมตั้งแต่เริ่มสร้างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพที่ต่อเนื่องมาตลอดช่วงอายุของมรดกนั้น (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ, 2552) ซึ่งวัดเงินมีความแท้ที่เกี่ยวข้องกับรูปทรงการออกแบบรวมถึงฝีมือช่าง วัสดุ ประโยชน์ใช้สอยและที่ตั้ง ดังนั้นการดำเนินการอนุรักษ์จะต้องคำนึงถึงการรักษาคุณค่า และความเป็นของแท้ในทุกๆ ด้าน โดยจะอธิบายเรื่องคุณค่า และความแท้ที่เกี่ยวข้องกับอาคารประเภทศาสนสถานดังนี้

2.1.1 คุณค่า

คุณค่าที่ใช้ในการประเมินอาคารประเภทศาสนสถาน ในงานวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ดังนี้ (feilden, 1988, p.6)

- 1) คุณค่าทางคุณค่าด้านอารมณ์ (emotional values) สามารถแบ่งออกเป็น ความน่ามหัศจรรย์ (wonder) ความเป็นเอกลักษณ์ (identity) ความต่อเนื่อง (continuity) ความเป็นจิตวิญญาณและความเป็นสัญลักษณ์ (spiritual symbolic)
- 2) คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม (cultural values) สามารถแบ่งออกเป็น เป็นเสมือนเอกสารบันทึกประวัติศาสตร์ (documentary) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ (historic) มีคุณค่าในเชิงโบราณคดี (archaeological) ความมีอายุขัย (age) เป็นของหายาก (scarcity) มีสุนทรียภาพ (aesthetic) มีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม (architectural) มีความสัมพันธ์ต่อเมือง ภูมิประเทศ และระบบนิเวศน์ (townscape and ecology) เป็นวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีความก้าวหน้า (technological and scientific)
- 3) คุณค่าทางการใช้งาน (use values) สามารถแบ่งออกเป็น สามารถใช้สอยได้ (function) มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ (economic) มีคุณค่าทางการเมืองและจริยธรรม (political and ethic)

2.1.2 ความแท้

การพิจารณาความแท้เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้สามารถตัดสินใจในการพิจารณาเลือกวิธีการในการอนุรักษ์ศาสนสถาน เพื่อรักษาความแท้ในทุกๆ ด้านเพราะความแท้มีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณค่า ในการรักษาคุณสมบัติของมรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏเห็นถึงความเป็นของดั้งเดิมตั้งแต่เริ่มสร้างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันและแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพที่ต่อเนื่องมาตลอดช่วงอายุของมรดกนั้น (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนจันฐิติ, 2552)

ในการพิจารณาความแท้จะใช้ข้อเสนอแนะสำหรับการพิจารณาของพิธีสารฮอยอัน (Hoi An Protocols For Best Conservation Practice in Asia) ที่กล่าวถึงกฎบัตรเบอร์รา (Burra Charter) ว่าความเป็นของแท้มี 4 ประเภทได้แก่

- 1) ความแท้ด้านสถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ (location and setting) ได้แก่ สถานที่ (ถิ่นที่ หรือย่านที่คนรับรู้ได้ มีความสัมพันธ์ หรือมีลักษณะเฉพาะตัว) (place) สภาพแวดล้อมโดยรอบ (setting) จิตวิญญาณของสถานที่ (sence of place) ประเด็นหรือสถานการณ์ในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่มีการให้ความสนใจ (environment niches) รูปทรงของที่ดินและการมองเห็น (landforms and vistas) สิ่งแวดล้อม (environs) องค์ประกอบต่างๆที่มีชีวิต มีการเปลี่ยนแปลงเติบโต (living element) ระดับของการขึ้นต่อสถานที่และเหตุการณ์ (degree of dependence of locate)
- 2) ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ (form and design) ได้แก่ พื้นที่ว่าง (spatial layout) การออกแบบ (design) วัสดุ (materials) งานหัตถกรรม (crafts) เทคนิคการก่อสร้าง (building techniques) วิศวกรรม (engineering) การศึกษาเรื่องชั้นดินชั้นหิน (stratigraphy) ความเชื่อมโยงกับมรดกหรือสถานที่อื่นๆ (linkages with other properties or sites)
- 3) ความแท้ด้านการใช้สอยและหน้าที่ (use and function) ได้แก่ การใช้สอย (uses) ผู้ใช้งาน (users) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถานที่ (associations) การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา (Change in use overtime) พื้นที่ที่มีการใช้งาน (spatial distribution of usage) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้งาน (impact of use) การใช้งานอันเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อม (use as a response of environment) การใช้งานอันเป็นผลมาจากบริบททางประวัติศาสตร์ (use as a response to historical context)
- 4) ความแท้ด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (immaterial qualities) ได้แก่ การแสดงออกทางด้านศิลปะ (artistic expression) คุณค่า (value) จิตวิญญาณ (spirit) ผลต่อความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ (emotional impact) บริบททางศาสนา (religious context) ความเกี่ยวข้องทางด้านประวัติศาสตร์ (historical associations) สัมผัสต่างๆ

เสียง กลิ่น รส (sounds smells and tastes) กระบวนการในการสร้างสรรค์ (creative process)

ความแท้ด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง สำหรับศาสนสถานเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมตะวันออกซึ่งเป็นการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นจากคติความเชื่อและขนบประเพณีที่ประสานสัมพันธ์กับการออกแบบและการใช้สอยสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมนั้นเป็นของแท้ในมิติที่ไร้กายภาพ เช่น คุณค่าด้านจิตวิญญาณ ความเชื่อทางศาสนา ความเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ และกระบวนการสร้างสรรค์ของช่างโบราณในวัฒนธรรมตะวันออก (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนษ์จิติ, 2552 ; น.94)

หลักการพิจารณาคุณค่าและความแท้ที่กล่าวมาข้างต้นจะนำมาใช้พิจารณาคุณค่าและความแท้ในบทต่อไป เพื่อเป็นกรอบในการพิจารณาเลือกวิธีการในการอนุรักษ์ศาสนสถานในอนาคต

2.2 ระดับของการอนุรักษ์

ระดับของการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับอาคารประเภทศาสนสถาน ในแนวทางต่างๆทั้งที่เป็นสากล และของประเทศไทย ซึ่งมาจากแนวทางทฤษฎีของเบอร์นาร์ด เฟลเดน นั้นประกอบไปด้วย การป้องกันการเสื่อมสภาพ (Protection) การบูรณปฏิสังขรณ์ (restoration) การคงสภาพอาคาร (preservation) การปรับปรุงอาคาร (adaptation, renovation) และการต่อเติมหรือสร้างอาคารใหม่ในสภาพแวดล้อมเก่า (addition, infill) ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

- 1) การป้องกันการเสื่อมสภาพ (Protection) หมายถึง การกระทำหรือกระบวนการในการใช้มาตรการต่างๆที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดผลในการป้องกันหรือคุ้มครองสภาพทางกายภาพของสถานที่ให้ผลจากการเสื่อมสภาพผูกพันการสูญหายหรือการถูกทำอันตรายได้แก่
 - การรับเข้าเป็นโบราณสถานแห่งชาติ (Acquisition) คือการกระทำกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเฉพาะอย่างที่ไม่ใช่กรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของเช่นสิทธิที่จะให้มีการปรับปรุงสถานที่

ทั้งหมดหรือบางส่วน ในประเทศไทยก็คือการขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งชาติ
นั่นเอง

- กฎหมายและการป้องกัน (Act and Protection) คือการออกกฎหมายคุ้มครอง
โดยที่ไม่ได้แต่ต้องตัวสถาปัตยกรรมทั้งด้านโครงสร้างและพื้นที่ตั้งโดยรอบ
เพียงแต่ป้องกันการบุกรุกทำไร่ประกอบด้วยการกำหนดขอบเขตตามระนาบการ
กำหนดขอบเขตตามแนวดิ่งการลดความหนาแน่นของประชากรและ
ยานพาหนะอันจะเกิดการสั่นสะเทือนบดบังโทษและอื่นๆ
 - การวิจัยและวิเคราะห์ทางวิชาการ (Research and Analysis of
Biochemical and Physical Conservation) คือการวิเคราะห์การคงสภาพ
ของตัวโบราณสถานเพื่อชะลอการเสื่อมสภาพอันเกิดจากธรรมชาติและส่งเสริม
ให้เห็นคุณค่าในสังคมอันประกอบด้วยการวิเคราะห์การคงสภาพทางด้าน
วิศวกรรมทางธรณีวิทยาและโครงสร้างการวิเคราะห์การสลายตัวของชิ้นส่วน
สถาปัตยกรรมด้านฟิสิกส์การปรับและทำลายจุลชีวันทางด้านเคมีและการ
ส่งเสริมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ทางด้านสังคม
- 2) การบูรณปฏิสังขรณ์ (Restoration) หมายถึง การกระทำหรือกระบวนการอันมีผล
ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สภาพตัวอาคารในปัจจุบัน ได้แก่
- การปฏิสังขรณ์ (Restoration) คือการกระทำหรือกระบวนการทำให้รูปทรง
หรือรายละเอียดต่างๆ ของสถานที่นั้น รวมทั้งสภาพที่ตั้งกลับมาเช่นที่เคย
เป็นอยู่ในอดีตวิธีการนี้อาจเป็นการนำส่วนต่อเติมที่สร้างขึ้นภายหลังออก หรือ
เป็นการเสริมทดแทนส่วนเดิมที่ขาดหายไปก็ได้
 - กลับสู่สภาพเดิม (Reinstatement) คือการนำชิ้นส่วนเดิมที่ช่างหล่อ ไปติดตั้ง
หรือซ่อมเปลี่ยนส่วนประกอบของตัวอาคารที่แตกร้าวบางส่วน และเสริม
โครงสร้างเฉพาะจุด
- 3) การคงสภาพอาคาร (Preservation) เป็นการรักษาอาคารให้คงสภาพเดิมอย่างที่เป็นอยู่
ชะลอการเสื่อมสภาพของอาคารนั้น พยายามที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อาจ
ทำให้เกิดความเสียหายกับอาคาร หรือกระบวนการในการใช้มาตรการต่างๆ ที่เหมาะสม
เพื่อที่จะดำรงไว้ซึ่งรูปทรงของอาคาร บูรณภาพ และวัสดุก่อสร้าง รวมถึงลักษณะและ

ชนิดของพันธุ์ไม้บนที่ดั่ง ให้คงอยู่ตามภาพที่ปรากฏสืบไป วิธีนี้จะใช้กับอาคารที่ยังมีความมั่นคง ยังไม่เป็นอันตรายถึงขั้นวิกฤตเพื่อประวิงเวลารอการบูรณะ โดยวิธีดังนี้

- การค้ำยัน หรือยึดรอบ
 - การเสริมสร้างความมั่นคง (Stabilization) คือการกระทำหรือกระบวนการในการใช้มาตรการต่างๆที่เหมาะสมเพื่อให้สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มีความสามารถทนต่อการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศได้สืบทอดไปหรือเพื่อเป็นการทำให้โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ไม่แข็งแรงปลอดภัยหรือที่มีการเสื่อมสภาพได้มีความมั่นคงขึ้นทั้งนี้รูปทรงตามที่ปรากฏในปัจจุบันและสิ่งก่อสร้างจะต้องคงไว้โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง
 - การสร้างสิ่งคลุมเพื่อป้องกัน (Protection) คือการกระทำเพื่อป้องกันหรือคุ้มครองสภาพทางกายภาพของสถานที่ให้ผลจากการเสื่อมสภาพผู้พึงการสูญหายหรือการถูกทำลายโดยมีการสร้างสิ่งครอบคลุมหรือเกราะคุ้มกันวิธีการนี้ในกรณีที่เป็นอาคารหรือสถาปัตยกรรมโดยทั่วไปจะเป็นการกระทำที่ไม่ถาวรและจะเกี่ยวข้องกับวิธีการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ในอนาคต
 - เคลือบและครอบ (Covering) คือวิธีการที่ใช้กับโบราณสถานที่ไม่สามารถจะบูรณะได้เพราะวัสดุก่อสร้างตัวโบราณสถานผู้เปื่อยเสื่อมสภาพและยังมีร่องรอยลวดลายรูปแบบปรากฏวิธีคือแบบคือใช้สารเคมีชนิดใส่ประเภทแล็กเกอร์เคลือบผิวนอกตัวอาคารในส่วนที่ถูกวัชพืชอากาศฝนและแสงแดดคุกคามแต่ต้องมีที่ระบายอากาศไว้เพื่อถ่ายที่ความชื้นได้ดินวิธีครอบก็คือการสร้างอาคารกรอกทั้งหมดมีช่องว่างภายในเช่นองค์พระปฐมเจดีย์และอนุสรณ์ดอนเจดีย์ เป็นต้น
 - การควบคุมความชื้น (Humidity) คือการกระทำเพื่อตัดหรือควบคุมความชื้น
- 4) การปรับปรุงอาคาร (Adaptation, Renovation) เป็นการรักษารูปลักษณะที่สำคัญและคุณค่าของอาคารไว้ แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงบางส่วนให้สามารถรองรับความต้องการแบบปัจจุบันได้ ประโยชน์ใช้สอยใหม่ที่จะเกิดขึ้นในอาคารเก่า นั้นจะต้องพยายามให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาคารให้น้อยที่สุด สิ่งที่ดีที่สุดก็คือการใช้อาคารในประโยชน์ใช้สอยเดิม

- 5) การต่อเติมหรือการสร้างอาคารใหม่ในสภาพแวดล้อมเก่า (Addition, Infill) การรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอาคารเก่าและใหม่ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อม และคงคุณค่าอยู่ได้ (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนรัชฎี, 2552, p.91)

2.3 ขั้นตอนการอนุรักษ์

การศึกษาคุณค่าและความเปลี่ยนแปลงของศาสนสถาน เพื่อการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์จำเป็นต้องทำความเข้าใจกระบวนการอนุรักษ์ เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาการอนุรักษ์ศาสนสถานอย่างเป็นระบบและนำไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การทำความเข้าใจโดยการรวบรวมข้อมูลทำที่เป็นเอกสารและข้อมูลทางกายภาพเพื่อสร้างความเข้าใจในภาพรวมการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่เป็นขั้นตอนสำคัญ และเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจพื้นที่นั้นๆ เช่น ขอบเขตพื้นที่ กฎหมาย ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งแหล่งที่มาของข้อมูลสามารถมาได้จากหลายแหล่ง

ขั้นที่ 2 การประเมินคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ เมื่อรวบรวมและศึกษาข้อมูลของอาคารหรือสถาปัตยกรรมจนเข้าใจอย่างถ่องแท้และกำหนดวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ จากนั้นจึงจะทำการวิเคราะห์คุณค่าของอาคารในด้านต่างๆ ให้ครบถ้วนมากที่สุด เช่น คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม หรือพิธีกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ต้องทำการวิเคราะห์สภาพและปัญหาอาคาร ซึ่งผลการวิเคราะห์สามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการวางแผนอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อไป

ขั้นที่ 3 การศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 4 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการและการอนุรักษ์ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจาก 3 ขั้นตอนแรกเพื่อใช้ในการกำหนดเป้าหมายของโครงการอนุรักษ์และให้ความมั่นใจได้ว่าจะมีการรักษาคุณค่าความสำคัญของพื้นที่นั้นไว้และสามารถสืบทอดต่อไปอันในอนาคตได้

ขั้นที่ 5 การพัฒนากลยุทธ์เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

ขั้นที่ 6 การปฏิบัติงานตามแผนและการทบทวนแผน การทบทวนแผน หลังจากที่ได้ดำเนินการตามแผนงานแล้ว ควรจะมีการทบทวนแผนเป็นระยะๆ เนื่องจากปัจจัยแวดล้อมมีการ

เปลี่ยนแปลง หรืออาจมีอุปสรรคที่ไม่คาดคิดมาก่อน หรืออาจได้รับข้อมูลใหม่ๆ จึงควรมีการทบทวน และปรับปรุงแผนด้วย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างต่อเนื่อง

2.4 แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานที่มีการใช้งาน

แนวทางการอนุรักษ์สำหรับโบราณสถานที่ยังมีการใช้งานอยู่⁵

1. โบราณสถานใดที่ยังมีประโยชน์ใช้สอยอยู่ จะทำการอนุรักษ์โดยการเสริมสร้าง หรือต่อเติมสิ่ง ที่จำเป็นขึ้นใหม่ก็ได้ เพื่อความเหมาะสม ทั้งนี้ไม่จำเป็นจะต้องทำให้เหมือนของเดิมทีเดียว แต่สิ่งที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่นั้น จะต้องมิลักษณะกลมกลืน และไม่ทำลายคุณค่าของโบราณสถาน นั้นๆ
2. การปรับปรุงภายในอาคารนั้น ให้กระทำได้หากมีความจำเป็น แต่จะต้องไม่ทำให้อ องค์ประกอบภายในอาคารนั้นเสียหาย เช่น การปรับปรุงผนัง การทาสี หรืออื่นๆ
3. โบราณสถานที่มีการอนุรักษ์ โดยมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขมาก่อนแล้ว จะต้องพิจารณาศึกษา ให้ละเอียดว่าได้บูรณะแก้ไขมาแล้วกี่ครั้ง ผิดถูกอย่างไร ระยะเวลาานเท่าใด การอนุรักษ์ ใหม่ที่จะทำนี้ไม่จำเป็นจะต้องใช้แบบใดแบบหนึ่งเสมอไป แต่ให้พิจารณาเลือกแบบที่ เหมาะสมที่สุดเป็นหลักในการอนุรักษ์ เพื่อให้โบราณสถานนั้นมีคุณค่าและความสำคัญมาก ที่สุด ทั้งนี้จะต้องทำเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นปรากฏถึงการเปลี่ยนแปลงแก้ไข จะด้วยวิธีการ บันทึกลงเป็นเอกสาร เขียนแบบไว้ ทำหุ่นจำลองหรือโดยวิธีการอนุรักษ์ก็ได้
4. ทำให้มีความพยายามทุกวิถีทางอย่างมีเหตุผล ในการนำเสนอสถานที่สำคัญทาง ประวัติศาสตร์มาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอาคาร พื้นที่ตั้ง และสิ่งแวดล้อมของอาคารน้อยที่สุด หรือมีฉะนั้นก็ให้ใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ ดั้งเดิมที่ตั้งใจไว้ของสถานที่นั้น
5. วัสดุ อุปกรณ์ ส่วนประกอบของอาคาร เช่น บานพับ กรอบประตู ฯลฯ หากจำเป็นจะต้อง เปลี่ยน ควรพยายามหาวัสดุรุ่นเดียวกันมาใช้ หากหาไม่ได้ก็พยายามหาวัสดุที่กลมกลืนให้ มากที่สุดมาทดแทน

⁵ ศิลปากร กรม กองโบราณคดีฯ และแนวทางปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี กรุงเทพฯ 2533

6. การอนุรักษ์โบราณสถานใดๆ ก็ตาม จะต้องคำนึงถึงภูมิทัศน์ และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ โบราณสถานนั้นด้วย สิ่งใดที่จะทำลายคุณค่าของโบราณสถานนั้นๆ ให้ดำเนินการปรับปรุงให้เหมาะสม
7. สิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นใหม่ในบริเวณใกล้เคียงกับโบราณสถาน ควรระวังไม่ให้ขนาด สีและแบบ ไปทำลายคุณค่าของโบราณสถานนั้นๆ
8. การบูรณะจะต้องหยุดการกระทำลง ณ จุดที่มีการคาดเดาเกิดขึ้น ถ้าการต่อเติมมีความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อความแข็งแรงของอาคาร หรือความจำเป็นอื่นใดเป็นที่สุด การกระทำนั้นให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่เพียงพอตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทาง กายภาพหรือทางภาพถ่าย เป็นสาระในการยึดถือมากกว่าที่จะออกแบบด้วยการคาดเดา โดยที่ลักษณะและวัสดุที่ใช้เป็นส่วนต่อเติมนั้นควรแตกต่างกับของเดิมแต่ควรให้เข้ากันได้ ทั้งในแง่ของสัดส่วน ลักษณะการออกแบบ สี ลายผิว และคุณภาพทางทัศนวิสัยอื่นๆ โดยให้เป็นไปในลักษณะร่วมสมัย และให้เป็นไปในลักษณะร่วมสมัย และให้มีเครื่องหมายประทับแจ้งเวลาที่บูรณะ แต่ยังคงรูปลักษณะของอาคารดั้งเดิมไว้ได้
9. แนวทางการอนุรักษ์ศิลปกรรมตกแต่งอาคารที่ปรากฏในมติว่าด้วยการอนุรักษ์ของ คณะกรรมการว่าด้วยโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ (LE CONSEIL SUPERIEUR DES ANTIQUITE'S ET DES BEAUX-ARTS) หลักการ และแนวทางอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของกองโบราณคดี และ ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์ โบราณสถานปี พ.ศ. 2528 โดยเนื้อหาหลักแล้วจะมีความคล้ายคลึงกับการอนุรักษ์ สถาปัตยกรรม หากจะมีข้อแตกต่างกันบ้างดังนี้
 - การอนุรักษ์ชิ้นส่วนที่มีคุณค่าเยี่ยมยอดทางจิตรกรรม ประติมากรรม และ โบราณวัตถุ ซึ่งติดอยู่ หรืออยู่ประจำโบราณสถานนั้นๆ ทำได้แต่เพียงสงวน รักษา หรือเพิ่มความแข็งแรงเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อรักษาคุณค่าของเดิมให้ปรากฏเด่นชัดมากที่สุด ยกเว้นปูนฉาบที่ที่มีการคารพหุชาสีบเนื่องมาโดยตลอด และ ได้รับการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการแล้ว
 - เพื่อป้องกันมิให้ชิ้นส่วนของโบราณสถานที่มีคุณค่าทางศิลปะ ซึ่งรวมถึง ประติมากรรม จิตรกรรม และศิลปกรรม เกิดความชำรุดเสียหาย หรือถูกโจรกรรม จะต้องนำชิ้นส่วนนั้นมาเก็บรักษาไว้ในสถานที่อันปลอดภัย และ

ถูกต้องตามกฎหมาย พร้อมทั้งแบบจำลองให้เหมือนของเดิมไปประกอบไว้ในที่
โบราณสถานนั้นแทน ซึ่งวิธีการนี้จะปฏิบัติได้ ก็เมื่อไม่สามารถรักษาได้โดยวิธี
อื่นแล้ว

2.5 แนวทางการอนุรักษ์สำหรับศาสนสถาน

แนวทางแนวทางการอนุรักษ์สำหรับศาสนสถาน ซึ่งหลักการโดยทั่วไปจะเหมือนกับ
โบราณสถานอื่นๆแต่จะมีข้อแตกต่างบางประการดังนี้

- 1) โบราณสถานที่เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพบูชา ซึ่งเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันดีของ
ประชาชนโดยทั่วไป จะต้องบูรณะไว้โดยไม่มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ลักษณะสีและ
ทรวดทรง ซึ่งจะทำให้โบราณสถานนั้นหมดคุณค่า หรือเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ไป
- 2) อาคารทางศาสนา รูปเคารพทางศาสนา อนุสาวรีย์ การบูรณะให้บูรณะตามแบบอย่าง
ประเพณีที่สืบทอดกันมา
- 3) ศาสนสถาน เป็นโบราณสถานของรัฐเว้นที่จะเข้าไปแทรกแซง หน้าที่การดูแลศาสนสถาน
เป็นของนักบวชและมหาเถรสมาคม หรือองค์กรทางศาสนาเป็นหลัก ซึ่งจะจัดตั้ง
หน่วยงานที่มีหน้าที่ให้คำปรึกษาทางเทคนิค และจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุรักษ์ (แต่โดย
ส่วนใหญ่แล้วงบประมาณจะมาจากรายได้ของศาสนสถานนั้นๆ และจากการบริจาคของ
ประชาชนโดยมีการพึ่งรัฐบาลน้อยมาก) และเมื่อจะทำการดัดแปลง ซ่อมแซม ขยาย รื้อ
ถอน หรือติดตั้งอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในศาสนสถานขึ้นทะเบียนต้องได้รับคำ
อนุญาตจากองค์กรทางศาสนานั้น
- 4) หน่วยงานที่ให้คำปรึกษาทางด้านเทคนิคการอนุรักษ์แก่ศาสนสถาน ต้องประกอบด้วย
ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านสถาปัตยกรรม โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และเถระชั้นผู้ใหญ่
ของศาสนานั้นๆ ด้วย
- 5) การอนุรักษ์ศาสนสถานให้อยู่ในสภาพที่ดีนั้น ในทางปฏิบัติของปล่องต่างประเทศจะเป็น
ผลมาจากกฎหมายซึ่งบังคับให้ศาสนสถานทุกแห่งต้องจ้างสถาปนิกผู้ชำนาญการ มา
ตรวจสภาพอาคารของศาสนสถานเป็นประจำทุกๆ 5 ปี และข้อเสนอในการซ่อมแซม

ของสถาปนิกจะต้องมีการปฏิบัติตาม (เป็นหลักการที่ปฏิบัติในประเทศอังกฤษในปัจจุบัน)

2.6 ตัวอย่างการอนุรักษ์ศาสนสถาน

ในการศึกษาคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของวัดจีนสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ในกรุงเทพฯ เพื่อกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ จำเป็นต้องศึกษาตัวอย่างที่ทำการอนุรักษ์วัดจีนในระดับสากล ซึ่งการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกของยูเนสโกมีการมอบรางวัลให้กับโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูที่ประสบความสำเร็จในระดับสากลและโครงการที่ได้รับรางวัลนี้มีโครงการการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัดจีน ซึ่งมีความน่าสนใจ และสามารถนำมาเป็นกรณีศึกษา เพื่อเป็นแนวทาง และกรอบในการวิจัยนี้

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาโครงการอนุรักษ์ดีเด่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมีดังนี้

- 1 การรักษาคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมให้ปรากฏ เพื่อแสดงจิตวิญญาณของสถานที่ผ่านงานอนุรักษ์
- 2 การเลือกประโยชน์ใช้สอยและการปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้เหมาะสม
- 3 การสื่อความหมายถึงความสำคัญของโครงสร้าง ในด้านวัฒนธรรม สังคมประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมในงานอนุรักษ์
- 4 ความเข้าใจในเทคนิคของการอนุรักษ์ซ่อมแซมเพื่อสื่อความสำคัญของอาคาร
- 5 การใช้และการควบคุมคุณภาพของการใช้อาคาร ช่างฝีมือ และเทคนิคในการอนุรักษ์อาคารอย่างเหมาะสม
- 6 การใช้วัสดุอย่างเหมาะสม
- 7 องค์ประกอบในการแก้ปัญหาในงานอนุรักษ์ ที่คำนึงถึงรูปแบบภายนอกและลักษณะที่ว่างภายในของอาคาร

8 กระบวนการและผลงานอนุรักษ์ต้องเอื้อประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อม และเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชน

9 แนวทางปฏิบัติและนโยบายการอนุรักษ์มีอิทธิพลกับการอนุรักษ์อื่น ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศระดับภูมิภาค หรือในระดับสากล

10 ความสามารถในการเจริญเติบโตของสังคมและเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง และความสัมพันธ์ของโครงการ รวมทั้งการจัดการเพื่ออนาคตของการใช้และการดูแลรักษา

11 ความซับซ้อน ความละเอียดอ่อน และเทคนิคที่สอดคล้องของวิธีการอนุรักษ์ของโครงการ ซึ่งตัวอย่างการอนุรักษ์วัดจีนในต่างประเทศที่คัดเลือกมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางของงานวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

- 1) Han Jiang Ancestral Temple, Penang, Malaysia, 2006, Award of Merit

ภาพที่ 3 ซุ้มประตูศาลบรรพชน Han Jiang Ancestral Temple

รายละเอียดโครงการ

ชื่อโครงการ : Han Jiang Ancestral Temple

ที่ตั้งโครงการ : 127 Chulia Street, Gorge Town, Penang, Malaysia

ขนาดโครงการ : 796 ตารางเมตร

งบประมาณ : 395,000 US dollars

หน่วยงานที่รับผิดชอบ : Lim Gaik Siang และ Dato' Khor Teng How

Heritage Architect: Lim Gaik Siang

ผู้รับเหมา : Tan Yeow Wooi Cultural Research Studio and Xiao Wen Si Heritage Contractor

วันสิ้นสุดโครงการ : 11 มีนาคม 2005

สร้างขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 ศาลบรรพชนได้รับการบูรณะย้อนกลับไปในยุคที่รุ่งเรืองในอดีต จากความพยายามที่น่ายกย่องของชุมชนแต่จิวในปีนี้ โครงการนี้เป็นตัวอย่างที่ดีของสไตล์แต่จิวในวัดจินอาคารได้รับความเสียหายอย่างหนักจากการใช้งานเป็นโรงเรียน และการต่อเติมอาคารอย่างไร้จิตสำนึกและการปรับปรุงมากกว่าหลายปี การวิจัยอย่างพิถีพิถันทั้งในมาเลเซียและจีนได้ค้นพบประวัติศาสตร์ของอาคารและสถาปัตยกรรม เพื่อรายงานกระบวนการในการบูรณปฏิสังขรณ์ช่างฝีมือระดับอาจารย์จากประเทศจีนถูกเชิญมาเพื่อให้มั่นใจว่าระดับของฝีมือช่างจะตรงกับมาตรฐานของเดิม ทั้งในด้านวัสดุและเทคนิค นอกจากนี้ยังแสดงรายละเอียดการประดับตกแต่งที่สวยงามของอาคารด้วยแสงที่สลบซับซ้อน จากใยแก้วนำแสง การฟื้นฟูทางวัฒนธรรมและโปรแกรมทางการศึกษาทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จในการฟื้นฟูอาคารทางศาสนา และประโยชน์ทางสังคม ทำให้ Han Jiang Ancestral Temple ทำหน้าที่อีกครั้งในฐานะหัวใจของชุมชน

เรื่องย่อโครงการ

ศาลบรรพชนถูกสร้างขึ้นในปี 1870 โดยสมาคมชาวแต่จิวปีนัง ซึ่งชาวแต่จิวอพยพมาจากเมืองแต่จิวในมณฑลกวางตุ้งซึ่งเป็น 1 ใน 6 กลุ่มภาษาหลักของจีนในประเทศมาเลเซีย ศาลนี้ถูกสร้างขึ้นในรูปแบบ สี เตียน กิม (สี่จุดทอง) ซึ่งหมายถึงหลังคาจั่ว 4 จั่ว หารูปกันให้เกิดโถงสี่เหลี่ยมภายใน ในขณะที่ด้านนอกเป็นแบบปกติ รายละเอียดการตกแต่งภายในแสดงถึงความมั่งคั่ง รวมถึงตัวอย่างงานช่างฝีมือชั้นยอดของแต่จิว เช่น Chien nien (งานประดับกระเบื้องตัด), จิตรกรรมฝาผนัง, กลอนคู่ที่เขียนบนแผ่นไม้ และคำยันต์หลักไม้ส่วนต่อเติมที่ถูกสร้างขึ้นในปี 1890 เป็นเครื่องยืนยันถึงความเจริญรุ่งเรืองและมั่งคั่งที่เพิ่มขึ้นของชุมชนแต่จิวท้องถิ่นในช่วงเวลานั้น

การใช้งานเป็นโรงเรียนนั้นนำไปสู่การต่อเติม เช่น ประตูบานเพ็ญมุกถอดออกเพื่อให้มีพื้นที่เพียงพอสำหรับการเป็นห้องเรียน และถูกนำไปโยนทิ้งหรือมีการเก็บรักษาที่ไม่ถูกต้อง ในปี 1935 มีการ

ปรับปรุงครั้งใหญ่ที่นำวัสดุแปลกปลอม เช่น กระเบื้องปูพื้นและหินขัดมาใช้ มีการเปลี่ยนแปลงช่องทางข้างประตูอาคารไปเป็นสำนักงานและห้องพักรู นอกจากนี้ส่วนหน้าของหลังคาถูกต่อเติมโดยการติดกันเสาโลหะในความพยายามที่จะลอกเลียนแบบหลังคาจีน การบูรณะแบบเฉพาะกิจโดยงบประมาณที่ต่ำ วัสดุสมัยใหม่ มีการก่อสร้างสนามเบดมินตันในลาน และมีการทาสีทับภาพวาดเก่า เช่น เทพเจ้าประตู

ภาพที่ 4 ด้านหน้าวิหารหลักของ Han Jiang Ancestral Temple

ในปี 2000 ก่อนที่จะเริ่มโครงการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาลบรรพชนแห่งนี้ต้องเผชิญกับความวิกฤตในด้านโครงสร้าง รวมถึงหลังคารั่วที่เกิดจากรอยแตกที่ปล้นลมของหลังคา การเสื่อมสภาพทั่วไปในภาพรวมของกายภาพอาคารสะท้อนให้เห็นถึงการลดลงในความเป็นส่วนหนึ่งของคนกับวัดในชุมชน แต่จิว ในขณะที่ชาวแต่จิวในชุมชนทยอยกันย้ายออกจากพื้นที่ด้านใน Gorge town ทำให้พิธีกรรมงานเฉลิมฉลองและเทศกาลในวัดสูญเสียมชีวิตชีวาอย่างต่อเนื่อง โครงการบูรณะเป็นกังวลกับทั้งการฟื้นฟูทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรมของวัด ด้วยความตั้งใจที่จะต่ออายุของภาพรวมอาคารกับ 2000 สมาชิกของสมาคมที่มีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดและเพื่อการฟื้นฟูให้เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมแต่จิวและชุมชนในปีนั้น

ภาพที่ 5 จิตรกรรมเทพเจ้าประตู

แนวทางการอนุรักษ์

โครงการพยายามที่จะรักษาความสมบูรณ์ของสถาปัตยกรรมและโครงสร้างและการใช้วัสดุ และเทคนิคที่ใช้เป็นของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในขณะที่หยุดหลักการของสถาปัตยกรรมจีน และฮวงจุ้ยลักษณะสถาปัตยกรรมที่เสื่อมสภาพได้รับการซ่อมแซมมากกว่าการแทนที่ ทีมงานในโครงการได้ตัดสินใจบนพื้นฐานออกแบบ case by case เกี่ยวกับระยะเวลาที่องค์ประกอบของวัดควรได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ หรือวัสดุใหม่ที่อาจจะนำมาใช้ในการปรับปรุงด้วยความตั้งใจ การสำรวจเบื้องต้นของสภาพอาคารได้ดำเนินการก่อนที่จะมีขั้นตอนการประกวดราคา ตามเอกสารภาพถ่าย การสำรวจความเสียหายอย่างเต็มรูปแบบ แบบรังวัด และตรวจสอบรายการทรัพย์สิน สิ่งของที่ สามารถเคลื่อนย้ายได้ ในการศึกษาค้นคว้าได้ค้นพบวิธีการใช้งานอาคารที่เกิดขึ้น และสิ่งที่ถูกปรับเปลี่ยนระหว่างการปรับปรุงในครั้งก่อน ที่มีประวัติศาสตร์ การตรวจสอบโหนดที่ดิน แผนที่ ภาพถ่าย และประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ผู้รับเหมาและทีมอนุรักษ์ได้ไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับสไตล์เต๋อจิว และสไตล์อื่นๆ ของสถาปัตยกรรมวัด และแหล่งวัสดุและช่างฝีมือในประเทศจีน วัสดุที่ได้รับจาก ประเทศจีนรวมทั้งกระเบื้องมุงหลังคาปูนขาวสำหรับฉาบสี สิ่งงานขามกระเบื้องสำหรับงานประเภท กระเบื้องตัด งานจิตรกรรมฝาผนัง สารเคลือบที่ให้อายุวัสดุมีสภาพคงทน ทองคำเปลว สีจากพืชและแร่ ธาตุ และหินแกรนิต

ภาพที่ 6 คานไม้แกะสลักเขียนสีและปิดทอง ภายในวิหารหลักของ Han Jiang Ancestral Temple

โครงการนี้ได้แบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ ตัวอาคาร ส่วนประตูด้านหน้าอาคาร การบูรณะทรัพย์สินที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ การติดตั้งระบบแสงเสียง และงานภูมิสถาปัตยกรรม หลังคาวัดทั้งหมดถูกนำออกและมุงหลังคาใหม่ รวมทั้งการซ่อมแซมไขราของหลังคาที่แตกหักโดยใช้ปูนฉาบแบบดั้งเดิม คานไม้ที่ผุเนื่องจากปลวกกินถูกแทนที่ด้วยคานใหม่และเคลือบด้วยสารเคลือบ และครอบทองแดงเพื่อป้องกันปลวก ที่ขาดหายไปคือเซรามิกเคลือบเขียวสำหรับมุงหลังคา การฟื้นฟูส่วนประดับตกแต่งได้รับการดำเนินการด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างดีหลังจากการตรวจสอบรายละเอียดภาพเขียนและบทกวีที่จางหายไป ได้รับการเติมเต็มในขณะส่วนที่ยังเหมือนเดิมก็ได้รับการทำความสะอาด ในทำนองเดียวกันภาพจิตรกรรมฝาผนังก็ได้กลับมาในสภาพสมบูรณ์มีการปิดทองคำเปลวใหม่ โม่เสตามแนวสันหลังคาและแผ่นหน้าจั่วถูกทำความสะอาด มีบางส่วนที่หายไปหรือเสียหายก็ได้รับการซ่อมแซมเพิ่มเติมใหม่ประตูบานเพ็ญที่เหลืออยู่เพียงเล็กน้อย ได้ถูกนำมาเป็นแบบอย่างในการจำลองขึ้นใหม่และติดตั้งใหม่จำนวน 48 ชุด โยแก้วนำแสงติดตั้งเพื่อให้แสงสว่างและเน้นองค์ประกอบ การตกแต่งภายใน รวมทั้งงานจำหลักไม้ ลงรักปิดทอง จิตรกรรมฝาผนัง และภาพวาดบนค้ำยันและบนคานไม้ แสงที่ซีก่อให้เกิดความร้อนน้อย ใช้พลังงานน้อยที่สุดไม่แผ่ทั้งแสงอินฟราเรดหรือรังสียูวี ซึ่งอาจจะสร้างความเสียหายกับภาพวาดและส่วนประกอบที่เป็นมรดกของอาคาร

การอนุรักษ์และชุมชน

การบูรณปฏิสังขรณ์ศาลบรรพชนมีส่วนกระตุ้น สร้างความเข้มแข็ง และการระดมอาสาสมัครของชุมชน เครือข่ายชุมชนมีการพัฒนาผ่านโครงการนี้เป็นอย่างยิ่ง ขยายการระดมทุนจากสมาคมแต้จิ๋วและอาสาสมัคร ซึ่งขณะนี้กำลังมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และมีการระดมทุนสำหรับโครงการในอนาคต โครงการนี้ยังอำนวยความสะดวกในการฟื้นฟูวัฒนธรรม รวมทั้งเรื่องการจัดตั้งกลุ่มดนตรีที่มีประสิทธิภาพเพื่อการแสดงงิ้วสมัครเล่น การฟื้นฟูตัวของอาหารแต้จิ๋วและสมาคมหุ่นกระบอกแต้จิ๋ว ศิลปการแต้จิ๋วและพิธีกรรม

ภาพที่ 7 กระเบื้องตัดประดับหลังคาของ Han Jiang Ancestral Temple

มีการสังเกตตลอดกระบวนการบูรณะ บางอย่างที่สูญหายไปในปีนั่งตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สอง โครงการนี้ยังส่งผลต่อการปฏิบัติการณ์อนุรักษ์ และนโยบายท้องถิ่นกระตุ้นการเพิ่มมาตรฐานในการดูแลอนุรักษ์วัดอื่นๆ และอาคารส่วนบุคคล นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนให้จำนวนสมาชิกของสมาคมแต้จิ๋วในปีนั่ง ในการทำงานเกี่ยวกับการฟื้นฟูบ้านเรือนของตนเอง

2) Cheng Hoon Teng Main Temple, Malaysia, Award of Merit 2002

ภาพที่ 8 ทางเข้าหลักของ Cheng Hoon Teng Main Temple

รายละเอียดโครงการ

ชื่อโครงการ : Cheng Hoon Teng Main Temple (The Temple of Green Cloud)

ที่ตั้งโครงการ : Malacca, Malaysia

ขนาดโครงการ : 3,680 square feet

งบประมาณ : 400,000 US dollars

หน่วยงานที่รับผิดชอบ : The Board of Trustees of the Cheng Hoon Teng Temple

Heritage Architect: Laurence Loh and Lim Huck Chin

ผู้รับเหมา : Syarikat Success Construction S/B

เรื่องย่อโครงการ

สร้างขึ้นในศตวรรษที่ 17 และได้รับการยอมรับว่าเป็นศาสนสถานที่เก่าแก่ที่สุด ของชุมชนผู้อพยพชาวจีนในมาเลเซียและสิงคโปร์ Cheng Hoon Teng เป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ในมะละกาและมีความสำคัญทางสังคมสูง มีความผูกพันกับชีวิตประจำวันของคนในชุมชนและยังคง

ดำรงอยู่มาถึง 4 ศตวรรษนอกจากนี้ยังเป็นวัดที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมอย่างยิ่ง สร้างจากอิฐและไม้ มีหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาอาคารที่โดดเด่นนี้เป็นตัวอย่างที่เก่าแก่ที่สุดของสถาปัตยกรรมวัดแบบฮกเกี้ยนในมาเลเซีย ซึ่งแสดงถึงผลงานและทักษะฝีมือช่างคุณภาพสูง ที่อพยพมาจากจังหวัดทางภาคใต้ของมณฑลฝูเจี้ยนและกวางตุ้ง

ภาพที่ 9 ภายในวิหารหลักของ Cheng Hoon Teng Main Temple

การก่อสร้างวิหารที่ซับซ้อน มีระดับของการเปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนาในลักษณะการผสมผสานรูปแบบสมัยใหม่ ในช่วง 161 ปีหลังความหลากหลายของการบูรณะซ่อมแซมเฉพาะกิจ และการปรับเปลี่ยนอย่างขาดความรอบคอบถูกกระทำบนอาคารหลัก ในการปรับปรุงที่สำคัญครั้งล่าสุดในปี 1963 ที่ผ่านมา มันได้กลายเป็นที่ชัดเจนว่า วัดอยู่ในสภาวะที่ต้องการการอนุรักษ์ที่ดี แต่ก็ไม่ได้มีการดำเนินการอนุรักษ์อย่างถูกวิธีจนกระทั่งคานหลักได้พังลงมาในปี 1997 จึงเป็นที่มาในการกระตุ้นให้กรรมการวัดและชุมชนได้เห็นความสำคัญ และนำไปสู่การปฏิบัติการอนุรักษ์ โครงการฟื้นฟูมุ่งเน้นที่วิหารหลัก และเริ่มกระบวนการของการวิจัยและเอกสาร ในขั้นแรกทำการศึกษาสภาพปัจจุบันของอาคารและขอบเขตของการเสื่อมสภาพ ทำบัญชีของสิ่งของที่เคลื่อนย้ายได้ และของที่เคลื่อนย้ายไม่ได้ จึงแล้วเสร็จในปี 1997 แต่โครงการการปฏิสังขรณ์ยังไม่ได้เริ่มดำเนินการจนกระทั่งถึงเดือนเมษายน 1999 เพราะงานจะเริ่มก่อนที่รูปเคารพเทพเจ้าจะถูกย้ายออกจากวิหารไปเก็บไว้ที่อาคารชั่วคราว ซึ่งต้องทำในวันที่เป็นฤกษ์มงคล ในระหว่างขั้นตอนการฟื้นฟู มีการตรวจสอบและเก็บบันทึกข้อมูล มีการถ่ายภาพของการทำงานทุกอย่างอย่างระมัดระวัง และนอกจากนี้ยังมีป้ายแสดง

ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการฟื้นฟูและความคืบหน้าของโครงการให้ประชาชนได้รับทราบ กระบวนการฟื้นฟู
 วัดประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงด้วยความเข้าใจและความอดทน โครงการฟื้นฟูนี้ได้จุดประกาย
 ความรักและความมีสติ สำหรับการรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในมะละกา
 แนวทางการอนุรักษ์

ภาพที่ 10 คานจำหลักไม้ และองค์ประกอบที่มีการลงรักปิดทอง และจิตรกรรมลงรักปิดทองภายในวิหารหลักของ Cheng Hoon Teng
 CHULALONGKORN UNIVERSITY Main Temple

วัตถุประสงค์ของทีมอนุรักษ์ คือการฟื้นฟูเพื่อให้เป็นรูปแบบสำหรับโครงการอื่นๆ ในภูมิภาค
 หลักการของโครงการฟื้นฟู คือการรักษาความแท้ และทีมงานออกไปพิสูจน์การใช้งานที่มี
 ประสิทธิภาพของวัสดุที่เป็นของเดิม ทั้งกระบวนการและวิธีการอนุรักษ์รวมถึงการซ่อมแซมของคาน
 หลังคาไม้ มุงหลังคาใหม่และการฟื้นฟูของเครื่องเกา ปูนหมัก งานกระเบื้องประดับตกแต่ง งานปิดทอง
 และจิตรกรรมฝาผนัง โครงการนี้ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเดินสายไฟที่ทันสมัยเข้าไปอย่างระมัดระวัง
 เพื่อลดผลกระทบทางความงามที่เกิดขึ้นกับภาพรวม ในการฟื้นฟูส่วนประดับตกแต่งได้รับความสนใจ
 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บนพื้นฐานของการสร้างความมั่นใจในวิธีการและวัสดุที่เป็นแบบดั้งเดิมและเป็น
 ของแท้ เพื่อรักษาและฟื้นฟูให้คืนสู่รูปแบบเดิมเท่าที่เป็นไปได้ ตัวอย่างเช่น สีเคลือบแบบดั้งเดิมถูก
 นำไปใช้กับไม้เพื่อป้องกันปลวก และเป็นพื้นฐานสำหรับงานลงรักปิดทอง และทองคำเปลวถูก

นำมาใช้ด้วยวิธีการและเครื่องมือแบบดั้งเดิม ขณะเดียวกันการฟื้นฟูเรือเถาและงานกระเบื้องตัดช่างฝีมือชาวจีนใช้ถ้วยชามกระเบื้องเคลือบที่สั่งทำพิเศษเพื่อการบูรณปฏิสังขรณ์นี้ และนำมาบรรจุตัดเป็นพิเศษ จากนั้นสลักของใหม่และของเก่าด้วยความระมัดระวัง ในทำนองเดียวกันการฟื้นฟูภาพจิตรกรรมฝาผนัง ช่างฝีมือผู้เชี่ยวชาญถูกว่าจ้างมาเพื่อการตกแต่งและบูรณะจิตรกรรมฝาผนัง ด้วยสีฝุ่นชนิดเดิมและสีจากธรรมชาติ ส่วนการทาสีอาคารปูนหมักแบบดั้งเดิมถูกนำเข้ามาจากประเทศจีน ในการซ่อมแซมหลังคาประมาณร้อยละ 75 ของไม้ได้มีการเปลี่ยน เพื่อให้แน่ใจว่าโครงสร้างจะมีเสถียรภาพ คานที่เสียหายและชิ้นส่วนโครงสร้างถูกถอดออกและมีการทำกรอบโครงเหล็กค้ำยันเอาไว้ เปลี่ยนแป้ไม้ที่ได้รับการแกะสลักโดยช่างท้องถิ่นและครอบห้วแป้ด้วยทองแดง

ภาพที่ 11 ประติมากรรมกระเบื้องตัดประดับหลังคาวิหารหลักของ Cheng Hoon Teng Main Temple การอนุรักษ์และชุมชน

โครงการปฏิสังขรณ์ทำให้มั่นใจว่า วัดเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ส่งเสริมประเพณีที่มีมากกว่า 4 ศตวรรษ ในขณะเดียวกันสมาชิกของชุมชนตระหนักถึงคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม และความสำคัญของวัด Cheng Hoon Teng สร้างแรงจูงใจที่จะบริจาคเพื่อทำนุบำรุง

อาคาร นอกจากนี้โครงการได้รับการส่งเสริมความรู้ของการปฏิบัติวิธีการอนุรักษ์ที่ดีที่สุดในชุมชน และได้จุดประกายการเก็บรักษาและพยายามฟื้นฟูต่อไป

3) Dalongdong Baoan Temple Taipei, China Honourable Mention 2003

ภาพที่ 12 ทางเข้าหลักของวัด Dalongdong Baoan Temple

รายละเอียดโครงการ

ชื่อโครงการ : Dalongdong Baoan Temple

ที่ตั้งโครงการ : 61 Hami Street, Datong District, Taipei, China

ขนาดโครงการ : 10,000 square meters

งบประมาณ : 7,439,000 US dollars

หน่วยงานที่รับผิดชอบ : Mr Liao Wu-Jyh - Vice President of Baoan Temple

Heritage Architect : Professor Wang Song-Yong, Assistant Professor Tsai Ming-Che, Professor Chu Yao-Qin, Assistant Professor Wang Huey-Jiun (Committee of Historic Relics Restoration of Dalongdong Baoan Temple)

ผู้รับเหมา : Committee of Historic Relics Restoration of Dalongdong Baoan

Temple

เรื่องย่อโครงการ

โครงการถูกก่อตั้งขึ้นในปี 1805 วัด Dalongdong Baoan Temple ถือว่าเป็นแบบอย่างของประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมวัดของไต้หวัน วิหารประดิษฐานเทพเจ้าท้องถิ่นของชาวไต้หวัน ประธานศาล

ภาพที่ 13 ส่วนหน้าของวิหารหลักของวัด Dalongdong Baoan Temple

คือเทพทางการแพทย์ สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจและปกป้องคุ้มครองผู้ที่มาตั้งถิ่นฐาน วัดจึงถูกตั้งชื่อว่า Baoan ซึ่งหมายถึงการปกป้องคุ้มครองประชาชน ที่ดินใช้สร้างวัดได้รับการบริจาคจากตระกูล Wang แห่ง Dalongdong วัดถูกสร้างขึ้นด้วยโครงสร้างไม้และหินที่มีการตกแต่งอย่างประณีต วัดหันไปทางทิศใต้ประกอบด้วยสามโถงหลักและสองปีกอาคาร ผสมผสานด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกัน ทั้งรูปแบบทางภาคเหนือ ทางใต้ของของฮกเกี้ยน และแคะ ซึ่งเป็นวัดที่ส่งเสริมความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ก่อนที่จะมีการบูรณปฏิสังขรณ์ในครั้งนี้ วัดได้ผ่านการบูรณะมาแล้วทั้งหมด 4 ครั้ง เมื่อครั้งล่าสุดในปี 1967 ตั้งแต่นั้นมาวัดมีการบูรณปฏิสังขรณ์เพียงเล็กน้อย และอยู่ในสภาพทรุดโทรมอย่างหนักจากการถูกรบกวนจากปลวกและหลังคารั่วในปี 1994 คณะกรรมการวัดเสนอแผนการบูรณปฏิสังขรณ์เพื่อซ่อมแซมหลังคาโครงสร้างไม้ และองค์ประกอบที่ไม่เหมาะสม และฟื้นฟูองค์ประกอบตกแต่งที่แสดงความเชื่อทางศาสนา โครงการนี้เริ่มเมื่อปี 1995 และการบูรณะสิ้นสุดลงในปี 2002 การบูรณปฏิสังขรณ์ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธา และลูกศิษย์วัด แต่เดิมนั้นวัด

ไม่ได้เป็นเพียงสถานที่เคารพบูชาเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่พบปะของคนในชุมชน ตั้งแต่การบูรณปฏิสังขรณ์การใช้งานแบบเดิมก็ได้รับการฟื้นฟู วัดได้ใช้เป็นสถานที่พบปะชุมนุมของชุมชนจำนวนมาก เช่น ชมรมอ่านหนังสือ ชั้นเรียนการสอนภาษาภาษาอังกฤษ ชมรมดนตรีของวัด และชมรมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ภาพที่ 14 วิหารหลักของวัด Dalongdong Baoan Temple

แนวทางการอนุรักษ์

เป้าหมายของโครงการคือ การฟื้นฟูสภาพพื้นที่เดิมและโครงสร้างในขณะที่ใช้วัสดุและวิธีการก่อสร้างแบบดั้งเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้ และเทคนิคใหม่ได้รับการอนุญาตเฉพาะในกรณีพิเศษ เช่น การเซอร์วิสที่ทันสมัยและเฉพาะในกรณีที่สามารถเข้ากันได้กับการเก็บรักษาภาพรวมทางประวัติศาสตร์ของวัด ขั้นตอนแรกของการก่อสร้างรวมถึงการถอดองค์ประกอบที่เข้ากันไม่ได้ เช่น หลังคาที่สร้างขึ้นในปี 1950 ในส่วนหน้าของโถงหลัก สิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัยต่างๆ เช่น ท่อน้ำ ไฟฟ้า เครื่องปรับอากาศ และระบบควบคุมอัจฉริยะ ถูกติดตั้งใต้ดินเพื่อไม่ให้รบกวนทัศนียภาพ และถูกควบคุมผ่านระบบคอมพิวเตอร์ส่วนกลาง มีการเก็บรักษาสีและลักษณะเดิมของจิตรกรรม และไม้สลักอันสลบซับซ้อนอย่างมีหลักการ ด้วยความพยายามก่อนหน้านี้ที่แสดงผลเป็นที่น่าพอใจมาก สำหรับผู้เชี่ยวชาญโครงการนี้ได้รับเชิญจากโตเกียวและออสเตรเลีย ผู้เชี่ยวชาญการแกะสลักไม้จากทางโจว

ได้รับเชิญมาซ่อมแซมงานจำหลักไม้ โดยใช้ไม้ชนิดเดิมและสร้างขึ้นใหม่ในกรณีที่สภาพชำรุดเกินกว่าที่จะสามารถซ่อมแซมได้

การดูแลรักษาเป็นไปเพื่อการรักษาความแท้ ตัวอย่างเช่นมีการถ่ายภาพเพื่อใช้อ้างอิง เมื่อการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งล่าสุดนี้เพื่อปิดรอยขีดข่วน วัสดุและวิธีการดั้งเดิมถูกนำมาใช้ในการซ่อมแซมส่วนประดับตกแต่งสันหลังคา ในการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งก่อนซีเมนต์ถูกนำมาใช้ในการตีตรูปปั้นดิน แต่ครั้งนี้ใช้วิธีการเชื่อมแบบเดิมแทนการใช้ปูนซีเมนต์ด้วยกาวที่มีส่วนผสมของข้าวเหนียว น้ำตาลดำ ปูนขาว ลิโนิน และเปลือกหอยนางรม ซึ่งหมักอยู่ในถังจนมีความหนาแน่นและเหนียว กาวชนิดนี้จะมี ความทนทานและความยืดหยุ่นสูง

ภาพที่ 15 ประติมากรรมกระเบื้องตัดประดับหลังคาของวัด Dalongdong Baoan Temple

ต่อการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิมากกว่า เป็นการฟื้นฟูวัสดุและเทคนิคโบราณ มีความพยายามที่จะ ป้องกันอาคารจากโรคราน้ำค้าง และปลวก องค์กรประกอบที่ทำด้วยไม้ก็มีการรักษาเช่นกัน โดยการทา เคลือบด้วยน้ำมันก่อนการทาสีเพื่อป้องกันการรบกวนจากปลวกซึ่งเป็นปัญหารุนแรงมากที่สุดสำหรับการบูรณปฏิสังขรณ์ สารกันปลวกถูกฉีดไปที่ไม้ของเดิม ส่วนที่เข้าไปฉีดยาก เช่น จันทันและคานมีการ นำสเปรย์มาปรับใช้ วัสดุประเภทไม้ที่เป็นของใหม่มีการนำลงแช่ในสารกำจัดปลวก ก่อนการปูพื้นใหม่ ให้มีการวางท่อที่จะใช้เป็นที่ส่งผ่านสารกำจัดปลวก มีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอและมีการกำหนด แผนสำหรับการฉีดสารกำจัดปลวกทุกๆ 5 ปี

ภาพที่ 16 จิตรกรรมฝาผนังของวัด Dalongdong Baoan Temple

การอนุรักษ์และชุมชน

การใช้งานพื้นที่บริเวณวัดเพื่อการพบปะกันของชุมชนการศึกษาและประเพณีท้องถิ่นได้รับการฟื้นฟูนอกจากนี้ยังมีการเข้าค่ายการเรียนรู้การสอนหุ่นกระบอกเพื่อฟื้นฟูทักษะและศิลปะปลาทูร้านในระหว่างขั้นตอนการบูรณปฏิสังขรณ์ทำให้ชุมชนได้รับความรู้ที่ประเมินค่าไม่ได้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ผ่านกิจกรรมของ ชุมชนและจากผู้เชี่ยวชาญด้านการบูรณปฏิสังขรณ์ นอกจากนี้การสัมมนาเกี่ยวกับทางวัฒนธรรมได้ดำเนินการในบริเวณวัด สร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศและที่ปรึกษาท้องถิ่น รายงานข่าวของสื่อได้จุดประกายการท่องเที่ยวที่น่าสนใจเพิ่มขึ้น เพิ่มความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่และ สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับชุมชนในท้องถิ่น

สรุปจากกรณีศึกษา

จากกรณีศึกษาการอนุรักษ์ศาสนสถานของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกของยูเนสโก จะเห็นว่าการอนุรักษ์ศาสนสถานที่เป็นกรณีศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายในการฟื้นฟูทางกายภาพ คือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาพรวมของเดิมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในขณะที่รักษาและเสริมคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และสังคมวัฒนธรรม และสนับสนุนการ

บูรณปฏิสังขรณ์ด้วยเอกสาร หนังสืออ้างอิง อย่างเต็มรูปแบบ เน้นหลักการในการรักษาความแท้ในด้านวัสดุและเทคนิควิธีการก่อสร้างเป็นหลัก มีการสืบค้นแหล่งวัสดุและการรักษาฝีมือช่างแบบดั้งเดิม และเน้นการซ่อมแซมมากกว่าการแทนที่ด้วยองค์ประกอบใหม่ มีขั้นตอนในการปฏิบัติการอนุรักษ์ที่ละเอียดรอบคอบ ตั้งแต่การสำรวจเบื้องต้น จัดบันทึกสภาพอาคาร การทำบัญชีตรวจสอบรายการทรัพย์สิน มีการถ่ายภาพและจัดบันทึกระหว่างการปฏิบัติงาน มีการรายงานผลให้ประชาชนได้ทราบความคืบหน้าตลอดการปฏิบัติการอนุรักษ์ นอกจากนี้ผลของโครงการอนุรักษ์กรณีศึกษาทั้ง 3 ได้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมสามารถฟื้นฟูและพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชน และให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในโครงการการอนุรักษ์ ส่งเสริมให้มีจิตสำนึกในการรักษาและเห็นคุณค่าของศาสนสถานภายในชุมชนของตน ในงานวิจัยชิ้นนี้สามารถนำข้อดีจากตัวอย่างการอนุรักษ์วัดจันทน์ในต่างประเทศมาปรับใช้กับกรณีศึกษา เพื่อการเสนอแนวทางในการอนุรักษ์ต่อไปในอนาคต

หลักการ ทฤษฎี และตัวอย่างการอนุรักษ์วัดจันทน์ดังกล่าวจะใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าความแท้ของวัดจันทน์ที่เป็นกรณีศึกษาในบทถัดไป

บทที่ 3 กรณีศึกษาวัดจีนในกรุงเทพฯ

การศึกษาข้อมูลของวัดจีนในกรุงเทพฯ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงที่มาและความสำคัญ เพื่อประเมินคุณค่า และความแท้ของวัดจีนในกรุงเทพฯ ในหัวข้อนี้ แบ่งข้อมูลเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ การศึกษาข้อมูลโดยรวมของวัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย และกรณีศึกษาวัดจีนในกรุงเทพฯ โดยอาศัยหลักการจากทฤษฎีจากบทที่ 2

3.1 การศึกษาข้อมูลโดยรวมของวัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลของวัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทยซึ่งจำเป็นต้องทราบถึงที่มาของวัดจีน และทำความเข้าใจถึงข้อมูลโดยรวม เช่น พุทธศาสนาแบบจีนในสังคมไทย ประวัติการสร้างวัดจีนในประเทศไทย และในกรุงเทพฯ และ กิจกรรม พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่วัด ที่วัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายใช้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติร่วมกันทุกๆ วัด เพื่อเป็นความรู้สำหรับการศึกษาในส่วนที่เป็นกรณีศึกษาวัดจีนในกรุงเทพฯ ต่อไป

3.1.1 พุทธศาสนาแบบจีนในสังคมไทย⁶

พุทธศาสนาแบบจีน คือ พุทธที่มีพื้นฐานความเชื่อที่มาจากจีน ของพุทธศาสนิกชนชาวจีน ซึ่งสรุปอย่างง่าย ๆ คือพุทธแบบชนชาวฮั่นเป็นหลัก เนื่องจากฮั่นเป็นแกนหลักของวัฒนธรรมจีน ในไทยจะเรียกพุทธมหายาน ศาสนาพุทธเผยแผ่เข้าไปในจีนเมื่อสองพันกว่าปีที่แล้ว ในช่วงก่อนคริสต์ศักราชสองปี มีหลักฐานการค้นพบ คือ พระพุทธรูป พุทธศาสนาเป็นหนึ่งในสามศาสนาใหญ่ในประเทศจีน ความสำคัญและความยิ่งใหญ่ของพุทธศาสนาในจีนนั้นไม่ได้ด้อยไปกว่าลัทธิขงจื้อ และศาสนาเต๋าซึ่งเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในจีนเองนักพุทธศาสตร์ของจีน มีข้อสันนิษฐานเรื่องกาลเวลาที่พุทธศาสนาแผ่เข้าจีนแตกต่างกันหลายทัศนะ บางท่านสันนิษฐานว่า เข้าไปในจีนตั้งแต่สมัยจักรพรรดิ ฉินสื่อหวง (จีนซีฮ่องเต้ 246-210 ก่อน ค.ศ. หรือประมาณ พ.ศ. 297-333) บางท่านก็สันนิษฐานว่าเข้าไปเมื่อครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชทรงกระทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 แล้วได้ส่งพระธรรมทูต

⁶การบรรยายพิเศษครั้งที่ 3 โครงการปริญญาโท จีนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่องพุทธศาสนาแบบจีนในสังคมไทย โดย อ. เศรษฐพงศ์ จงสงวน เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2557

ออกเผยแผ่พุทธศาสนานอกอาณาจักรอินเดีย และในครั้งนั้น พระองค์ก็ได้ส่งพระมหาเถระเข้าไปเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศจีนด้วยแต่หลักฐานที่สามารถนำมาอ้างอิงได้แน่นอนนั้น คือ พุทธศาสนาเผยแผ่เข้าจีนในช่วงคาบเกี่ยวระหว่างปลายสมัยราชวงศ์ซัน (ฮั่นตะวันตก 206 ปีก่อนคริสต์ศักราช – ค.ศ. 25 หรือประมาณพ.ศ. 337-568) ต้นราชวงศ์ตองฮั่น (ฮั่นตะวันออก ค.ศ. 25-220 หรือประมาณ (พ.ศ. 568-763) ทั้งนี้เพราะนักโบราณคดีได้ขุดพบพระพุทธรูปในสมัยนี้หลายแห่งด้วยกัน เช่น พระพุทธรูปที่เขาส่งชั้ว มณฑลเสฉวน พระพุทธรูปที่เขาส่งอ้วนชั้ว มณฑลเจียงซู เป็นต้น กล่าวสำหรับชาวจีนแล้ว พุทธศาสนาเป็นศาสนาและวัฒนธรรมต่างชาติที่แผ่เข้าไป ฉะนั้น เมื่อแรกแผ่เข้าไปนั้น จึงประสบกับการถูกกีดกันอย่างรุนแรงจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของจีนเป็นเบื้องต้น กว่าจะเป็นที่ยอมรับและกลายเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของจีนได้ก็กินเวลาหลายร้อยปี

การเผยแผ่พุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศจีน⁷

พุทธศาสนาแผ่เข้าในจีนได้ผ่านวิวัฒนาการอย่างสลับซับซ้อนถึง 3 ระยะด้วยกัน คือ

ระยะแรก เป็นระยะที่อาศัยวัฒนธรรมจีนเป็นทุนเกาะ เพื่อประกอบตัวเองให้ปักหลักลงได้บนผืนแผ่นดินจีน แล้วค่อยๆเผยแผ่ออกไป

ระยะที่สอง เป็นระยะที่เกิดภาวะขัดแย้งและปะทะกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของจีนอย่างรุนแรง

ระยะที่สาม เป็นระยะที่เป็นที่ยอมรับและกลายเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของจีน

- **ระยะแรก** เป็นที่อาศัยวัฒนธรรมจีนเป็นทุนเกาะ*

ระยะแรกที่เผยแผ่เข้าไปนั้น ก็ได้พึ่งพาอาศัยหวงเหล่าเวียเป็นฐานในการเผยแผร์ เพื่อโน้มน้าวให้ผู้คนเชื่อถือศรัทธาชาวพุทธในสมัยนี้ขนานนามพุทธศาสนาว่า โฝเต๋า เรียกพระภิกษุสงฆ์ว่า เต๋าเหียน ซึ่งนักบวชเต๋าจะเรียกตัวเองว่า เต๋าซือ คำเอ๋ยอ้างที่ว่าเต๋ามี 96 แขนง ที่ยิ่งใหญ่เลิศล้ำคือ โฝเต๋านั้น เป็นเนื้อหาสำคัญที่ชาวพุทธในสมัยนั้นใช้เผยแผ่พุทธศาสนาในเวลานั้นครั้นเข้าสู่ยุคราชวงศ์เว่ย (ค.ศ. 220-256 ยุคสามก๊กก็เริ่มมีคนบวชพระเป็นครั้งแรกประมาณ พ.ศ. 763-799) และจีน (ค.ศ. 265-420 ประมาณ พ.ศ. 808-963) พุทธศาสนาก็เปลี่ยนจากอาศัยหวงเหล่าเวีย มาอาศัยเสวียนเสวียเป็นฐาน เพื่อเผยแผร์ตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากกระแสหลักแห่งวัฒนธรรมจีนในยุคนี้คือเวียนเสวียในยุคนี้เสวียนเสวียกับพุทธมีท่าทีถ้อยปรองดองกัน และรับเอาอิทธิพลของกันและกันไว้ โดยเฉพาะ

⁷การบรรยายพิเศษครั้งที่ 3 โครงการปริญญาโท จีนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่องพุทธศาสนาแบบจีนในสังคมไทย โดย อ. เศรษฐพงศ์ จงสงวน เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2557

เสวียนเสวียดูเหมือนจะเป็นฝ่ายรับอิทธิพลของพุทธมากกว่าจะเป็นฝ่ายส่งอิทธิพลกระทบต่อพุทธเข้าสู่ยุคนี้แต่ละพุทธนิกายในจีนจะเผยแพร่พระคัมภีร์หมวดปรัชญาปารมิตาสูตตรเป็นหลัก และต่างก็เอาภาษาของเสวียนเสวียมาอธิบายคัมภีร์พุทธศาสนา พุทธศาสนาจึงแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ตรงกันข้ามกับเสวียนเสวียซึ่งกลับเสื่อมลงแต่มีข้อน่าสังเกตคือ ทฤษฎีของเสวียนเสวีย ที่ชาวพุทธอาศัยเป็นฐานในการเผยแพร่ในเวลานั้น ค่อนข้างจะสับสน ไม่เป็นระบบและมีความขัดแย้งในตัวของมันเองอยู่มาก พุทธศาสนาในสมัยนี้วิวัฒนาการจากฝ่ายอาศัยเสวียนเสวียเป็นฐานในการเผยแพร่ กลายมาเป็นฝ่ายเติมเต็มความไม่สมบูรณ์ของเสวียนเสวีย

- ระยะเวลาที่สอง

ส่วนทางด้านความขัดแย้งในการสถาปนาสถานะความเป็นหนึ่งในศาสนมณฑลนั้น เป็นการต่อสู้กันด้วยปรัชญาว่าด้วยโลกียะและโลกุตระเป็นสำคัญปรัชญาลัทธิขงจื้อเป็นปรัชญาทางสังคมศาสตร์ เน้นเรื่องหน้าที่ของบุคคลต่อสังคมปฏิเสธรการตัดทางโลกหันเข้าหาทางธรรมของพุทธ ลัทธิขงจื้อพยายามแสดงและยืนยันว่าการปลูกฝังจริยธรรมให้กับคนในชนชาติ และการปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขนั้น ปรัชญาลัทธิขงจื้อเพียงสำนักเดียวก็เพียงพอแล้วไม่จำเป็นต้องอาศัยปรัชญาของพุทธส่วนพุทธก็ใช้วิธีปรองดองเข้าหา ด้วยการสร้างทฤษฎี รวมเป็นหนึ่งเดียว ในขณะที่เดียวกัน ก็พยายามเผยแพร่ปรัชญาความรู้เรื่อง ไตรชาติ (อดีตชาติ ปัจจุบันชาติ และปรชาติ) ว่าเหนือกว่าลัทธิขงจื้อที่ถือทฤษฎีเพียงชาติเดียว

- ระยะเวลาที่สาม

การประสานเข้ากับวัฒนธรรมดั้งเดิมของจีนเราอาจจะวิเคราะห์จากความเป็นจริง 2 ด้านคือ หนึ่ง พุทธรับแนวความคิดของลัทธิขงจื้อและศาสนาเต๋าไว้ในปรัชญาและทฤษฎีของตน ทำให้เกิดพุทธนิกายที่เป็นลักษณะของจีนเองขึ้นกว่าสิบนิกาย นิกายที่สำคัญได้แก่ นิกายฮวาเอียนจงหรือที่เรียกว่านิกาย อวตังสกะ นิกายเทียนไถจงที่เรียกว่านิกายสังฆธรรมปุนทริก และนิกายฉันจงหรือนิกายเซิน เป็นต้น พุทธนิกายที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านี้ ส่งอิทธิพลออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะต่อปรัชญาของจีนในกาลต่อมา

สอง การปรองดองกันของพุทธกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของจีนในอีกด้านหนึ่งคือ ลัทธิขงจื้อและศาสนาเต๋ารับเอาหลักพุทธธรรมและพุทธปรัชญาไว้เป็นของตนมากมายเช่นกัน จนกลายเป็นพลังผลักดันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงของสองลัทธิดั้งเดิมของจีน

นิกายพุทธศาสนาในประเทศจีน⁸

เมื่อพุทธศาสนาเข้าไปเจริญในประเทศจีนแล้ว คณาจารย์จีนได้ย่อธรรมะโดยเอาความรู้สึกนึกคิดอันเป็นพื้นฐานของจีนมาอธิบาย ตั้งเป็นสำนักนิกายต่างๆ ขึ้น มีลักษณะผิดไปจากนิกายอินเดีย นิกายที่เกิดขึ้นในจีนได้แก่

1. นิกายตรีศาสตร์ (ซาหล่งจง)
2. นิกายธรรมลักษณะ (ฮวบเซี่ยจง)
3. นิกายสังฆกรรมปุณทริก (เทียนไท่จง)
4. นิกายอวตังสกะ (ฮั่วเจี๋ยมจง)
5. นิกายเซ็นหรือชฺยาน (เสี๋ยมจง)
6. นิกายวินัย (หลุกจง)
7. นิกายสุขาวดี (เจ่งไท่หวงจง)
8. นิกายมนตรยาน (มิกจง)
9. นิกายอภิธรรมโกศศาสตร์ (กู่เสี๋ยจง)
10. นิกายสัตยสิทธิศาสตร์ (เส่งชิกจง)

ซึ่งปัจจุบันเหลืออยู่เพียงนิกายเดียว คือ นิกายเซ็น

การเข้ามาสู่สังคมไทยของพุทธศาสนาแบบจีน⁹

การเข้ามาสู่สังคมไทยของพุทธศาสนาแบบจีนโดยกลุ่มบุคคล คือ คนจีนโพ้นทะเลพระสงฆ์จีน และชาวเวียดนามลี้ภัยและพระสงฆ์ญวนซึ่งการเข้ามาเผยแผ่พุทธศาสนาแบบจีนนั้นสามารถแบ่งออกเป็นสามยุคด้วยกัน คือยุคก่อนอาณาจักรอยุธยา-ยุคกรุงศรีอยุธยา-ยุครัตนโกสินทร์-หลังสงครามโลกครั้งที่สอง และสมัยปัจจุบัน

ในยุคแรกๆ ชาวจีนส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนา ลัทธิขงจื้อ และศาสนาเต๋า ปะปนกัน การทำบุญทางพระพุทธศาสนา ชาวจีนคงอาศัยทำบุญในวัดไทยเป็นหลักต่อมาปรากฏมีพระสงฆ์จีนจาริกไปมาเพื่อนมัสการปูชนียสถานในอยู่เสมอ แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้จำพรรษาถาวรในประเทศไทย

⁸ การบรรยายพิเศษครั้งที่ 3 โครงการปริญญาโท จีนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่องพุทธศาสนาแบบจีนในสังคมไทย โดย อ. เศรษฐพงศ์ จงสงวน เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2557

⁹ การบรรยายพิเศษครั้งที่ 3 โครงการปริญญาโท จีนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่องพุทธศาสนาแบบจีนในสังคมไทย โดย อ. เศรษฐพงศ์ จงสงวน เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2557

ศูนย์กลางทางศาสนาของชาวจีนจึงเป็นลักษณะ ศาลเจ้า หรือที่พักพระสงฆ์แบบจีน แต่ยังไม่มีการสร้างวัดจีนตามแบบแผนขึ้นนอกจากนี้ในสมัยหลังชาวจีนบางพวก ก็อาศัยทำบุญในวัดพระสงฆ์เวียดนามบ้าง

ความเจริญของคณะสงฆ์จีนนิกาย¹⁰

การดำเนินงานและการปกครองของคณะสงฆ์จีนนิกาย ได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เจริญดีขึ้นหลายประการด้วยกัน อาทิ

- ภายหลังจากท่านเจ้าคุณโพธิ์แจ้งได้รับตำแหน่งสังฆนายกนิกายวินัย¹¹ แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน แล้วท่านได้รุดงค์กลับประเทศไทย ท่านได้นำพระคัมภีร์ต่าง ๆ กลับมาเมืองไทย และมีการเริ่มแปลพระคัมภีร์ต่าง ๆ เป็นภาษาไทย และมีการแปลพระวินัย สิกขาบทของฝ่ายมหายาน ขึ้น เพื่อให้ภิกษุในสำนักฝ่ายมหายาน ซึ่งมีวัดโพธิ์เย็นเป็นศูนย์กลางการศึกษา ของนิกายวินัย และนิกายมนตรายาน ได้เรียนรู้และเข้าใจหลักพระวินัย และยึดถืออย่างเคร่งครัด
- เกิดมีระเบียบการบรรพชาอุปสมบทในฝ่ายสงฆ์จีนนิกายขึ้น¹² เนื่องจากแต่เดิมพระสงฆ์จีนล้วนอุปสมบทมาจากประเทศจีนทั้งสิ้น เพราะที่ประเทศไทยไม่มีสิมามณฑลอันชอบด้วยวินัยนิยมตามคติของฝ่ายจีน ดังนั้นจึงมีแต่การบรรพชาสามเณรในไทยได้เท่านั้น ครั้นเมื่อสร้างวัดโพธิ์เย็นขึ้น ที่ตลาดลูกแก อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาญจนบุรี พระอาจารย์โพธิ์แจ้งผู้สร้างก็ได้ประกอบพิธี สังฆกรรมผูกพัทธสีมา ตามวินัยนิยม จึงเป็นวัดจีนวัดแรกในประเทศไทย ที่ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรได้ ครั้งนั้น พระศาสนโสภณ เจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยาราม สังกัดสมเด็จพระสังฆนายก ได้กำหนดระเบียบพระอุปัชฌาย์ และระเบียบการบรรพชาอุปสมบทฝ่ายสงฆ์จีนนิกาย กล่าวคือ ผู้ที่จะบรรพชาเป็นสามเณรก็ดี จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุก็ดี ต้องมาขอบรรพชาอุปสมบทต่อ พระอุปัชฌาย์จีน ที่สมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้งขึ้นเท่านั้น และพระอาจารย์โพธิ์แจ้ง ก็ได้รับบัญชาแต่งตั้งเป็น พระอุปัชฌาย์จีนรูปแรก ให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร ที่วัดโพธิ์เย็นเป็นแห่งแรก ปรากฏว่ามีกุลบุตรชาวจีน เข้ามาขอบรรพชาอุปสมบทในปีหนึ่งเป็นจำนวนมาก การบรรพชาอุปสมบท ในคณะสงฆ์จีนนิกาย ก็เป็นไปเช่นเดียวกับ

¹⁰ เศรษฐพงษ์ จงสงวน. ประวัติการถวายผ้าพระกฐิน อนุสรณ์เนื่องในวโรกาสที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ศรีรัศมี พระวรชายาใน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทรงเป็นประธานถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทิพวารีวิหาร กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 26 ตุลาคม 2557, พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ต้นน้ำ, 2557(หน้า 101-106)

¹¹ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

¹² เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

การบรรพชาอุปสมบทของพระสงฆ์ไทย กล่าวคือการบวชและการลาสิกขาเป็นไปตามความสมัครใจ ไม่ได้มีการบังคับว่า เมื่อบวชแล้วจะต้องอยู่ในสมณเพศตลอดไป

- เริ่มมีกรรมการคณะสงฆ์จีนนิกาย¹³ นับตั้งแต่มีวัดจีนขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ภิกษุจีนบางรูปได้ทำการสร้างสำนักสงฆ์อยู่กระจัดกระจายทั่วไปในกรุงเทพฯ ท่านเจ้าคณะใหญ่จึงได้ กราบทูลสมเด็จพระสังฆนายก เพื่อพิจารณาแต่งตั้งกรรมการสงฆ์จีนนิกาย เมื่อปี พ.ศ. 2497 สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภณเถระ) แห่งวัดเบญจมบพิตร ผู้เป็นสังฆนายก จึงได้มีพระบัญชาแต่งตั้งพระเถระฝ่ายจีนนิกาย ขึ้นเป็นคณะกรรมการสงฆ์จีนนิกาย เพื่ออำนวยความสะดวกดูแลวัด และสำนักสงฆ์จีนต่าง ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ ซึ่งในคณะกรรมการ ฯ ครั้งนั้นมีพระอาจารย์จันทรรวมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้) เป็นประธาน
- ได้มีการฟื้นฟูพิธีถวายผ้ากฐินทานขึ้น¹⁴ ซึ่งความจริงสังฆกรรมทุกอย่างในฝ่ายมหานิกายนั้น ก็ตรงกับสังฆกรรมฝ่ายเถรวาท แต่อาศัยความเหมาะสมกับกาลเทศะ และประเพณีบ้านเมืองทางฝ่ายมหานิกายจึงคัดเอาแต่ที่อนุโลมกันได้มาปฏิบัติ ครั้นเมื่อพระสงฆ์จีนเข้ามาตั้งนิกายขึ้นในประเทศไทย พระคณาจารย์จีนจึงฟื้นฟูสังฆกรรมบางอย่างที่ละเว้นไปนานขึ้นมาปฏิบัติใหม่ ในสมัยเจ้าคณะใหญ่ลำดับที่ 1 และที่ 2 วัดมิ่งกรมลาวาส ก็เคยมีพิธีทอดกฐินเช่นเดียวกับวัดไทย แต่เมื่อสิ้นสมัยของท่านทั้งสองแล้ว พิธีนี้ก็ได้หยุดชะงักไปช้านานประมาณ 40 ปี จนมาถึงเจ้าคณะใหญ่ลำดับที่ 6 (โพธิ์แจ้) จึงได้มีการฟื้นฟูสังฆกรรมนี้ขึ้นมาใหม่ ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่ง หลวงจันทรรวมรสจินตศาสตร์ ที่วัดโพธิ์เย็นเป็นวัดแรก และเมื่อท่านได้รับตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดมิ่งกรมลาวาส ก็ได้มีพุทธบริษัทไทย - จีน ร่วมกันจัดกฐินสามัคคีขึ้น นับเป็นงานประจำปีที่สำคัญงานหนึ่ง ของคณะสงฆ์จีนนิกาย ในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 เป็นต้นมา

บทบาทของคณะสงฆ์จีนนิกายในไทย¹⁵

- บทบาทในการเผยแผ่พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแบบจีนในสังคมไทย

¹³ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

¹⁴ เศรษฐพงษ์ จงสงวน. ประวัติการถวายผ้าพระกฐิน อนุสรณ์เนื่องในวโรกาสที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ศรีรัศมี พระวรชายาใน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทรงเป็นประธานถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทิพย์วาริวิหาร กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 26 ตุลาคม 2557, พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ต้นน้ำ, 2557(หน้า 101-106)

¹⁵ การบรรยายพิเศษครั้งที่ 3 โครงการปริญญาโท จีนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่องพุทธศาสนาแบบจีนในสังคมไทย โดย อ. เศรษฐพงษ์ จงสงวน เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2557

- บทบาทในการเป็นตัวแทนความเชื่อแบบจีน
- บทบาทในการเป็นผู้รักษาวัดนัฒนธรรมจีนประเพณีศิลปกรรมสถาปัตยกรรม และศูรียางคศิลป์
- เป็นตัวเชื่อมประสานทางความเชื่อพุทธศาสนาเถรวาท มหายาน
- เป็นตัวเชื่อมประสานการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทย-จีน

3.1.2 ประวัติการสร้างวัดจีนในประเทศไทย และในกรุงเทพฯ¹⁶

นับจากราชวงศ์ฮั่นเป็นต้นมา ชาวไทยและชาวจีนได้มีการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้า จนถึงพุทธศตวรรษที่ 18 อาณาจักรสุโขทัยได้ก่อตั้งขึ้น ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็เพิ่มพูนขึ้น ชาวจีนจากมณฑลกว๋างตุ้งและมณฑลฮกเกี้ยน ได้ทยอยมาทำมาหากินในไทย¹⁷ แม้จนกษัตริย์แห่งสุโขทัยได้ไปนำเทคนิคการทำกระเบื้องเคลือบ (สังคโลก) มาสู่ประเทศไทย ถึงสมัยอาณาจักรอยุธยา ชาวจีนในไทยมีมากขึ้น จนเกิดเป็นย่านชาวจีนขึ้น และมีชาวจีนเข้ารับราชการในราชสำนักไทย จนอยุธยาเสียแก่ข้าศึก พระยากำแพงเพชร (ตากสิน) ผู้มีบิดาเป็นชาวจีนได้นำทหารไทย-จีน ฝ่าวงล้อมข้าศึกและกอบกู้เอกราชไทยได้สำเร็จ โดยตั้งราชธานีที่อาณาจักรธนบุรี ในระหว่างสมัยทั้งสามที่ผ่านมา ชาวจีนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ลัทธิขงจื้อ และลัทธิเต๋า ปะปนกัน คงมีเพียงศาลเจ้าจีน ยังไม่มีการสร้างวัดขึ้น ชาวจีนคงอาศัยทำบุญในวัดไทยนั่นเอง

เมื่อ พ.ศ. 2316 ที่ปรากฏในพงศาวดารของญวนในประเทศไทยว่า ได้เกิดกบฏขึ้นที่เมืองเว้ อันเป็นราชธานีของประเทศญวนหรือประเทศเวียดนาม พวกกบฏรุกเข้ามาชิงเมืองเว้ ได้ทำลายบ้านเมืองและฆ่าฟันพลเมืองรวมทั้งเชื้อพระวงศ์เสียเป็นอันมาก พวกราชวงศ์และพลเมืองของญวนต่างพากันหลบหนีภัยไปคนละทาง และกลุ่มพวกญวนขององเชียงซุน ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ์ของพระเจ้ากรุงธนบุรี ในปีวอก พ.ศ. 2319 พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้โปรดรับไว้ พระสงฆ์มหานิกายแบบญวน สมัยองเชียงซุนได้เข้ามาสร้างวัดแบบมหายานขึ้น ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งวัดของคณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทยได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก 2 วัด คือ

1. วัดมงคลสมาคม (โห่ยคั่นตือ) ตั้งอยู่หลังวังบูรพาภิรมย์ ต่อมารัฐบาลต้องการที่ตรงนั้นสร้างถนน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้ทำผาติกรรมตามแบบพระสงฆ์ไทย

¹⁶ เศรษฐพงษ์ จงสงวน. หนังสืออนุสรณ์ที่ระลึก เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณโย) วัดปากน้ำ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานพิธีตัดหวายลูกนิมิตลูกเอก อุโบสถวัดพุทธคุณ วันอาทิตย์ที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2559, พิมพ์ครั้งที่ 1 . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นน้ำ, 2559 (หน้า 103)

¹⁷ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

แล้วพระราชทานที่ดินริมถนนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ให้สร้างวัดมงคล
สมาคมขึ้นใหม่ ส่วนวัดเดิมให้ยุบแล้วสร้างถนนไป

2. วัดทิพย์วารีวิหาร (กามโล่ต่อ) ตั้งอยู่บ้านหม้อ กรุงเทพมหานคร หลังจากนั้นมาวัดแห่งนี้ได้ร้าง
มาหลายปี และในปัจจุบันมีพระสงฆ์จีนนิกายปกครองดูแล

ชาวจีนและชาวญวน ในครั้งนี้ได้ร่วมกันสร้างวัดให้พระสงฆ์จีนนิกายมาพรรษาขึ้นหลายแห่ง
จนมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สถาปนาเมื่อปี 2325 ในรัชกาลที่ 1 ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ
เจ้าพระยา ซึ่งเดิมเป็นที่อยู่อาศัยของพระยาราชเศรษฐี และพวกจีน โดยโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายพวกจีน
ไปอยู่ที่บริเวณวัดสัมพันธวงศารามวรวิหาร (ปัจจุบันที่เรียกว่าสำเพ็ง) สมัยรัชกาลที่ 3 ทั้งสองประเทศ
มีการติดต่อกันทางด้านศิลปกรรมเพิ่มขึ้นเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3
โปรดสร้างพระอาราม และยังโปรดศิลปะพระราชานิยมแบบจีน จวบจนสมัยรัชกาลที่ 5 พระอาจารย์
สกเห็ง พระเถระนิกายเถรวาทหรือนิกายเซ็น สาขาหลินฉี (วิปัสสนา) ชาวจีน จาริกมาจากประเทศจีน
ราวก่อนปี พ.ศ. 2414 และพำนักจำพรรษาที่วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ร้าง ชื่อ “ ยงฮกอำ ” มี
ป้ายชื่อลงปีรัชกาลเฉียนหลง ปีฉีกบ่า (ค.ศ. 1795) ตรงกับ พ.ศ. 2338 กล่าวกันว่าสร้างโดยชาวจีน
ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนสร้างวัดกุศลสมาคร ฝ่ายอนันนิกาย (วัดญวน) ได้มีพระอนันมาอาศัย
พักอยู่ชั่วคราว เมื่อสร้างวัดเสร็จจึงย้ายไปอยู่วัดญวน สาธุชนชาวจีนได้เห็นจริยาวัตรท่านน่าเลื่อมใส
ศรัทธาจึงช่วยท่านปฏิสังขรณ์วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเป็น “ ยงฮกยี่ ” มี
ป้ายชื่อลงปี พ.ศ. 2430 (รัชกาลทรงสุ ปีที่ 13 ค.ศ. 1887) แล้วกราบบังคมทูลขอพระราชทานนาม
วัดจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึง
พระราชทานนามวัดว่า “ วัดบำเพ็ญจีนพรต ” (ปัจจุบันยังมีป้ายพระราชทานนามวัดประดิษฐานอยู่
ด้านหน้าอุโบสถ) และโปรดพระราชทานสมณศักดิ์ พระอาจารย์สกเห็งเป็นพระอาจารย์จีนวังสสมาธิ
วัตร เจ้าคณะใหญ่จีนนิกายรูปแรก นอกจากนี้ยังมีพระภิกษุไฮชัน ชาวมณฑลหูหนาน จาริกมาพำนัก
ในอารามร้าง ต.บ้านหม้อ ต่อมาได้บูรณะเป็นวัดทิพย์วารีวิหาร (กำโล้วยี่)

กาลต่อมาเมื่อพระสงฆ์ฝ่ายจีนมีมากขึ้น พระอาจารย์สกเห็งเห็นควรขยายอารามให้พอเหมาะ
แก่จำนวนพระสงฆ์ จึงได้สร้างวัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) ขึ้น ปรากฏเป็นอารามฝ่ายจีนนิกายที่
ใหญ่ที่สุดของประเทศไทยในครั้งนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการบริหาร ปกครอง คณะสงฆ์จีนนิกาย¹⁸
ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา พระอาจารย์สก
เห็ง เป็นที่ พระอาจารย์จีนวังสสมาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่จีนนิกาย ดูแลบริหารปกครองพระสงฆ์จีน

¹⁸ เศรษฐพงษ์ จงสงวน. หนังสืออนุสรณ์ที่ระลึก เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรบุญโณ) วัดปากน้ำ ผู้ปฏิบัติหน้าที่
สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานพิธีตัดหวายลูกนิมิตลูกเอก อุโบสถวัดพุทธคุณ วันอาทิตย์ที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2559, พิมพ์ครั้งที่ 1 .
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นน้ำ, 2559 (หน้า 103)

นิภายในประเทศไทย ทั้งตำแหน่งปลัดซ้าย ปลัดขวา เพื่อช่วยบริหารปกครอง และมีพดยศพร้อมสมณ
 บริหารประกอบสมณศักดิ์ด้วย และในรัชกาลปัจจุบัน พ.ศ. 2502 พระมหาคณาจารย์จันทธรรมสมาธิ
 วัตร (โพธิ์แจ้ง) เมื่อครั้งยังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมิ่งกรมลาวาส และดำรงสมณศักดิ์เป็นพระ
 อาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร พร้อมด้วยคณะข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พ่อค้า ประชาชนตลอดจนพุทธบริษัท
 ชาวไทยและจีน ได้ร่วมกันสร้างวัดโพธิ์แมนคุณารามขึ้น เป็นศูนย์กลางการบริหารปกครองแห่งใหม่
 ของคณะสงฆ์จีนนิกาย

ลักษณะของวัดจีน¹⁹

จากการเข้ามาของพุทธศาสนานิกายมหายานแบบจีน สถาปัตยกรรม อาคารและที่ว่างต่างๆ
 ใช้เป็นที่สำหรับรองรับกิจกรรม ประกอบพิธีกรรมต่างๆ คือ วัดจีน ซึ่งสามารถอธิบายความหมาย
 องค์ประกอบของวัดจีนได้ดังนี้

การสร้างวัดจีนในประเทศจีนเริ่มในสมัยกษัตริย์เม่งตี้แห่งราชวงศ์ฮั่น²⁰ (พ.ศ. 297-762) วัดแรกที่
 สร้างชื่อวัดม้าขาว (แปะเบย์) นครโลียง สร้างโดยพระภิกษุกาศยปมาตังคะและพระภิกษุธรรมรักษ์
 ผังบริเวณของวัดนี้เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ลักษณะของสถาปัตยกรรมเป็นแบบอินเดีย แม้แต่เจดีย์ในวัดก็
 เป็นแบบอินเดียเช่นเดียวกันแต่เดิมวัดจีนนิยมสร้างเจดีย์หรือสถูปเป็นหลักของวัด ดังนั้นผังของวัดจึง
 ถือเอาเจดีย์หรือสถูปเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้เพราะเจดีย์หรือสถูปเป็นสัญลักษณ์ ของพระพุทธศาสนา
 นั้นเอง ในช่วงนี้เมื่อมีการสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาจึงนิยมเรียกว่า “ละเหมียว” ซึ่งแปลว่า วัดเจดีย์
 หรือวัดสถูป อาคารของวัดแบบนี้ นอกจากจะต้องมีระเบียงล้อมรอบแล้ว อาคารภายในระเบียงยังต้อง
 จัดแบ่งเป็นอาคารส่วนหน้า อาคารส่วนหลัง และที่พำนักของสงฆ์ ต่อมาในสมัยชง แห่งราชวงศ์ใต้
 ความนิยมสร้างเจดีย์หรือสถูปในวัดก็เสื่อมลง จนกระทั่งในสมัยราชวงศ์เหนือ พระพุทธศาสนาจึง
 กลับมาเป็นที่นับถือของชาวจีนอีก การถวายบ้านให้แก่วัดได้กลายเป็นกระแสนิยมที่ผู้มีศรัทธานิยม
 ปฏิบัติกัน พระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหลาย รวมทั้งบรรดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ต่างถวายบ้านเรือนให้แก่
 วัด จึงทำให้วัดในยุคนี้มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเหมือนกับที่อยู่อาศัยอย่างมาก อาคารหลักของบ้าน
 จึงกลายเป็นวิหาร ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป แทนการสร้างเจดีย์หรือสถูป กล่าวได้ว่าสถาปัตยกรรม

¹⁹พรพรรณ จันทโรนานนท์. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 35 โดย พระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สำนักงานกลาง หอรัษฎากรพิพัฒน์ ในพระบรมมหาราชวัง, 2539(หน้า 7-30)

²⁰พรพรรณ จันทโรนานนท์. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 35 โดย พระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สำนักงานกลาง หอรัษฎากรพิพัฒน์ ในพระบรมมหาราชวัง, 2539(หน้า 20)

ของวัดได้มีการกำหนดรูปแบบอย่างลงตัวในช่วงราชวงศ์เหนือ และราชวงศ์ใต้เอง ต่อมาในสมัยราชวงศ์สุย และราชวงศ์ถัง สถาปัตยกรรมของวัดได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่มีเจดีย์หรือสถูปเป็นส่วนสำคัญของวัด ก็กลับกลายเป็นกลุ่มอาคารที่มีผังเป็นระบบ โดยมีวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นศูนย์กลางของวัด เจดีย์หรือสถูปจึงลดความสำคัญลง ทำให้วัดที่สร้างขึ้นในสมัยนี้หลายแห่งไม่มีเจดีย์หรือสถูป ดังนั้นการเรียกขานวัดในสมัยนี้จึงไม่อาจเรียกว่า วัดเจดีย์ หรือวัดสถูป ได้อีกต่อไป หากวัดใดจะมีการสร้างเจดีย์หรือสถูป ก็ต้องสร้างให้แยกออกจากตัววัด โดยอาจสร้างไว้ด้านหน้าด้านหลัง หรือด้านข้างของอาคารก็ได้ เจดีย์หรือสถูปจึงถือว่าเป็นส่วนประกอบของวัดไปในที่สุดซึ่งอาคารต่างๆภายในวัดจีนจะประกอบไปด้วย

1) กลุ่มอาคาร

ผังของวัดจีนประกอบไปด้วยอาคารต่างๆ อย่างเป็นระบบตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงเป็นต้นมา²¹ โดยมีรูปแบบ คือ มีเส้นแกนกลางของวัดเป็นหลัก ซึ่งส่วนใหญ่ จะยาวจากทิศเหนือถึงทิศใต้ โดยเริ่มต้นที่ซุ้มประตูทางเข้าที่หันหน้าออกสู่ทิศใต้ ด้านซ้ายและด้านขวาซุ้มประตู คือ หอระฆัง และ หอกลอง ต่อจากซุ้มประตู คือ วิหารหน้า กับอุโบสถ ซึ่งเป็นอาคารหลักของวัด และอาคารหลัง ซึ่งเป็นหอพระธรรม หรืออาคารเก็บพระไตรปิฎกหรือห้องสมุดของวัด อาคารดังกล่าวมีระเบียบทั้ง 2 ด้าน ส่วนอาคารประกอบทางด้านตะวันออก และตะวันตก มีวิหารบูรพาจารย์ผู้ก่อตั้งนิคาย วิหารพระโพธิสัตว์กวนอิม วิหารพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ และวิหารพระไภษัชยคุรุพุทธเจ้า ที่ดูแลเรื่องยา แต่บางวัด ที่มีอาณาเขตกว้างขวาง ก็จะเพิ่มวิหารพระอรหันต์ 500 องค์ โดยจัดผังของวิหารเป็นแบบตัวเลียน คือ มีที่โล่งว่าง 4 แห่ง ซึ่งโดยทั่วไป ทางด้านซ้ายคือ ส่วนตะวันออกของอาคารหลัก จะจัดเป็นเขตสังฆาวาส มีกุฏิสงฆ์ และห้องธุรการสำหรับติดต่อกับฆราวาส ห้องครัว หอฉัน และห้องรับแขก ส่วนทางด้านขวาคือ ฝั่งตะวันตก จะจัดเป็นห้องสมาธิ ห้องปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ จึงทำให้อารามหนึ่งๆ เต็มไปด้วยอาคารมากมาย

2) ซุ้มประตู

เป็นประตูหน้าสุดของวัดที่เปิดสู่ด้านใน จะแบ่งเป็น 3 ช่อง หรือ 3 ประตูทางเข้า โดยประตู

²¹พรพรรณ จันทโรนานนท์. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 35 โดย พระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สำนักงานกลาง หอรัษฎากรพิพัฒน์ ในพระบรมมหาราชวัง, 2539 (หน้า 23)

กลางจะเป็นประตูใหญ่ อีก 2 ประตูซ้ายและขวา จะเล็กกว่าประตูกลางเล็กน้อย (แต่วัดจีนในไทยจะแตกต่างออกไป โดยอาคารหน้าของวัดจะเป็นวิหารหน้า ไม่มีซุ้มประตู)

3) วิหารหน้า

ด้านในตรงประตูทางเข้าของอาคารนี้ประดิษฐานพระศรีอาริยมตไตรย หรือเรียกว่า พระเมตไตรย ซึ่งประทับนั่ง หันหน้ามองออกด้านนอก ด้านซ้ายและขวาของพระเมตไตรยพวงลัย คือ ท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 สำหรับด้านหลัง ของพระเมตไตรยมีพระเวทโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนา และเป็นหนึ่งในจอมทัพของท้าวจตุโลกบาล มีหน้าที่ปกป้องพระธรรมและนักบวช ดังนั้นในวัดจีนทุกวัดจึงต้องมีเทพองค์นี้ โดยรูปเคารพพระเวทจะหันหน้าเข้าหาพระอุโบสถ ตรงกับตำแหน่งที่ประดิษฐานพระพุทธเจ้า

4) อุโบสถ

อุโบสถเป็นอาคารหลักของวัด การตั้งรูปเคารพในอาคารแห่งนี้จะมีทั้งแบบ 1 องค์ 3 องค์ 5 องค์ และ 7 องค์ แตกต่างกันไปตามนิกายย่อยของพระพุทธศาสนานิกายมหายานแต่ในประเทศไทยนั้นจะพบการประดิษฐานพระประธานเพียง 1 องค์ และ 3 องค์ เท่านั้น

การประดิษฐานพระประธานองค์เดียวมีทั้งท่าประทับนั่ง ประทับยืน และปางไสยาสน์ แต่โดยทั่วไปจะพบว่า นิยมประดิษฐานพระพุทธรูปท่าประทับนั่งมากกว่า โดยมีทั้งขัดสมาธิราบ และขัดสมาธิเพชร และมีพระสาวกยืนอยู่ ๒ ข้าง ของพระพุทธเจ้า คือ พระกัสสปะมหาเถระ และพระอานันทมหาเถระ แต่มีอาคารบางแห่งที่ประดิษฐานพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ และพระสมันทภัทรโพธิสัตว์ เป็นสาวกยืนแทนที่พระกัสสปะมหาเถระ และพระอานันทมหาเถระ

การประดิษฐานพระประธาน ๓ องค์ เริ่มนิยมกันมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งแล้ว²² โดยมีทั้งแบบถือช่วงเวลาเป็นเกณฑ์ และถือทิศเป็นเกณฑ์ เช่น แบบถือช่วงเวลาหรือที่เรียกว่าพระพุทธเจ้า 3 ยุคนั้น ได้แก่ พระพุทธเจ้าในอดีต คือ พระอาจารย์ของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน คือ พระศรีศากยมุนี ซึ่งประดิษฐานอยู่เป็นองค์กลาง และอีกองค์หนึ่ง คือ พระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต อีกแบบหนึ่งที่เน้นไปในเรื่องทิศ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับเป็นองค์กลาง อีก 2 องค์ คือ พระพุทธเจ้าแห่งทิศตะวันออก ได้แก่ พระโกซัยคุรุพุทธเจ้า ผู้เป็นใหญ่แห่ง

²²พรพรรณ จันทโรนานนท์. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 35 โดย พระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สำนักงานกลาง หอรัษฎากรพิพัฒน์ ในพระบรมมหาราชวัง, 2539 (หน้า 26)

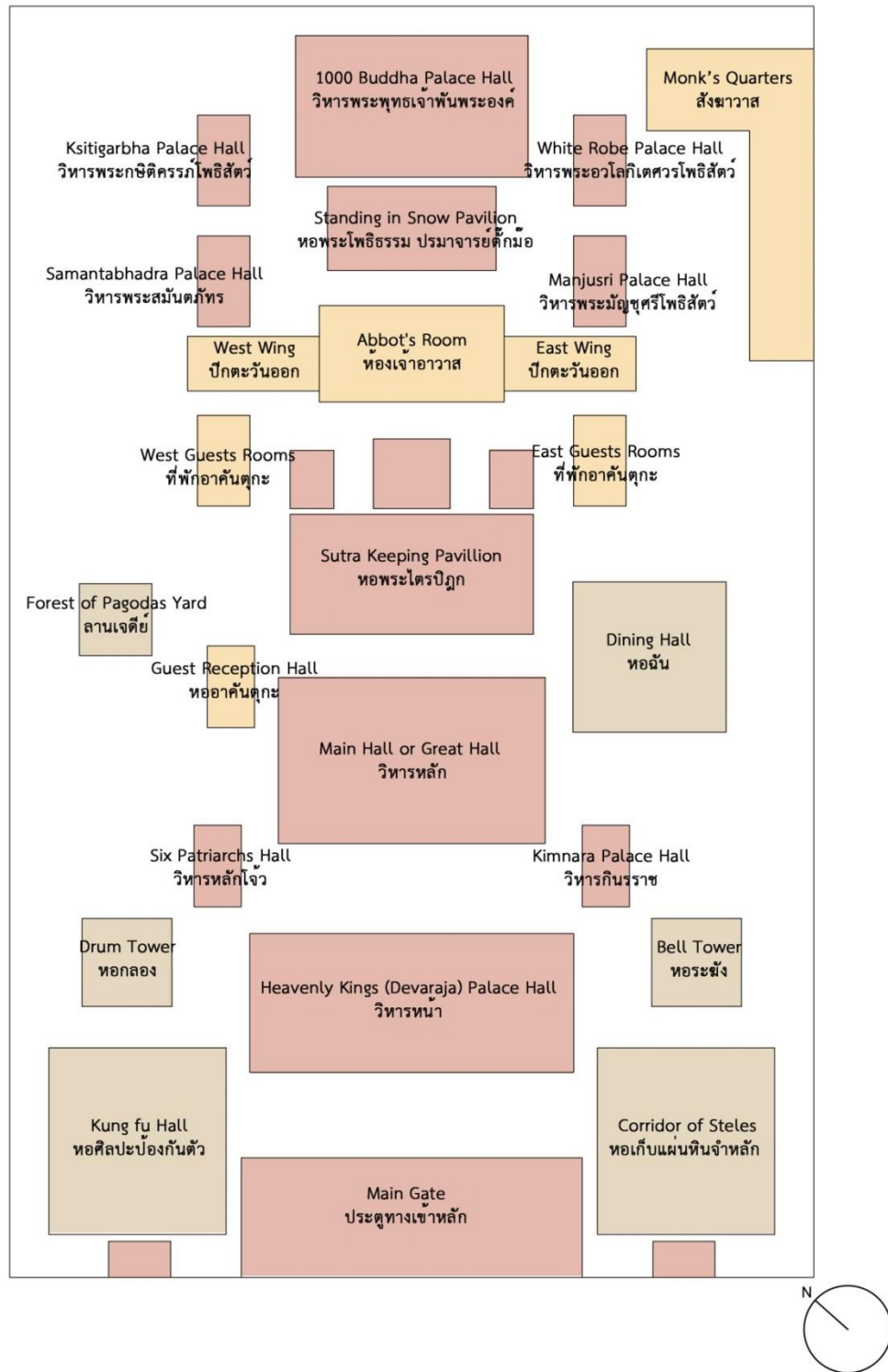
พุทธภูมิที่เป็นรัตนะ หรือศุทธิไวฑูรย์เกษตรแห่งทิศตะวันออก ประทับนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายถือบาตร ภายในบาตรมีน้ำอมฤต พระหัตถ์ขวาถือเม็ดยาอคต ซึ่งเป็นยาวิเศษที่สามารถรักษาโรคได้ทุกโรค ส่วนทางทิศตะวันตก คือ พระอมิตาภะพุทธเจ้า ผู้มีพุทธภูมิเป็นแดนสุขาวดีศรีเกษตร ประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ทั้งสองวางประสานกันอยู่บนพระเพลา โดยกลางพระหัตถ์มีแท่นดอกบัวทองคำรองรับดวงวิญญาณสู่แดนสุขาวดี สำหรับ 18 อรหันต์ ก็จะอยู่สองข้าง ของพระประธานดังกล่าว ในอาคารนี้

5) วิหารรองต่างๆ

วิหารพระโพธิสัตว์ ประกอบด้วย วิหารพระโพธิสัตว์กวนอิม วิหารพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ อาคารรอบนอกสุดทางด้านทิศตะวันตก และทิศตะวันออก คือ วิหารของผู้ปกป้องดูแลศาสนสถาน และวิหารบูรพาจารย์ผู้ก่อตั้งนิกาย ผู้สืบทอด และส่งเสริมนิกายให้เจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้ยังมีวิหารพระอรหันต์ 500 องค์ และห้องแสดงธรรม

แม้ว่าวัดจีนจะมีผังอาคารเป็นแบบบ้านที่มีอาคาร 4 หลัง หรืออาคาร 3 หลังประกอบกันก็ตาม อาคารพุทธาวาสที่จำเป็นต้องมีในวัดก็คือ วิหารทำวัตรโลกบาล และอุโบสถที่ประดิษฐานพระพุทธรูป 3 องค์อยู่ นอกจากนี้ ยังมีหอกลอง และหอรฆัง หรืออาจมีวิหารพระโพธิสัตว์องค์อื่นๆ หรือวิหารบูรพาจารย์ผู้ก่อตั้งนิกายต่างๆ ของพระพุทธศาสนา ส่วนเขตสังฆาวาสก็จัดตามความต้องการของฝ่ายสงฆ์ซึ่งสามารถสรุปการลำดับความต่อเนื่องของอาคารในบริเวณพุทธาวาสของวัดจีนโดยทั่วไป ได้โดยจะเริ่มต้นจากโถงหรือวิหารหน้าซึ่งโดยปกติจะประดิษฐานพระศรีอาริยมตไตรด้านหลังพระศรีอาริยมตไตรเป็นประเวทโพธิสัตว์ และประดิษฐานทำวัตรโลกบาลไว้ทั้งสี่ทิศ ถัดจากวิหารหน้าจะเป็นอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูป 3 พระองค์ สองข้างเป็นพระอานนท์ กัสสปะมหาเถระ ละออรหันต์ 18 องค์ ถ้าเป็นวัดขนาดเล็กทั้งสองข้างของพระประธานจะมีแท่นบูชาพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ และพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ หากเป็นวัดใหญ่จะมีวิหารเล็กของพระโพธิสัตว์ทั้งสองอยู่ข้างอุโบสถ ด้านหลังอุโบสถตรงกลางจะเป็นวิหารบูรพาจารย์

การวิจัยชิ้นนี้ได้นำตัวอย่างผังของวัด Shaolin Temple มาเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นองค์ประกอบของวัดจีน เนื่องจากเป็นวัดพุทธมหายานที่มีความเก่าแก่กว่า 1,500 ปี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีองค์ประกอบหลักในผังครบถ้วน ล้วนแต่เป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนโบราณ เป็นโบราณสถานที่มีการใช้งานอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และได้รับการพิจารณาเป็นมรดกโลก เมื่อวันที่ 1 ส.ค. 2553

ภาพที่ 17 ผังแสดงตำแหน่งอาคารของวัด Shaolin temple
ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

วัดจีนในประเทศไทย

แม้ว่าประเทศไทยกับประเทศจีนจะมีสัมพันธ์ไมตรีกันมาอย่างยาวนานก็ตาม แต่วัดจีนวัดแรกในไทย คือ วัดบำเพ็ญจินพรต ก็เพิ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และผังของวัดอาจไม่สามารถกำหนดตามแบบที่กล่าวมาได้ เนื่องจากวัดแห่งนี้ ตั้งอยู่ในอาคารสูงหลายชั้น ดังนั้นผังของสถาปัตยกรรมจึงถูกตัดแปลงไปตามสถานที่ วัดจีนที่ถือว่า มีผังสถาปัตยกรรมแบบจีนอย่างแท้จริงคือ วัดมังกรกมลาวาส และวัดโพธิ์แมนคุณาราม ที่เน้นอาคารหลัก ซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นแกนกลาง โดยมีอาคารประกอบ 2 ข้างสมดุลกัน นับจากประตูทางเข้าอาณาเขตวัด ตัวอาคารแบ่งเป็น 3 ตอน แต่ไม่ได้สร้างสถาปัตยกรรมหรือเจดีย์ไว้กลางวัดแต่อย่างใด

พัฒนาการรูปแบบการสร้างวัดจีนในกรุงเทพฯ

การสร้างวัดจีนในกรุงเทพฯ ไม่ได้มีการสร้างขึ้นเป็นวัดแบบจีนโดยเฉพาะตั้งแต่แรก แต่เป็นการปฏิสังขรณ์ศาลเจ้าร้างแล้วจึงได้รับพระราชทานนามวัดบำเพ็ญจินพรตขึ้นเป็นวัดจีนวัดแรกในประเทศไทย ต่อมาจึงได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดร้างซึ่งแต่เดิมเป็นวัดญวน แล้วย้ายเข้าสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายพร้อมได้รับพระราชทานนามวัดทิพยวารีวิหาร นับว่าวัดจีนในช่วงแรกเป็นวัดซึ่งตัดแปลงมาจากศาสนสถานขนาดเล็ก หลังจากมีพระสงฆ์ฝ่ายจีนมีมากขึ้นจึงขยายอารามให้พอเหมาะแก่จำนวนพระสงฆ์ โดยสร้างวัดมังกรกมลาวาสขึ้น ปรากฏเป็นอารามฝ่ายจีนนิกายที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการบริหาร ปกครอง คณะสงฆ์จีนนิกาย ต่อมาในรัชกาลปัจจุบันจึงมีการสร้างวัดโพธิ์แมนคุณารามขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการปกครองคณะสงฆ์แห่งใหม่ ซึ่งวัดมังกรกมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณารามเป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยมีการวางผังเช่นเดียวกับรูปแบบวัดจีนดั้งเดิม

3.1.3 กิจกรรม พิธีกรรม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่วัด

กิจกรรมของฆราวาส

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในวัดจีนตั้งแต่ก้าวแรกที่เข้ามาในวัด ศาสนิกชนส่วนใหญ่มีจุดประสงค์เพื่อการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อเข้ามาถึงวัดแล้วก็จะพบกับจุดจำหน่ายรูปเทียนเครื่องสักการบูชาเป็นลำดับแรก หลังจากซื้อรูปเทียนเครื่องสักการะเรียบร้อยแล้ว ใน

จุดถัดไปคือการจุดธูปเทียนเครื่องสักการะ ซึ่งทางวัดจะจัดเตรียมตะเกียงน้ำมันสำหรับจุดธูปเทียน และโต๊ะสำหรับวางเครื่องสักการะอื่นๆไว้หน้าแท่นบูชาหรือวิหารที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อจุดธูปเทียน ตั้งเครื่องสักการะที่หน้าแท่นบูชาแล้ว ศาสนิกชนจะทำการสักการะและอธิษฐานขอพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำแท่นบูชาหรือวิหารนั้นๆ เมื่อปักธูปเทียนเสร็จเรียบร้อยก็จะนำเครื่องสักการะประเภทกระดาษเงินกระดาษทองไปเผาที่เตาเผากระดาษและกลับมาลาเครื่องสักการะอื่นๆ เป็นอันเสร็จพิธี

นอกจากการสักการะที่เป็นกิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นภายในวัดแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่นที่เกิดขึ้น เช่น การติดต่อทางธุรการ ติดต่อกิจนิมนต์ของพระสงฆ์ การเช่าบูชาวัตถุมงคลต่างๆของวัด เหล่านี้จะเกิดขึ้นที่ส่วนประชาสัมพันธ์ ติดต่อ-สอบถาม และจุดให้เช่าวัตถุมงคล เป็นต้น เมื่อมีงานสำคัญๆ ที่ผู้คนมาร่วมเป็นจำนวนมาก และใช้เวลาในการประกอบพิธีนานๆ ในวันนั้นมักจะมีการออกโรงทาน หรือมีการบริการอาหารแก่ผู้เข้าร่วมพิธีในโรงครัว หอฉัน และโรงเจของวัด

ตารางที่ 2 ตารางแสดงกิจวัตรของพระสงฆ์กับการใช้พื้นที่ภายในวัดจีน

เวลา	กิจกรรม	พื้นที่ใช้สอย	ภาพประกอบ
20:00 – 04:30 น.	สร่งน้ำและจำวัด	สังฆาวาส	
04:30 – 04:45 น.	ตื่นนอนและสร่งน้ำ	สังฆาวาส	
04:45 – 05:30 น.	ทำวัตรเช้า	อุโบสถหรือวิหารหลัก	
05:30 – 06:30 น.	ปรุงภัตตาหารถวายพระภิกษุ ทั้งหลายในวัด	โรงครัว หอฉัน	

เวลา	กิจกรรม	พื้นที่ใช้สอย	ภาพประกอบ
06:30 – 07:00 น.	ฉันภัตตาหารเช้า	โรงครัว หอฉัน	
07:00 – 09:00 น.	ทำความสะอาดส่วนต่างๆของ วัด	พุทธาวาส สังฆาวาส	 ภาพจากพระรูดิพนจน์(หลวงจีนเสียนันท์)
09:00 – 10:00 น.	เรียนพระธรรมวินัยและมนต์ พิธีต่างๆ	วิหาร หอฉัน หรือ โรงเรียนพระปริยัติ ธรรม(ถ้ามี)ตามแต่ สมควรและสะดวกแก่ ผู้เรียนและผู้สอน	
10:00 – 11:00 น.	ถวายพุทธบูชา	อุโบสถหรือวิหารต่างๆ	
11:00 – 11:30 น.	ฉันภัตตาหารเพล	โรงครัว หอฉัน	
11:30 – 13:00 น.	ทำกิจวัตรส่วนตัว	สังฆาวาส ฯ	

เวลา	กิจกรรม	พื้นที่ใช้สอย	ภาพประกอบ
13:00 – 15:40 น.	เรียนพระธรรมวินัยและมนต์พิธีต่างๆ	วิหาร หอฉัน หรือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม(ถ้ามี)ตามแต่สมควรและสะดวกแก่ผู้เรียนและผู้สอน	
15:40 – 18:00 น.	ทำวัตรเย็น	อุโบสถหรือวิหารหลัก	
18:00 – 20:00 น.	เรียนพระธรรมวินัยและมนต์พิธี	วิหาร หอฉัน หรือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม(ถ้ามี)ตามแต่สมควรและสะดวกแก่ผู้เรียนและผู้สอน	

ตารางที่ 2 : ข้อมูลจากตารางมาจากการสัมภาษณ์พระคณาจารย์ธรรมวิมลเสีง เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2558

จิตวิญญาณของสถานที่

จิตวิญญาณของสถานที่ (Spirit of Place) เป็นความเชื่อของชาวโรมันที่ว่าทุกๆ ที่นั้นจะมีวิญญาณปกป้องคุ้มครองอยู่ วิญญาณนี้จะให้พลังชีวิตแก่คนและสถานที่ (Place) และติดตามคนและสถานที่นั้นตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นตัวบ่งชี้ลักษณะหัวใจของคนและสถานที่นั้นๆ อีกด้วย ในทางสถาปัตยกรรมจะมีตัวบ่งชี้ที่สำคัญของแต่ละวัฒนธรรมมาจาก Spirit of Place และเป็นสิ่งที่ทำให้สถาปัตยกรรมของแต่ละวัฒนธรรมนั้นมีความแตกต่างและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว จากทฤษฎี ลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ในเรื่อง Spirit of Place คือ Orientation และ Identification²³

Orientation คือ การกำหนดทิศทางหรือสิ่งที่สร้างเพื่อให้มนุษย์จับทิศทางได้ ซึ่งสิ่งที่จะทำให้มนุษย์ปลอดภัยทางอารมณ์และความรู้สึก เช่น ทางเดิน เป็นต้น

²³Christian Norberge-Schulz , Genius Loci : Toward a Phenomenology of Architecture New York : Rizzoli International Publication, Inc< 1984), pp.66-70

Identification คือ สิ่งบ่งชี้ถึงความเป็นลักษณะเฉพาะ คือคุณสมบัติของสภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมและความสัมพันธ์กันของมนุษย์กับสิ่งนี้ในแต่ละวัฒนธรรมจะถูกสร้างและพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่วัยเด็ก ดังนั้นลักษณะหรือความเฉพาะของมนุษย์นั้นทำให้เราสามารถคาดคะเนได้ถึงลักษณะเฉพาะของสถานที่ได้เช่นกัน สิ่งบ่งชี้นี้จะเกี่ยวข้องกับความเป็นเจ้าของนั่นเอง²⁴

จิตวิญญาณของวัดจีนจึงประกอบด้วย การวางผังลำดับอาคาร และการกำหนดทิศทาง (Orientation) ที่ว่างและลักษณะของที่ว่าง (Space and Character) แสงสว่าง (Lighting) เสียง (Sound) พิธีกรรม ซึ่งสามารถอธิบายดังต่อไปนี้

การ วางผังลำดับอาคาร และการกำหนดทิศทาง

การวางผังและลำดับอาคารเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดทิศทาง (Orientation) เพื่อสื่อถึงการนำไปสู่สิ่งที่สำคัญในอาคารทางศาสนา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของสถาปัตยกรรมวัดจีน

วัดจีนมีการใช้แนวทางเดินเพื่อไปสู่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งพุทธภูมิ โดยการจัดลำดับผังอาคาร การจัดตำแหน่งของประตู การปิดล้อมอาคารทำให้สามารถรับรู้ถึงทางเดินที่มีทิศทางที่ชัดเจนได้ การเดินจะเดินผ่านประตูในแต่ละชั้นอันเป็นการสื่อถึงการเดินผ่านจากเมืองมนุษย์ไปสู่ดินแดนพุทธภูมิ การที่มีลำดับการเข้าถึงมากจะทำให้ศาสนิกชนที่มาสักการะสัมผัสการเดินทางและก้าวเข้าสู่ดินแดนพุทธภูมิได้อย่างเข้าใจและลึกซึ้ง ลำดับที่มากขึ้นยิ่งแสดงถึงความสำคัญของอาคารหรือศาสนสถานนั้นๆ ตามความเชื่อของจีน

ที่ว่างและลักษณะของที่ว่าง

ที่ว่างและลักษณะของที่ว่าง (Space and Character) ในวัดจีนจะอธิบายเป็นสองส่วนคือ ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม และที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์

²⁴Christian Norberge-Schulz , *Genius Loci : Toward a Phenomenology of Architecture* New York : Rizzoli International Publication, Inc< 1984), pp.66-70

ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม

ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม (Architectural Space) สามารถอธิบายได้ในสองรูปแบบ²⁵ คือ ที่ว่างทางรูปธรรม และที่ว่างทางนามธรรม

ที่ว่างทางรูปธรรม หมายถึง องค์ประกอบที่เป็นสามมิติ ที่สร้างสถานที่หนึ่งๆ ขึ้นมา และคุณสมบัติของที่ว่างนี้ประกอบด้วย การสร้างจุดศูนย์กลาง ทิศทาง และจังหวะ

ที่ว่างทางนามธรรม หมายถึง สิ่งที่ถูกพิจารณาในการหยั่งรู้ รับรู้และเข้าใจ

ที่ว่างแตกต่างกันในสถาปัตยกรรมเพื่อรองรับกิจกรรมของมนุษย์ที่แตกต่างกัน ที่ว่างในวัดจีนก็เช่นเดียวกัน ที่ว่างทางรูปธรรมจะเป็นที่ว่างที่มีองค์ประกอบอยู่ 3 สิ่ง คือ การสร้างจุดศูนย์กลาง ทิศทาง และจังหวะ ที่ครบถ้วนและชัดเจน จุดศูนย์กลางของที่ว่างทั้งหมดของวัดจีนจะอยู่ที่อุโบสถหรือวิหารหลัก ที่ตำแหน่งของพระประธาน เป็นที่ว่างมีทิศทางตามแกนชัดเจน การไล่จังหวะของที่ว่างจากที่ว่างที่โล่งกว้างของภายนอกและที่โล่งนี้จะเล็กลงเรื่อยๆ จนเข้ามาเป็นที่ว่างภายในโดยสมบูรณ์เป็นลำดับ ที่ว่างภายในอาคารจะไล่จังหวะจากที่ว่างอาคารที่มีความสูงน้อยไปจนถึงจุดศูนย์กลาง (อุโบสถหรือวิหารหลัก) ที่มีความสูงของที่ว่างที่สุดในกลุ่มอาคารทั้งหมด

ลักษณะของที่ว่างส่วนใหญ่จะเป็นที่ว่างที่มีความสูงมาก ซึ่งเป็นปกติสำหรับอาคารทางศาสนา โดยทั่วไป เพื่อแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานอยู่ภายใน นอกจากนี้ที่ว่างของอาคารที่มีขนาดใหญ่จะมีที่ว่างสูง และโปร่งมาก สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภายนอกและภายในได้อย่างกลมกลืน

ในด้านลักษณะเฉพาะ (character) แบ่งความหมายออกเป็นสองประการ คือ บรรยากาศของที่ว่าง เป็นสิ่งที่มีรูปทรงทางกายภาพและเป็นสาระสำคัญ หรือเป็นแก่นแท้ขององค์ประกอบในการกำหนดที่ว่าง²⁶

ทุกๆ สถานที่จะมีลักษณะซึ่งเกิดขึ้นจากความเฉพาะที่แสดงออกมาทาง องค์ประกอบและวัสดุต่างๆ ของอาคาร เช่น หลังคา ประตู หน้าต่าง และศิลปกรรมตกแต่งที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นต้น ซึ่งลักษณะเฉพาะนี้จะทำให้สถานที่นั้นๆ มี เอกลักษณ์ของตัวเอง และเช่นเดียวกันกิจกรรมของมนุษย์ที่แตกต่างกันก็ต้องมีการพื้นที่รองรับที่มีลักษณะที่แตกต่างกันด้วยเช่น ที่พักอาศัยต้องการ

²⁵ Christian Norberge-Schulz , Genius Loci : Toward a Phenomenology of Architecture New York : Rizzoli International Publication, Inc< 1984), pp.60-65

²⁶ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

ลักษณะของการปกป้อง คຸ້ມครอง สำนักงานต้องการลักษณะการใช้งานได้สะดวก ศาสนสถานต้องการ ลักษณะที่เคร่งขรึม ทรงเกียรติ ถูกพิธีรีตอง ซึ่งวัดจีนก็มีลักษณะเช่นเดียวกันนี้แต่จะมีลักษณะเฉพาะ บางประการที่แตกต่างจากศาสนสถานของศาสนาอื่นๆ วัดจีนนั้นมีความเคลื่อนไหวมากกว่า (dynamic) สง่างามและทรงเสน่ห์มากกว่า โดยเฉพาะบรรยากาศของรูปด้านอาคารภายนอก นอกจากนี้ยังมีความสงบ อบอุ่น ปลอดภัย และการปกป้องคຸ້ມครองจากพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเป็นสิริมงคลมากมายที่ปรากฏในทุกส่วนของอาคาร รวมไปถึงลักษณะที่บ่งชี้ความเป็นชน ชาติจีนที่สะท้อนออกมาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมจีน สิ่งสำคัญอีกประการของวัดจีน คือการใช้ความมืดทึบ ซ่อนเร้นมาแสดงอาณาเขตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยกลุ่มอาคารจะมีการไล่จังหวะ ของการให้แสงสว่างจากส่วนที่สว่างโล่ง เปิดเผย และค่อยๆ ลดความสว่างลงเข้าสู่ส่วนที่มืดที่สุด ซึ่ง เป็นลักษณะของที่ว่างที่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่สุดของอุโบสถ หรือวิหารหลัก ซึ่งลักษณะนี้จะพบชัดเจนใน กลุ่มอาคารที่มีขนาดใหญ่ และมีลำดับการเข้าถึงหลายชั้น

ที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์

ที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Space) เป็นเรื่องของที่ว่างทางนามธรรม สถาปัตยกรรมทาง ศาสนาไม่ว่าศาสนาใด องค์ประกอบที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ และไม่สามารถวัดได้จากความหมายทาง จิตวิทยา สังคม เศรษฐกิจ ศิลปกรรม หรืออื่นๆ คือ องค์ประกอบของความศักดิ์สิทธิ์ (the element of sacred) เนื่องจากสถาปัตยกรรมทางศาสนาเกิดจากปรากฏการณ์ทางศาสนา ความเชื่อ และ พิธีกรรม ความศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และได้รับความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด ที่ว่างอัน ศักดิ์สิทธิ์จึงหมายถึง สถานที่ที่มนุษย์สามารถติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติได้ และมีลักษณะ แตกต่างจากที่ว่างที่ไม่ศักดิ์สิทธิ์ คือการกำหนดทิศทางและคุณภาพของที่ว่าง ซึ่งที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์จะ สร้างทิศทางของตัวมันเองที่มีความกลมกลืนและเป็นอันหนึ่งอันเดียว²⁷

ในวัดจีน ที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์ที่สุดจะใช้ในการประดิษฐานรูปเคารพหรือพระประธาน โดยเป็น พื้นที่ที่มีลักษณะ คือ ลึกลับ ตั้งอยู่ในส่วนที่มืดที่สุดของกลุ่มอาคารทั้งหมด ทั้งนี้อาคารจะมีช่องเปิด น้อย คือเปิดเฉพาะประตูทางเข้าด้านหน้าเท่านั้น รูปเคารพหรือพระประธานจะประดิษฐานในส่วนที่ มืดที่สุดของอาคาร คือบริเวณด้านในที่ห่างจากประตูทางเข้ามากที่สุดนั่นเอง โดยบรรยากาศแห่ง

²⁷ PinrajKhanjanusthiti, Buddhist Architecture : Meaning and Conservation in the Context of Thailand, The thesis for the Degree of Doctor of Pliosophy : University of York, 1996, p. 69-71

ความศักดิ์สิทธิ์จะสะท้อนออกมาจากรูปเคารพที่เป็นสีทอง และการประดับตกแต่งแทนบูชาด้วย ลวดลายและสีทอง เมื่อแสงสว่างจากภายนอก และแสงจากเปลวเทียนหรือตะเกียงตกกระทบ ที่จะช่วยสะท้อนส่วนที่เป็นสีทองให้สุกสว่างชัดเจนขึ้นจากความมืด เสมือนกับรัศมีที่เปล่งออกมาจากรูปเคารพ ลักษณะเช่นนี้สร้างให้เกิดบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีศาสนิกชนมา สักการะและมีการจุดเทียนเป็นจำนวนมาก

แสงสว่าง

วัดจีนใช้แสงในการสื่อเป็นนัยยะ เพื่อสะท้อนถึงความศักดิ์สิทธิ์ รัศมีแห่งพุทธดั่งที่ได้กล่าวใน ส่วนของที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์ แสงจึงเป็นส่วนสำคัญที่สร้างให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในวัดจีน ซึ่งแสงที่ใช้ใน วัดจีนจะมีสองประเภท ได้แก่

1) แสงธรรมชาติ

แสงธรรมชาติที่ใช้ในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ส่วนใหญ่จะมาจากบริเวณลาน โถงภายใน แสงนี้เป็นสัญลักษณ์แทนที่ว่างภายนอก และสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างภายนอกและภายใน แสงจากลานโถงและการเปิดหลังคาสื่อถึงการ เชื่อมโยงและสื่อสารระหว่างผู้สักการะกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เบื้องบน

2) แสงจากรูปเทียน และตะเกียง

แสงนี้แทนการสื่อสาร บอกกล่าวคำอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่เบื้อง หน้าและเบื้องบน ชาวจีนให้ความสำคัญกับการเผาเครื่องบูชาซึ่งใช้เป็นการ สื่อสารระหว่างโลกมนุษย์และโลกอื่นๆ มานาน เช่นการเผากระดาษเงิน กระดาษทองให้แก่ผู้วายชนม์ การเผายันต์เพื่ออธิษฐานต่อองค์เทพเจ้าให้ ช่วยขจัดทุกข์ภัย การเผาใบธูปโมทนาบัตรเพื่อบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอุทิศบุญกุศลให้แก่บรรพบุรุษ เป็นต้น แสงจากรูปเทียนยังสื่อ ความหมายแทนการคงอยู่ของผู้ศรัทธา ความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรม ของชาวจีนอีกด้วย

เสียง

เสียงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสื่ออย่างหนึ่ง que แสดงถึงความศรัทธา การสวดมนต์ การบรรเลงธรรมสังคีตประกอบการสวดมนต์ในพิธีกรรมต่างๆ ของพระสงฆ์ เพื่อสวดสรรเสริญ ขอพร ขอขมากรรม ต่อองค์พระพุทธรูปพระโพธิสัตว์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมไปถึงการสวดอุทิศส่วนกุศลแก่วิญญาณต่างๆ เป็นต้น

พิธีกรรมและความเชื่อ

ตลอดระยะเวลา 1 ปี ชาวจีนในกรุงเทพฯ จะมีการทำบุญ ทำทาน และเซ่นไหว้เกือบทุกเดือน โดยใช้วัดเป็นสถานที่ทำกิจกรรมต่างๆ รูปแบบการใช้สอยของวัดจีน จึงเป็นที่รองรับกิจกรรมและใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งพิธีกรรมที่สำคัญของชาวจีนในกรุงเทพฯ ที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกปี ประกอบด้วย

- ตรุษจีน เป็นพิธีสำคัญในการรับปีใหม่ รับสิริมงคล ชาวจีนเชื่อว่าจะส่งผลถึงการทำมาหากินตลอดปี พิธีกรรมที่สำคัญที่สุดคือการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ซึ่งปกติกระทำที่บ้านได้ แต่จะมีผู้คนกลุ่มใหญ่นำป้ายวิญญาณบรรพบุรุษมาบรรจุไว้ที่วิหารบรรพชนตามวัดต่างๆ ดังนั้นลูกหลานจึงไปทำการเซ่นไหว้ตามวัดที่มีป้ายวิญญาณบรรพบุรุษของตนอยู่หลังตรุษจีน 7 วันคือ ขึ้นวันที่ 8 (ชีวโปย) เป็นเทศกาลบูชาดวงดาว ชาวจีนจะพากันไปวัดเพื่อฟังพระสงฆ์สวดบูชาดาวพระเคราะห์ เพราะชาวจีนเชื่อว่าดาวพระเคราะห์ทุกดวงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ดังนั้นในหนึ่งปีจึงควรบูชาดาวพระเคราะห์เพื่อสะเดาเคราะห์ และขอโชคลาภในปีต่อไป พระสงฆ์ในแต่ละวัดจะตั้งเทพประจำดาวพระเคราะห์ทั้งหลายให้บูชา ช่วงค้ำมีการเวียนธูปอบอุบโสด หรือวิหารและรับศีลฟังธรรม ในบางวัดจะมีการจัดพิธีบูชาเทพธรรมบาล (กั๋งจูเทียน) เป็นงานใหญ่
- เซ็งเม้ง วันไหว้บรรพบุรุษในเดือน 3 ซึ่งจะอยู่ในช่วงประมาณวันที่ 5 เมษายน ชาวจีนจะพากันไปเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่วิหารบรรพชน
- สารทขนมจ่าง วันที่ 5 เดือน 5 ชาวบ้านจะทำขนมจ่างเซ่นไหว้ตามบ้าน ศาลเจ้า และวัด

- วันสารทจีน วันที่ 15 เดือน 7 เป็นวันสารทจีนซึ่งอยู่ในช่วงเทศกาลให้ทานแก่สัตว์ นรกที่อดอยาก ดังนั้นจึงมีงานทั้งกระจายเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ โดยมีพระสงฆ์จีน นิกายจากวัดต่างๆ มาร่วมสวดมนต์ด้วย
- ไหว้พระจันทร์ วันที่ 15 เดือน 8 ช่วงกลางฤดูใบไม้ร่วง เทศกาลนี้เรียกว่า ตงชิว เป็น ระยะเวลาที่พระจันทร์เต็มดวง และในคติมหายานจะถือว่าเป็นวันคล้ายวันประสูติ ของพระจันทร์ประภาโพธิสัตว์ ในเวลาค่ำจะมีการสวดมนต์โดยพระสงฆ์จีนนิกาย
- เทศกาลกินเจ เมื่อเริ่มวันที่ 1 ของเดือนเก้า จะเริ่มเทศกาลกินเจไปจนครบ 9 วัน 9 คีน ประเพณีกินเจนี้ตามวัดจีนจะมีคนหนุ่มสาวจำนวนมากเข้าร่วมพิธีในโรงเจ ของวัด มีกิจกรรมสวดมนต์ร่วมกัน หุงหาอาหาร การรับศีลฟังธรรม และกิจกรรม เสริมอื่นๆอีกมากมาย
- สารทขนมอี๋ ในเดือน 11 มีเทศกาลขนมอี๋ คือการเซ่นไหว้ด้วยขนมบัวลอย เชื่อว่า เป็นการต่ออายุทำให้อายุยืน
- งานขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทพเจ้าประจำปี ในเดือน 12 ตามแต่ละวัดจะมีการจัด งานเซ่นไหว้ เพื่อเป็นการขอบคุณพระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ปกป้อง คุ้มครองให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขตลอดทั้งปี ในงานจะมีพระสงฆ์จีนสวดมนต์ และมี พุทธศาสนิกชนมาร่วมงานอย่างแน่นขนัด

ตารางที่ 3 ตารางแสดงเทศกาลเซ่นไหว้สำคัญของชาวจีน กิจกรรมและการพื้นที่ใช้งานภายในวัด จีน

ช่วงเวลา	เทศกาล	กิจกรรมและพื้นที่ใช้งานภายในวัดจีน	ภาพประกอบ
เดือน 1 วันที่ 1 -15	ตรุษจีน	การประกอบพิธีกรรมและการสวดมนต์ ภายในอุโบสถ วิหาร วิหารบรรพชน ลานกิจกรรม	

ช่วงเวลา	เทศกาล	กิจกรรมและพื้นที่ใช้งานภายในวัดจีน	ภาพประกอบ
		การเซ่นไหว้บรรพบุรุษในวิหารบรรพชน	
		พิธีบูชาดวงดาว ในอุโบสถ	
		พิธีบูชาเทพธรรมบาลในอุโบสถ วิหารหลัก หรือลานกิจกรรม	
เดือน 3	เซ็งเม้ง	เซ่นไหว้บรรพบุรุษที่วิหารบรรพชน	
เดือน 5 วันที่ 5	สารทขนมจ่าง	เซ่นไหว้ขนมจ่างตามแท่นบูชา และวิหารต่างๆ	
เดือน 7 วันที่ 15	สารทจีน	เซ่นไหว้บรรพบุรุษ และจัดงานทิ้งกระดาษในเขตพุทธาวาส	

ช่วงเวลา	เทศกาล	กิจกรรมและพื้นที่ใช้งานภายในวัดจีน	ภาพประกอบ
เดือน 8 วันที่ 15	ไหว้พระจันทร์	ไหว้พระจันทร์ในอุโบสถ วิหารหลัก หรือพื้นที่กลางแจ้ง ตามแต่ละวัดจะจัด	
เดือน 9 วันที่ 1 - 9	เทศกาลกินเจ	สวดมนต์ในอุโบสถ วิหารหลัก และโรง เจของวัด	
เดือน 11	สารทชนมื่อ	ไหว้ขนมบัวลอยตามแท่นบูชา และ วิหารต่างๆ	
เดือน 12	งานเซ่นไหว้นขอบ คุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเทพเจ้า ประจำปี	มีการเซ่นไหว้ตามแท่นบูชา และวิหาร ต่างๆ บางวัดมีการจัดงานบูชาเทพ ธรรมบาล	

ตารางที่ 3 :ตารางแสดงเทศกาลเซ่นไหว้สำคัญของชาวจีน กิจกรรมและพื้นที่ใช้งานภายในวัดจีน

นอกจากเทศกาลที่กล่าวมาแล้วยังมีวันที่มีกิจกรรมพิเศษ เช่น วันคล้ายวันประสูติของพระพุทธรเจ้า และพระโพธิสัตว์ต่างๆ หรือวันครบรอบวันมรณภาพของบูรพาจารย์ ซึ่งในวันนั้นๆจะมีการสวดมนต์ และถวายพุทธบูชาในช่วงเช้า โดยพระสงฆ์จะทำการสวดมนต์ และมีพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมพิธีเมื่อพิจารณากิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในวัดจีนดังกล่าว จะเห็นว่าในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่างๆนี้ พื้นที่ที่ใช้ประจำจะเป็น วิหารหลักและวิหารเทพเจ้าต่างๆ วิหารบรรพชน โรงเจลานต่อเนื่องกับโรงเจ และบางในบางเวลานอกจากพิธีกรรมหลักดังกล่าวแล้ว ผู้ที่มาไหว้เจ้าไหว้พระตามปกติก็ใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นประจำ และในกรณีที่มีการบนบานต่อพระเจ้าและส่งผลดีก็จะมี การแก้บนด้วยมหรสพที่บริเวณว่างหรือลานวัดด้วย ซึ่งทำให้พื้นที่ของวัดทุกวัดมีกิจกรรมต่อเนื่อง และมีผู้คนพลุกพล่านตลอดปี

3.2 กรณีศึกษาวัดจีนในกรุงเทพฯ

การสำรวจวัดจีนในครั้งนี้จะทำการสำรวจภาพรวมวัดจีนทั้งสิ้นจำนวน 4 แห่งในกรุงเทพฯ อันได้แก่ วัดทิพยวารีวิหาร วัดบำเพ็ญจินพรต วัดมังกรกมลาวาส และวัดโพธิ์แมนคุณาราม เพื่อทำการศึกษาและวิเคราะห์ในด้าน ประวัติความเป็นมา การบูรณปฏิสังขรณ์ ที่ตั้งและสภาพแวดล้อม โดยรอบ องค์ประกอบในผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม รูปทรงและการออกแบบ และการใช้สอย และหน้าที่ เพื่อนำข้อมูลเหล่านี้มาประเมินคุณค่าและความแท้ของวัดจีน และใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบในบทถัดไป

3.2.1 วัดทิพยวารีวิหาร

- ประวัติความเป็นมาและการบูรณปฏิสังขรณ์²⁸

วัดทิพยวารีวิหาร (วัดกัมโล่วยี่หรือวัดน้ำทิพย์) สร้างขึ้นราวปี พ.ศ. 2319 เป็นวัดในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกาย เนื้อที่ตั้งวัด 109 ตารางวา ตั้งอยู่ใจกลางเมืองรอบเกาะรัตนโกสินทร์ เลขที่ 119 ซอยทิพยวารี ถนนตรีเพชร แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (หลังกองบังคับการตำรวจนครบาล) สร้างขึ้นสมัยกรุงธนบุรีในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยชาวนวนและชาวจีนจากเวียดนาม ที่อพยพติดตามองเชียงซุน ราชบุตรเจ้าเมืองเว้ และพระยาราชานครศรี ม่อเทียนซื่อ ที่หนีภัยสงครามเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ในปี พ.ศ. 2319 หากนับมาถึงปัจจุบัน (ปีมะแม) พ.ศ. 2558 อายุการสร้างวัดในปัจจุบันประมาณ 239 ปีตามประวัติการสร้างวัดในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หรือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้พระราชทานที่ดินฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาให้เป็นที่อาศัย เรียกว่าบ้านญวน (ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ท่าเตียน มาถึงบ้านหม้อ ถนนตรีเพชรในปัจจุบัน) จึงมีการสร้างวัดกัมโล่วยี่หรือวัดทิพยวารีวิหารในปัจจุบัน และนับเป็นวัดในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานวัดแรกในประเทศไทย

วัดทิพยวารีวิหาร (กัมโล่วยี่) มีประวัตินับตั้งแต่การสร้างวัดปี พ.ศ. 2319 ในช่วงแรกคงมีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาวัดมีสภาพกรำร้างไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่หลายยุคหลายปียุคที่เป็นวัดร้างไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ในช่วงยุคลายรัชกาลที่ 4 และต้นรัชกาลที่ 5 จนถึงประมาณปี

²⁸ เศรษฐพงษ์ จงสงวน. ประวัติการถวายผ้าพระกฐิน อนุสรณ์เนื่องในวโรกาสที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ศรีรัศมี พระวรชายาใน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทรงเป็นประธานถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทิพยวารีวิหาร กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 26 ตุลาคม 2557, พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ต้นน้ำ, 2557หน้า 42

พ.ศ. 2439 พระอาจารย์ไหซัน (หลวงจีนธรรมรสจินตศาสน์ ปลัดสงฆ์จีนนิกาย) เป็น พระภิกษุจีนชาวมณฑลหูหนาน ได้จาริกมาจำพรรษาที่วัดทิพยวารีวิหาร ขณะนั้นสภาพวัดรกร้างชำรุดทรุดโทรมมาก ท่านเป็นผู้นำบอกบุญ ทายก ทายิกาชาวพุทธผู้ใจบุญซึ่งเป็นคนไทย คนไทยเชื้อสายจีน – ญวน ในชุมชนบ้านหม้อ มาร่วมกันทำการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่ อันมีนายเซ็งเต็ก แซ่เจี้ย และนางชีวออม แซ่ตัน สองสามีภรรยาคบดีผู้กว้างขวางในกลุ่มชาวจีน ในย่านตลาดมิ่งเมือง (แถวพาหุรัดในปัจจุบัน) เป็นผู้อุปถัมภ์การบูรณปฏิสังขรณ์วัดขึ้นมาใหม่ทั้งหมด (ต่อมาทายาทของครอบครัวท่านทั้งสองนี้ ได้รับพระราชทานนามสกุลจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ว่า "เศวตมาลย์")

พระอาจารย์และประชาชนในครั้งนั้น ได้ร่วมกันบูรณปฏิสังขรณ์วัดใหม่ทั้งวัด จนวัดอยู่ในสภาพสมบูรณ์สวยงาม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จึงได้ทรงพระราชทานสมณศักดิ์ให้อาจารย์ไหซัน เป็นหลวงจีนธรรมรสจินตศาสน์ ปลัดซ้ายจีนนิกายดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส และได้ทรงพระราชทานนามวัดกัมโล่วยี่ให้ใหม่ว่า "วัดทิพยวารีวิหาร" เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม ร.ศ. 128 หรือ พ.ศ. 2452 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 26 หน้า 1274 วันที่ 5 กันยายน ร.ศ. 128) โดยการนำชื่อบ่อน้ำทิพย์หรือบ่อน้ำมนต์โบราณซึ่งปรากฏอยู่คู่กับวัดมาตั้งแต่แรกของการสร้างวัด โดยมาตั้งเป็นชื่อพระราชทานนามวัด ตั้งแต่นั้นมาจากเดิมที่ชาวบ้านเรียกว่า วัดกัมโล่วยี่ หรือวัดน้ำทิพย์ เป็น "วัดทิพยวารีวิหาร" (กัมโล่วยี่) จึงได้รับการสถาปนามาวัดพระราชทานนามใหม่ และเป็นวัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกาย มีเจ้าอาวาสปกครองวัดและมีพระสงฆ์จีนนิกายจำพรรษาสืบต่อตลอดตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 18 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดทิพยวารีวิหาร

ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

การ บูรณปฏิสังขรณ์

- สร้างขึ้นปี 2319 สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี (เป็นวัดญวน)
- สมัยปลายรัชกาลที่ 4 ต้นรัชกาลที่ 5 กลายเป็นวัดร้าง
- พ.ศ. 2439 พระอาจารย์โชน์จัดการปฏิสังขรณ์วัดครั้งใหญ่ แล้วเสร็จในปี พ.ศ.

2452

- พ.ศ. 2452 กลายเป็นวัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกาย
- พ.ศ. 2463 พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้า

นิทานภดล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ทรงบริจาคทรัพย์สำหรับ

ปฏิสังขรณ์โบสถ์วัดทิพยวารีวิหารถวายสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี พระพันปีหลวง

- พ.ศ. 2489 ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ได้เกิดเพลิงไหม้บริเวณตลาดบ้านหม้อ

เพลิงไหม้ได้ลุกลามบ้านเรือนชาวบ้านใกล้เคียงบริเวณวัดแล้วลามเข้ามาถึงตัววัด ทำให้เสนาสนะ

ถาวรวัตถุอุโบสถ และพระประธานสามองค์ ตลอดจนองค์เทพเจ้าต่างๆ ของวัดได้รับความเสียหายอย่างหนัก

- พ.ศ. 2493 บูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ จัดระเบียบผังวัด เสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2508

- พ.ศ. 2543 ปรากฏสภาพทรุดโทรมของวัดมากขึ้น คณะสงฆ์จีนนิกายและคณะกรรมการวัด และพุทธบริษัทชาวไทย-ชาวจีนในชุมชนเห็นพ้องต้องกันว่าสมควรรื้อถอนแล้วสร้างอุโบสถขึ้นใหม่

- พ.ศ. 2544 ประกอบพิธีสวดถอนเสนาสนะเป็นปฐมฤกษ์ โดยออกแบบก่อสร้างอาคารบ่อน้ำทิพย์เป็นโครงการแรก โดยนายเศรษฐพงษ์ จงสงวน เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบเป็นอาคารสี่ชั้น ชั้นที่หนึ่งเป็นอาคารที่ตั้งบ่อน้ำทิพย์โบราณกว่า 200 ปี เป็นโรงครัว หอฉัน ห้องรับแขก ห้องน้ำ ชั้นที่สอง สาม และสี่ เป็นกุฏิสงฆ์ ซึ่งเป็นอาคารที่ออกแบบด้วยสถาปัตยกรรมจีนแท้จิว

- พ.ศ. 2545 วางศิลาฤกษ์โครงการก่อสร้างอาคารบ่อน้ำทิพย์และกุฏิสงฆ์สี่ชั้น เสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2556

- พ.ศ. 2547 ดำเนินการวางแผนรื้อถอนอุโบสถวิหารและเสนาสนะวัดพุทธหลังเก่า ย้ายองค์พระประธานสามองค์ไปประดิษฐานหน้าเจดีย์วัด ส่วนองค์พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ และเทพเจ้าต่างๆออกจากวัดชั่วคราว

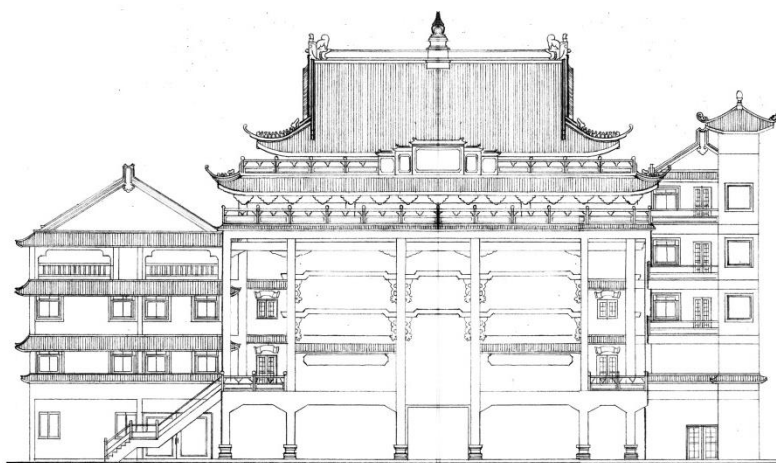
- พ.ศ. 2548 ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ เพื่อดำเนินการก่อสร้างอุโบสถและวิหารต่างๆ ขึ้นใหม่ทั้งหมด

- พ.ศ. 2553 การก่อสร้างแล้วเสร็จสมบูรณ์

- พ.ศ. 2554 ปิดทองลูกนิมิตเป็นพระฤกษ์

- พ.ศ. 2557 ผูกพัทธสีมา ฝังลูกนิมิตอุโบสถ²⁹

²⁹ เศรษฐพงษ์ จงสงวน. ประวัติการถวายผ้าพระกฐิน อนุสรณ์เนื่องในวโรกาสที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ศิริรัศมี พระวรชายาใน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทรงเป็นประธานถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทิพย์าวารีวิหาร กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 26 ตุลาคม 2557, พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ต้นน้ำ, 2557หน้า 42-51

ภาพที่ 20 รูปตัดด้านหน้าวัดทิพยวารีวิหาร
ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

- รูปทรงและการออกแบบ

ก่อนการบูรณปฏิสังขรณ์

ลักษณะสถาปัตยกรรมของวัดทิพยวารีวิหารก่อนทำการบูรณะเป็นอาคารลักษณะที่มีอิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบจีนหลงเหลืออยู่ไม่มากนัก เพราะได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่หลายครั้ง ชุมประตู่ของวิหารเป็นหลังคาจั่วซ้อน 2 ชั้น ลักษณะจั่วต้นไม่มีไชราหน้าจั่ว ชายของจั่วอ่อนขึ้นเล็กน้อย มีปูนปั้นสันหลังคาแบบจีน

ทางเข้าภายในเขตพุทธาวาสมีประตูเข้า 3 ประตู ทางเข้าหลักอยู่กลาง วัดทิพยวารีวิหารนี้มีลักษณะของการจัดวางรูปเคารพต่างๆ แตกต่างไปจากรูปแบบของวัดจีนตามประเพณีนิยม คือ วิหารหน้ามีได้เป็นที่ประดิษฐานพระเมตไตรยโพธิสัตว์แบบวัดจีน แต่เป็นโถงทางเข้าซึ่งเป็นที่ติดต่อประชาสัมพันธ์ และเป็นทางเข้าสู่วิหารใหญ่ซึ่งประดิษฐานพระพุทธเจ้าสามพระองค์ และพระอรหันต์ 18 พระองค์ พร้อมมีแท่นเครื่องบูชาอยู่กลาง พื้นที่บริเวณปีกซ้ายขวาของวิหารใหญ่อ้าหน้าหน้าเข้าวิหารใหญ่อ้านซ้ายมือเป็นที่ประดิษฐานท้าวจตุโลกบาล และพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ วิหารขวาประดิษฐานพระเมตไตรยโพธิสัตว์ พระมัญชุศรีโพธิสัตว์และพระอรหันต์องค์เล็กๆ เรียงรายเต็มแท่นบูชา ซึ่งทำเป็นลักษณะเหมือนตู้โชว์สินค้าปิดกระจกในบริเวณโถงต่อเนื่องกับครัว³⁰

³⁰ อรศิริ ปาณินท์. รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบวัดจีนในกรุงเทพฯ. รายงานการวิจัยเสนอต่อคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533. หน้า 43

ปีกขวาสุดของวัดเป็นวิหารพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร อาคารที่ประดิษฐานเป็นอาคารสองชั้น มีทางขึ้นทางด้านหน้าซึ่งขึ้นไปสู่ชั้นบนซึ่งใช้เป็นสังฆาวาส ประกอบด้วยกุฏิของพระสงฆ์ในวัด และพระอาคันตุกะ ปีกซ้ายสุดของวัดเป็นโรงครัว หอฉัน และสุขา บริเวณลานโถงหน้าพุทธาวาส ด้านปีกซ้ายและขวาเป็นอาคารชั้นเดียวโครงคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาจั่วมุงกระเบื้อง ใช้เป็น ห้องสมุดและอาคารสำนักงานของวัด

ภาพที่ 21 วัดทิพยวารีวิหารก่อนการบูรณปฏิสังขรณ์
ที่มา : อ.เศรษฐพงศ์ จงสงวน

หลังการบูรณปฏิสังขรณ์

ก่อสร้างตามรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนแบบวัดทางภาคเหนือ ด้วยศิลปะงานแกะสลักไม้แก่นำเข้าจากประเทศจีน³¹

ชั้นล่าง เป็นที่ประดิษฐานพระจุนทิโพธิสัตว์ และพระโพธิสัตว์องค์ต่างๆ ประมาณ 10 กว่าองค์ ล้วนปั้นด้วยปูนปั้นปิดทองลงสีมีอายุกว่าพันปี มีส่วนเชื่อมต่อกับอาคารทิพยวารีซึ่งเป็นอาคารกุฏิสงฆ์สี่ชั้น และเป็นที่ตั้งของบ่อน้ำทิพย์ในชั้นหนึ่ง

ชั้นสอง เป็นอุโบสถ ประดิษฐานพระประธานเป็นองค์เก่าเดิมสามองค์ที่อยู่คู่วัดมานาน สร้างด้วยปูนปั้นปิดทอง ซ้ายขวาประดิษฐานพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ พระสมันตภัทรโพธิสัตว์ พระมหากัสสปะเถระ และพระอานนท์เถระ ภายในผนังอุโบสถเป็น 18 พระอรหันต์ปูนปั้นปิดทองประดิษฐานภายในตู้ไม้แกะสลักลวดลายปิดทอง พร้อมด้วยหมู่พระอรหันต์ 1000 องค์ จำลองเรียงรายประดิษฐานภายในตู้เป็นชั้นๆ สองข้างผนังอุโบสถ ซึ่งแกะสลักด้วยไม้หอมจากประเทศจีน ใจกลาง

³¹เศรษฐพงศ์ จงสงวน. ประวัติการถวายผ้าพระกฐิน อนุสรณ์เนื่องในโอกาสที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ศิริรัศมี พระวรชายาใน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทรงเป็นประธานถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทิพยวารีวิหาร กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 26 ตุลาคม 2557, พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ต้นน้ำ, 2557หน้า 51-57

อุโบสถเหนือพระประธานสามองค์ ใต้เพดานกรุด้วยไม้หอมแกะสลักพระพุทธรเจ้า 88 องค์ ปิดทองลงสี ทั้งสี่ด้าน โดยรอบประดิษฐานเจดีย์สี่องค์ที่รอบบรรจุพระบรมสารีริกธาตุสิบทิศซึ่งได้รับประทานมาจากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดบวรนิเวศวิหาร ส่วนใต้ฝ้าเพดานโบสถ์เป็นแผ่นไม้หอมแกะสลักเป็นมังกรหงส์เขียนสีเบญจรงค์ ตกแต่งประดับไฟซ่อนใต้ฝ้า และใต้ฝ้าแขวนด้วยราวชาตรีฉัตรธง เนื้อกะไหล่ผสมทองเลียนแบบศิลปะสมัยราชวงศ์ถัง สิ่งทำสร้างด้วยมือจากประเทศไต้หวัน

นอกจากนี้ภายในภายนอกอุโบสถ ยังตกแต่งประดับแขวนด้วยโคมไฟโบราณอายุนับร้อยปี ส่วนจิตรกรรมภาพเขียนและอักษรพระคาถาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาหายาน ลงสีลวดลายภาพวาดต่างๆ ทั้งงานปูนปั้นลงสีล้อยุคโบราณ วัสดุ เสา ผนัง กำแพง เป็นงานหินล้างลงสีเคลือบเงา ทั้งภายในภายนอกด้านขวามือของอุโบสถ เป็นวิหารพระกวนอิมโพธิสัตว์ประทับนั่งพนมมือพันตา แกะสลักด้วยไม้หอมจากประเทศจีน (สร้างขึ้นใหม่) และประดิษฐานพระกวนอิมประทับยืนแกะสลักด้วยหินหยกน้ำผึ้ง และกระเบื้องกึ่งใสจากประเทศจีน นอกจากนี้ยังมีพระโพธิสัตว์กวนอิมแกะสลักด้วยหินอ่อนองค์เก่าอยู่คู่วัด อายุกว่าร้อยปีถัดจากวิหารนี้ออกไปด้านข้างซ้ายมือเป็นกุฏิเจ้าอาวาส ด้านหน้าติดกันเป็นห้องรับแขกด้านซ้ายมือของอุโบสถ เป็นวิหารบูรพาจารย์อดีตเจ้าอาวาส ประดิษฐานพระกษิติครรภโพธิสัตว์ และป้ายบรรพบุรุษ อัฐิของของบูรพาจารย์ และอดีตเจ้าอาวาส สมัยต่างๆ ภายในประดิษฐานพระอรหันต์จีง พระโพธิธรรม (ตักม้อโจวซือ) ถัดจากวิหารนี้เป็นวิหารเทพมังกรเขียว (แชเล้งเอี้ย) สร้างด้วยปูนปั้นปิดทองลงสีในสมัยรัชกาลที่ 5 ภายในวิหารนี้ยังประดิษฐานองค์เทพเจ้าต่างๆ ประมาณ 20 องค์

เมื่อเดินย้อนกลับจะเป็นถ้ำเก้ามังกรปูนปั้นปิดทองลงสี ภายในตรงกลางประดิษฐานเจ้าแม่ทับทิม (หม่าโจ้ว) อายุกว่าร้อยปี เทพหลักเมือง (เซี่ยอั้งกง) พระภูมิเจ้าที่(แป๊ะกง) ท้าวเวสสุวรรณ และเทพเจ้ากวนอู ซึ่งล้วนเป็นปูนปั้นปิดทองลงสี สร้างขึ้นสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 หน้าอุโบสถมีวิหารประดิษฐานองค์พระศรีอารียเมตไตรย์ แกะสลักด้วยหยกสีขาวจากประเทศจีน ด้านหลังองค์พระเป็นหมู่เทพธรรมบาล 24 พระองค์แกะสลักด้วยไม้หอมลงสีจากประเทศจีน โดยมีป้ายชื่อภาษาจีน 24 เทพธรรมบาลประดิษฐานอยู่ในตรงกลางวิหาร สร้างด้วยปูนปั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และสองข้างซ้ายขวายังประดิษฐานด้วยท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 สร้างด้วยโลหะปิดทองลงสีจากประเทศจีน นอกจากนี้ทางด้านซ้ายมือยังมีแท่นบูชาฟ้าดิน หล่อด้วยเสาปูนปั้นเป็นมังกรปิดทองลงสีด้วยหินล้าง ด้านขวามือประดิษฐานเทพเจ้า 12 ปันกษัตริ์ และเทพเจ้าอื่นๆ รวมประมาณ 50-60 องค์

ภายในรอบอุโบสถ ชั้น 3-5 แต่ละชั้นเรียงรายไปด้วยหมู่กุฏิสงฆ์ และหอพักรวม รอบอาคาร แต่ละชั้นติดตั้งด้วยลิฟต์ขึ้นลง 5 ชั้น ชั้นที่สาม ด้านซ้ายเป็นวิหารประดิษฐานพระกวนอิมโพธิสัตว์ ประทับนั่งแกะสลักด้วยไม้หอมปิดทององค์เดิมของวัด พระกวนอิมพันมือพันตาและพระกวนอิม ประทับนั่งเก้าแก่จากประเทศจีน ส่วนวิหารด้านขวาประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ปาง ต่างๆ และวิหารบรรพชน ชั้นที่สี่ เป็นหมู่กุฏิสงฆ์ สองข้างซ้ายขวาเป็นหอเก็บพระไตรปิฎกฉบับ มหายานและพระสูตรมหายานต่างๆ ชั้นที่ห้า ประดิษฐานองค์เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ รวม 10 องค์ ภายในเป็นห้องนั่งสมาธิวิปัสสนา ยอดหลังคาโบสถ์เป็นวัชรเจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ภาพที่ 22 วัดทิพยวารีวิหารในปัจจุบัน

ที่มา : อ.เศรษฐพงศ์ จงสงวน

- องค์ประกอบผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม

เนื่องจากพื้นที่ของวัดคับแคบ จึงไม่ปรากฏสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ ในผังบริเวณ โดยเฉพาะในบริเวณเปิดโล่ง มีเฉพาะแต่โต๊ะตั้งเครื่องบูชา และเตาเผากระดาษเท่านั้น

- การใช้สอยและหน้าที่

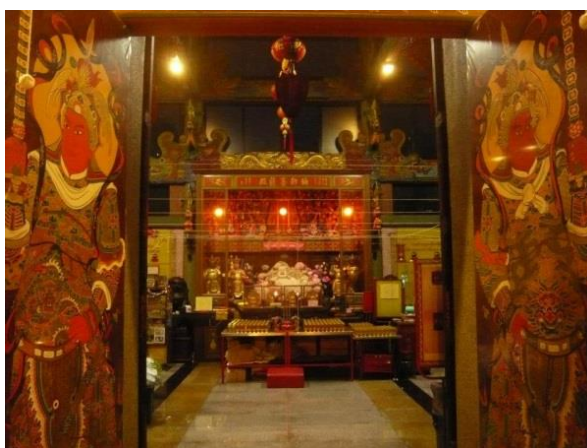
ส่วนใช้สอยหลัก (Zone) สามารถแยกออกเป็น ส่วนพุทธาวาส ส่วนสังฆาวาส และส่วนบริการ ต่างๆ โดยมีรายละเอียดของการใช้สอยในส่วนต่างๆดังนี้

- พุทธาวาส

ส่วนพุทธาวาสในที่นี้หมายถึงอาคารที่ใช้ในกิจกรรมของศาสนาและประเพณีทุกประเภท ประกอบด้วย

- วิหารหน้า

วิหารหน้าเปรียบเสมือนโถงทางเข้าหลักของวัด เพราะเป็นพื้นที่แรกที่ผู้มาทำกิจกรรมในวัดจะผ่านเข้าออกหากเข้าทางประตูใหญ่ด้านหน้า ภายในวิหารประดิษฐานพระศรีอาริยมตไตรยโพธิสัตว์ และพระเวทโพธิสัตว์ (พระสกันทกะโพธิสัตว์) ส่วนด้านข้างกำแพงประดิษฐานท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 เหนือขึ้นไปบนแท่นท้าวจตุโลกบาล มีภาพสลักเทพธรรมบาล 24 พระองค์ ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีบูชาเทพธรรมบาลซึ่งเป็นงานใหญ่ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีหลังจากวันตรุษจีน 15 วัน

ภาพที่ 23 วิหารหน้า วัดทิพยวารีวิหาร

ภาพที่ 24 การใช้งานพื้นที่วิหารหน้าเพื่อประกอบพิธีกรรม

- อุโบสถ

อุโบสถเป็นพื้นที่ที่เป็นจุดสนใจใหญ่ที่สุดในวัด เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระประธานของวัด คือพระพุทธเจ้า 3 พระองค์ และพระอรหันต์ 18 พระองค์ พร้อมแท่นบูชา เป็นพื้นที่หลักที่ใช้สำหรับประกอบพิธีต่างๆ แทบทุกพิธีจะต้องเริ่มที่หน้าพระประธานก่อนเป็นลำดับแรก และเป็นพื้นที่ที่ใช้สำหรับการสวดมนต์ทำวัตรเช้าเย็น ในกิจวัตรประจำวันของพระสงฆ์

ภาพที่ 25 ภายในอุโบสถวัดทิพยวารีวิหาร

ภาพที่ 26 การใช้งานพื้นที่ภายในอุโบสถเพื่อประกอบพิธีกรรม

- วิหารรองอื่นๆ KGKORN UNIVERSITY

ในวัดทิพยวารีวิหารมีวิหารรองที่ประดิษฐานพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ บูรพาจารย์ พระโพธิสัตว์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ วิหารที่สำคัญที่ใช้ประกอบพิธีรองลงมาจากอุโบสถ ได้แก่ วิหารพระจุมทีโพธิสัตว์ที่อยู่บริเวณชั้นล่างของอาคารอุโบสถ เป็นที่ใช้สำหรับจัดงานเทศกาล กินเจ งานทิ้งกระจาด เป็นต้น

ภาพที่ 27 วิหารรองที่ประดิษฐานเทพเจ้าองค์สำคัญของวัด

ภาพที่ 28 การใช้งานวิหารรองของวัดทิพยารวิหาร

- ห้องเก็บป้ายวิญญาณบรรพชน

ตั้งอยู่ปีกขวาชั้นสามของโถงอุโบสถ เป็นที่เก็บป้ายวิญญาณของบรรพชนซึ่งลูกหลานนำมาบรรจุไว้ ในวิหารมีพระพุทธรูปและแท่นบูชา พร้อมมีพื้นที่โล่งสำหรับทำพิธี และการอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพชน

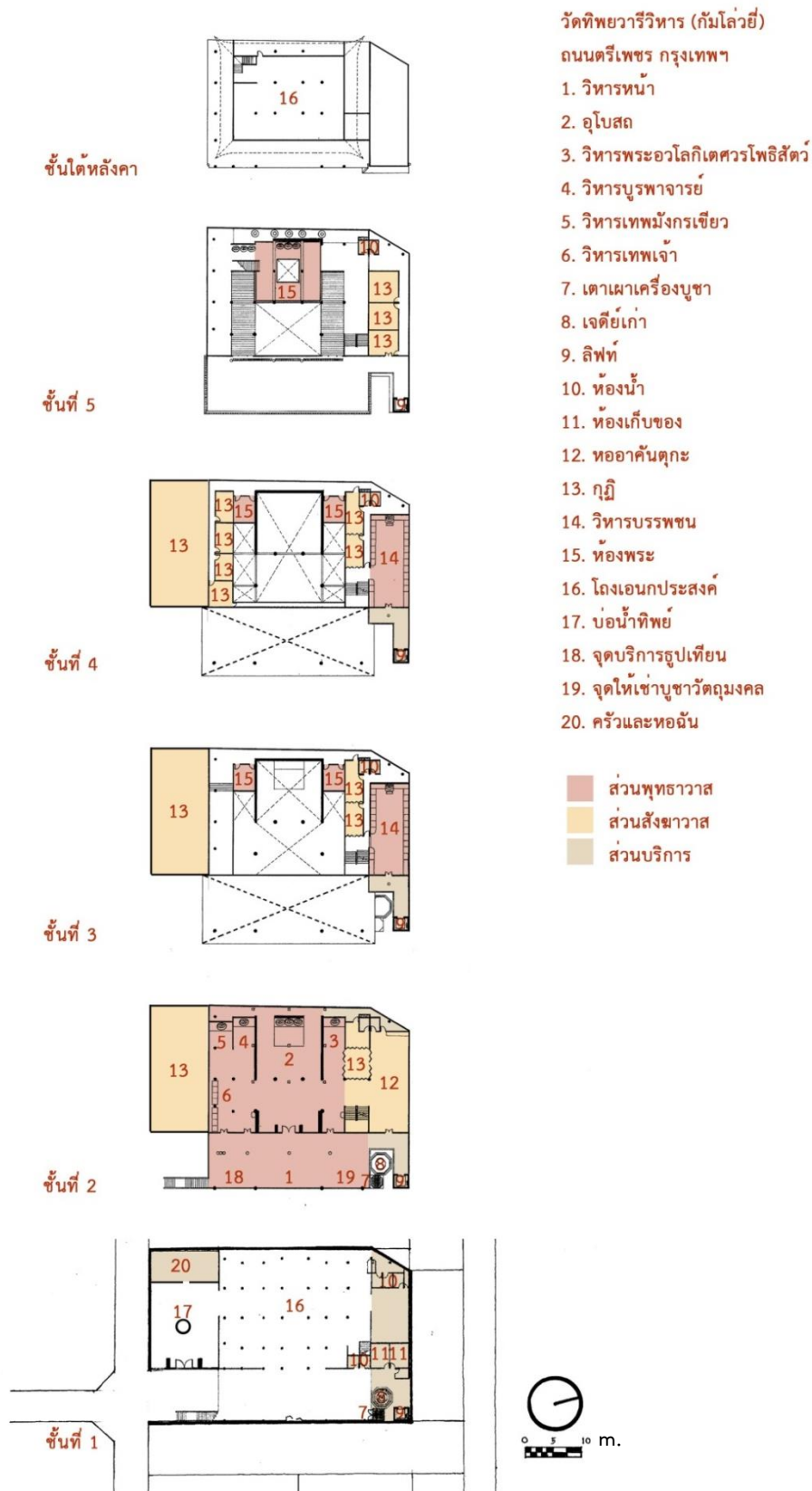
- สังฆาวาส

ส่วนสังฆาวาสกระจายอยู่ในบริเวณปีกด้านซ้ายและขวา ชั้นที่สาม ชั้นที่สี่ และชั้นที่ห้าของโถงอุโบสถ ใช้เป็นที่จำวัดของพระสงฆ์ และพระอาคันตุกะส่วนกุฎิของเจ้าอาวาสจะอยู่ปีกขวาชั้นเดียวกับอุโบสถ ติดกับหออาคันตุกะ และวิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์

- ส่วนบริการต่างๆ

ส่วนบริการต่างๆ ในวัดมีหลายประเภทประกอบด้วย

- ส่วนธุรการและติดต่ออยู่บริเวณชั้นล่าง อาคารแรก เมื่อเข้าประตูจะอยู่ทางด้านซ้ายมือของบ่อน้ำทิพย์
- ห้องรับแขก ห้องประชุมใช้หออาคันตุกะซึ่งอยู่บริเวณชั้นสอง ติดกับกุฏิเจ้าอาวาสเป็นห้องรับแขก
- ครัวอยู่ชั้นล่างด้านหลังถัดจากห้องน้ำอาคารแรก ใช้สำหรับประกอบอาหารสำหรับพระสงฆ์ และฆราวาส และเตรียมเครื่องบูชาประเภทอาหารสด
- หอฉันอยู่บริเวณโถงชั้นที่ 1 ใช้เป็นที่สำหรับฉันภัตตาหารของพระสงฆ์
- บริเวณเตาเผาเครื่องกระดาษอยู่บริเวณ ชั้น 1 ด้านอาคารอุโบสถ ใช้สำหรับเผาเครื่องบูชาประเภทกระดาษเงินกระดาษทอง

ภาพที่ 29 ผังพื้นวัดทิพยวารีวิหาร

ที่มา : เขียนโดยผู้วิจัย

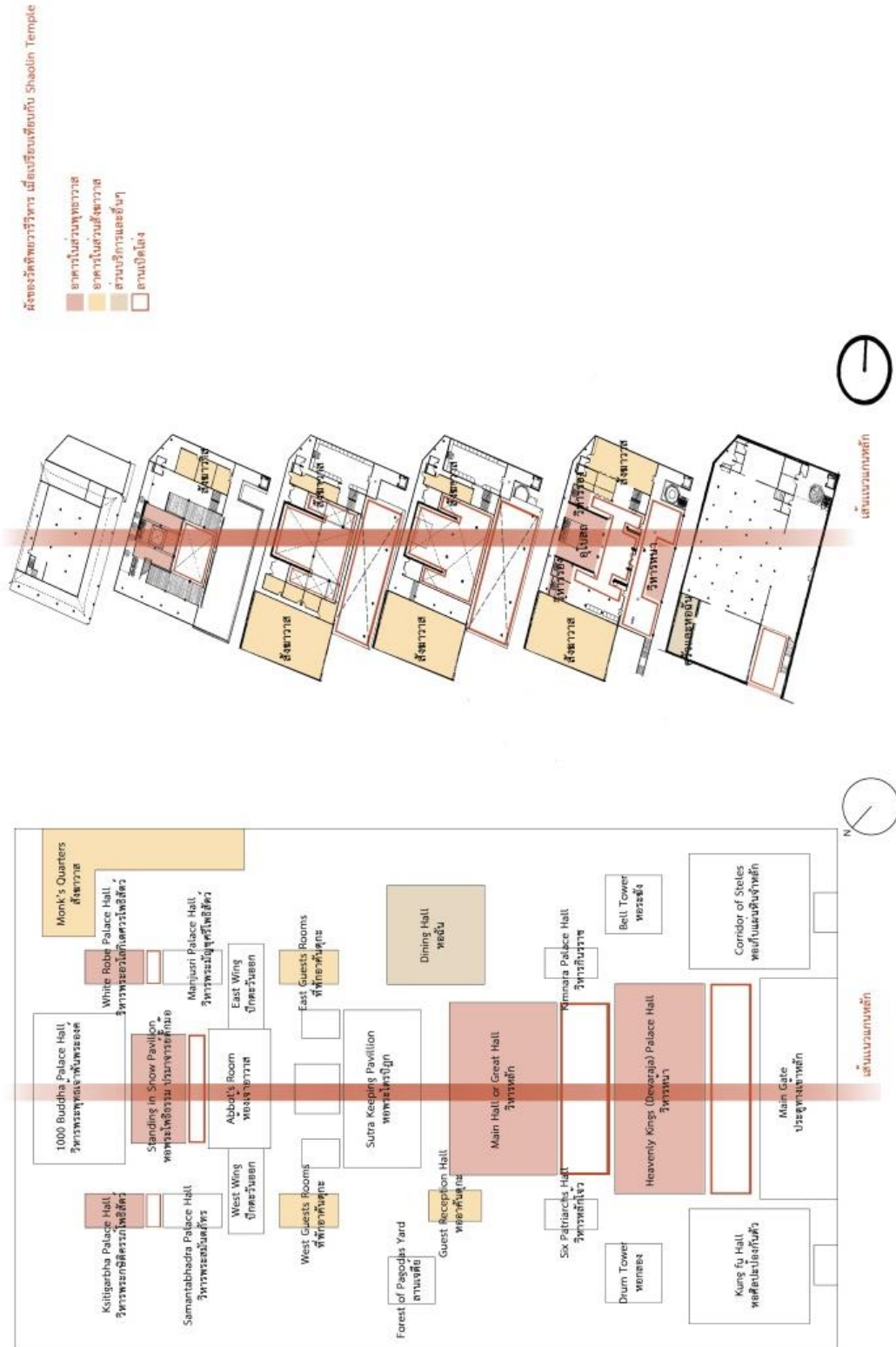
- วิเคราะห์ผังของวัดทิพยวารีวิหารเมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple

วัดทิพยวารีวิหารมีการวางผังในแนวตั้ง ซึ่งแตกต่างจาก Shaolin Temple ที่เป็นวัดที่มีการวางผังในแนวราบ การวางทิศทางอาคารหลักของวัดทิพยวารีวิหารจะอยู่ในแนวตะวันออก-ตะวันตก เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่จำกัดซึ่งแตกต่างจาก Shaolin Temple

การวางแนวแกนค่อนข้างไปทางเหนือ-ใต้ ลำดับการเข้าถึงและส่วนสำคัญมีการวางตัวตามแนวแกนคล้ายคลึงกัน คือ ส่วนพุทธาวาส วิหารหน้า และอุโบสถ วางตัวตามแนวแกนของอาคารหลัก วิหารรองและส่วนประดิษฐานพระพุทธรูป เทวรูปมีการซ้อนชั้นขึ้นไปแต่อยู่ในแนวแกนหลักของอาคาร ส่วนสังฆาวาส และส่วนบริการจะวางตัวขนานข้างของส่วนพุทธาวาสเช่นเดียวกับผังของ Shaolin Temple

วัดทิพยวารีเป็นการจัดผังในแนวตั้ง เป็นอาคารซ้อนชั้น จึงไม่มีลานเปิดโล่งเหมือนเช่น Shaolin Temple ซึ่งเป็นการวางอาคารในแนวราบและมีลานเปิดโล่งเชื่อมระหว่างอาคาร

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีอยู่หลายตำแหน่ง ได้แก่ วิหารหน้า อุโบสถ วิหารรองต่างๆ แต่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญและมีการใช้งานมากที่สุดคืออุโบสถ เนื่องจากตำแหน่งการเกิดกิจกรรมหลักหรือการประกอบพิธีกรรมส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นที่อุโบสถเป็นหลัก ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ องค์พระประธานที่ประดิษฐานบนฐานชุกชี แทนบุชาและเครื่องบูชาที่วางอยู่บนแท่น ประกอบด้วย กระจ่างรูป กระจ่างกำยาน เขิงเทียน แจกันดอกไม้ เครื่องธรรมสังคิตสำหรับใช้ประกอบการสวดมนต์ ชั้นหลักๆ จำนวนสามชั้น คือ เกราะไม้ รั้วรั้วลักษณะคล้ายชั้นหรือบาตร รั้วรั้วมือ ด้านหน้าของแท่นบุชาจะวางเบาะกราบสำหรับพระภิกษุสงฆ์กราบพระประธาน

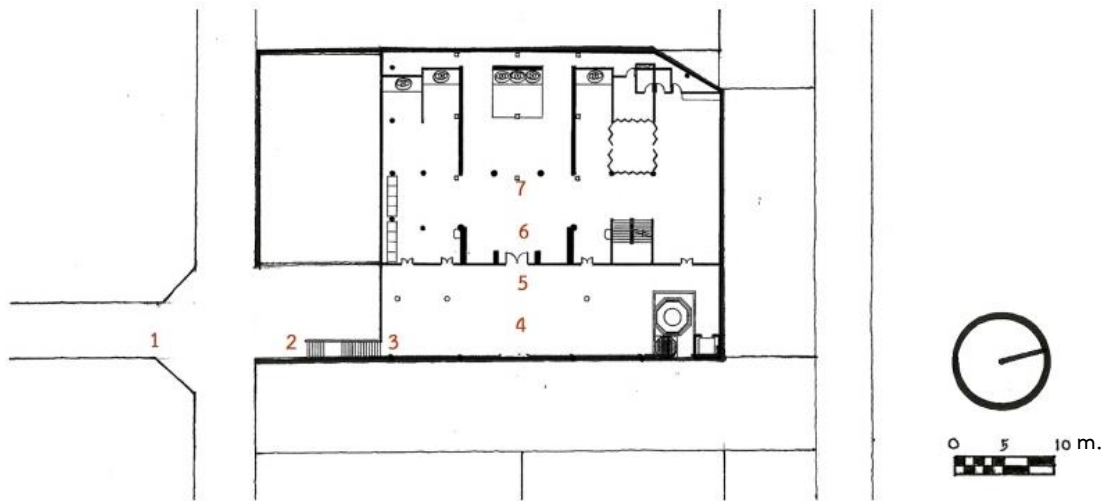
ภาพที่ 30 ผังของวัดทิพวารีวิหารเมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- การจัดลำดับการเข้าถึง และลำดับการสักการบูชาของวัดทิพยวารีวิหาร

ลำดับการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดทิพยวารีวิหารนั้น เริ่มจากการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานภายในวิหารหน้า ได้แก่ พระศรีอริยเมตไตร ท้าวจตุโลกบาลและเทพธรรมาบาลที่ประดิษฐานอยู่เหนือแท่นพระศรีอริยเมตไตร จากนั้นจึงทำการสักการะองค์พระประธานภายในอุโบสถ เมื่อสักการะพระประธานเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงทำการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ภายในวิหารรอง โดยเรียงลำดับตามฐานานุศักดิ์ อันได้แก่ วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ วิหารเทพมังกรเขียวซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียงของวัดทิพยวารีวิหาร มีความเชื่อว่าเทพมังกรเขียวนั้นเป็นเทพที่รักษาบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่กับวัดมาตั้งแต่เริ่มสร้าง วิหารบูรพาจารย์ และสักการะภายในวิหารเทพเจ้าเป็นลำดับสุดท้าย ในส่วนของการปฎิฐจะมีส่วนที่จัดไว้ให้โดยเฉพาะบริเวณโถงด้านหน้าวิหารหน้า

วัดเทพยวารีวิหาร (กัมโล่วยี่)
ถนนตรีเพชร กรุงเทพฯ

ลำดับการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

1.

2.

3.

4.

5.

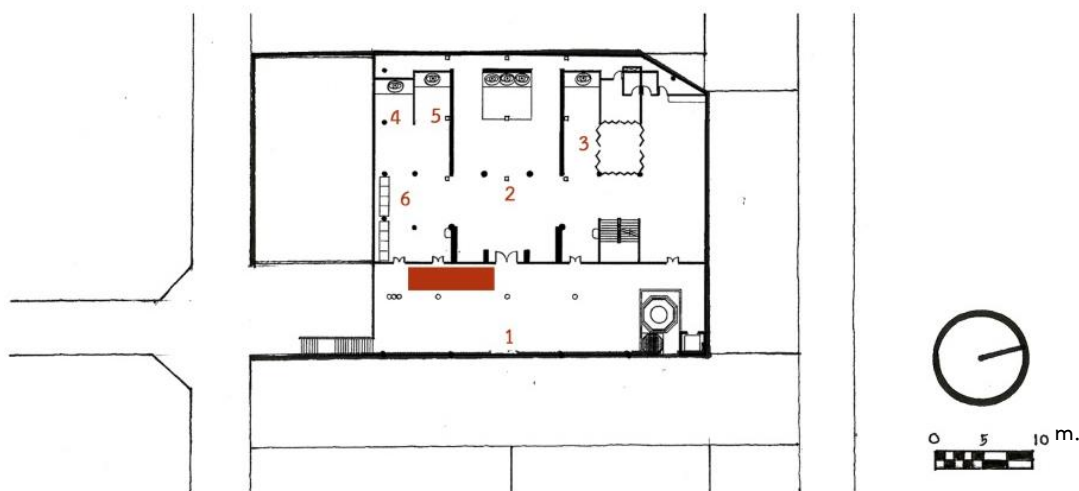
6.

7.

ภาพที่ 31 ภาพแสดงลำดับการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดเทพยวารีวิหาร
ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

วัดทิพยวารีวิหาร (กัมโล่วยี่)

ถนนตรีเพชร กรุงเทพฯ

ลำดับการสักการบูชา

1. พระศรีอารยเมตไตร ท้าวจตุโลกบาล และเทพธรรมาบาล (วิหารหน้า)
2. พระประธาน (อุโบสถ)
3. วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์
4. วิหารเทพมังกรเขียว
5. วิหารบูรพาจารย์
6. วิหารเทพเจ้า

 บริเวณสำหรับตั้งกระถางธูป

ภาพที่ 32 ภาพแสดงลำดับการสักการบูชาของวัดทิพยวารีวิหาร

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดทิพยวารีวิหาร

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดทิพยวารีวิหารมีการสร้างบรรยากาศทำให้รู้สึกกลับหน้าค้นหา เนื่องจากการใช้แสงประดิษฐ์และการเข้าถึงของแสงธรรมชาติที่มีน้อย การควบคุมปริมาณและตำแหน่งของแสงตกกระทบช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่สะท้อนออกมาจากรูปเคารพที่เป็นสีทองประดุจรัศมีที่เปล่งออกมาจากรูปเคารพ การคงไว้ซึ่งองค์ประกอบของความศักดิ์สิทธิ์ของวัดทิพยวารีวิหารแสดงออกอย่างชัดเจนถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับสถาปัตยกรรมของวัด แต่มีการพยายามรักษาพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้มีรูปร่าง ตำแหน่ง บรรยากาศ และสิ่งต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องให้ใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุด ซึ่งเมื่อเดินผ่านประตูอุโบสถที่มีภาพเทพทวารบาลสถิตอยู่เข้าไป จะพบ

ส่วนที่มีความมืดที่สุดของวัดและพระประธานทั้งสามองค์ที่อยู่คู่กับวัดมายาวนานนับร้อยปี เปล่งประกายสุกสว่างโดดเด่นอยู่บนแท่นที่ประดิษฐาน เบื้องหน้าขององค์พระประธานนั้นจะมีแท่นบูชาและเครื่องสักการะวางอยู่บนแท่น และสองฝั่งของอุโบสถจะถูกรายล้อมด้วยพระอรหันต์ทั้ง 18 องค์ที่คอยจ้องมองผู้ที่ก้าวเข้ามายังมณฑลอันศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ การประดับตกแต่งและการเพิ่มปริมาณสีทองในช่วงที่ใกล้องค์พระประธานเป็นการเร่งความสำคัญ และแสดงฐานะอันศักดิ์ของสถานที่ ให้รู้สึกถึงความศักดิ์สิทธิ์และน่าเคารพยิ่ง ซึ่งสามารถบ่งบอกได้ว่าองค์ประกอบของความศักดิ์สิทธิ์ของวัดทิพย์วารีวิหารเกิดจากการทำงานร่วมกันของ Space แสงสว่าง ความเชื่อ พิธีกรรม และที่สำคัญที่ขาดไม่ได้คือรูปเคารพนั่นเอง

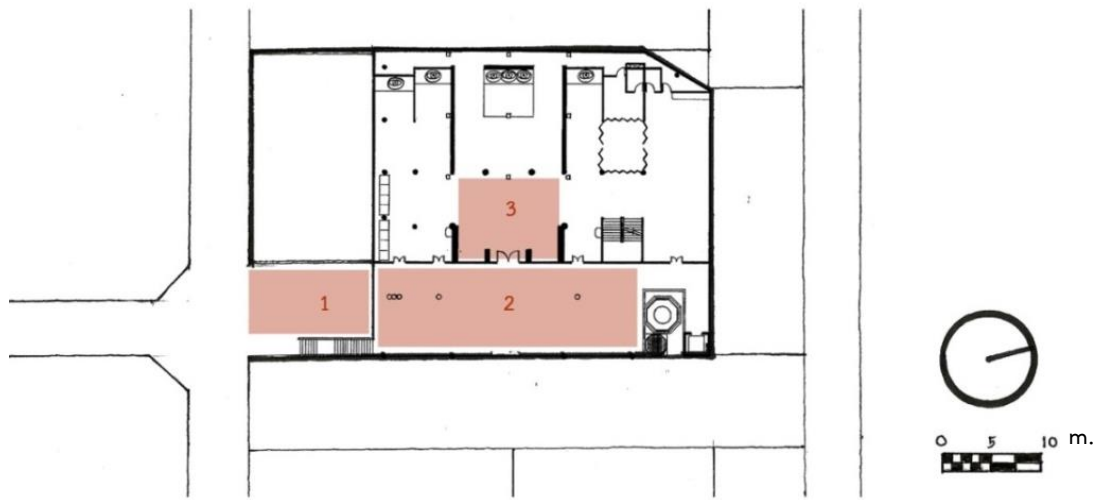
ภาพที่ 33 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดทิพย์วารีวิหาร

- ลานเปิดโล่งของวัดทิพยวารีวิหาร

วัดทิพยวารีวิหารเป็นวัดที่เป็นระบบปิด เนื่องจากเป็นอาคารตึกที่ปิดทึบ ลานเปิดโล่งจะมีเฉพาะระหว่างซุ้มประตูทางเข้าหลักกับทางเข้าวิหารหน้าเท่านั้น ส่วนพื้นที่ภายในไม่มีลานเปิดโล่ง แต่มีการแปรรูปที่ว่าง (space) ให้เกิดความรู้สึกเหมือนเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ที่อยู่ด้านหน้าอุโบสถและวิหารหน้า และมีการใช้กระจกรับแสงธรรมชาติเข้ามาในปริมาณมาก ตลอดจนมีการคว้านให้ปริมาตรที่ว่างมีความสูง 2-3 ชั้น โดยที่ไม่มีสิ่งใดมาทับบนพื้นที่ว่างนั้น ใช้แสงและปริมาตรของที่ว่างให้ทำงานร่วมกัน แทนช่องเปิดโล่งระหว่างอาคาร (court yard)

ภาพที่ 34 การแปรรูป space ให้เกิดความรู้สึกเหมือนเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ที่อยู่ด้านหน้าอุโบสถของวัดทิพยวารีวิหาร

วัดทิพยวารีวิหาร (กัมโล่วยี่)
ถนนตรีเพชร กรุงเทพฯ

ลานเปิดโล่ง

1.

2.

3.

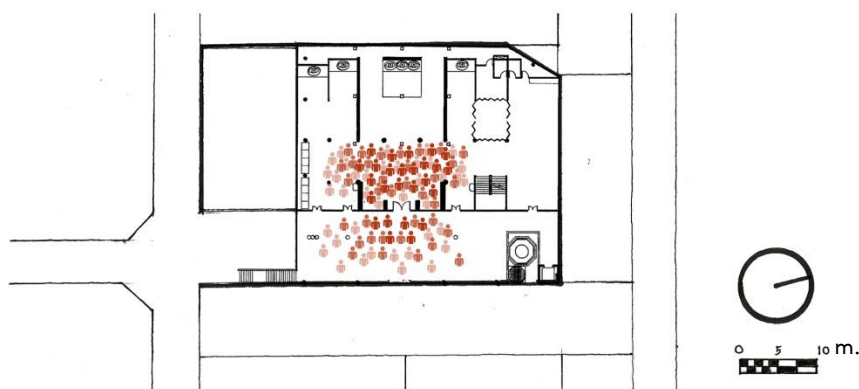
ตำแหน่งพื้นที่ลานโล่งที่สำคัญ

ภาพที่ 35 ภาพแสดงลานเปิดโล่งต่างๆ ของวัดทิพยวารีวิหาร

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- ความหนาแน่นของผู้คนในช่วงที่มีปริมาณการใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคารชั่วคราวสำหรับการรองรับกิจกรรมต่างๆ ของวัดทิพยวารีวิหาร

วัดทิพยวารีวิหารมีความหนาแน่นของผู้ใช้งานพื้นที่ที่มากที่สุดในช่วงเทศกาลและงานประจำปีของวัดได้แก่ ช่วงตรุษจีน สารทเดือนเจ็ด เทศกาลกินเจ และงานสวดมนต์ประจำปีของวัดซึ่งอยู่ในช่วงปลายเดือนพฤษภาคม โดยตำแหน่งที่มีผู้ใช้งานจะกระจุกตัวกันอยู่ที่บริเวณหน้าแท่นบูชาของอุโบสถและค่อยกระจายตัวมายังวิหารหน้าและวิหารรองบางส่วน ในปริมาณ 300-500 คน แต่ไม่มีการติดตั้งงานระบบชั่วคราวใดๆ ในการรองรับความหนาแน่นของผู้ใช้งานและกิจกรรมดังกล่าว

วัดทิพยวารีวิหาร (กัมโล่วยี่)
ถนนศรีเพชร กรุงเทพฯ

ความหนาแน่นของปริมาณผู้คนในช่วงที่มีการใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบและอาคารชั่วคราว

 แสดงตำแหน่งและความหนาแน่นของปริมาณผู้คน

ภาพที่ 36 ภาพแสดงความหนาแน่นของปริมาณผู้ใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคารชั่วคราว ของวัดทิพยวารีวิหาร
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

ภาพที่ 37 บรรยากาศ ความหนาแน่นของปริมาณผู้ใช้งานในบริเวณอุโบสถวัดทิพยวารีวิหาร ในช่วงที่มีพิธีกรรม

- คุณค่าของวัดทิพยวารีวิหาร

คุณค่าทางด้านอารมณ : ด้านความเป็นเอกลักษณ์ วัดทิพยวารีวิหารเป็นสิ่งแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของย่าน เป็นพยานหลักฐานแสดงถึงความเป็นย่านชุมชนบ้านหม้อซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่ หรืออาจสูญหายไปแล้ว

อดีตย่านชุมชนบ้านหม้อเคยเป็นชุมชนชาวญวน หรือเรียกว่าบ้านญวน ในขณะนั้นวัดทิพยวารีวิหารก็ดำรงอยู่ในฐานะความเป็นวัดพุทธศาสนาแบบญวน หรืออนัมนิกาย ต่อมาภายหลังชุมชนญวนย้ายไปอยู่ที่อื่น ทำให้วัดทิพยวารีกลายเป็นวัดร้าง และท้ายที่สุดเมื่อบ้านญวนกลายเป็นชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งปัจจุบันคือชุมชนบ้านหม้อ วัดทิพยวารีวิหารจึงดำรงอยู่ในฐานะความเป็นวัดพุทธศาสนาแบบจีนนิกาย วัดทิพยวารีจึงเป็นเสมือนจิตวิญญาณของชุมชนบ้านหม้อที่มีประวัติศาสตร์และความเป็นมาตั้งแต่สมัยธนบุรีจนถึงปัจจุบัน

: ด้านจิตวิญญาณ วัดทิพยวารีวิหาร ถึงแม้จะไม่มีรูปแบบอาคารและสถาปัตยกรรมที่เป็นรูปแบบดั้งเดิม แต่ความรู้สึกรักผูกพัน พิธีกรรม ความเชื่อและความศรัทธาของสถาบันครอบครัวและชุมชนชาวจีน ทำให้พุทธศาสนิกชนยังคงหลงใหลไปสืบทอดและรักษาประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่วัดทิพยวารีวิหารอย่างไม่ขาดสาย ตามความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประจำของครอบครัว ความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบ่อน้ำทิพย์เป็นอีกหนึ่งแรงดึงดูดให้ผู้ที่ประสบกับความทุกข์ มีปัญหาในชีวิต ได้มีแหล่งพักพิงทางด้านจิตใจ การปิดป่าสะเดาะเคราะห์โชคร้ายและสิ่งอัปมงคล ที่ชาวจีนเชื่อว่าน้ำในบ่อศักดิ์สิทธิ์จะช่วยชำระสิ่งไม่เป็นมงคลต่างๆ ไปได้ วัดทิพยวารีจึงเป็นวัดที่มีคุณค่าทางจิตวิญญาณ

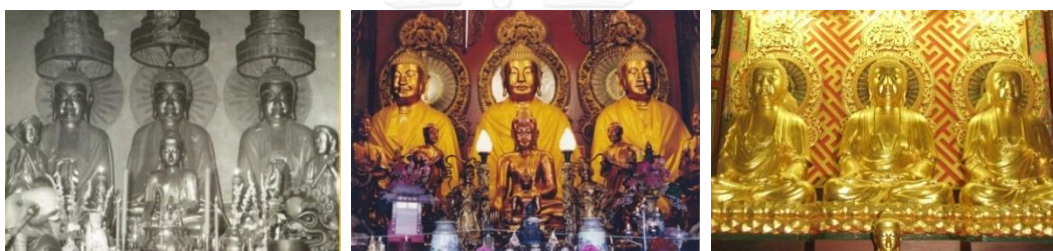

ภาพที่ 38 บ่อน้ำทิพย์ของวัดทิพยวารีวิหาร

ที่มา : หนังสือประวัติการถวายเป็นกุศล ถวายพระราชทาน วัดทิพยวารีวิหาร กรุงเทพมหานคร

คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม : ด้านประวัติศาสตร์ วัดทิพยวารีวิหารมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์หรือบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นวัดที่มีความเก่าแก่ที่สุดในคณะสงฆ์จีนนิกาย และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระราชวงศ์จักรี ในฐานะที่ได้รับพระราชทานนามวัดจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นวัดที่ได้รับการอุปถัมภ์จากพระราชวงศ์อย่างต่อเนื่อง

: ด้านความมีสุนทรียภาพและสถาปัตยกรรม มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างที่เหมาะสม การเปลี่ยนวัสดุโครงสร้างเป็นวัสดุร่วมสมัย ทำให้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอาคารมีหน้าที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงให้บรรยากาศในความเป็นวัดจีนได้อย่างกลมกลืน

ภาพที่ 39 การรักษาคู่ประภคสำคัญของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดทิพยวารีวิหาร ถึงแม้รูปแบบสถาปัตยกรรมของวัดจะเปลี่ยนแปลงไป

คุณค่าทางด้านการใช้งาน : ด้านเศรษฐกิจวัดทิพยวารีวิหารถึงแม้จะถูกทำลายจนสิ้นจากเหตุอัคคีภัยในสมัยสงครามโลก แต่ยังสามารถรักษาความเชื่อและพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อมาตั้งแต่เริ่มเข้าในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อถึงคราวที่วัดมีสภาพทรุดโทรมยากแก่การบูรณปฏิสังขรณ์ ประกอบกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นปัจจัย ทำให้วัดต้องเพิ่มและปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยให้ตอบรับกับสภาพปัจจุบัน จากการเป็นอาคารที่วางตัวในทางแนวราบ ต้องปรับขยายพื้นที่ใช้สอยอาคารเป็นในแนวตั้งวัดทิพยวารีวิหารยังมีส่วนช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ยากไร้ ด้วยการบริจาคแจกจ่ายข้าวสารอาหารแห้ง และสิ่งของจากงานทิ้งกระจาดในช่วงเทศกาลเดือน 7 ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่อีกด้วย

- ความแท้ของวัดทิพยวารีวิหาร

ความแท้ด้านสถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ : วัดทิพยวารีวิหารตั้งอยู่ในชุมชนบ้านหม้อ ซึ่งเป็นที่ตั้งเดิมตั้งแต่เริ่มสร้างวัด ถึงแม้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงทำให้สภาพแวดล้อมโดยรอบมีความเปลี่ยนแปลงไป แต่วัดทิพยวารีวิหารคงความแท้ในด้านที่ตั้งไว้ได้เนื่องจากเป็นพื้นที่ตั้งเดิม

ความแท้ด้านการใช้สอยและหน้าที่ : สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และรูปแบบสถาปัตยกรรมของวัดทิพยวารีวิหารมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่บริบททางศาสนา จิตวิญญาณแห่งความเป็นวัด การใช้งานพื้นที่สำหรับประกอบพิธีกรรม ยังคงเป็นไปเช่นเดิม ทำให้วัดทิพยวารีวิหาร สามารถรักษาความแท้ของการใช้สอยและหน้าที่ รวมถึงความแท้ด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ควบคู่ไปกับคุณค่าของการใช้งานและสุนทรียภาพได้อย่างดียิ่ง

ความแท้ด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ : วัดทิพยวารีวิหารมีการรักษารธรรมนิยมปฏิบัติ และพิธีกรรมมาตั้งแต่เดิม ทำให้วัดมีบรรยากาศที่แสดงถึงจิตวิญญาณและความเป็นอาคารทางศาสนาอย่างชัดเจน เมื่อก้าวเข้าไปภายในอุโบสถ หรือวิหารต่างๆ จะสามารถสัมผัสถึงความสงบและความศักดิ์สิทธิ์ได้จากเสียงสวดมนต์ กลิ่นควันธูปเทียน และองค์ประกอบการจัดรูปเคารพ

วัดทิพยวารีวิหารผ่านการบูรณปฏิสังขรณ์มาหลายครั้งหลายหน กระทั่งในสมัยสงครามโลกวัดประสบเหตุอัคคีภัยทำให้เสียหายทั้งวัดยากแก่การบูรณปฏิสังขรณ์ จึงมีการสร้างวัดขึ้นใหม่โดยที่ไม่ได้รักษารูปแบบเดิมไว้ ต่อมาความเสื่อมสภาพทำให้วัดทิพยวารียากแก่การบูรณปฏิสังขรณ์ จึงมีการรื้อถอนอาคารและทำการสร้างใหม่ เพื่อสนองความต้องการใช้งานพื้นที่ในปัจจุบัน และเหตุผลทางเศรษฐกิจเพราะที่ดินมีราคาสูง ทำให้ต้องปรับผังและรูปแบบสถาปัตยกรรมใหม่ทั้งหมด ทำให้วัดทิพยวารี่ไม่หลงเหลือความแท้ในด้านรูปทรงและการออกแบบ

ภาพที่ 40 ความเปลี่ยนแปลงของวัดทิพยวารีวิหารจากการบูรณปฏิสังขรณ์

- **ความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สูญเสียคุณค่าและความแท้ของวัดทิพยวารีวิหาร**

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของวัดทิพยวารีวิหารนั้นมีทั้งผลดีและผลเสียโดยสามารถอธิบายได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อวัดทิพยวารีวิหารนั้นเกิดจากการบูรณปฏิสังขรณ์หลายต่อหลายครั้ง จนกระทั่งในครั้งล่าสุดเป็นการรื้อถอนออกทั้งหมดและสร้างขึ้นใหม่บนพื้นที่เดิม การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อคุณค่าทางสถาปัตยกรรมโดยตรง แต่การสร้างขึ้นมาใหม่ของวัดทิพยวารีนั้นแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์และชาญฉลาดของผู้ออกแบบโดยการวางผัง และการซ้อนชั้นอาคารขึ้นไปในแนวตั้งโดยที่รักษาองค์ประกอบที่สำคัญของผังตามแนวแกนและจัดวางด้วยการซ้อนชั้นขึ้นไป นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัด ที่ถึงแม้ว่าจะผ่านความเปลี่ยนแปลงและกาลเวลามากเพียงใดแต่มีความพยายามในการรักษาพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้มีการคงรูปแบบเดิมไว้ รวมไปถึงการใช้งานและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย

3.2.2 วัดบำเพ็ญจีนพรต

- ประวัติความเป็นมาและการบูรณปฏิสังขรณ์

วัดบำเพ็ญจีนพรตนับเป็นสิ่งขามรามของคณะสงฆ์จีนนิกายที่เก่าแก่แห่งหนึ่งในประเทศไทย ตั้งอยู่ที่เลขที่ 324 ตรอกวัดกันมาตุยาราม (ตรอกเต้า) ถนนเยาวราช เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ เดิมเป็นวิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ร้าง ชื่อ “ย่งฮกอ่า” มีป้ายชื่อลงปีรัชกาลเฉียนหลง ปีกิกเก้า (ค.ศ. 1795) ตรงกับ พ.ศ. 2338 กล่าวกันว่าสร้างโดยชาวจีนในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนสร้างวัดกุศลสมาคร ฝ่ายอนัมนิกาย (วัดญวน) ได้มีพระอนัมนิกายอาศัยพักอยู่ชั่วคราว เมื่อสร้างวัดเสร็จจึงย้ายไปอยู่วัดญวนต่อมาพระอาจารย์สกเห็งจาริกมาจากประเทศจีน ราวก่อนปี พ.ศ. 2414 และพำนักอยู่ ณ สถานที่นี้ ท่านได้ปฏิสังขรณ์วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเป็น “ย่งฮกยี้” มีป้ายชื่อลงปี พ.ศ. 2430 (รัชกาลทวสุ ปีที่ 13 ค.ศ. 1887) แล้วกราบบังคมทูลขอพระราชทานนามวัดจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงพระราชทานนามวัดว่า “วัดบำเพ็ญจีนพรต” (ปัจจุบันยังมีป้ายพระราชทานนามวัดประดิษฐานอยู่ด้านหน้าวิหารหลัก) และโปรดพระราชทานสมณศักดิ์ พระอาจารย์สกเห็งเป็นพระอาจารย์จีนวังสสมาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่จีนนิกายรูปแรก

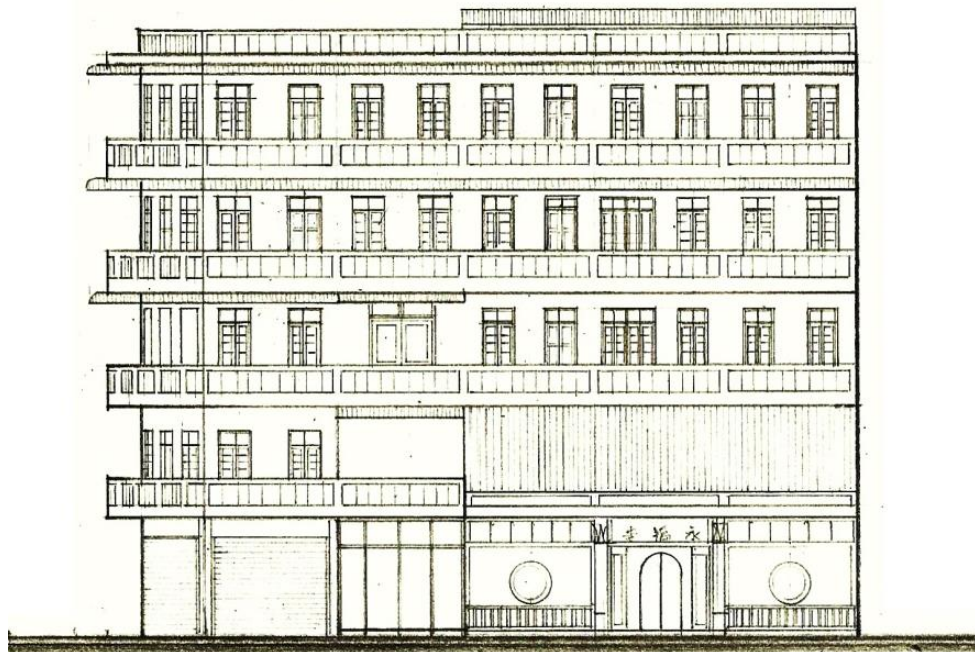
ภาพที่ 41 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดบำเพ็ญจีนพรต

ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

- ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

เลขที่ 324 ตรอกวัดกันมาตุยาราม (ตรอกเต้า) ถนนเยาวราช เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ สภาพที่ตั้งวัดเป็นพื้นที่กลางเมืองติดถนนเยาวราช ล้อมรอบด้วยอาคารพาณิชย์โดยรอบ ส่วนใหญ่มีความสูง 3 ชั้นขึ้นไป บริเวณใกล้เคียงเป็นวัดกันมาตุยารามฝ่ายธรรมยุติกนิกายและวัดกุศลสมาครฝ่ายอนัมนิกาย (วัดญวน)

วัดบำเพ็ญเงินพรตเป็นวัดจีนเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ในชุมชนใหญ่ซึ่งมีคนจีน และคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น พื้นที่โดยรอบบริเวณเป็นย่านธุรกิจการค้าขนาดใหญ่ คือย่านถนนเยาวราช และราชวงศ์ ดังนั้นสภาพแวดล้อมของวัดจึงเป็นสภาพแวดล้อมที่มีความหนาแน่นและมีกิจกรรมหลากหลาย ตัววัดซึ่งในการก่อตั้งเริ่มแรกดัดแปลงมาจากศาลเจ้าอยู่ในพื้นที่พาณิชย์พักอาศัยไม่แออัด แต่การขยายตัวของเศรษฐกิจในช่วงระยะเวลาประมาณ 100 ปีเศษได้เปลี่ยนแปลงพื้นที่โดยรอบของวัดโดยสิ้นเชิง ลักษณะทางกายภาพของวัดซึ่งเปลี่ยนแปลงมาหลายยุคสมัยกลายเป็นวัดที่แทรกอยู่ในตึกแถวค้าขาย และสภาพของวัดก็กลายเป็นสภาพคล้ายคลึงกับอาคารข้างเคียงไปด้วย

ภาพที่ 43 รูปตั้งด้านหน้าวัดบำเพ็ญเงินพรต

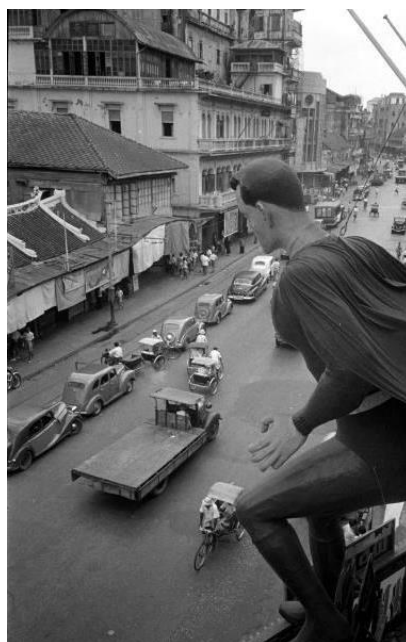
ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

- รูปทรงและการออกแบบ

ก่อนการบูรณปฏิสังขรณ์

พบเพียงภาพถ่ายเก่า และคำบอกเล่าที่กล่าวถึงวัดบำเพ็ญจีนพรตหันหน้าวัดออกสู่ถนน

เยาวราช

ภาพที่ 44 วัดบำเพ็ญจีนพรตก่อนปี พ.ศ. 2490

ที่มา : นิตยสาร LIFE magazine โดย Dmitri Kessel

หลังการบูรณปฏิสังขรณ์

วัดมีลักษณะเป็นอาคารแบบตึกแถวประมาณ 3 คูหา ซึ่งเปิดโล่งเป็นโถงและวิหารหน้า และวิหารหลัก อาคารเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กสูง 5 ชั้น ชั้นล่างจากประตูทางเข้าวัด เป็นโถงและวิหารหน้า ซึ่งประดิษฐานพระศรีอารียเมตไตรยโพธิสัตว์ และพระเวทโพธิสัตว์ ในลักษณะที่หันหลังให้กัน มีแท่นบูชาสำหรับตั้งพระโพธิสัตว์ทั้งสององค์ ใช้โถงบริเวณข้างวิหารหน้าตั้งโต๊ะประชาสัมพันธ์ และชุดรับแขก ถัดเข้าไปก่อนถึงโถงวิหารหลักเป็นที่จำหน่ายเครื่องสักการะ

หลังวิหารหน้าเป็นวิหารหลักกว้าง 7.80 เมตร ยาว 10.20 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2338 เป็นอาคารโครงสร้างไม้แบบจีน ผนังก่ออิฐฉาบปูน หลังคาจั่วมุงด้วยกระเบื้องดินเผาแบบจีน สันหลังคาก่ออิฐปั้นปูน เป็นจั่วบันลุ่มตามแบบสถาปัตยกรรมจีน ตามสกุลช่างจีนแต้จิ๋วซึ่งประดิษฐานพระพุทธรเจ้าสามพระองค์ ตามความเชื่อของศาสนาพุทธ แบบจีนนิกาย คือ พระศรีศากยมุนีพุทธเจ้า พระโกลัสชัยคุรุไวฑูรยประภาพุทธเจ้า และพระอมิตาภพุทธเจ้า ซึ่งประดิษฐานอยู่บนแท่นก่ออิฐฉาบปูน

ขนาดด้วยพระสาวกสององค์ คือพระกัสสปมหาเถระ และพระอานนท์มหาเถระ และมีรูปเคารพของ พระจุมทีโพธิสัตว์ เจ้าชายสิทธัตถะ พระเวทโพธิสัตว์ และพระสังฆรามपालโพธิสัตว์ อยู่ด้านหน้าพระ ประธาน ด้านหน้าแทนพระประธานมีแทนบูชาตั้งอยู่ตรงกลาง ใต้แทนประดิษฐานพระประธานเป็น แทนบูชาพระภูมิเจ้าที่ สองข้างของวิหารวัดผ้าป่านทาบรัก (ภาษาจีนเรียกว่า โกยตีว-ทกซา) ลงรัก ปิดทองศิลปะจีน ที่เป็นงานช่างที่หาได้ยากในปัจจุบัน และประดิษฐาน 18 อรหันต์ ข้างละ 9 องค์ อาคารชั้นบนเป็นที่เก็บป้ายวิญญูณบรรพชน รูปเคารพเทพเจ้า ป้ายบูรพาจารย์ พระกษิติครรภ์ โพธิสัตว์ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ และพระพุทธรูป

ภาพที่ 45 วัดบำเพ็ญจีนพรตในปัจจุบัน

- องค์ประกอบผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม

วัดบำเพ็ญจีนพรตไม่มีผังบริเวณและพื้นที่เปิดโล่ง จึงไม่ปรากฏสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้องกับผังบริเวณ มีเพียงชุดรับแขก และโต๊ะสำหรับติดต่อบริเวณปีกซ้ายของวิหารหน้าเท่านั้น

- การใช้สอยและหน้าที่

ประโยชน์ใช้สอยของส่วนต่างๆ ของสถาปัตยกรรม สามารถแยกส่วนการใช้สอยหลัก (Zone) ออกได้ดังนี้ คือ พุทธาวาส สังฆาวาส และส่วนบริการต่างๆ ดังมีรายละเอียดของการใช้สอย อาคารดังนี้

- พุทธาวาส

ส่วนพุทธาวาสในที่นี้หมายถึงอาคารที่ใช้ในกิจกรรมของศาสนาและประเพณีทุกประเภท ประกอบด้วย

- วิหารหน้า

วิหารหน้าเปรียบเสมือนโถงทางเข้าหลักของวัด เพราะเป็นพื้นที่แรกๆที่ผู้มาทำกิจกรรมในวัดจะผ่านเข้าออกหากเข้าทางประตูด้านหน้า ภายในวิหารประดิษฐานพระศรีอาริยมตไตรยโพธิสัตว์ และพระเวทโพธิสัตว์ (พระสกันทะโพธิสัตว์)

ภาพที่ 46 วิหารหน้า วัดป่าเพ็ญจินพรต

- วิหารหลัก

วิหารหลักเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่สุดในวัด เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระประธานของวัด คือพระพุทธเจ้าสามพระองค์ และพระอรหันต์ 18 พระองค์ พร้อมแม่नुชา เป็นพื้นที่หลักที่ใช้สำหรับประกอบพิธีต่างๆ แทบทุกพิธีจะต้องเริ่มที่หน้าพระประธานก่อนเป็นลำดับแรก และเป็นพื้นที่ที่ใช้สำหรับการสวดมนต์ทำวัตร เข้าเียน ในกิจวัตรประจำวันของพระสงฆ์

ภาพที่ 47 วิหารหลัก วัดป่าเพ็ญจินพรต

ภาพที่ 48 การใช้งานพื้นที่วิหารหลักวัดบำเพ็ญจินพรต

- วิหารรองอื่นๆ

ในวัดบำเพ็ญจินพรตมีวิหารรองที่ ประดิษฐานพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ บูรพาจารย์ พระโพธิสัตว์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ซึ่งวิหารรองของวัดบำเพ็ญจินพรตจะอยู่ตามชั้นต่างๆ ของอาคาร ชั้นสามเป็นวิหารเทพเจ้าต่างๆ ชั้นสี่เป็นวิหารบูรพาจารย์ และพระกษิติครรภโพธิสัตว์ ส่วนชั้นห้าเป็นวิหารพระพุทธและพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์

ภาพที่ 49 วิหารรอง วัดบำเพ็ญจินพรต

ภาพที่ 50 การใช้งานพื้นที่วิหารรองวัดบำเพ็ญจินพรต

- วิหารบรรพชน

อยู่ชั้นสองของอาคาร เป็นที่เก็บป้ายวิญญาณของบรรพชนซึ่งลูกหลานนำมาบรรจุไว้ในวิหารมีแท่นบูชา พร้อมมีพื้นที่โล่งสำหรับทำพิธี และการอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพชน

ภาพที่ 51 วิหารบรรพชนวัดป่าเพ็ญจินทร

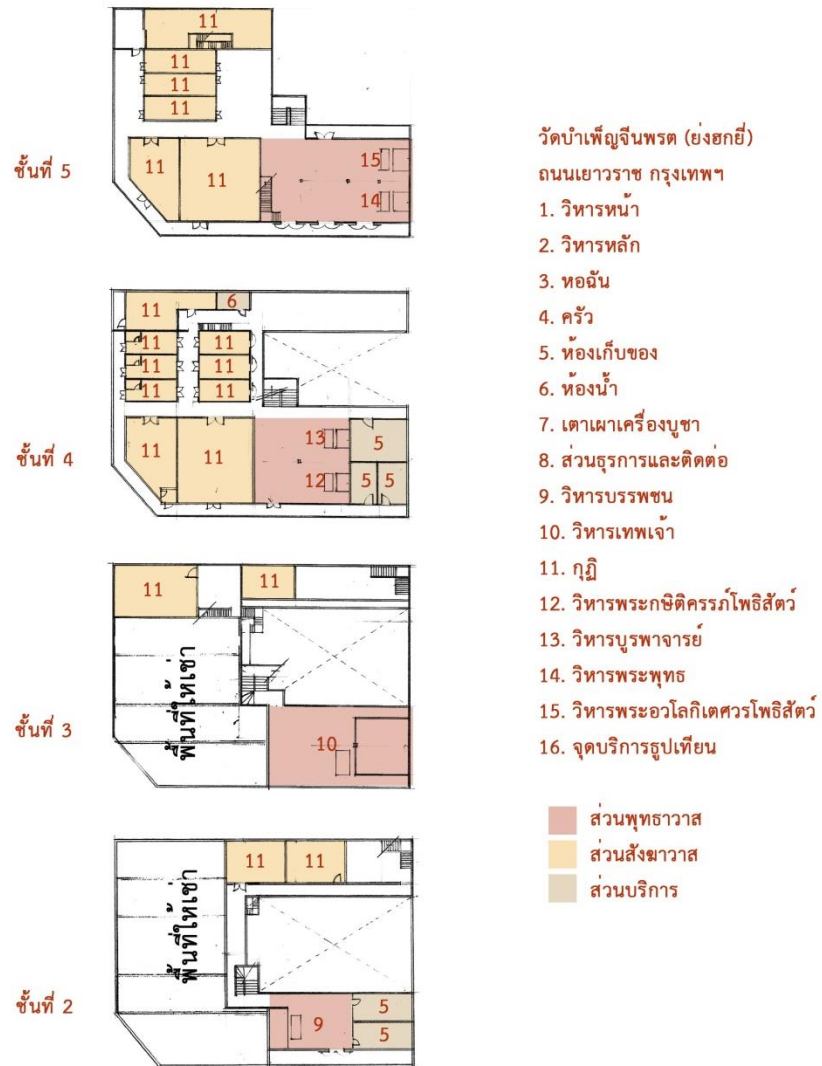
- สังฆาวาส

ส่วนสังฆาวาสกระจายอยู่ในชั้นที่สอง ชั้นที่สาม ชั้นที่สี่ และชั้นที่ห้าของอาคาร ใช้เป็นที่จำวัดของพระสงฆ์ และพระอาคันตุกะ ส่วนกุฏิของเจ้าอาวาสจะอยู่ด้านหลังชั้นสองของวิหารหลัก

- ส่วนบริการต่างๆ

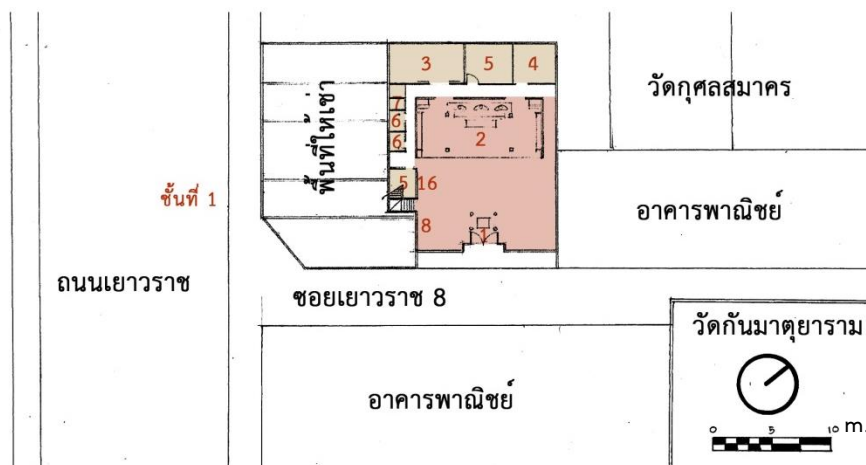
ส่วนบริการต่างๆ ในวัดมีหลายประเภทประกอบด้วย

- ส่วนธุรการและติดต่ออยู่บริเวณชั้นล่าง เมื่อเข้าประตูจะอยู่ทางด้านซ้ายมือของโถงวิหารหน้า
- ส่วนรับแขก ห้องประชุมเมื่อเข้าประตูจะอยู่ทางด้านขวาของโถงวิหารหน้า
- ครัวอยู่ชั้นล่างด้านหลังวิหารหลัก ใช้สำหรับประกอบอาหารสำหรับพระสงฆ์ และฆราวาส และเตรียมเครื่องบูชาประเภทอาหารสด
- หอฉันอยู่ชั้นล่างด้านหลังวิหารหลัก ใช้เป็นที่สำหรับฉันภัตตาหารของพระสงฆ์
- บริเวณเตาเผาเครื่องกระดาษอยู่บริเวณ ชั้นล่างทางปีกซ้ายของวิหารหลัก ติดกับห้องน้ำและหอฉัน ใช้สำหรับเผาเครื่องบูชาประเภทกระดาษเงินกระดาษทอง

- วัดป่าเพ็ญจินพรต (ยังอกยี่)
ถนนเยาวราช กรุงเทพฯ
1. วิหารหน้า
 2. วิหารหลัก
 3. หอฉัน
 4. ครุฑ
 5. ห้องเก็บของ
 6. ห้องน้ำ
 7. เต้าเผาเครื่องบูชา
 8. ส่วนธุรการและติดต่อ
 9. วิหารบรรพชน
 10. วิหารเทพเจ้า
 11. กุฏิ
 12. วิหารพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์
 13. วิหารบูรพาจารย์
 14. วิหารพระพุทธ
 15. วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์
 16. จุดบริการรูปเทียน

- ส่วนพุทธาวาส
- ส่วนสังฆาวาส
- ส่วนบริการ

ภาพที่ 52 ผังพื้นวัดป่าเพ็ญจินพรต
ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

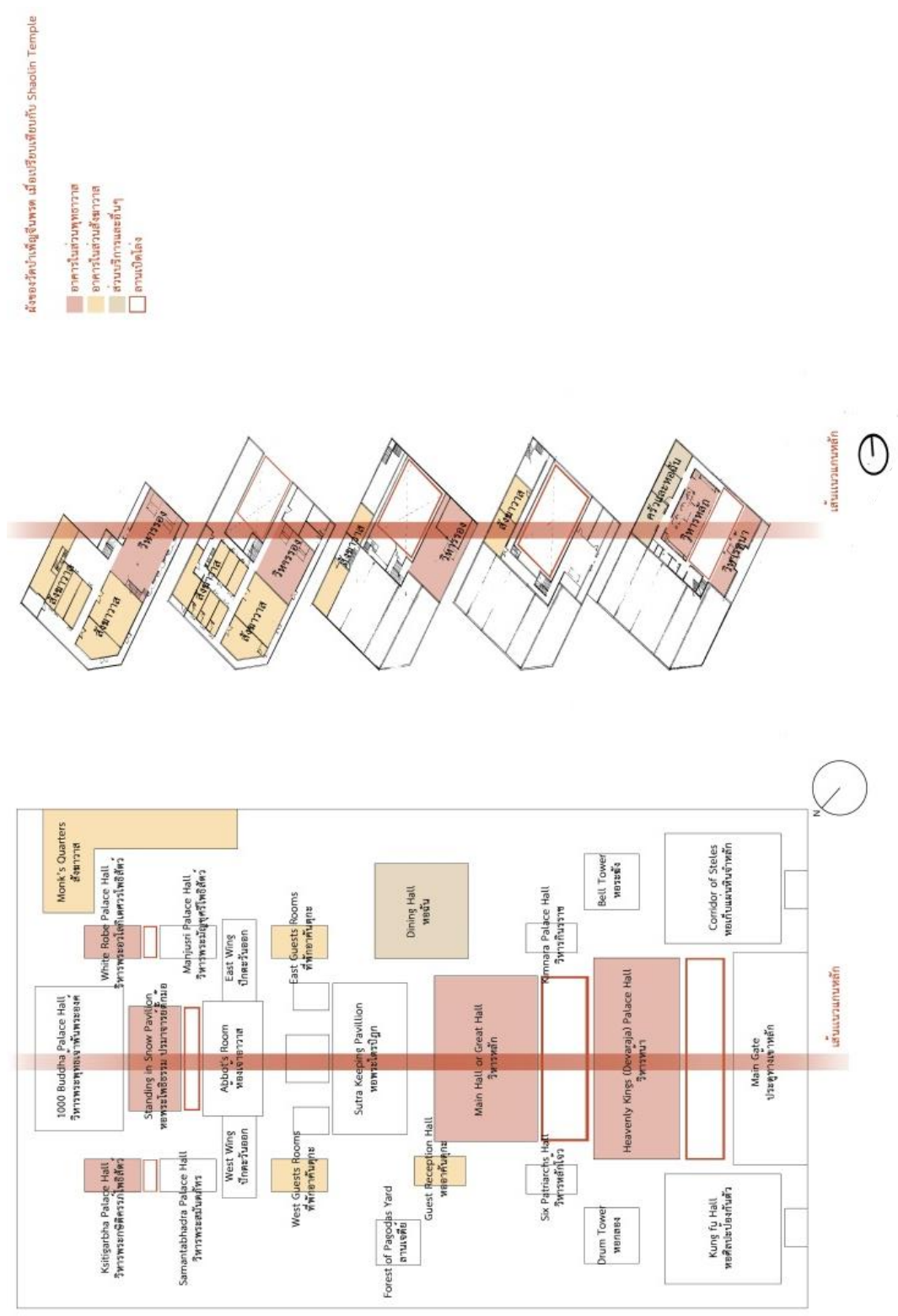
- วิเคราะห์ผังของวัดป่าเพ็ญจินพรต เมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple

วัดป่าเพ็ญจินพรตมีการวางผังในแนวตั้ง ซึ่งแตกต่างจาก Shaolin Temple ซึ่งมีการวางผังในแนวราบ การวางทิศทางของแกนหลักจะวางค่อนไปทางแนวเหนือใต้คล้ายกับ Shaolin Temple นอกจากนี้พื้นที่ที่ถูกจำกัดยังทำให้วัดป่าเพ็ญจินพรตถูกจำกัดองค์ประกอบต่างๆ ในผังอีกด้วย ซึ่งทำให้มีความแตกต่างจาก Shaolin Temple เช่น ซุ้มประตู หอกลอง หอระฆัง ลานเจดีย์ ลานปฏิบัติธรรม ฯลฯ องค์ประกอบเหล่านี้จึงไม่สามารถปรากฏในผังของวัดป่าเพ็ญจินพรตได้ จึงมีเพียงส่วนสำคัญและการวางลำดับการเข้าถึง

ตำแหน่งที่อยู่ตามแนวแกนที่มีความคล้ายคลึงกับ Shaolin Temple ได้แก่ วิหารหน้า วิหารหลัก และวิหารรองต่างๆ ที่อยู่ในส่วนพุทธาวาสที่เรียงลำดับตามแนวตั้ง และส่วนสังฆาวาสที่วางตัวขนานกับส่วนพุทธาวาสในแต่ละชั้น ส่วนบริการจะอยู่ในชั้นล่างสุดและแยกไว้ชัดเจนเป็นสัดส่วน

วัดป่าเพ็ญจินพรตมีการจัดผังในแนวตั้ง เป็นอาคารซ้อนชั้น มีเพียงลานโล่งที่เชื่อมระหว่างวิหารหน้าและวิหารหลัก แต่มีการต่อเติมหลังคาคลุมไว้ ส่วนอื่นที่เป็นการซ้อนชั้นจึงไม่มีลานโล่งระหว่างอาคารเหมือนกับ Shaolin Temple ซึ่งเป็นการวางอาคารแนวราบและมีลานเปิดโล่งเชื่อมระหว่างอาคารต่างๆ

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีอยู่หลายตำแหน่ง ได้แก่ วิหารหน้า อุโบสถ วิหารรองต่างๆ แต่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญและมีการใช้งานมากที่สุดคือวิหารหลัก เนื่องจากการเกิดกิจกรรมต่างๆ ส่วนใหญ่จะมีขึ้นภายในวิหารหลักซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ องค์พระประธานที่ประดิษฐานบนฐานชุกชี แทนบุชชา และเครื่องบูชาที่วางอยู่บนแท่น ประกอบด้วย กระจกธูป กระจกกำยาน เชิงเทียน แจกันดอกไม้ เครื่องธรรมาสังคีตสำหรับใช้ประกอบการสวดมนต์ ชั้นหลักๆ จำนวนสามชั้น คือ เกราะไม้ ระฆัง ลักษณะคล้ายขันหรือบาตร ระฆังมือ ด้านหน้าของแท่นบุชชาจะวางเบาะกราบสำหรับพระภิกษุสงฆ์กราบพระประธาน

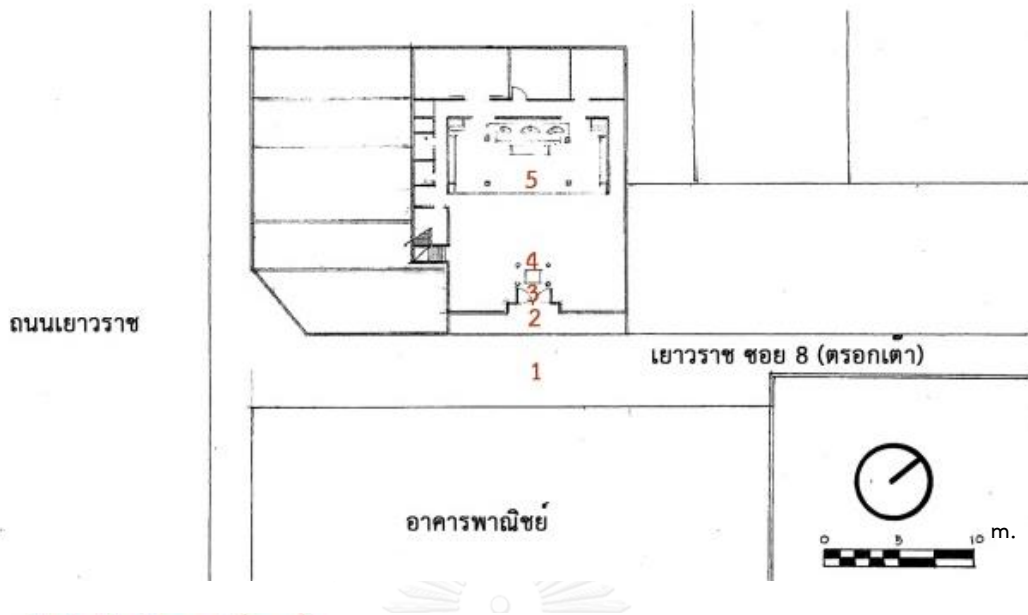

ภาพที่ 53 ผังของวัดบำเพ็ญจีนพรตเมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- การจัดลำดับการเข้าถึง และลำดับการสักการบูชาของวัดป่าเพ็ญจินพรต

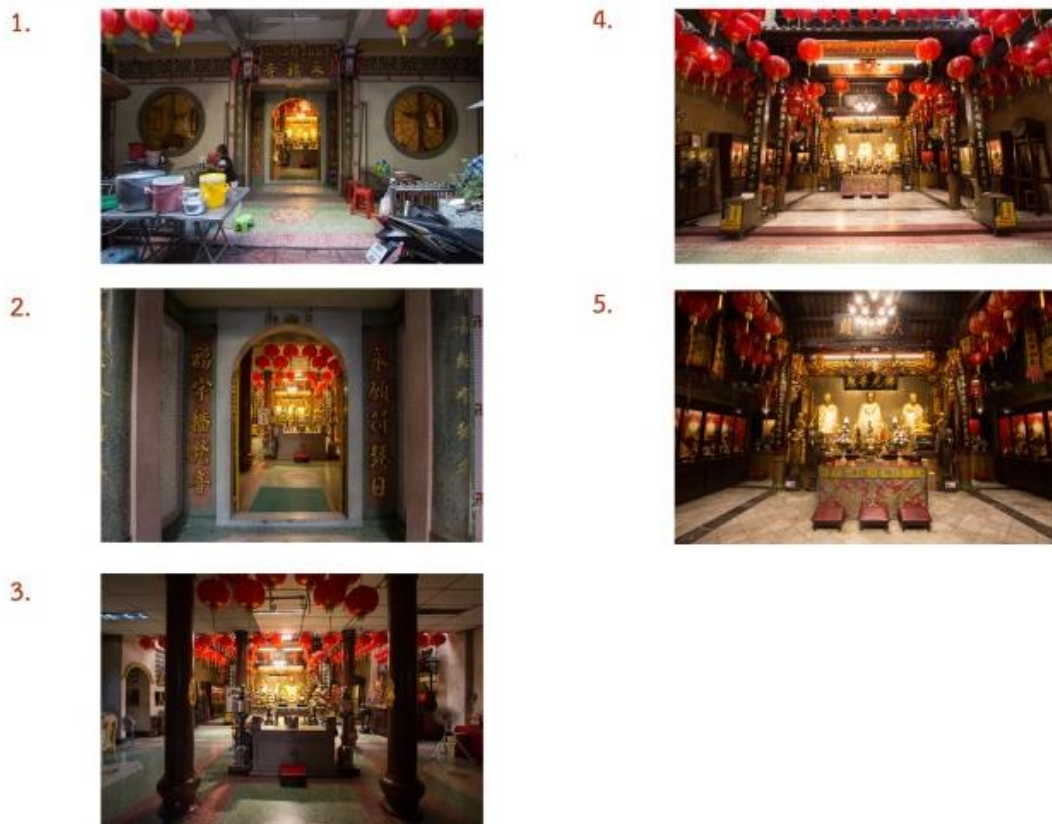
วัดป่าเพ็ญจินพรตมีลำดับการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเริ่มจากการสักการะพระศรีอาริยมตไตรและพระเวทโพธิสัตว์ที่วิหารหน้าตามลำดับ จากนั้นจึงสักการะองค์พระประธาน เทพเจ้าดาวเหนือ เทพเจ้ากวนอูเจ้าที่ และเทพเจ้าทุกพระองค์ที่แท่นบูชา จากนั้นจึงไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานอยู่ในวิหารรองตามชั้นต่างๆ ตามลำดับ ได้แก่ วิหารพระพุทธรูปและวิหารพระอวโลกิตेश্বরโพธิสัตว์ บริเวณชั้น 5 วิหารพระกษิติครรภโพธิสัตว์และวิหารบูรพาจารย์บริเวณชั้น 4 วิหารเทพเจ้าบริเวณชั้น 3 ซึ่งเรียงอยู่ตามฐานานุศักดิ์

วัดป่าเพ็ญจินพรต (ยังขกยี่)
ถนนเยาวราช กรุงเทพฯ

ลำดับการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ 54 ลำดับการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดป่าเพ็ญจินพรต

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดบำเพ็ญจินพรต

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดบำเพ็ญจินพรตเป็นสถานที่ที่ทำให้เราได้สัมผัสถึงพลังเหนือธรรมชาติได้อย่างน่าอัศจรรย์ เมื่อถึงหน้าประตูวัดก็จะสามารถมองเห็นแสงสีทองสุกสว่างขององค์พระประธาน ผ่านจากประตูและเคารพพระศรีอาริยเมตไตรได้ในระยะไกล และเมื่อก้าวผ่านธรณีประตูวัดไปนั้นจะเห็นเพียงแต่องค์พระศรีอาริยเมตไตรเพียงเท่านั้น พระประธานทั้งสามจะหายไปจากสายตา เมื่อเดินผ่านจากท่านบุชาพระศรีอาริยเมตไตรเพื่อไปยังวิหารหลัก องค์พระประธานทั้งสามจึงจะกลับมาให้เห็นอีกครั้ง องค์พระประธานจะปรากฏชัดเจนมากขึ้นและโดดเด่นอยู่ในความมืดของวิหาร และเบื้องหน้าขององค์พระประธานจะมีแท่นบูชาตั้งอยู่กลางวิหาร ด้านบนของแท่นนั้นจะมีกระถางรูป เเชิง เทียน แจกัน เครื่องธรรมาสังคีต จัดวางไว้ตามธรรมเนียมอย่างเป็นระบบระเบียบ ด้านข้างของแท่นที่ประดิษฐานองค์พระประธานทั้งสองฝั่งมีสายตาของพระอรหันต์ทั้ง 18 คอยจ้องมองมายังผู้ที่เข้ามาในอาณาบริเวณอันศักดิ์สิทธิ์ จะทำให้ผู้ที่เข้ามานั้นรู้สึกว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์กำลังมองดูอยู่ ถึงแม้การประดับตกแต่งจะไม่มากเหมือนเช่นวัดจีนอื่นๆ ในกรุงเทพฯ แต่ด้วยความเรียบง่ายและความเงียบสงบก็ทำให้สัมผัสถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์วัดบำเพ็ญจินพรตได้เป็นอย่างดี

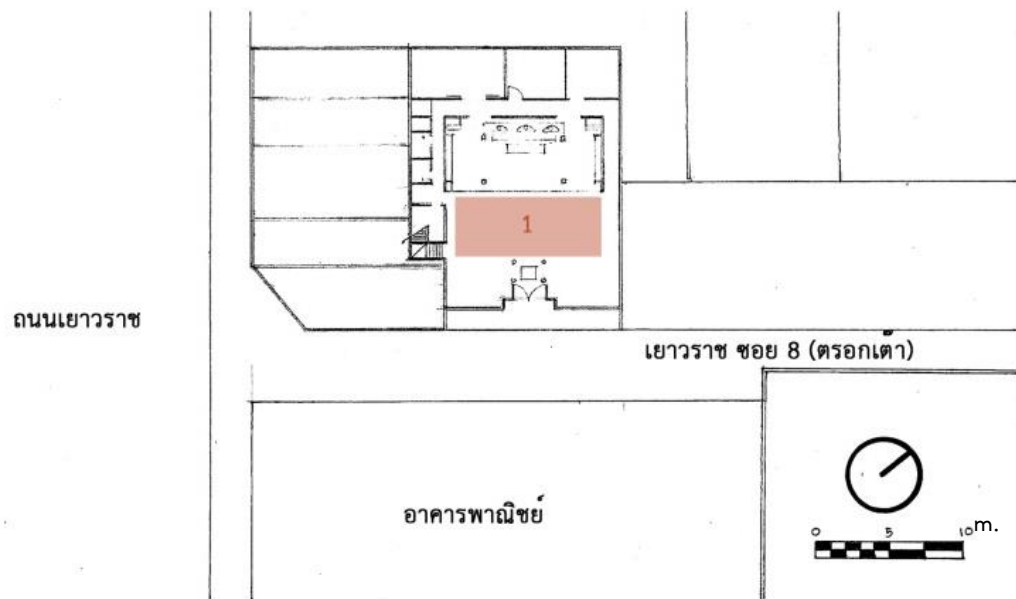
ภาพที่ 56 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดบำเพ็ญจินพรต

- ลานเปิดโล่งของวัดบำเพ็ญจินพรต

แต่เดิมวัดบำเพ็ญจินพรตมีลานโล่งขนาดเล็กอยู่ระหว่างวิหารหน้าและวิหารหลัก แต่เพื่อความสะดวกในการใช้งานปัจจุบัน และการกันแดดกันฝน จึงได้มีการสร้างหลังคาเมทัลชีท (metal sheet) คลุมไว้ราวปี พ.ศ. 2548 ในลักษณะของหลังคาที่สร้างคลุมลานเปิดโล่งนี้ไว้ คือ มีการสร้างให้พื้นที่ว่าง มีปริมาตรสูงเทียบเท่าอาคาร 2-3 ชั้น และเมทัลชีท (metal sheet) มีลักษณะเป็นวัตถุโปร่งแสงเพื่อรับแสงธรรมชาติเข้ามาให้ได้มากที่สุด ถึงแม้ว่าจะมีแปรรูปที่ว่าง (space) จากลานโล่ง (court yard) ไปสู่อาคารที่มีหลังคาคลุมนั้น ยังคงสร้างความรู้สึกให้มีความคล้ายคลึงกับลานเปิดโล่งเอาไว้ถึงแม้จะเป็นอาคารระบบปิด

ภาพที่ 57 หลังคาเมทัลชีท (metal sheet) ที่สร้างคลุมลานโล่งด้านหน้าวิหารหลักของวัดบำเพ็ญจินพรต

วัดบำเพ็ญจีนพรต (ยังฮกยี่)
ถนนเยาวราช กรุงเทพฯ

ลานเปิดโล่ง

1.

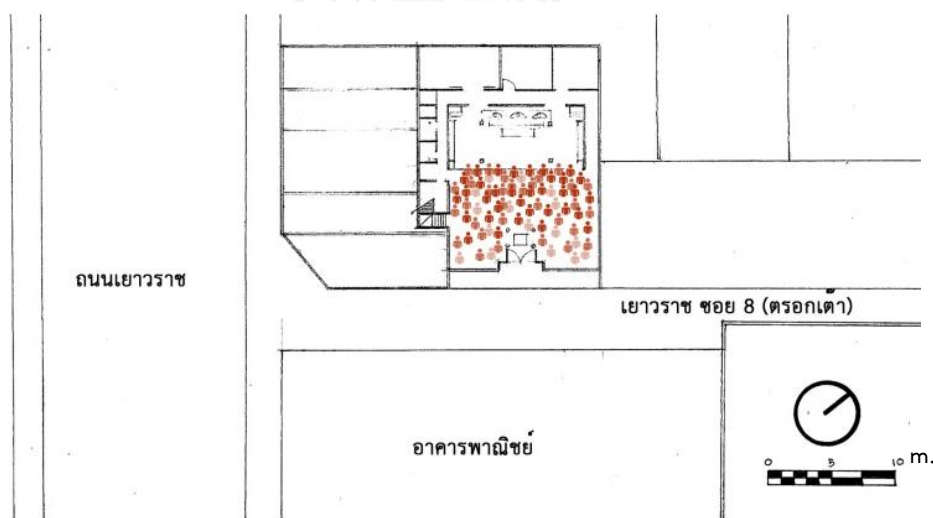

ตำแหน่งลานโล่งที่สำคัญ

ภาพที่ 58 ภาพแสดงลานเปิดโล่งของวัดบำเพ็ญจีนพรต
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- ความหนาแน่นของผู้คนในช่วงที่มีปริมาณการใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคารชั่วคราวสำหรับการรองรับกิจกรรมต่างๆ ของวัดบำเพ็ญจินพรต

วัดบำเพ็ญจินพรตมีความหนาแน่นของผู้ใช้งานพื้นที่มากที่สุดในช่วงเทศกาลสำคัญและงานประจำปีของวัดได้แก่ ช่วงตรุษจีน สารทเดือนเจ็ด เทศกาลกินเจ งานประจำปีของวัดในช่วงต้นเดือนมกราคม ตำแหน่งที่มีผู้ใช้งานกระจุกตัวกันอย่างหนาแน่นอยู่ที่บริเวณหน้าแท่นบูชาลามไปยังวิหารหน้าในบางส่วน บางครั้งผู้ใช้งานมีความหนาแน่นสูงจนล้นออกมายังประตูทางเข้าวัด ในปริมาณ 150-200 คน ไม่มีการติดตั้งงานระบบชั่วคราวใดๆ ในการรองรับความหนาแน่นของผู้ใช้งานและกิจกรรมดังกล่าว แต่เกิดการใช้งานที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่เนื่องจากบางครั้งมีการใช้พื้นที่วิหารหลักในการแจกจ่ายอาหารสำหรับผู้ที่มาร่วมงาน เนื่องจากพื้นที่ที่ไม่เพียงพอผู้ร่วมงานต้องดักอาหารไปนั่งรับประทานตามส่วนต่างๆ ของวัดอย่างแออัด ทำให้เกิดภาพที่ไม่สวยงามและไม่เหมาะสมแก่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดบำเพ็ญจินพรต

วัดบำเพ็ญจินพรต (ยังฮกยี่)
ถนนเยาวราช กรุงเทพฯ

ความหนาแน่นของปริมาณผู้คนในช่วงที่มีการใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบและอาคารชั่วคราว

แสดงตำแหน่งและความหนาแน่นของปริมาณผู้คน

ภาพที่ 59 ภาพแสดงความหนาแน่นของปริมาณผู้ใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคารชั่วคราว ของวัดบำเพ็ญจินพรต

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

ภาพที่ 60 ความหนาแน่นของผู้ใช้งานภายในวัดบำเพ็ญจินพรต ในช่วงเวลาที่มีพิธีกรรม

- คุณค่าของวัดบำเพ็ญจินพรต

คุณค่าทางด้านอารมณณ์ : ความเป็นเอกลักษณ์นอกจากจะมีของสำคัญที่ได้รับพระราชทานจาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังเป็นที่ประดิษฐานพระประธาน 3 องค์ หน้าตักกว้าง 1 เมตร สูง 2 เมตร และพระอรหันต์ 18 องค์ วัสดุผ้าป่านทาบรัก (ภาษาจีนเรียกว่า โถยตีว-ทกซา) ลงรักปิดทองศิลปะจีน ที่เป็นงานช่างที่หาได้ยากในปัจจุบัน

ภาพที่ 61 พระประธาน 3 องค์วัสดุผ้าป่านทาบรัก

: ด้านจิตวิญญาณ วัดบำเพ็ญจินพรตเป็นวัดที่มีความเก่าแก่ที่สุดของคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ปัจจุบันยังมีผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาทำบุญ สวดมนต์ที่วัดเป็นประจำ โดยการเริ่มติดตามครอบครัวมาที่วัดตั้งแต่สมัยยังเด็กเพื่อมาร่วมในศาสนพิธี และมีความศรัทธาในจริยวัตรของอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อนมาจนถึงรูปปัจจุบัน เมื่อเติบโต ออกเรือนและเข้าสู่วัยชราก็ได้พาลูกหลานของตนมาทำบุญ และร่วมพิธีที่วัดอยู่เป็นประจำ วัดบำเพ็ญจินพรตจึงเปรียบเสมือนศูนย์รวมศรัทธาจากสถาบันครอบครัวที่มีความรัก ความห่วงหาพันต่อวัดบำเพ็ญจินพรตแห่งนี้เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้วัดบำเพ็ญจินพรตจะเป็นศาสนสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ แล้ว ยังเป็นสถานที่สำหรับการพัฒนาปัญญาเพื่อให้เข้าถึงความจริงแท้ หรือสัจธรรมสูงสุดของชีวิตและธรรมชาติ มีการเกื้อกูลกันระหว่างพระสงฆ์และคฤหัสถ์ เป็นที่ปรึกษา อบรมสั่งสอน และเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแก่ศาสนิกชน วัดบำเพ็ญจินพรตจึงคงเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณค่าทางจิตวิญญาณถึงแม้กาลเวลาและรูปแบบสถาปัตยกรรมจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม

คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม : ด้านประวัติศาสตร์ วัดบำเพ็ญจินพรตนับเป็นวัดที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นวัดแรก และการกำเนิดของคณะสงฆ์จีนนิกาย โดยได้รับพระราชทานนามวัดบำเพ็ญจินพรตจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมกันนี้ยังมีกระถางรูปที่ได้รับพระราชทานโดยมีตราพระปรมาภิไธยประดับอยู่บนกระถางรูป นับได้ว่าวัดบำเพ็ญจินพรตเป็นวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์

ภาพที่ 62 ป้ายพระราชทานนามวัดบำเพ็ญจินพรต จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

: ด้านความสัมพันธ์กับเมืองวัดบำเพ็ญจินพรตเป็นพยานหลักฐานที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของย่านเยาวราช ที่แสดงผ่านความหลากหลายทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน ที่ซ่อนอยู่ภายในเปลือกอาคารที่มีลักษณะเป็นอาคารพาณิชย์ แต่ภายใน

เป็นที่ว่างที่บรรจุก่ออาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง และความเจริญทางเศรษฐกิจภายหลังการตัดถนนเยาวราช ทำให้เป็นลักษณะเฉพาะเพียงแห่งเดียวของวัดจีนที่เก็บความหลากหลายของประวัติศาสตร์ของย่านเยาวราช

คุณค่าทางด้านการใช้งาน : ด้านเศรษฐกิจ วัดบำเพ็ญเงินพรตเป็นศาสนสถานที่ตั้งอยู่ในย่านเยาวราช ที่มีความสำคัญทั้งทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ สามารถสร้างผลตอบแทนให้กับวัดด้วยการให้เช่าพื้นที่อาคารทางด้านติดกับถนนเยาวราช เพื่อการค้าขาย มีเม็ดเงินมาหมุนเวียนใช้ในกิจการของวัด ทำให้วัดบำเพ็ญเงินพรตสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ และสามารถดูแลตัวเองได้ นอกจากการสร้างรายได้ที่เป็นเม็ดเงินแล้ว วัดบำเพ็ญเงินพรตยังมีส่วนช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ยากไร้ ด้วยการบริจาคแจกจ่ายข้าวสารอาหารแห้ง และสิ่งของจากงานทิ้งกระจาดในช่วงเทศกาลเดือน 7 ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่อีกด้วย

- ความแท้ของวัดบำเพ็ญเงินพรต

ความแท้ด้านสถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ : วัดบำเพ็ญเงินพรตมีความแท้ในด้านสภาพที่ตั้ง เนื่องจากตั้งอยู่บนพื้นที่เดิมตั้งแต่การสร้างวัด แต่สภาพแวดล้อมชุมชน การขยายตัวของเศรษฐกิจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมของวัด ตามความต้องการใช้พื้นที่ จึงไม่สามารถรักษาความแท้ของรูปทรงและการออกแบบไว้ได้

ความแท้ด้านการใช้สอยและหน้าที่ : แต่ด้วยระเบียบของการเป็นวัดพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ตำแหน่งการตั้งรูปเคารพ และพิธีกรรมที่มีมาแต่เดิม ทำให้วัดบำเพ็ญเงินพรตสามารถรักษาความแท้ในด้านการใช้สอยและหน้าที่

ความแท้ทางด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ : วัดบำเพ็ญเงินพรตมีการการรักษาบรรยากาศ จิตวิญญาณความเป็นวัดจีน และบริบททางศาสนาไว้ วัดบำเพ็ญเงินพรตจึงคงความแท้ในด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้อย่างยิ่ง

ภาพที่ 63 บรรยากาศของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดบำเพ็ญจีนพรตที่พยายามรักษาไว้ให้คงเดิมมากที่สุด ถึงแม้ส่วนอื่นๆ จะมีการเปลี่ยนแปลง

- ความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สูญเสียคุณค่าและความแท้ของวัดบำเพ็ญจีนพรต

วัดบำเพ็ญจีนพรตผ่านความเปลี่ยนแปลงที่แปรผันตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ของย่านเยาวราช การตัดถนนเยาวราชส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทิศทางของวัด และเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปสถาปัตยกรรมรอบด้านมีการเปลี่ยนแปลง แรงกดดันจากเศรษฐกิจและสังคมทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น วัดบำเพ็ญจีนพรตจึงหันทิศทางของวัดกลับมาทางเดิมและมีการสร้างอาคารพาณิชย์เกิดขึ้น มีการแบ่งส่วนอาคารติดถนนเยาวราชให้เช่าส่งผลให้วัดมีรายได้เพิ่มขึ้นและแสดงถึงการใช้ประโยชน์จากที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดอันชาญฉลาด ด้วยการแบ่งส่วนพุทธาวาสซ้อนขึ้นกันขึ้นไปตามแนวแกนและจัดส่วนสังฆาวาสไว้ด้านบนของส่วนพื้นที่ให้เช่าเพื่อการพาณิชย์ แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศการใช้งานอาคารอีกด้วย การมีพื้นที่ลานเปิดโล่งระหว่างอาคารพาณิชย์นั้นเมื่อมีแดดฝนลงมายังร้านเปิดโล่งซึ่งมีการระบายน้ำที่ไม่ดีทำให้การใช้งานขาดสภาพคล่องจึงต้องมีการสร้างหลังคาคลุมทับไว้ ทำให้สูญเสียบรรยากาศของความเป็นลานเปิดโล่งและการรับแสงจากธรรมชาติเข้าสู่วิหารเช่นวัดจีนอื่นๆ แต่ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อการรักษาการใช้งานและพิธีกรรมรวมถึงความยั่งยืนงสภาพรของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ไว้ไม่ให้ชำรุดทรุดโทรมลงไปอย่างรวดเร็ว

3.2.3 วัดมิ่งกรมลาวาส

- ประวัติความเป็นมาและการบูรณปฏิสังขรณ์

วัดมิ่งกรมลาวาส หรือเล่งเน่ยยี่ ตั้งอยู่ถนนเจริญกรุง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร สร้างขึ้น พ.ศ. 2414 โดยพระอาจารย์สกเห็ง แห่งวัดบำเพ็ญจินพรต ใช้เวลาก่อสร้างประมาณ 8 ปี โดยอาศัยงบประมาณจากการบริจาคของพุทธศาสนิกชนชาวจีน สร้างสังฆารามตามแบบพุทธศาสนamahayanตามรูปแบบของจีนดั้งเดิมเป็นแห่งแรกในประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามว่า “วัดมิ่งกรมลาวาส” และพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระอาจารย์สกเห็งเป็น พระอาจารย์จีนวังสสมาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่จีนนิกายรูปแรกในประเทศไทย

แผนที่แสดงแหล่งที่ตั้งของวัดจีนในกรุงเทพฯ

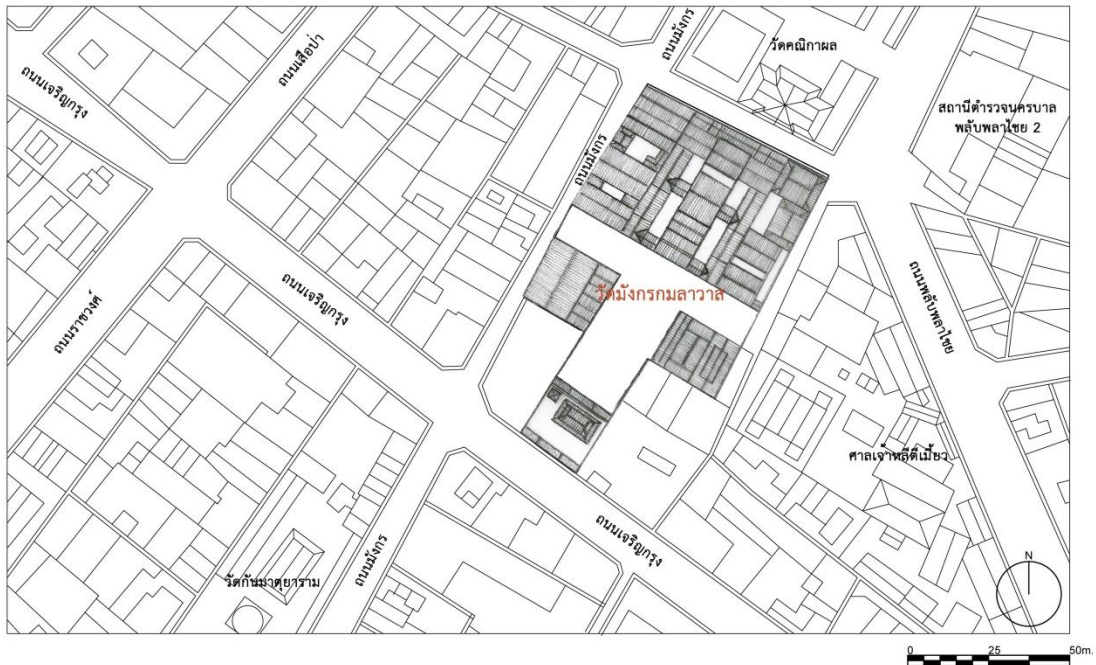
ภาพที่ 64 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดมิ่งกรมลาวาส

ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

การบูรณปฏิสังขรณ์

- สร้างขึ้นปี พ.ศ. 2414
- พ.ศ. 2507 ใช้โมเสกติดผนังทั้งหมดและพื้นขัดหินอ่อน
- พ.ศ. 2511 บูรณปฏิสังขรณ์ มีการทำสีใหม่
- พ.ศ. 2516 สร้างตึกพิพิธภัณฑวัตถุธรรม
- พ.ศ. 2531 บูรณปฏิสังขรณ์ทั้งวัด สร้างกุฏิสงฆ์ และหอฉัน

- พ.ศ. 2534 บูรณปฏิสังขรณ์วิหารทำวजूโลกบาล
- พ.ศ. 2554 บูรณปฏิสังขรณ์ทั้งวัด

ภาพที่ 65 แผนที่แสดงที่ตั้งบริเวณโดยรอบวัดมิ่งกรมกลาวาส
ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

- ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

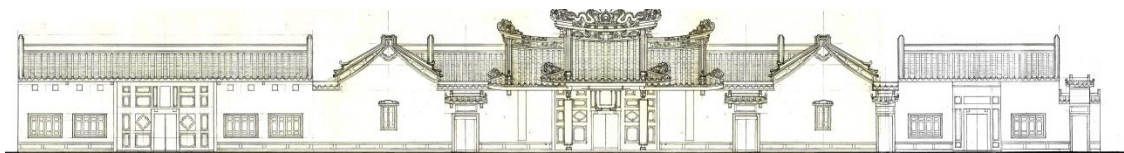
วัดตั้งอยู่เลขที่ 423 ถนนเจริญกรุง แขวงป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร วัดมิ่งกรมกลาวาส หรือวัดเล่งเน่ยยี่ตั้งอยู่บนถนนเจริญกรุงซึ่งเป็นถนนหลักที่ผ่านหน้าวัดเป็นถนนเก่าที่เริ่มมีมาตั้งแต่ระยะของการก่อตั้งชุมชนระหว่าง ซอยเจริญกรุง 19 และ 21 เป็นวัดที่อยู่ในย่านชุมชนพาณิชย์พักอาศัยของชาวจีน และชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเจริญกรุงและเยาวราช ซึ่งเป็นย่านธุรกิจการค้าซึ่งมีความหนาแน่นสูง และเป็นย่านที่เก่าแก่ของกรุงเทพมหานคร ล้อมรอบด้วยอาคารพาณิชย์และอาคารพาณิชย์พักอาศัยสร้างติดเขตวัด

การเข้าถึงวัดด้านหน้าเข้าได้จากถนนเจริญกรุง ซึ่งเข้าถึงได้โดยสะดวกทั้งโดยรถยนต์ส่วนตัวและรถโดยสารประจำทาง ซึ่งมีป้ายรถโดยสารประจำทางอยู่ทั้งก่อนถึงวัด และเลยวัดไปในระยะเดินประมาณ 3-5 นาที นอกจากนั้นยังมีทางเข้าด้านข้างวัดด้านถนนมัสการ ซึ่งเข้าสะดวกสำหรับผู้ที่เข้ามาไหว้บรรพบุรุษที่บริเวณวิหารบรรพบุรุษ

การใช้ที่ดินของวัดในฝั่งบริเวณ แบ่งเป็นส่วนใหญ่ๆ สองส่วน คือ พื้นที่บริเวณภายในวัดเดิมซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนสร้างกำแพงและอาคารล้อมรอบพื้นที่เปิดโล่งภายในเป็นส่วนๆ และพื้นที่ด้านนอกของกำแพงวัดเดิมซึ่งแบ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เนกประสงค์ และปรับเปลี่ยนการใช้สอยในช่วงเทศกาลและงานสำคัญต่างๆ เช่น ตรุษจีน สารทจีน และโดยเฉพาะเทศกาลกินเจ เนื่องจากพื้นที่ลานส่วนกลางนี้เป็นพื้นที่ที่อยู่ด้านหน้าของโรงเจ และโรงครัวด้วย สำหรับการใช้ที่ดินในบริเวณกำแพงวัดเดิม แบ่งเป็นส่วนของพุทธาวาสและสังฆาวาสชัดเจน กลุ่มการใช้ที่ดินบริเวณดังกล่าวมีลักษณะแบบบ้านจีนโบราณคือ แบ่งกลุ่มการใช้สอยเป็นอาคารล้อมรอบพื้นที่เปิดโล่งขนาดต่างๆ ดังนั้นหากพิจารณาพื้นที่ทั้งฝั่งบริเวณจะพบพื้นที่เปิดโล่งหลายขนาด สนองความต้องการของการใช้สอยแตกต่างกันไป สำหรับพื้นที่เปิดโล่งเล็กๆ ในบริเวณพุทธาวาสใช้ประโยชน์เป็นที่ระบายควันจากการสักการบูชาด้วย นับว่าพื้นที่เปิดโล่งใช้ประโยชน์ได้เต็มที่และคุ้มค่า

สภาพแวดล้อมและกิจกรรมโดยรอบบริเวณเป็นอาคารพาณิชย์ทั้งด้านหน้าและด้านข้างวัดทั้งสองด้าน ส่วนด้านหลังวัดมีถนนตัดผ่าน บริเวณคนละฟากซอยด้านหลังเป็นที่ตั้งของวัดคณิกาผล และมูลนิธิป่อเต็กตึ้งตั้ง ซึ่งเป็นมูลนิธิการกุศล และมีศาลเจ้าไต่ฮงกงอยู่ในบริเวณมูลนิธิฯ มีประชาชนมาบริจาคปัจจัยและสักการบูชาเป็นจำนวนมากและสม่ำเสมอ กิจกรรมของวัดมังกรกมลาวาส และมูลนิธิฯมีส่วนต่อเนื่องกัน เพราะมีศาสนิกชนส่วนหนึ่งที่มาทำกิจกรรมต่างๆ ในสถานที่ทั้งสองแห่งในคราวเดียวกัน

กิจกรรมในวัดมังกรกมลาวาสมีหลากหลายประเภท ทั้งกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมชุมชน ตลอดจนกิจกรรมการประกอบพิธีทางศาสนา โดยเป็นที่มาเยือนของพุทธศาสนิกชนจากประเทศใกล้เคียง เช่น สิงคโปร์และฮ่องกงด้วย ในช่วงระหว่างเวลาปกติจะมีผู้มาทำการสักการบูชาเป็นประจำ หากเป็นช่วงเทศกาลตรุษจีน สารทจีน และวันสำคัญต่างๆ จะมีผู้มาวัดอย่างเนืองแน่น

ภาพที่ 66 รูปปั้นด้านหน้าวัดมังกรกมลาวาส

ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

- รูปทรงและการออกแบบ

ก่อนการบูรณปฏิสังขรณ์

สถาปัตยกรรมของวัดมิ่งกรมลาวาสโดยเฉพาะบริเวณพุทธาวาสเป็นสถาปัตยกรรมที่สวยงามน่าสนใจ เพาะเป็นอาคารโครงสร้างไม้แบบจีนโบราณ เครื่องหลังคาเป็นไม้กลม ระบบโครงสร้างหลังคาเป็นลักษณะโครงสร้างจีนดั้งเดิมแบบง่าย ๆ คือเป็นลักษณะ เสาคาน และมีโครงย่อยรับคานเป็นชั้นๆ ซึ่งให้ผลทั้งการรับน้ำหนักและความงาม รูปทรงของหลังคาเป็นแบบจีน หลังคาทรงปั้นหยาหักมุม (Hip Gable) ปลายงอนขึ้น สำหรับวิหารหน้าและวิหารหลัก หลังคามุงกระเบื้องกาบกล้วยแบบจีนมีลวดลายมังกรและปลามังกรบนสันหลังคา ส่วนวิหารย่อยเป็นหลังคาแบบหน้าจั่วตัน ไม่มีไชรา และมีการตกแต่งประดับลวดลายที่หน้าจั่วด้วยกระเบื้องเคลือบและลายปูนปั้นแบบจีน ผนังอาคารเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน แต่บางส่วนได้ทำการซ่อมแซมใหม่โดยก่อด้วยผนังคอนกรีตบล็อก³²

ภาพที่ 67 วัดมิ่งกรมลาวาสก่อนการบูรณปฏิสังขรณ์

ที่มา : วัดมิ่งกรมลาวาส

หลังการบูรณปฏิสังขรณ์

ลวดลายตกแต่งของสถาปัตยกรรมมีทั้งลวดลายที่เป็นจิตรกรรมและประติมากรรม สำหรับงานประเภทจิตรกรรมจะเขียนตามผนัง เสาคาน ส่วนประเภทประติมากรรมจะพบตามส่วนที่เป็นส่วนประกอบโครงสร้างหลังคา และค้ำยันต่างๆ เป็นไม้แกะสลักลวดลายงดงาม สีเดิมที่ใช้กับ

³² อรศิริ ปาณินท์. รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบวัดจีนในกรุงเทพฯ. รายงานการวิจัยเสนอต่อคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533. หน้า 38

ลวดลายต่างๆ ภายในวิหารเป็นสีแดง และสีทอง แต่เมื่อมีการบูรณะในปีพ.ศ. 2511 ได้เปลี่ยนเป็นสีแดงและทองเดิมเป็นสีสลับหลายสี คือ แดง เขียว และเหลือง

ภาพที่ 68 วัดมังกรกมลาวาสในปัจจุบัน

- องค์ประกอบผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม

วัดมังกรกมลาวาสมีพื้นที่จำกัด สิ่งอำนวยความสะดวกในผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรมจึงมีเท่าที่จำเป็น ประกอบด้วย

- พื้นคอนกรีตของลานเปิดโล่งภายนอก และลานปูกระเบื้องดินเผาและซีเมนต์แผ่นสำหรับภายใน
- ม้านั่งสำหรับผู้มาประกอบกิจกรรมต่างๆ ตั้งอยู่บริเวณติดต่อและพักรอ บริเวณสำนักงาน
- ถังขยะมีปริมาณน้อยตั้งอยู่ในบริเวณใกล้พื้นที่สำหรับจุดรูปเทียน และบริเวณหน้าห้องสุขา
- ห้องสุขาอยู่ติดกับอาคารศาลาบุญไถ่ภัย สังเกตได้ยากเพราะเป็นทางเล็กและแคบ
- พืชพรรณไม้ในผังบริเวณ ปรากฏเฉพาะไม้ประดับขนาดเล็ก บริเวณส่วนเปิดโล่งระหว่างวิหาร และมีการปลูกต้นไม้เป็นกลุ่มในบริเวณกุฏิและเรือนรับรอง
- สาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา ท่อระบายน้ำ และการกำจัดขยะอยู่ในสภาพคล่องตัว ไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ผังบริเวณ

- การใช้สอยและหน้าที่

ประโยชน์ใช้สอยของส่วนต่างๆ ของสถาปัตยกรรม สามารถแยกส่วนการใช้สอยหลัก (Zone) ออกได้ดังนี้ คือ พุทธาวาส สังฆาวาส ส่วนบริการต่างๆ พิพิธภัณฑวัตถุธรรม และโรงเจและศาล เจ้านอกพุทธาวาสยังมีรายละเอียดของการใช้สอยอาคารดังนี้

- พุทธาวาส

พุทธาวาสในที่นี้หมายถึงอาคารที่ใช้ในกิจกรรมของศาสนาและประเพณีทุกประเภท ประกอบด้วย

- วิหารหน้า

วิหารหน้าเปรียบเสมือนโถงทางเข้าหลักของวัด เพราะเป็นพื้นที่แรกที่ผู้มาทำกิจกรรมในวัดจะผ่านเข้าออกหากเข้าทางประตูใหญ่ด้านหน้า ภายในวิหารประดิษฐานพระศรีอาริยมฤตไตรยโพธิสัตว์ และพระเวทโพธิสัตว์ (พระสกันทะโพธิสัตว์) ส่วนด้านข้างกำแพงประดิษฐานท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 เป็นส่วนที่มีการใช้งานประกอบพิธีกรรมน้อย

ภาพที่ 69 วิหารหน้าวัดมังกรกมลาวาส

- อุโบสถ

อุโบสถเป็นพื้นที่ที่เป็นจุดสนใจใหญ่ที่สุดในวัด เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระประธานของวัด คือพระพุทธเจ้าสามพระองค์ และพระอรหันต์ 18 พระองค์ พร้อมแท่นบูชาซึ่งมีทั้งในตัวอุโบสถ และในโถงกลางระหว่างวิหารหน้าและอุโบสถ เป็นสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเป็นหลัก

ภาพที่ 70 อุโบสถวัดมิ่งกรมลาวาส

ภาพที่ 71 การใช้งานพื้นที่อุโบสถวัดมิ่งกรมลาวาส

-วิหารรองอื่นๆ

ประดิษฐานพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ บูรพาจารย์ ป้ายวิญญานผู้บริจาคที่ดินแก่วัด และพระโพธิสัตว์องค์อื่นๆ ใช้ประกอบพิธีกรรมน้อย ส่วนใหญ่จะมีพิธีเฉพาะวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานอยู่ในวิหาร

ภาพที่ 72 วิหารรองวัดมิ่งกรมลาวาส

ภาพที่ 73 การใช้พื้นที่วิหารรองวัดมังกรกมลาวาส

- ห้องเก็บป้ายวิญญาณบรรพชน

ตั้งอยู่ด้านซ้ายของอุโบสถ เป็นที่เก็บอัฐิและป้ายวิญญาณของบรรพชนซึ่งลูกหลานนำมาบรรจุไว้ ในวิหารมีพระพุทธรูปและแท่นบูชา พร้อมมีพื้นที่โล่งสำหรับทำพิธี และการอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพชน

- สัณฆาวาส

สังฆาวาสแต่เดิมอยู่ล้อมรอบติดกำแพงวัด 3 ด้าน และกระจายอยู่ในบริเวณพื้นที่เปิดโล่งขนาดเล็กด้านซ้ายและขวาของวิหารใหญ่

- ส่วนบริการต่างๆ

ส่วนบริการต่างๆ ในวัดมีหลายประเภทประกอบด้วย

- ส่วนธุรการและติดต่อ อยู่บริเวณปีกซ้ายของกลุ่มอาคารติดกับทางเข้าส่วนสังฆาวาส
- ห้องรับแขก ห้องประชุม อยู่บริเวณส่วนสังฆาวาสที่อยู่ปีกซ้ายของกลุ่มอาคาร
- ห้องยา อยู่บริเวณปีกขวาของกลุ่มอาคารติดกับวิหารเทพเจ้า
- ครัว อยู่ด้านในสุดของส่วนสังฆาวาสปีกซ้ายของกลุ่มอาคาร

- หอฉัน อยู่ด้านในสุดของส่วนสังฆาวาสปีกซ้ายของกลุ่มอาคาร
- บริเวณเตาเผาเครื่องกระดาษ อยู่ด้านนอกของกลุ่มอาคารหลัก ติดกับประตูทางเข้าออกติดกับถนนมังกร

- **พิพิธภัณฑวัดตุธรรม**

พิพิธภัณฑวัดตุธรรม เป็นอาคารสูง 9 ชั้น อยู่ทางเข้าด้านหน้าวัด ติดถนนเจริญกรุง ประกอบด้วยประโยชน์ใช้สอยต่างๆ ดังนี้

ชั้น 1 เป็นสำนักงานของวัด และหอฉันของพระอาคันตุกะ

ชั้น 2 เป็นกุฏิเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และกุฏิสงฆ์อื่นๆ ปัจจุบัน กุฏิของเจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาสได้ย้ายไปอยู่ทางด้านขวาของกำแพงวัดติดกับส่วนพุทธาวาส

ชั้น 3 เป็นโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรม ห้องประชุมสงฆ์ และเป็นอาคันตุกะจากต่าง
ถิ่น

ชั้น 4 เป็นห้องเก็บสังฆภัณฑ์

ชั้น 5 เป็นห้องสมุด

ชั้น 6 เป็นพิพิธภัณฑเก็บโบราณวัตถุ

ชั้น 7 เป็นห้องปฏิบัติธรรม ของอุบาสก อุบาสิกา

ชั้น 8 เป็นลานสำหรับประชาชนขึ้นไหว้พระ

ชั้น 9 เป็นหอประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นพระประธานของวิหาร

พิพิธภัณฑวัดตุธรรม

โรงเจ (ศาลาบุญโยทัย) และศาลเจ้านอกเขตพุทธาวาส

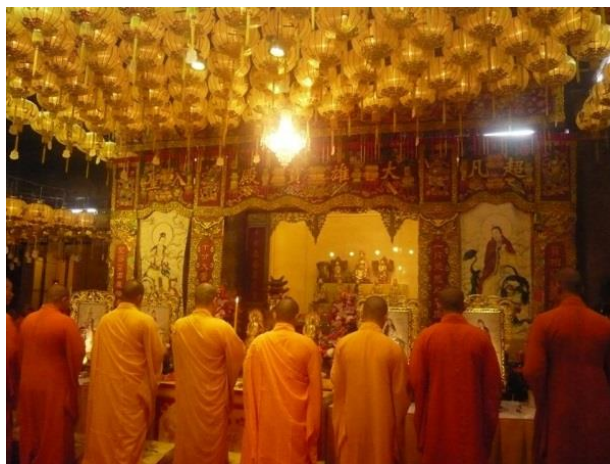

ภาพที่ 74 ศาลาบุญโยทัยวัดมังกรกลวาส

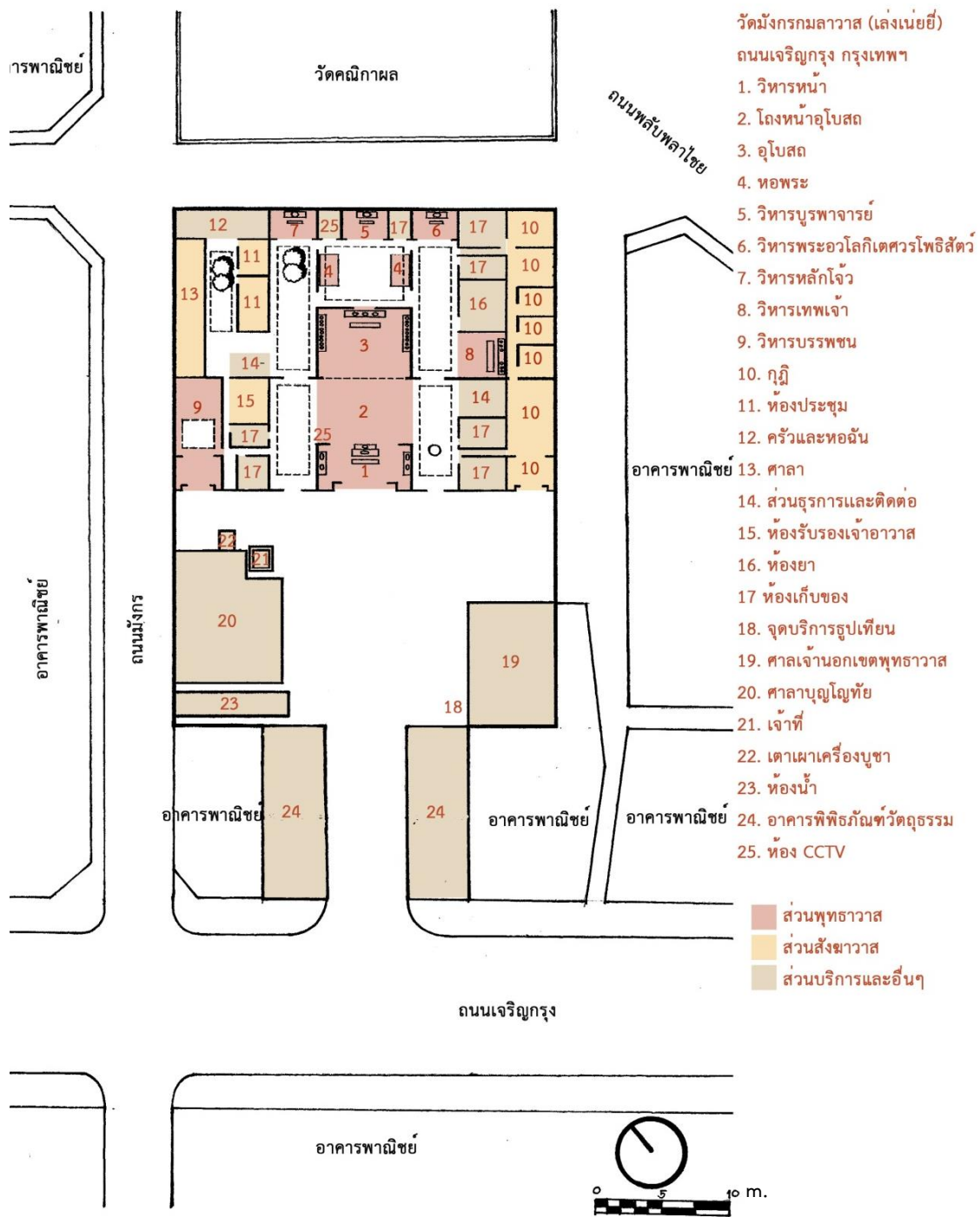

ภาพที่ 75 การใช้งานพื้นที่ศาลาบุญโยทัยวัดมังกรกลวาส

นอกพื้นที่เขตพุทธาวาสบริเวณลานโล่งกลางพื้นที่มีอาคารของโรงเจและศาลเจ้า
 หนาบอยู่สองข้าง ทั้งสองแห่งเป็นพื้นที่ที่มีพุทธศาสนิกชนมาเยี่ยมเยือนและมีกิจกรรมที่รับคน
 ปริมาณมากเป็นประจำ โดยเฉพาะช่วงตรุษจีน สารทจีน และวันสำคัญต่างๆ ตามความเชื่อ
 ในเทศกาลกินเจบริเวณดังกล่าวจะคลาคล่ำไปด้วยฝูงชนเต็มบริเวณ

ภาพที่ 76 การใช้งานพื้นที่ศาลเจ้าภายในวัดมังกรกลวาส

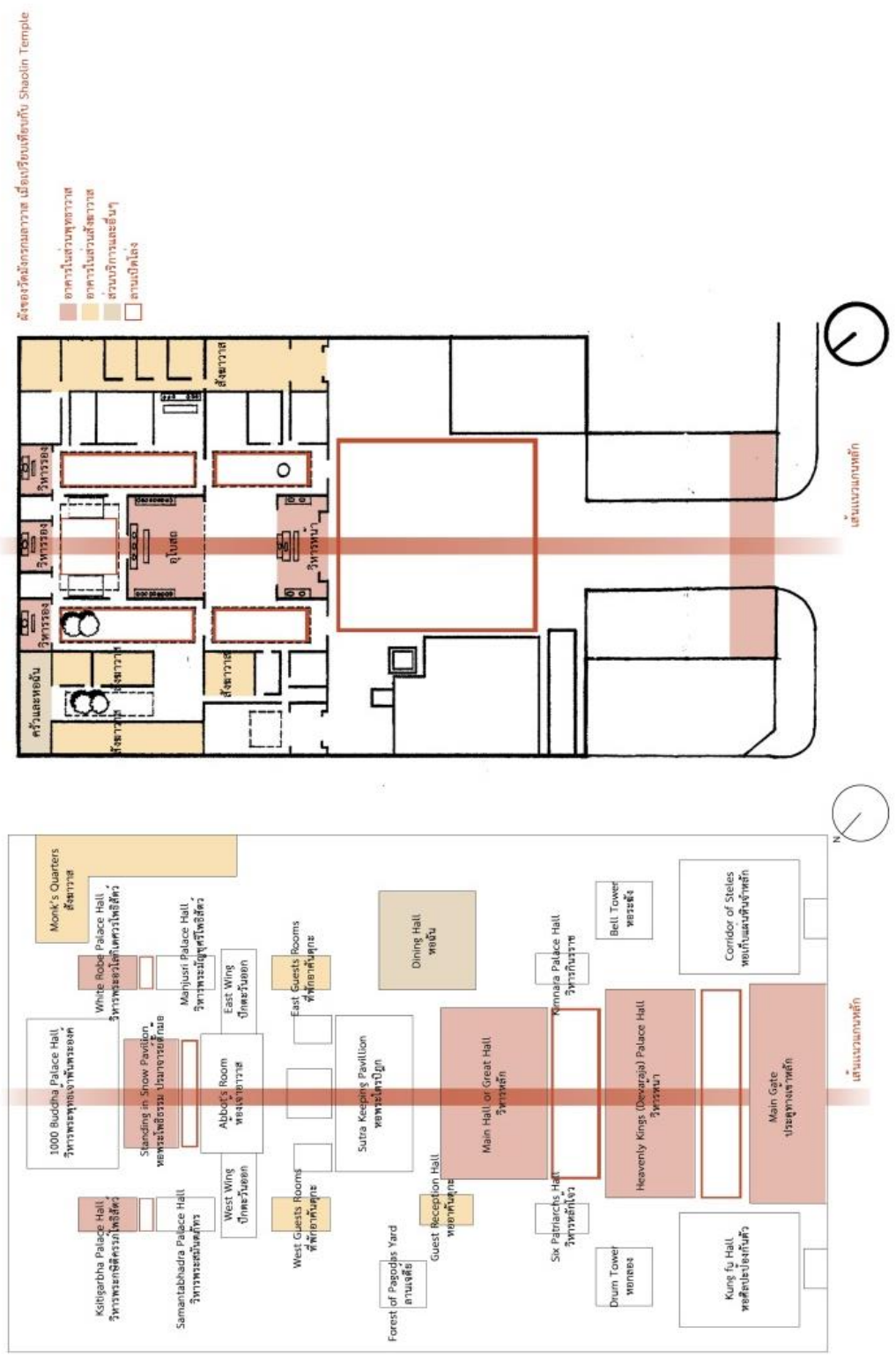
ภาพที่ 77 ผังพื้นวัดมิ่งกรมลาวาส
ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

- วิเคราะห์ผังของวัดจีนมั่งกรมลาวาส เมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple

วัดมั่งกรมลาวาส มีการวางผังในแนวราบเช่นเดียวกับ Shaolin Temple แต่มีองค์ประกอบของผังที่น้อยกว่า การวางทิศทางอาคารหลักของวัดมั่งกรมลาวาสจะอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ซึ่งเหมือนกับ Shaolin Temple

มีการวางแกนหลัก แกนรอง ลำดับการเข้าถึงของส่วนพุทธาวาสที่เหมือนกันจากซุ้มประตู ผ่านลานโล่ง วิหารหน้า อุโบสถ และวิหารบูรพาจารย์ตามลำดับ (แกนหลัก) มีลานเปิดโล่งแทรกอยู่ตามส่วนต่างๆ ที่มีการปิดล้อมของผังอาคาร ส่วนวิหารรองต่างๆ จะอยู่ในแกนรองของผังที่ขนานไปกับแกนหลัก ส่วนสังฆาวาสจะอยู่ขนานกับส่วนพุทธาวาสทั้งด้านซ้ายและขวา ไม่ตั้งอยู่ในแนวแกนหลักและรอง เช่นเดียวกับ Shaolin Temple ส่วนบริการจะกระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ตามความเหมาะสมและจะแทรกอยู่ตามจุดต่างๆ ที่ไม่สำคัญ มีการแบ่งเป็นสัดส่วนชัดเจน

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีอยู่หลายตำแหน่ง ได้แก่ วิหารหน้า อุโบสถ วิหารรองต่างๆ แต่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญและมีการใช้งานมากที่สุด คือ อุโบสถ เนื่องจากการเกิดกิจกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ที่อุโบสถเป็นหลัก ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ องค์พระประธานที่ประดิษฐานบนฐานชุกชี แทนบุชาและเครื่องบูชาที่วางอยู่บนแท่น ประกอบด้วย กระจ่างรูป กระจ่างกายาน เจึงเทียน แจกันดอกไม้ เครื่องธรรมาสังคีตสำหรับใช้ประกอบการสวดมนต์ ขึ้นหลักๆ จำนวนสามชั้น คือ เกราะไม้ ระฆังลักษณะคล้ายขันหรือบาตร ระฆังมือ ด้านหน้าของแท่นบูชาจะวางเบาะกราบสำหรับพระภิกษุสงฆ์กราบพระประธาน

ภาพที่ 78 ผังของวัดมิ่งกรมลาวาสเมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- **การจัดลำดับการเข้าถึง และลำดับการสักการบูชาของวัดมิ่งกรมลาวาส**

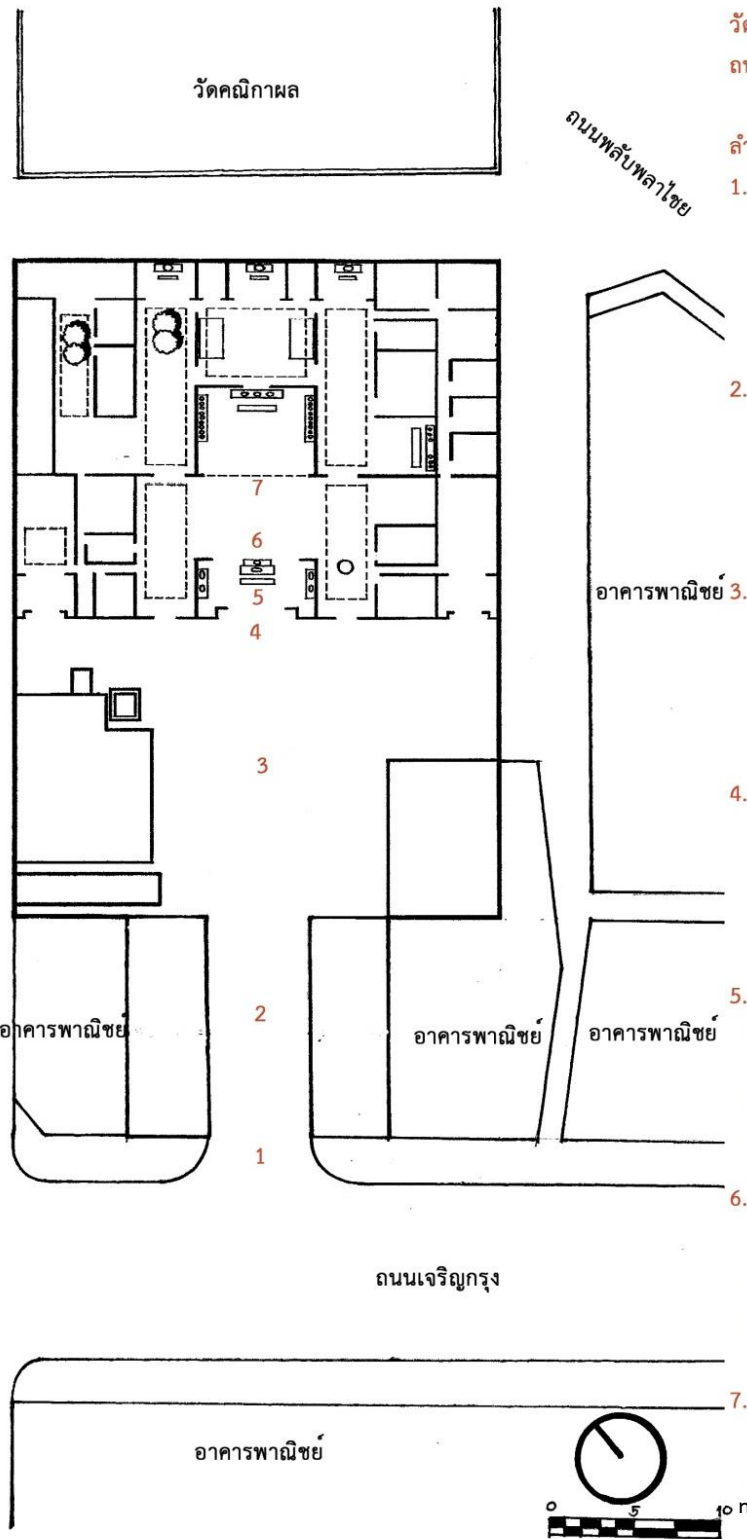
ลำดับการสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดมิ่งกรมลาวาสนั้นมีทั้งเป็นการสักการะแบบเดิมและเป็นการสักการะแบบใหม่ซึ่งจัดขึ้นเพื่อรองรับปริมาณผู้ศรัทธาและนักท่องเที่ยวที่มาทำการสักการะเป็นจำนวนมากจึงมีการปรับเปลี่ยนลำดับการเดินและตำแหน่งการจุดธูปเทียน เพื่อการระบายอากาศและระบายความหนาแน่นของผู้มาสักการะให้มีความสะดวกมากยิ่งขึ้นซึ่งลำดับการสักการะทั้งแบบเดิมและแบบใหม่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ลำดับการสักการะแบบเดิม ในการสักการะแบบเดิมในยามปกตินั้นจะเริ่มทำการสักการะจากวิหารหน้าซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระศรีอาริยเมตไตรย ท้าวจตุโลกบาลและพระเวทโพนีสัตว์ตามลำดับ จากนั้นจึงทำการสักการะองค์พระประธานทั้งสามซึ่งเป็นประธานของวัด วิหารพระอวโลกิเตศวร โพนีสัตว์ วิหารพระสังฆปริณายกพระองค์ที่หก วิหารบูรพาจารย์ ต่อมาจึงสักการะที่วิหารเทพเจ้าซึ่งเป็นวิหารที่มีชื่อเสียงของวัดมิ่งกรมลาวาส เป็นที่ประดิษฐานเทพเจ้าคุ้มครองดวงชะตาและเทพมอญยั่วท้อ ที่มีผู้คนให้ความเคารพศรัทธาและเป็นที่รู้จักมากที่สุดแห่งหนึ่งของวัดจีนในกรุงเทพฯ และทำการสักการะเทพเจ้าที่ประดิษฐานอยู่ภายในโรงเจเป็นลำดับสุดท้าย

ลำดับการสักการะที่จัดขึ้นใหม่ ซึ่งใช้ในยามมีเทศกาลหรือช่วงที่มีผู้คนเข้ามาเป็นจำนวนมาก การสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดมิ่งกรมลาวาส เริ่มจากการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังกระถางธูปทั้ง 4 ใบซึ่งวางอยู่ภายในเต็นท์ชั่วคราวที่ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้ากลุ่มอาคารหลักทางด้านขวา จากนั้นจึงสักการะในจุดที่ห้าและหกซึ่งจัดวางไว้ระหว่างลานโล่งด้านขวาของอุโบสถและวิหารเทพเจ้าตามลำดับ

ภาพที่ 79 ทางเข้าด้านหน้าวัดมิ่งกรมลาวาส

วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่)
ถนนเจริญกรุง กรุงเทพฯ

ลำดับการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ 80 ภาพแสดงลำดับการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดมิ่งกรมลาวาส

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดมิ่งกรมลาวาส

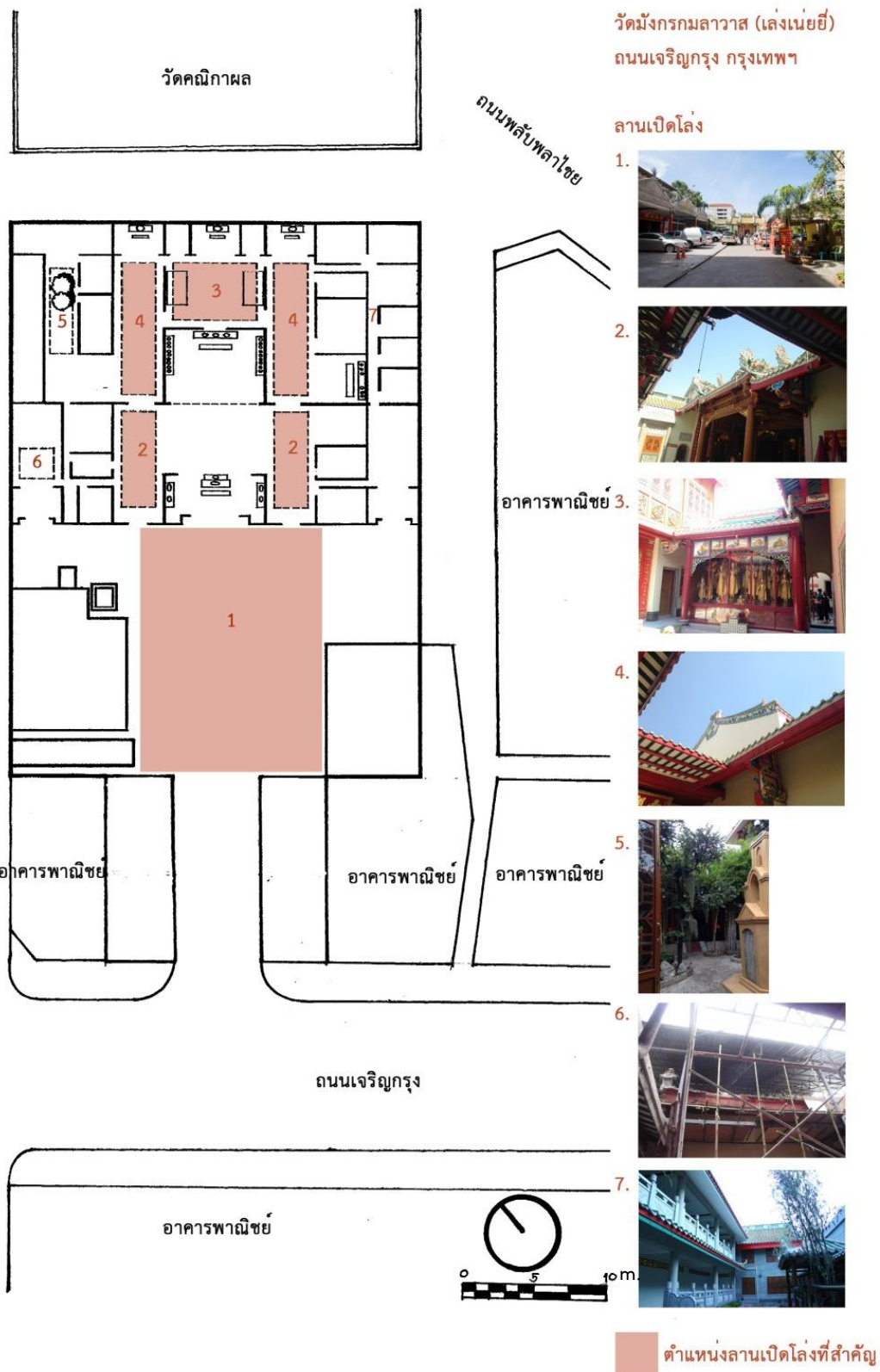
วัดมิ่งกรมลาวาสมีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญและเป็นที่ศรัทธาของศาสนิกชนจำนวนมาก เนื่องจากเป็นวัดที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยึดถือของประชาชนทั่วไป พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดมิ่งกรมลาวาสนั้นสร้างความรู้สึกที่ยิ่งใหญ่และสูงส่ง ตั้งแต่การเดินทางจากประตูวัดมีการสร้างความรู้สึกให้หน้าเกรงขาม ในการระยະการเดินทางและต้องผ่านวิหารหน้าซึ่งประดิษฐานพระศรีอาริยเมตไตร และท้าวจตุโลกบาล ขนาดใหญ่และดุดัน จ้องมายังผู้ที่ก้าวเข้ามายังวิหารหน้า หากเดินต่อจากผ่านหน้าผ่านประตูเข้ามายัง อุโบสถจะเห็นพระประธานอยู่ในระยະไกลและอยู่ในส่วนที่ยกพื้นสูงขึ้น มีการซ้อนของแนวเสาและปิดล้อมที่ว่าง (space) ด้วยแผ่นลับแล ทำให้รู้สึกถึงความแตกต่างระหว่าง space ที่มนุษย์อยู่และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นส่วนที่สามารถมองเห็นได้แต่เข้าถึงไม่ได้ต้องทำการกราบสักการะได้จากขอบเขตที่กำหนดไว้เท่านั้น การประดิษฐานองค์พระประธานอยู่ในส่วนที่มีดที่สุดของอุโบสถแต่มีการจัดแสง ประดิษฐ์ทำให้องค์พระดูสุกสว่าง โดยความพิเศษขององค์พระประธานวัดมิ่งกรมลาวาสนั้นจะเน้นความสว่างไปยังที่พระพักตร์ของพระประธานมากที่สุด เบื้องหน้าขององค์พระประธานมีการจัดวางแท่นบูชาอยู่ในอาณาเขตที่กั้นไว้ ด้านบนวางเครื่องบูชาอย่างงดงาม การตกแต่งบริเวณที่ประดิษฐานองค์พระประธานมีการประดับตกแต่งอย่างเต็มที่ด้วยสีทองและสีแดง มีองค์พระอรหันต์ทั้ง 18 อยู่ทั้งสองฝั่งของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในอุโบสถ เป็นการสร้างความรู้สึกให้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งใหญ่และสง่างามน่าเกรงขาม แตกต่างจากวัดบำเพ็ญเงินที่ให้ความรู้สึกเข้าถึงได้ง่ายและสามารถสัมผัสใกล้ชิดกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่า

ภาพที่ 82 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดมังกรกมลาวาส

- ลานเปิดโล่งของวัดมังกรกมลาวาส

วัดมังกรกมลาวาสมีตำแหน่งของลานเปิดโล่งที่สำคัญ คือ ลานโล่งบริเวณทางเข้าวิหารหน้า ซึ่งเป็นลานโล่งที่มีขนาดใหญ่ที่สุด และลานโล่งที่อยู่ด้านข้างอุโบสถ และด้านหน้าวิหารบูรพาจารย์ นอกจากนี้ยังมีลานเปิดโล่งระหว่างอาคารที่มีขนาดเล็กแทรกอยู่ตามส่วนสังฆาวาสของกลุ่มอาคาร ซึ่งเป็นรูปแบบทั่วไปของวัดจีนที่มีการวางผังในแนวราบ

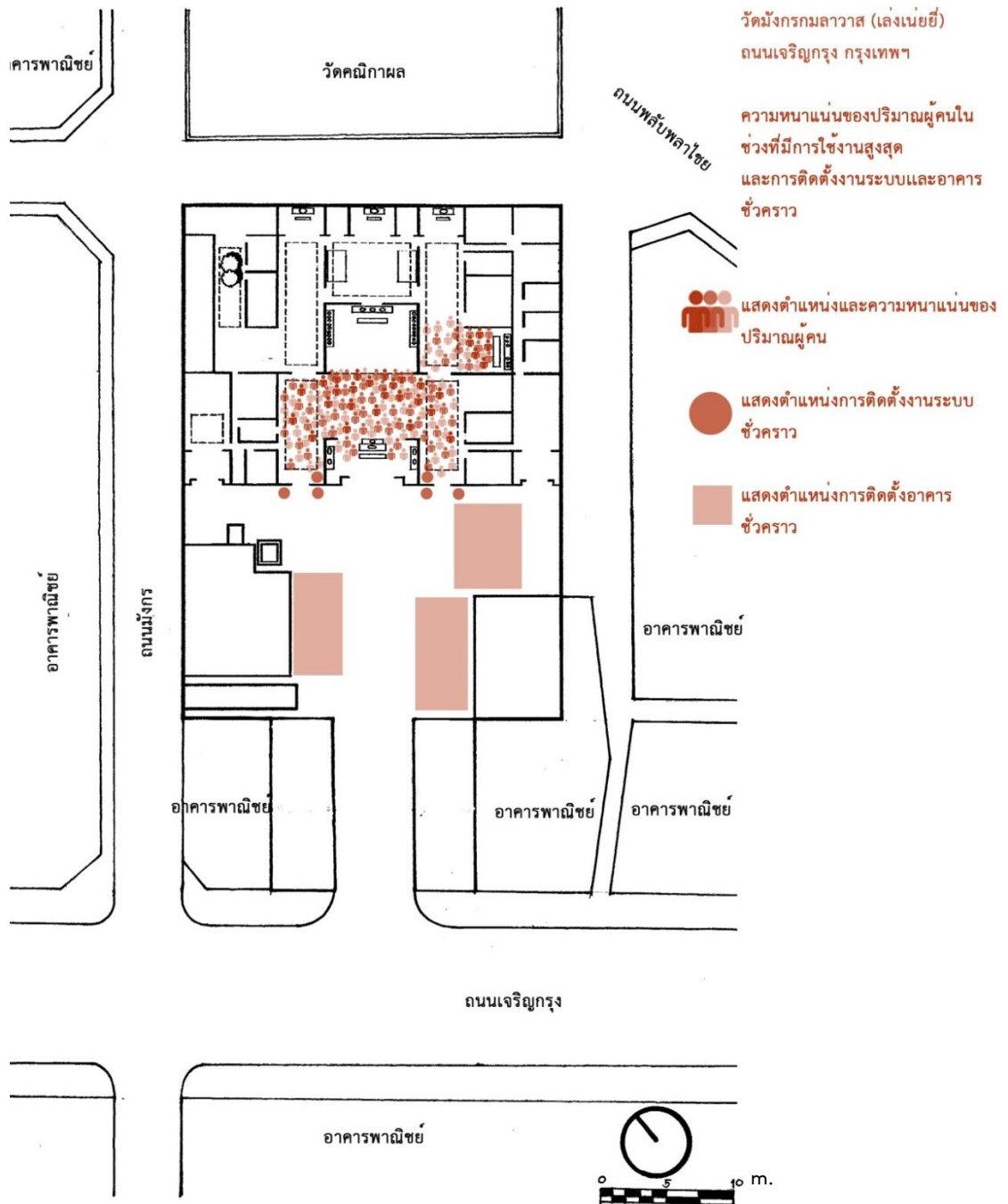
ภาพที่ 83 ลานเปิดโล่งของวัดมังกรกมลาวาส
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- ความหนาแน่นของผู้คนในช่วงที่มีปริมาณการใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคารชั่วคราวสำหรับการรองรับกิจกรรมต่างๆ ของวัดมิ่งกรมลาวาส

วัดมิ่งกรมลาวาสมีความหนาแน่นของผู้ใช้งานพื้นที่มากที่สุดในช่วงเทศกาลและงานประจำปีของวัดได้แก่ เทศกาลตรุษจีน สารทเดือนเจ็ด เทศกาลกินเจ และงานสวดมนต์ประจำปีของวัดซึ่งอยู่ในช่วงปลายเดือนมีนาคม ผู้ใช้งานในช่วงที่มีความหนาแน่นมากที่สุดมักจะกระจุกตัวอยู่กับพื้นที่บริเวณหน้าอุโบสถ ลานเปิดโล่งด้านข้างทั้งซ้ายและขวาของอุโบสถ ในบางครั้งล้นออกมาจนถึงวิหารหน้า ปริมาณ 300-500 คน ในบางครั้งก็เกิดการทะเลาะวิวาทกันเกิดขึ้นเพื่อแย่งชิงที่นั่งสำหรับการเข้าร่วมพิธีต่างๆ ซึ่งในภายหลังวัดได้มีการจัดการโดยแสดงบัตรประชาชนสำหรับการได้รับที่นั่งสำหรับสวดมนต์ มีการติดตั้งเครื่องปรับอากาศชั่วคราวอยู่ทางด้านหน้าประตูทางเข้าออกทางซ้ายและขวา มีการตั้งเต็นท์ด้านหน้าศาลาบุญญูทัยด้านหน้าโรงเจและด้านขวาของกลุ่มอาคารหลัก ส่วนพื้นที่สำคัญอีกจุดหนึ่งที่มี ความหนาแน่นของผู้ใช้งาน คือ วิหารเทพเจ้าซึ่งเป็นที่ประดิษฐานเทพเจ้าคุ้มครองดวงชะตาเป็นส่วนที่มีชื่อเสียงที่สุดของวัดมิ่งกรมลาวาสเนื่องจากในแต่ละปีผู้คนจากทั่วทุกสารทิศจะหลั่งไหลเข้ามาสักการะเทพเจ้าคุ้มครองดวงชะตา และทำพิธีสะเดาะเคราะห์เสริมดวงชะตาเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ส่วนพื้นที่บริเวณเต็นท์ชั่วคราวด้านหน้าศาลาบุญญูทัยและเต็นท์ชั่วคราวด้านหน้าโรงเจนั้น จะมีผู้คนหนาแน่นมากที่สุดในช่วงเทศกาลสารทเดือนเจ็ด และช่วงเทศกาลกินเจ

ภาพที่ 84 ความหนาแน่นของผู้ใช้งานพื้นที่ภายในบริเวณหน้าอุโบสถวัดมิ่งกรมลาวาส

ภาพที่ 85 ภาพแสดงความหนาแน่นของปริมาณผู้ใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคารชั่วคราว ของวัดมังกรกมลาวาส
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- คุณค่าของวัดมิ่งกรมลาวาส

คุณค่าทางด้านอารมณ : ด้านความเป็นเอกลักษณ์วัดมิ่งกรมลาวาสเป็นสิ่งแสดงถึงความ เป็นเอกลักษณ์ของย่านเยาวราช เป็นต้นทางสายศรัทธาของชาวไทยเชื้อสายจีน และประชาชนทั่วไปที่ เดินทางมาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในย่านเยาวราชมักจะเริ่มสักการะที่วัดมิ่งกรมลาวาสเป็นแห่งแรก แล้วจึงเดินทางไปสักการะตามศาลเจ้าอื่นๆในบริเวณใกล้เคียง

: ด้านจิตวิญญาณวัดมิ่งกรมลาวาสถือเป็นวัดที่มีชื่อเสียงมากที่สุด ในคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย เนื่องจากเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับมากในปัจจุบัน พุทธศาสนิกชนชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยแท้หลังไหลไปที่วัดมิ่งกรมลาวาสเพื่อสักการะสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ เทพเจ้าคุ้มครองดวงชะตา เทพหมอยาฮั่วท้อ และประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เสริม ดวงชะตาทันอย่างเนืองแน่นเป็นประจำ ด้วยความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อที่ว่าจะสามารถ ปิดเป่าเคราะห์หามยามร้าย และจะนำความโชคดีมาให้ ความเชื่อนี้หยั่งรากลึกในวัฒนธรรมครอบครัว ชาวจีนมาช้านานมีการปฏิบัติสืบต่อกันจนเป็นประเพณี และมีการเผยแพร่มายังชาวไทย ทำให้ผู้คน นิยมมาที่วัดมิ่งกรมลาวาสเป็นจำนวนมาก ยิ่งสร้างความน่าเชื่อถือและศรัทธาด้วยภาพของผู้คนอัน เนืองแน่นมากขึ้นในทุกๆ ปี นอกจากนี้วัดมิ่งกรมลาวาสมักจะเป็นแห่งแรกในยามที่นักท่องเที่ยว และศาสนิกชนที่มาเดินสายไหว้เจ้าในย่านเยาวราชและละแวกใกล้เคียงเสมอ วัดมิ่งกรมลาวาสจึง เป็นศูนย์รวม และคงคุณค่าทางจิตวิญญาณของศาสนิกชนชาวจีนและไทยอย่างกว้างขวาง

ภาพที่ 86 วิหารเทพเจ้าที่มีชื่อเสียงของวัดมิ่งกรมลาวาส

คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม : ด้านประวัติศาสตร์วัดมิ่งกรมลาวาสเป็นหนึ่งในวัดที่มี ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากในอดีต เคยเป็นศูนย์กลางการปกครอง และเป็นวัดที่ใหญ่ ที่สุดในคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ด้วยได้รับพระราชทานนามวัด จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินมาเป็นองค์ประธานในการเปิดอาคารพิพิธภัณฑ์วัดสุทัศน์ และพระราชวงศ์ ได้มีการเสด็จมาบำเพ็ญกุศลเป็นประจำทุกปี

วัดมิ่งกรมลาวาสจึงมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ และมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญใน ประวัติศาสตร์ของชาติไทยยิ่ง

: ด้านสุนทรียภาพ เป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึงวัดจีนที่มีการวาง

ผังตามระบบสถาปัตยกรรมจีน และยังมีโครงสร้างตามลักษณะดั้งเดิมของสถาปัตยกรรมจีนเพียงวัดเดียวในประเทศไทย ที่ส่วนของสถาปัตยกรรมเป็นรูปทรงที่แสดงออกมาจากความบริสุทธิ์ของ โครงสร้าง อีกทั้งยังคงเคยเป็นวัดของพุทธศาสนาเถรวาทแบบจีนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตั้งแต่สมัย แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนกระทั่งในรัชกาลปัจจุบัน มีการสร้างวัดโพธิ์แมน คุณารามขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการปกครองคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย

เป็นตัวอย่างของลักษณะอันเด่นชัด ของขนบธรรมเนียมประเพณี วิธีการก่อสร้างหรือการตั้ง ถิ่นฐานของมนุษย์ โดยวัดมิ่งกรมลาวาสมีการวางผังตามแบบสถาปัตยกรรมจีนพื้นถิ่นทางตอนใต้ของ จีน มีลักษณะแบบสกุลช่างแต้จิ๋ว หลักการวางผังถือตามแบบวัดพุทธศาสนานิกายมหายาน ตัวอาคาร จะวางผังล้อมลาน เรียกว่า “ซีเตี้ยมกิม” เป็นแบบเฉพาะของอาคารพื้นถิ่นแต้จิ๋ว การจัดวางวิหารถือ ตามแบบวัดหลวง โดยมีวิหารจตุโลกบาลเป็นวิหารแรก อุโบสถอยู่กลางด้านหลัง อุโบสถมีวิหาร บูรพาจารย์ ส่วนวิหารอื่นๆ อยู่ประกอบสมดุลง่ายขวา กลุ่มอาคารทั้งหมดประกอบด้วยอุโบสถและไม้เป็น โครงสร้างสำคัญ โดยเฉพาะโครงสร้างหลังคาอุโบสถและวิหารจตุโลกบาลแสดงโครงสร้าง ชื่อ คาน ตามแบบสกุลช่างแต้จิ๋วอย่างสวยงาม หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาแบบจีนโบราณ มีการประดับ ตกแต่งอาคารด้วยกระเบื้องตัดเป็นชิ้นเล็กๆ ประกอบเป็นลวดลายสีริมคลตามความเชื่อแบบจีน มี การวาดลวดลายและแกะสลักลวดลาย ปิดทองอย่างสวยงาม จัดว่าเป็นสถาปัตยกรรมจีนโบราณที่มีความ สมบูรณ์มากแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงและ บูรณปฏิสังขรณ์มาหลายครั้ง ก็ยังสามารถรักษางานสกุลช่างแต้จิ๋วไว้ ในการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งล่าสุด ได้มีการเชิญช่างตัดกระเบื้องมาจากเมืองจีนมาเป็นผู้บูรณปฏิสังขรณ์ เพื่อรักษาคุณภาพและงานฝีมือ ช่างแบบดั้งเดิมไว้

ภาพที่ 87 งานกระเบื้องตัดประดับหลังคาที่มีการเชิญช่างตัดกระเบื้องมาจากเมืองจีนมาเป็นผู้บูรณปฏิสังขรณ์ เพื่อรักษาคุณภาพ และงานฝีมือช่างแบบดั้งเดิมไว้

คุณค่าทางด้านการใช้สอย : ด้านเศรษฐกิจมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของชุมชนย่านเยาวราช ชุมชนบริเวณวัดมิ่งกรมลาวาสส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย สินค้าที่จำหน่ายส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับเครื่องใช้ เช่น ภูเบศรเงินกระดาดทอง ผลไม้ อาหาร ขนมต่างๆ และศาสนูปกรณ์ที่ใช้ในศาสนาพุทธแบบมหายาน เป็นต้น เนื่องจากศาสนิกชนผู้ศรัทธาที่มาสักการะที่วัดมิ่งกรมลาวาสมีมาอย่างไม่ขาดสาย การค้าขายสินค้าเหล่านี้จึงเป็นเสมือนการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่มาสักการะ อีกทั้งยังเป็นแหล่งรวบรวมและขายส่งสินค้าเหล่านี้ที่ใหญ่ที่สุดที่กระจายสินค้าไปตามต่างจังหวัด

มีการเลือกประโยชน์ใช้สอยและการปรับเปลี่ยนที่เหมาะสม วัดมิ่งกรมลาวาสเป็นวัดที่อยู่ในย่านชุมชนและย่านธุรกิจ ที่มีความหนาแน่นสูง ดังนั้นสภาพแวดล้อมของวัดจะเต็มไปด้วยตึกแถวซึ่งมีทั้งตึกแถวที่สร้างมาตั้งแต่ครั้งเริ่มสร้างถนนเจริญกรุงในสมัยรัชกาลที่ 5 และตึกแถวซึ่งสร้างใหม่เพิ่มเติมในสมัยหลัง จากสภาพแวดล้อมดังกล่าวทำให้วัดซึ่งมีพื้นที่ของผังบริเวณจำกัดไม่สามารถขยายตัวเพื่อรองรับการใช้สอยที่เพิ่มมากขึ้นในวัดได้ ดังนั้นการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์วัดพุทธธรรม ทำให้จำเป็นต้องสร้างอาคารที่มีรูปแบบใหม่ซึ่งขัดแย้งกับรูปลักษณะของวัดที่มีอยู่เดิม โดยจำเป็นต้องสร้างซ้อนให้ใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ นอกจากนี้จากลักษณะสภาพแวดล้อมซึ่งประกอบด้วยตึกแถวประชิดรอบด้าน ทำให้การมองเห็นทางเข้าวัดและตัววัดเป็นไปได้ลำบาก การสร้างอาคาร 9 ชั้นลักษณะตึกแถว แต่เน้นรูปทรงเฉพาะส่วนบนให้เห็นลักษณะสถาปัตยกรรมจีนซึ่งแตกต่างไปจากตึกแถวสองข้าง ทำให้สังเกตได้ง่ายและเน้นมุมมองของวัดในระนาบถนนทางเข้า ด้วยการเปิดทางเข้าโล่งลอดใต้อาคารพิพิธภัณฑ์วัดพุทธธรรม การแก้ปัญหาดังกล่าวสามารถรักษาลักษณะเด่นและมุมมองของวัดได้ทั้งระยะใกล้และไกล

นอกจากการมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแล้ว วัดมิ่งกรมลาวาสยังมีส่วนช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ยากไร้ ด้วยการบริจาคแจกจ่ายข้าวสารอาหารแห้ง และสิ่งของจากงานทั้งกระจาดในช่วงเทศกาลเดือน 7 ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยในการดำรงชีวิต

ภาพที่ 88 การประกอบพิธีทั้งกระจาด ในเทศกาลสารทเดือน 7

- ความแท้ของวัดมิ่งกรมลาวาส

ความแท้ด้านสถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อม : วัดมิ่งกรมลาวาสตั้งอยู่บนพื้นที่ดั้งเดิมตั้งแต่แรกสร้างจึงมีความแท้ในด้านสภาพที่ตั้ง

ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ : ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะผ่านไปยาวนาน วัดมิ่งกรมลาวาสยังคงรักษารูปแบบการวางผังของวัดจีนแบบดั้งเดิมไว้ จึงคงความแท้ในด้านรูปทรงและการออกแบบ

ความแท้ด้านการใช้สอยและหน้าที่ : วัดมิ่งกรมลาวาสเป็นวัดในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ตั้งแต่ต้น การเป็นอาคารทางศาสนา ระเบียบแบบแผนของพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบเนื่องมายาวนาน ทำให้วัดมิ่งกรมลาวาส สามารถรักษาความแท้ในการใช้สอยและหน้าที่

ความแท้ในด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ : วัดมิ่งกรมลาวาสมีองค์ประกอบที่ทำให้รู้สึกถึงความเป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ มีสาธุชนที่ศรัทธาหลังไหลเข้ามาทำบุญ และประกอบกิจกรรมทางศาสนามากมาย การจัดวางองค์ประกอบของรูปเคารพ บรรยากาศ เสียงสวดมนต์ และกลิ่นธูปควันเทียน หลายสิ่งนี้รวมกันสร้างจิตวิญญาณของวัดมิ่งกรมลาวาส ซึ่งผู้ที่ได้เข้าไปจะสามารถสัมผัสได้ วัดมิ่งกรมลาวาสจึงมีความแท้ด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้

ภาพที่ 89 บรรยากาศของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ขณะทำการบูรณปฏิสังขรณ์วัด ที่แสดงถึงความพยายามในการรักษาและดูแลองค์พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้หน่อยที่สุด

- ความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สูญเสียคุณค่าและความแท้ของวัดมังกกรมลาวาส

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของวัดมังกกรมลาวาสเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและเปลือกอาคาร เช่น การติดโมเสกที่ผนัง สี องค์กรประกอบการประดับตกแต่ง การบูรณปฏิสังขรณ์เครื่องบน เป็นต้น แต่ในส่วนของการใช้งานนั้นวัดมังกกรมลาวาสมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ที่ต้องใช้ในการรองรับผู้คนถึงแม้จะมีมาก แต่พื้นที่ที่กันแดดกันฝนและการระบายอากาศมีจำกัด ทำให้ต้องมีการติดตั้งเต็นท์ชั่วคราวขึ้นสำหรับการกันแดดกันฝน การติดตั้งระบบปรับอากาศชั่วคราวเมื่อมีงานประจำปี และการเคลื่อนย้ายกระถางรูปออกจากอาคารมาใช้กลางแจ้งโดยตั้งอยู่ในเต็นท์ชั่วคราว จึงส่งผลกระทบต่อบรรยากาศการรับรู้ถึงรูปด้านหน้าอาคารอย่างที่ควรจะเป็น การเคลื่อนย้ายกระถางรูปบางส่วนออกมาใช้งานนอกอาคารถึงแม้จะช่วยให้การระบายอากาศปริมาณคน รวมถึงควันธูปเทียน และความเสี่ยงในการเกิดอัคคีภัยได้มากขึ้น แต่รูปแบบลำดับการเช่นไหว้ก็มีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้จากที่ต้องเดินมาสักการะตามแท่นบูชาต่างๆ ทั่วทั้งวัดเหลือเพียงไม่กี่จุด และบางคนอาจจะปักธูปแล้วไม่เดินไปยังแท่นบูชาต่อ การสัมผัสรับรู้ถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของผู้คนที่มาสักการะจึงขาดหายไปอย่างน่าเสียดาย การพัฒนาสภาพเศรษฐกิจสังคม การพัฒนาที่ดินและการเข้าถึงของรถไฟฟ้าที่กำลัง

จะมีขึ้นในอนาคต ส่งผลให้วัดมิ่งกรมลาวาสซึ่งเป็นวัดสำคัญที่มีชื่อเสียงอาจจะต้องรับมือกับนักท่องเที่ยวที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น และการจัดการที่สามารถรองรับกิจกรรมใหม่ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

3.2.4 วัดโพธิ์แมนคุณาราม

- ประวัติความเป็นมาและการบูรณปฏิสังขรณ์

วัดโพธิ์แมนคุณาราม ตั้งอยู่ที่ซอยวัดโพธิ์แมนคุณาราม ถนนสาธุประดิษฐ์ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร วัดนี้ได้มีการเริ่มดำริโครงการก่อสร้างให้เป็นอารามจีนนิกายใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2502 โดยพระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้) เมื่อครั้งยังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมิ่งกรมลาวาส และดำรงสมณศักดิ์เป็นพระอาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร พร้อมด้วยคณะข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พ่อค้า ประชาชนตลอดจนพุทธบริษัทชาวไทยและจีน ได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2503 มีเนื้อที่เนื้อที่ 12 ไร่เศษ ใช้ทุนทรัพย์ในการก่อสร้างประมาณ 30 ล้านบาท แต่งบประมาณส่วนใหญ่เป็นทรัพย์สินมรดกส่วนตัวของท่านอาจารย์โพธิ์แจ้เอง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2513 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธียกยอดฉัตรเจดีย์อุโบสถ และ พระราชทานพระปรมาภิไธยย่อ “ภปร” ประดิษฐานหน้าบันอุโบสถ ปีพ.ศ. 2514 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระนามพระประธานอุโบสถว่า “พระพุทธวัชรโพธิคุณ” และในปีเดียวกันนี้ สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายิมหาเถระ) ทรงพระกรุณาพระราชทานเป็นวัดพัฒนาดีเด่นพร้อมประกาศนียบัตรจากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการแต่ท่านเจ้าคณะใหญ่จีนนิกาย (โพธิ์แจ้มหาเถระ) ที่ได้สร้างและพัฒนาวัดจนเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง

โครงการนี้ได้รับพระอุปถัมภ์จากสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาปรินายก สมเด็จพระวันรัต การดำริสร้างวัดใหม่เนื่องจากในสมัยนั้น อารามจีนนิกายมีเพียง 3 แห่งในกรุงเทพฯ ไม่เพียงพอต่อการศึกษา และปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์จีนนิกาย และบรรดาวัดที่มีอยู่ไม่สามารถขยายพื้นที่ได้ อีกทั้งวัดทั้ง 3 แห่ง ต่างก็ตั้งอยู่ในย่านชุมชน ขาดความสงบในการปฏิบัติธรรม จึงได้พิจารณาเลือกหาพื้นที่ใหม่ซึ่งอยู่ในย่านสวนผักในซอยของถนนสาธุประดิษฐ์ มีพื้นที่ 12 ไร่เศษ และวัตถุประสงค์ของท่านเจ้าคณะใหญ่จีนนิกายในการสร้างวัดนี้ด้วยเหตุผลของท่าน 4 ประการคือ

1. เพื่อเป็นการรำลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งได้ทรงสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติธรรม และเพื่อเป็นศูนย์การปฏิบัติธรรมสั่งสอนพระธรรมวินัยในคณะสงฆ์จีนนิกาย และเป็นสำนักวิปัสสนากรรมฐานของอุบาสกอุบาสิกาผู้ใฝ่ในการปฏิบัติธรรม

2. เพื่อเป็นการสนองคุณแก่ประเทศจีนซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่านและสนองคุณประเทศไทยซึ่งเป็นดินแดนอาศัยอันผาสุกตลอดมา เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูตเวทิตาซึ่งเป็นคุณธรรมซึ่งพุทธบริษัทควรปฏิบัติ ไม่ว่าจะนับถือพุทธศาสนาในนิกายเถรวาทหรืออาจารย์วาทก็ตาม เพราะทั้งสองนิกายต่างก็สืบเนื่องจากพระพุทธเจ้าองค์เดียวกัน พระธรรมวินัยหลักก็ไม่ต่างกัน ต่างกันเฉพาะในการปฏิบัติปลีกย่อยเท่านั้น
3. เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยทุกรัชกาลซึ่งเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกและบวรพุทธศาสนาและคณะสงฆ์จีนนิกาย นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา
4. เพื่อเป็นการบูชาพระคุณของบุพการีและครูอาจารย์ซึ่งได้อบรมสั่งสอนให้มีคุณธรรม ปฏิบัติแต่ความดี

การก่อสร้างวัดไช้บประมาณ 30 ล้านบาทเศษ ซึ่งทางวัดมิได้บอกบุญเรียไร แต่เป็นทรัพย์สินส่วนตัวของท่านเจ้าคณะใหญ่ซึ่งบิดามารดาของท่านยกให้ และทรัพย์สินซึ่งศิษยานุศิษย์ผู้ศรัทธาได้ถวายร่วมในการกุศล และนอกจากนั้นทรัพย์สินส่วนหนึ่งได้จากการจำหน่ายเครื่องลายคราม เครื่องหยก เครื่องแก้ว และภาพจิตรกรรมโบราณซึ่งศิษยานุศิษย์ได้ถวายให้ท่านในวาระต่างๆ ได้ผาติกรรมเสียนำทรัพย์สินมาสร้างวัด อุทิศให้ผู้ถวาย

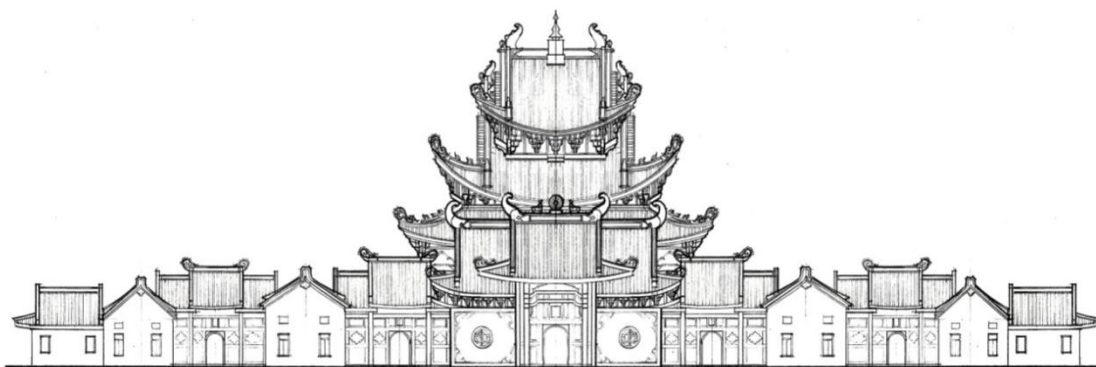

แผนที่แสดงที่ตั้งของวัดจีนในกรุงเทพฯ

ภาพที่ 90 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดโพธิ์แมนคุณาราม
ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

ทางประเพณี อาทิ ในเทศกาลกินเจ และทิ้งกระจาด ซึ่งสามารถรองรับพุทธศาสนิกชน
ปริมาณมากได้ รายละเอียดของผังบริเวณจากการสำรวจมีดังนี้

- การเข้าถึงวัดทางด้านหน้า เข้าจากด้านซอยวัดโพธิ์แมนคุณารามซึ่งแยกจากถนนสาธุ
ประดิษฐ์ การเข้าถึงเข้าได้โดยสะดวกเพราะมีประตูสวยงามและมีขนาดใหญ่มองเห็นได้
ชัดเจน บริเวณนอกวัดมีพื้นที่ลานขนาดใหญ่ซึ่งใช้กิจกรรมเชื่อมโยงกับภายในวัดได้
- การใช้ที่ดินของวัด มีการแบ่งสัดส่วนโดยชัดเจน มีการแบ่งพื้นที่จอดรถ 2 แห่ง ด้านนอก
วัดสามารถจอดรถยนต์โดยสารขนาดใหญ่ได้ เพราะวัดโพธิ์แมนคุณารามนั้นนอกจากจะมี
พุทธศาสนิกชนชาวไทยแล้ว ยังมีพุทธศาสนิกชนชาวจีนจากฮ่องกง สิงคโปร์ และ
มาเลเซีย มากราบนมัสการเป็นประจำโดยการโดยสารรถขนาดใหญ่ (รถทัวร์) มาครั้งละ
มากๆ แม้ในช่วงเวลาปกติ สำหรับรถยนต์โดยสารส่วนบุคคลสามารถเข้าจอดที่ลานจอด
รถภายในบริเวณหน้าพุทธาวาสได้ ในบริเวณกำแพงชั้นในซึ่งเป็นสังฆาวาสแบบจีน มีการ
ใช้ที่ดินเป็นพุทธาวาส สังฆาวาส ซึ่งสร้างล้อมที่เปิดโล่งภายในอย่างเป็นระเบียบสวยงาม
- สภาพแวดล้อมของวัดเป็นสวนผักและอาคารพักอาศัยความหนาแน่นต่ำ ทำให้บริเวณวัด
มีความสงบเรียบง่ายเป็นวัด
- กิจกรรมภายในวัดมีหลายประเภท นับว่าวัดโพธิ์แมนคุณารามนี้ทำหน้าที่ครบถ้วนตาม
บทบาทของวัดต่อสังคมที่พึงมี เพราะวัดเป็นทั้งที่บำเพ็ญกุศลตามศาสนา ประเพณี เป็น
ที่อบรมพระปริยัติธรรมแก่พระสงฆ์จีนนิกาย เป็นที่อบรมปฏิบัติธรรมแก่อุบาสก
อุบาสิกา และเป็นที่ที่ใช้ในกิจกรรมชุมชนในการให้ทานและสิ่งบริจาคแก่ชาวบ้านใน
ชุมชนโดยรอบด้วย ห้องสมุดของวัดมีชื่อว่า หอธรรมประภาสวิทยาการ เปิดเป็นแหล่ง
ค้นคว้าให้แก่ประชาชนทั่วไปด้วย
- ที่เปิดโล่งในวัดมีหลายประเภท ตั้งแต่ที่เปิดโล่งขนาดใหญ่สำหรับกิจกรรมชุมชน ที่เปิด
โล่งภายในเพื่อกิจกรรมทางศาสนาสำหรับพุทธศาสนิกชน และที่เปิดโล่งขนาดเล็กภายใน
ซึ่งเป็นส่วนตัวของพระสงฆ์เพื่อปฏิบัติกรรมฐาน และของผู้ที่จะมาไหว้บรรพชนในส่วน
เก็บป้ายวิญญาณบรรพชน

ภาพที่ 92 รูปตั้งด้านหน้าวัดโพธิ์แมนคุณาราม

ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

- รูปทรงและการออกแบบ

สถาปัตยกรรมของวัดโพธิ์แมนคุณารามเป็นลักษณะรูปทรงโดยรวมเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน ทั้งในด้านการวางผังพื้นที่ และรูปทรง แต่มีรายละเอียดของสถาปัตยกรรมและส่วนตกแต่งประยุกต์เอาสถาปัตยกรรมไทย ริเบต และสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกเข้าไว้ด้วย ลักษณะอาคารเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ผังก่ออิฐถือปูน หลังคาจั่วซ้อนชั้นแบบจีน มุงกระเบื้องกาบกล้วยแบบจีน เนื่องจากความต้องการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมจีนซึ่งดั้งเดิมเป็นโครงสร้างไม้ ซึ่งเมื่อหลังคาคลุมพื้นที่ช่วงกว้างจำเป็นต้องมีระบบโครงสร้างลักษณะแบบโครงค้ำยันรับน้ำหนักต่อเนื่องกันเป็นชั้นๆ (ไต่วงง) ซึ่งให้ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมแบบจีน แต่สำหรับวัดโพธิ์แมนคุณารามซึ่งเป็นโรงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กไม่จำเป็นต้องมีค้ำยันรับน้ำหนักช่วยแบบเดิม ทำให้ต้องเพิ่มส่วนตกแต่งเพื่อให้เสมือนสถาปัตยกรรมแบบจีนดั้งเดิมเข้าไปด้วยซึ่งทำให้รูปลักษณะที่แสดงออกทางกายภาพไม่ตรงต่อสภาพความเป็นจริงของโครงสร้าง

ลักษณะสถาปัตยกรรมของวัดโพธิ์แมนคุณารามโดยรวมเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนที่ยึดแกนเหนือใต้เป็นหลัก อาคารสำคัญจะตั้งบนแกนกลางของผังบริเวณ อาคารรองจะแยกจากอุโบสถไปตามแนวแกนตะวันออกตะวันตก และแตกเป็นอาคารกลุ่มย่อยล้อมที่เปิดโล่งเล็กๆ อีก 4 กลุ่ม ในลักษณะสมดุลสองข้างเท่ากัน อาคารที่มีลักษณะเด่นทั้งขนาดและรูปทรงคือ อุโบสถ และวิหารทำวजूโลกบาล

- **องค์ประกอบผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม**

วัดโพธิ์แมนคุณารามเป็นวัดจีนที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพฯ จึงมีการเตรียมความพร้อมในการรองรับผู้มาเยือนวัดไว้หลายประการ ประกอบด้วย

- พื้นผิวของลานแบ่งแยกตามกิจกรรมและลักษณะของปริมาณที่รองรับคน เช่น พื้นหญ้าของลานโล่งภายนอก ซึ่งปกติคนจะไม่เข้าไปใช้ จะใช้เฉพาะช่วงมีงานสำคัญปีละไม่กี่ครั้งเท่านั้น
- พื้นลานภายในวัดต่อเนื่องกับพุทธาวาส เป็นพื้นหินขัดลวดลายดอกบัวและใบบัว
- พื้นถนนทางเข้าเป็นคอนกรีตหยาบ
- พื้นทางเท้าด้านนอกเป็นแผ่นซีเมนต์สำเร็จรูป
- พื้นทางเข้าใหญ่เป็นหินอ่อน
- พื้นของอุโบสถเป็นหินอ่อนมีลวดลาย
- มีการจัดวางม้านั่งไว้เป็นจุดๆ ตามทางเดินจากประตูทางเข้าด้านหน้าวัด บริเวณสนามหญ้าด้านหน้าวัด และภายในวัดใช้การลดระดับอาคารโดยรอบเป็นที่พักของผู้มาเยือน
- ถังขยะปรากฏตามจุดที่มีการจุดธูปเทียน หรือแท่นบูชา
- ห้องสุขามีหลายจุดในบริเวณสำนักงานและห้องรับรอง แต่จุดที่เป็นหลักจะอยู่บริเวณปีกซ้ายของกลุ่มอาคาร ซึ่งติดกับรั้วของวัด
- พืชพันธุ์ไม้ใบผิงบริเวณมีการปลูกต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงาบริเวณสนามหญ้าด้านหน้าวัด ต้นไม้พุ่มบริเวณที่เปิดโล่งระหว่างกลุ่มอาคาร เขตพุทธาวาสไม่มีการปลูกต้นไม้
- เตาเผาเครื่องบูชา อยู่บริเวณลานโล่งระหว่างอุโบสถและวิหารหน้า
- จุดจำหน่ายเครื่องบูชาตั้งอยู่บริเวณวิหารหน้า
- สาธารณูปโภคมีครบถ้วน ไฟฟ้า ประปา และการระบายน้ำ มีถังเก็บน้ำสูงรูปทรงเหมือนบาตรพระสำหรับสำรองน้ำไว้ใช้ตั้งอยู่บริเวณโรงครัว

- การใช้สอยและหน้าที่

ประโยชน์ใช้สอยของส่วนต่างๆ ของสถาปัตยกรรม สามารถแยกส่วนการใช้สอยหลัก (Zone) ออกได้ดังนี้ คือ พุทธาวาส สังฆาวาส ส่วนบริการต่างๆที่มีรายละเอียดของการใช้สอยอาคารดังนี้

- พุทธาวาส

- วิหารท้าวจตุโลกบาล คือโถงทางเข้าด้านหน้าของวัดซึ่งเป็นวิหารที่ประดิษฐานพระเมตไตรยโพธิสัตว์และพระสกันทกะโพธิสัตว์ หันหลังชนกันอยู่กลางวิหาร ที่มุมวิหารประดิษฐานรูปเคารพของท้าวจตุโลกบาล คือ ท้าวเวสสุวัณ ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก และท้าววิรูปักษ์ และในวิหารมีโต๊ะจำหน่ายรูปเทียนและโต๊ะรับบริจาคด้วย

ภาพที่ 93 วิหารหน้าวัดโพธิ์แมนคุณาราม

- อุโบสถอยู่กลางบริเวณ ถัดจากวิหารท้าวจตุโลกบาล ระหว่างวิหารท้าวจตุโลกบาลและอุโบสถมีลานซึ่งตั้งเตาเผาเครื่องบูชา และแท่นบูชา อุโบสถเป็นสถาปัตยกรรมหลักของวัด มีขนาดความสูงและรูปทรงที่เป็นจุดเด่นของผังบริเวณ ตัวอาคารยกพื้นระเบียงรอบสูงประมาณ 1.50 เมตร ประดิษฐานพระประธานปางสมาธิ คือ พระพุทธรูปโพธิญาณ สองข้างผนังอุโบสถประดับด้วยภาพ 500 พระอรหันต์ทำจากกระเบื้องโมเสค รอบอุโบสถมีใบเสมา 8 ใบแบบอุโบสถของวัดไทย ใบเสมามีลักษณะเป็นใบเสมาคู่ทำมุมกันอยู่มุมระเบียงอุโบสถ สลักรูปเทวดา และวัชร นับเป็นอุโบสถจีนที่ประยุกต์ลักษณะรูปทรงหลังคาของอุโบสถมีลักษณะรูปทรงของสถาปัตยกรรมโบราณของจีนมากกว่าจีน เพราะทรงหลังคาเป็นจั่วมุมสูงและปลายงอนเขีตมาก ยอดสันหลังคาอุโบสถมีรูปธรรมจักรและกวาง 2 ตัว กระหนาบข้างธรรมจักร ซึ่งโดยทั่วไปตามวัดจีนไม่พบสัญลักษณ์กวางและธรรมจักร พบแต่ในวัดไทยแบบหินยาน บริเวณยอด

จั่วของสันหลังคามีปูนปั้นรูปปลามังกรเช่นเดียวกับศาลเจ้าและวัดจีนโดยทั่วไป
ด้วยเป็นสถานที่หลักในการประกอบศาสนพิธีของพระสงฆ์และฆราวาสทั้งใน
ยามปกติ และเมื่อมีพิธีสำคัญ

ภาพที่ 94 อุโบสถวัดโพธิ์แมนคุณาราม

ภาพที่ 95 การใช้งานพื้นที่อุโบสถวัดโพธิ์แมนคุณาราม

- วิหารเก็บสังขารของพระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้ง) เป็นอาคาร 2 ชั้น อยู่ในแกนเดียวกับวิหารทำวตุโลกบาล และอุโบสถ

ภาพที่ 96 วิหารเก็บสังขารของพระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร

ภาพที่ 97 การใช้งานพื้นที่ภายในวิหารเก็บสังขาร

- วิหารพระกษิติครรภโพธิสัตว์ อยู่ปีกซ้ายของวิหารเก็บสังขารของพระมหาคณาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้) เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพของพระกษิติครรภโพธิสัตว์

ภาพที่ 98 วิหารพระกษิติครรภโพธิสัตว์วัดโพธิ์แมนคุณาราม

- วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ อยู่ทางปีกขวาของวิหารเก็บสังขารของพระมหาคณาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้)

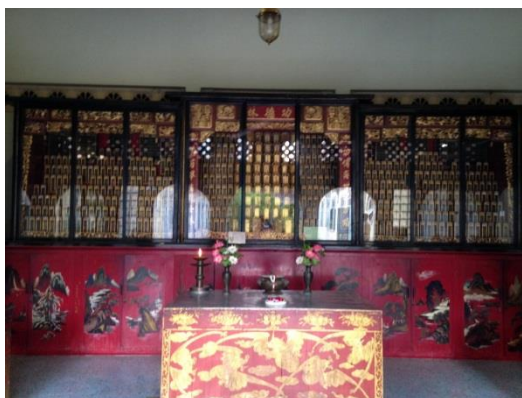
ภาพที่ 99 วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ และการใช้พื้นที่ภายในวิหาร วัดโพธิ์แมนคุณาราม

- วิหารบูรพาจารย์ อยู่ทางปีกซ้ายของวิหารพระกษิติครรภโพธิสัตว์เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพของปรมาจารย์หลายท่าน เช่น พระอาจารย์เว่ยหลง และพระอาจารย์สกกเห็ง เจ้าคณะจีนนิกายรูปแรกของประเทศไทย

ภาพที่ 100 วิหารบูรพาจารย์

- หอบรรพชน อยู่ทางปีกขวาของวิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ เป็นที่เก็บป้ายวิญญาณ ซึ่งเรียงรายอยู่อย่างสวยงามในอาคาร ด้านหน้าวิหารบูรพาจารย์ และหอบรรพชนเป็นคอร์ตเปิดโล่งภายใน ซึ่งปลูกต้นไม้กระถางทำให้แลดูสวยงามร่มเย็น และใช้เป็นที่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลได้อีกด้วย

ภาพที่ 101 วิหารบรรพชน วัดโพธิ์แมนคุณาราม

- *สังฆาวาส*

กลุ่มอาคารกุฏิสงฆ์ และอาคันตุการามซึ่งเป็นที่พักของพระสงฆ์อาคันตุกะจากต่างถิ่นตั้งล้อมที่เปิดโล่งภายใน ซึ่งมี 4 แห่ง อย่างเป็นระเบียบ เนื่องจากวัดโพธิ์แมนคุณารามเป็นวัดสำคัญซึ่งเป็นที่พำนักจำพรรษาของเจ้าคณะใหญ่จีนนิกายและเป็นที่ศึกษาอบรมสงฆ์จีนนิกาย ฉะนั้นจำนวนกุฏิสงฆ์มีปริมาณมากถึง 20 ห้อง และมีอาคันตุการาม 10 ห้อง ส่วนกุฏิเจ้าอาวาสเป็นกุฏิใหญ่อยู่ติดกับห้องประชุมและหอสวดมนต์ กุฏิสงฆ์ทุกห้องเปิดสู่ส่วนเปิดโล่งเล็กๆ ภายในซึ่งทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกและที่ว่างยังใช้เป็นปฏิบัติกรรมฐานอีกด้วย

- *ส่วนบริการต่างๆ*

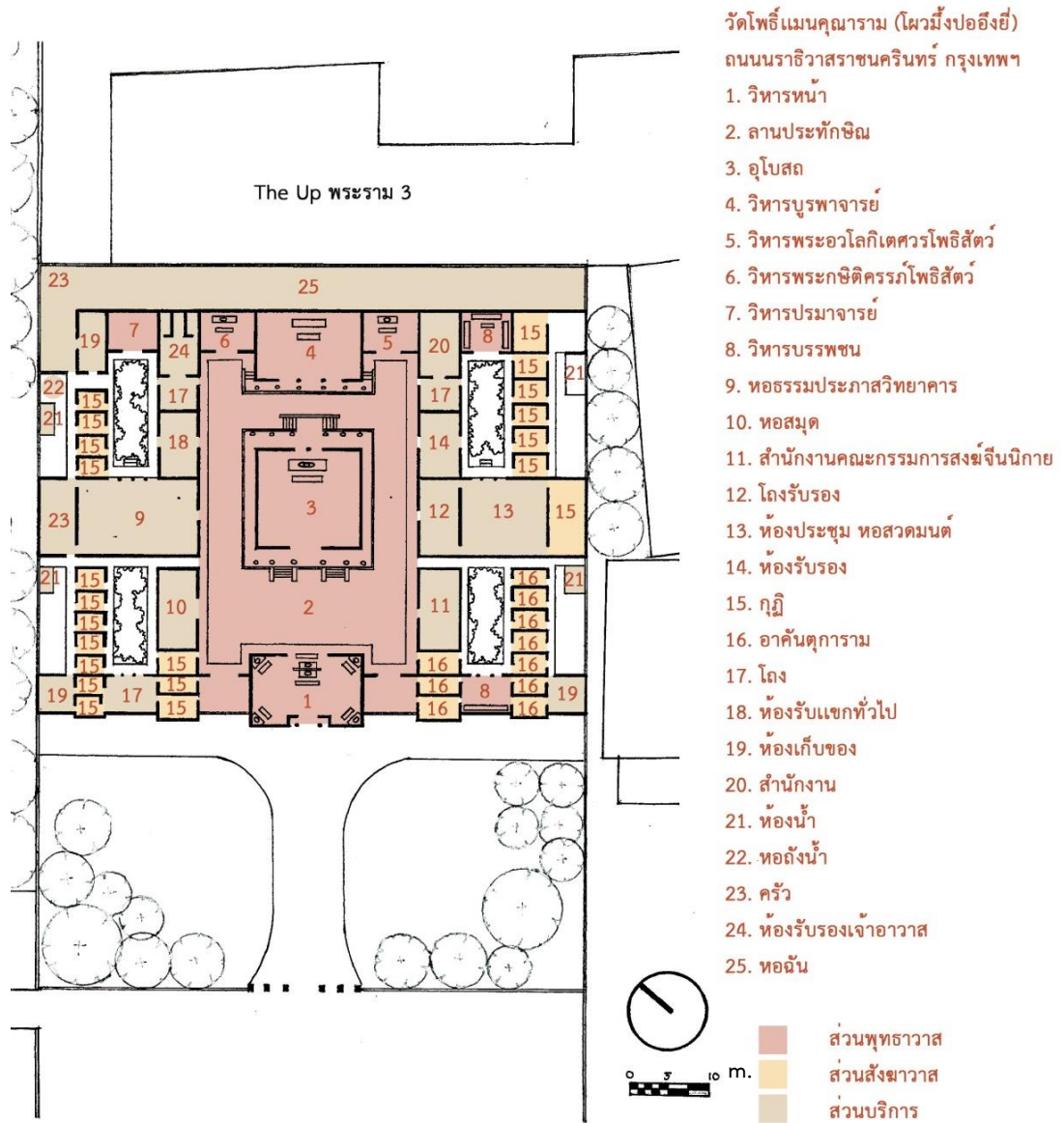
ส่วนบริการต่างๆ ในวัดมีหลายประเภทประกอบด้วย

- หอสมุด ตั้งอยู่ในลานโล่งด้านหน้าทางปีกซ้ายของอุโบสถเป็นที่ศึกษาค้นคว้าธรรมะของพระสงฆ์หนังสือ เอกสารและพระไตรปิฎกทั้งภาษาจีนและภาษาไทยมากมาย บุคคลทั่วไปที่สนใจสามารถขออนุญาตเข้าค้นคว้าได้
- หอธรรมประภาสวิทยาการ เป็นที่อบรมพระสงฆ์และใช้เป็นหอฉันไปด้วยในตัว
- ห้องประชุม อยู่ทางปีกขวาของอุโบสถถัดจากห้องรับรอง ใช้เป็นที่ประชุมพระสงฆ์ และใช้เป็นที่สวดมนต์ร่วมกันด้วย
- ห้องโสตทัศนอุปกรณ์ เป็นส่วนสร้างดัดแปลงเพิ่มเติม เพื่อการบริการทางวิชาการที่ใช้เครื่องอุปกรณ์ที่ทันสมัย
- ส่วนบริหารได้แก่สำนักงาน ห้องรับรอง และห้องรับแขกต่างๆ ตั้งกระจายอยู่ในส่วนต่างๆ ซึ่งแยกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ 4 กลุ่ม สำหรับสำนักงานตั้งอยู่ในบริเวณที่

เปิดโล่งด้านหน้าทางปีกขวาของโบสถ์ เป็นที่ที่เข้าถึงและติดต่อได้ง่าย ส่วนห้อง
รับรองและห้องรับแขกอยู่ในกลุ่มกุฏิต่างๆกลุ่ม

- ส่วนบริการทั่วไปได้แก่ ครัว หอฉัน ห้องเก็บพัสดุ ห้องสุขา หอถังน้ำ ทั้งหมด
ตั้งอยู่บริเวณปีกซ้ายของวัดติดเขตที่ดิน

ภาพที่ 102 ผังพื้นวัดโพธิ์แมนคุณาราม
ที่มา : เขียนขึ้นโดยผู้วิจัย

- วิเคราะห์ผังของวัดโพธิ์แมนคุณาราม เมื่อเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple

วัดโพธิ์แมนคุณาราม มีการวางผังในแนวราบเช่นเดียวกับ Shaolin Temple แต่มีองค์ประกอบของผังที่น้อยกว่า การวางทิศทางอาคารหลักของวัดโพธิ์แมนคุณารามจะอยู่ในแนวตะวันออก-ตะวันตก ซึ่งแตกต่างจาก Shaolin Temple

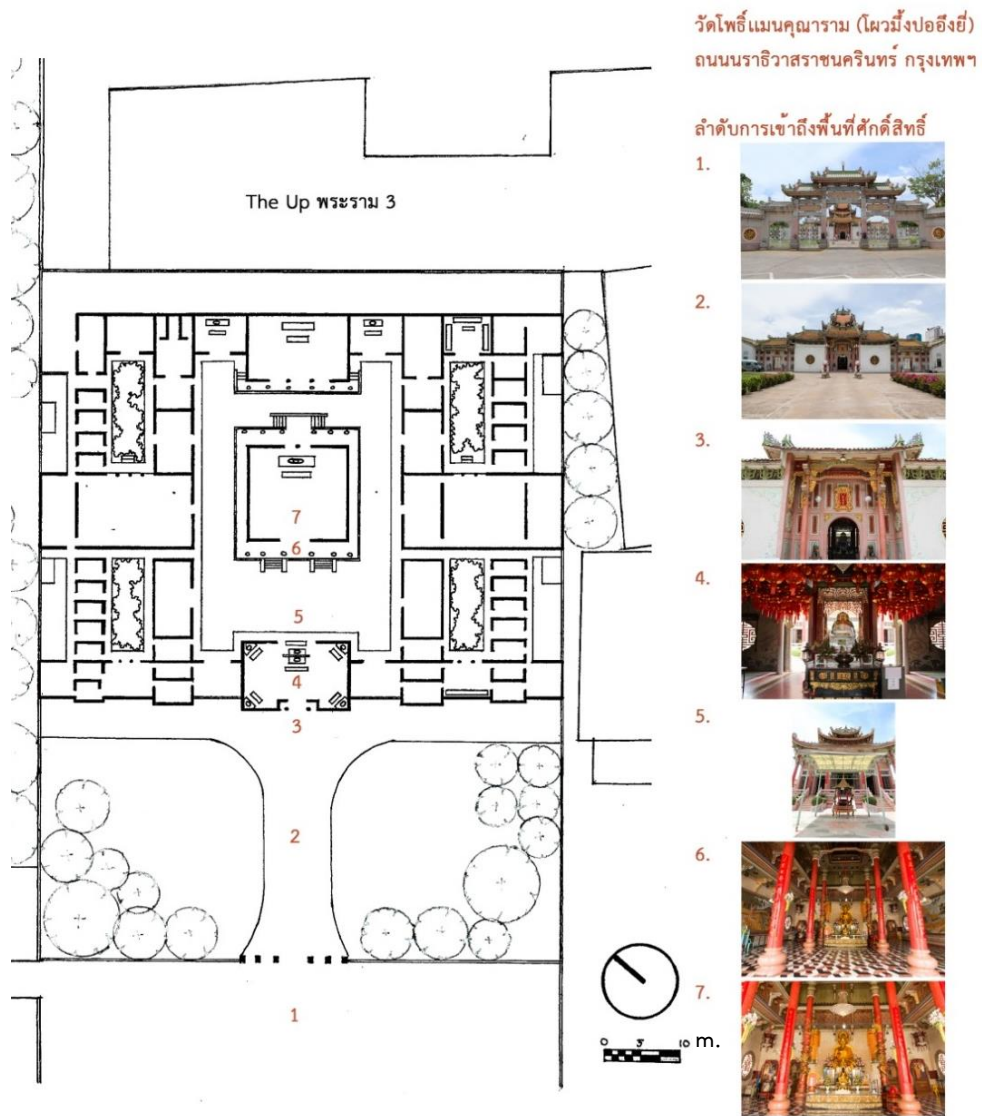
มีการวางแกนหลัก-รอง ลำดับการเข้าถึงในเขตพุทธาวาสที่คล้ายคลึงกัน ตั้งแต่ซุ้มประตู ผ่านลานโล่ง วิหารหน้า อุโบสถ และวิหารบูรพาจารย์ วางตัวในแนวแกนหลักตามลำดับ อุโบสถซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของวัดจะถูกล้อมรอบด้วยลานโล่งขนาดใหญ่และกว้างขวาง วิหารรองอื่นๆจะอยู่ในแกนรอง มีลานโล่งอยู่ระหว่างอาคารที่มีการปิดล้อม และส่วนพุทธาวาสวางตัวขนานไปกับส่วนพุทธาวาสทั้งชายและขวา ไม่ตั้งอยู่ในแกนหลักและรองเช่นเดียวกับ Shaolin Temple ส่วนบริการจะกระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ตามความเหมาะสมและจะแทรกอยู่ตามจุดต่างๆ ที่สำคัญ มีการแบ่งเป็นสัดส่วนชัดเจน

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีอยู่หลายตำแหน่ง ได้แก่ วิหารหน้า อุโบสถ วิหารรองต่างๆ แต่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญและมีการใช้งานมากที่สุดคืออุโบสถ เพราะการเกิดกิจกรรมส่วนใหญ่จะใช้อุโบสถในการประกอบกิจกรรมเป็นหลัก ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ องค์พระประธานที่ประดิษฐานบนฐานชุกชี แทนบูชาและเครื่องบูชาที่วางอยู่บนแท่น ประกอบด้วย กระจ่างรูป กระจ่างกายาน เเชิงเทียน แจกันดอกไม้ เครื่องธรรมสังคีตสำหรับใช้ประกอบการสวดมนต์ ชั้นหลักๆ จำนวนสามชั้น คือ เกราะไม้ รั้งลักษณะคล้ายขันหรือบาตร รั้งมือ ด้านหน้าของแท่นบูชาจะวางเบาะกราบสำหรับพระภิกษุสงฆ์กราบพระประธาน

- การจัดลำดับการเข้าถึง และลำดับการสักการบูชาของวัดโพธิ์แมนคุณาราม

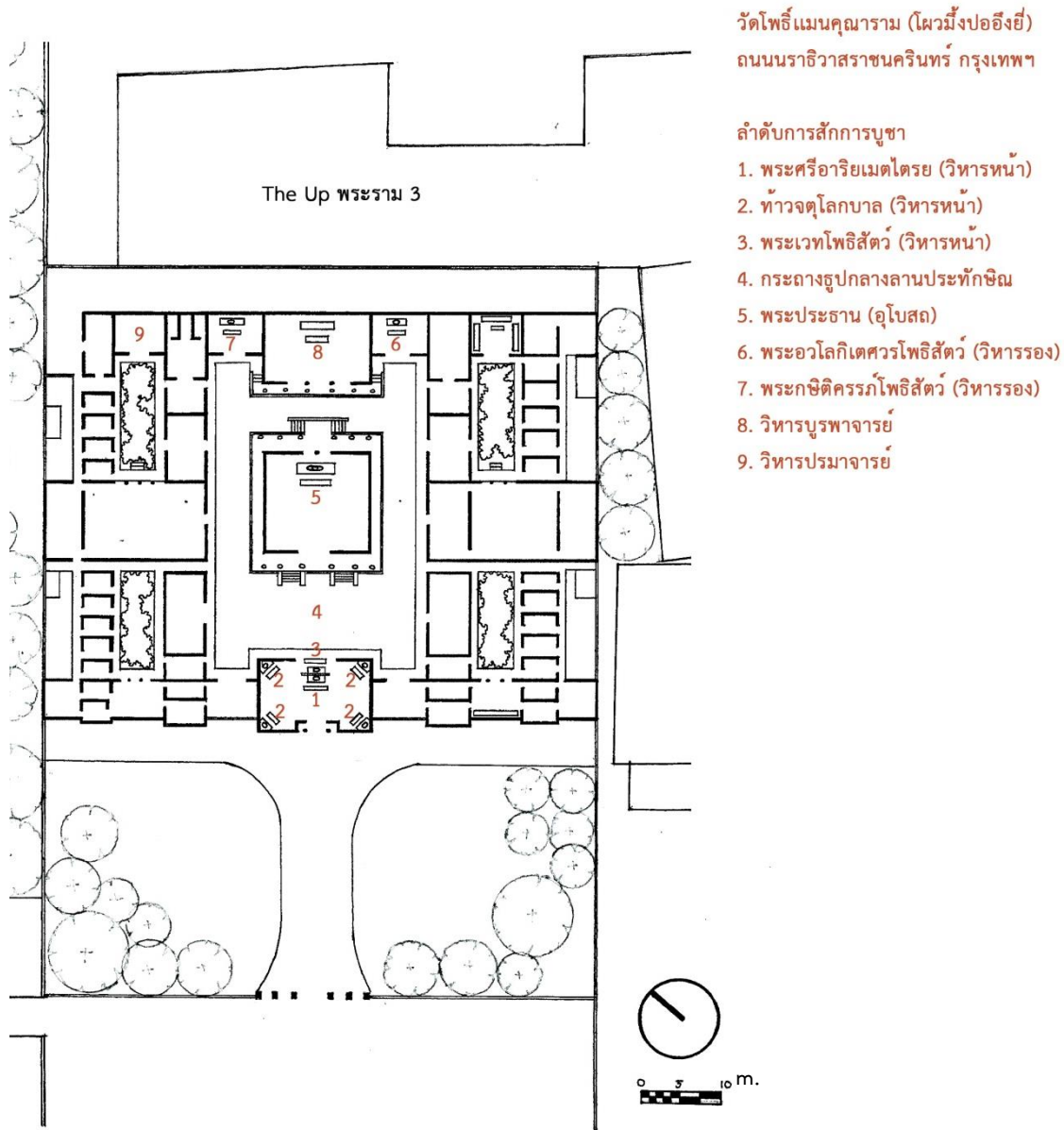
วัดโพธิ์แมนคุณารามมีลำดับการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเริ่มจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานภายในวิหารหน้า ซึ่งคือพระศรีอริยเมตตรัย ท้าวจตุโลกบาลและพระเวทโพธิสัตว์ตามลำดับ ต่อมาจึงทำการสักการะที่กระถางรูปกลางลานประทักษิณด้านหน้าอุโบสถ ซึ่งเป็นกระถางรูปรวมของวัดโพธิ์แมนคุณารามและสักการะองค์พระประธานภายในอุโบสถ จากนั้นจึงทำการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตภายในวิหารรองตามฐานานุศักดิ์ ได้แก่ วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์วิหารพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ วิหารบูรพาจารย์ และวิหารปรมาจารย์ตามลำดับ

ภาพที่ 104 ภาพแสดงลำดับการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

ภาพที่ 105 ลำดับการสักการบูชาของวัดโพธิ์แมนคุณาราม
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- **พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม**

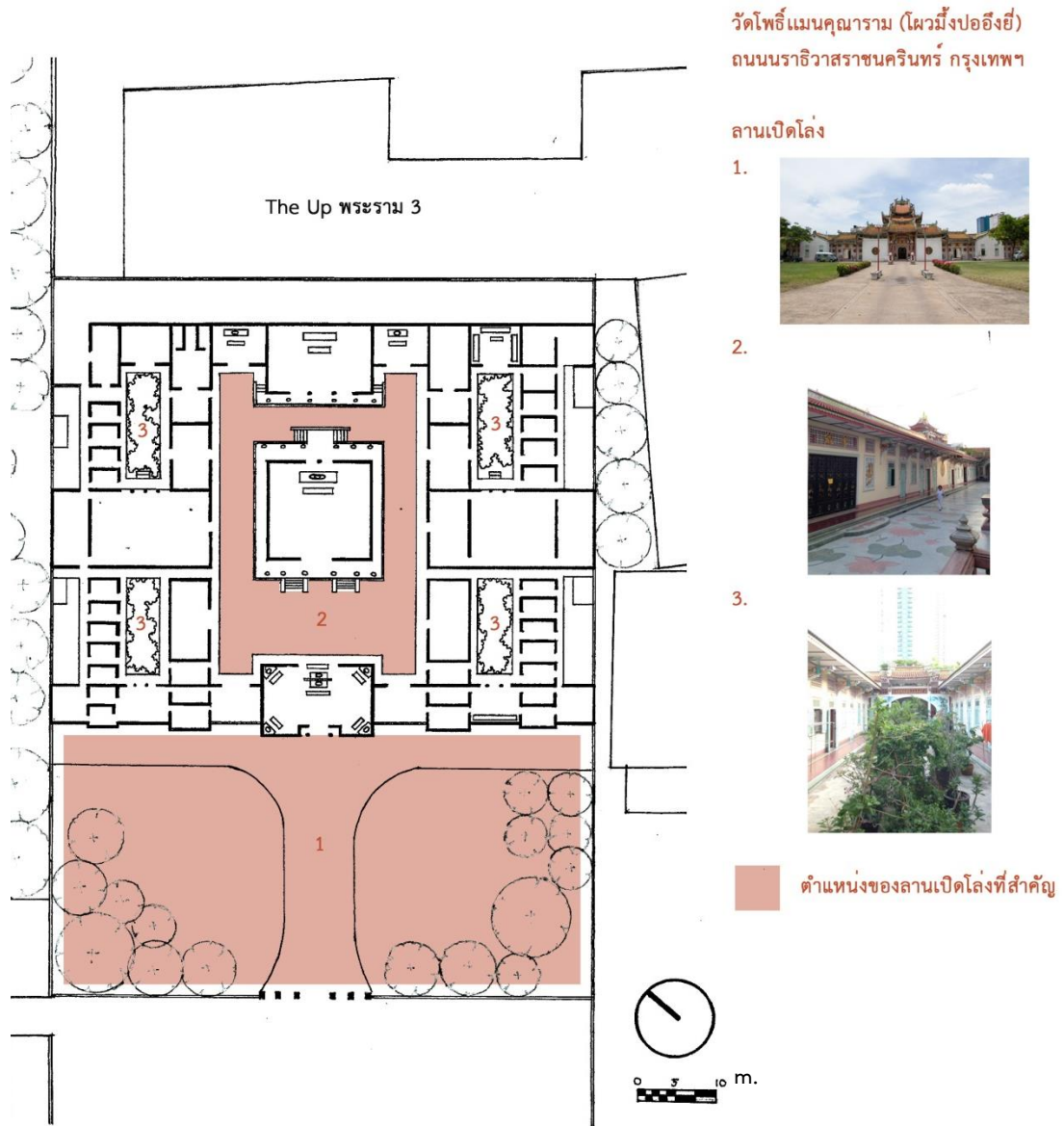
วัดโพธิ์แมนคุณารามนับเป็นวัดสำคัญของคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทยพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จึงมีความสำคัญพิเศษแตกต่างจากวัดจีนวัดอื่นในกรุงเทพฯ การรับรู้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดโพธิ์แมนคุณารามนั้นสัมผัสได้จากความยิ่งใหญ่ตั้งแต่ประตูทางเข้าวัดจที่สามารถเห็นหลังคาสูงเด่นสง่างาม แต่เบื้องล่างจะถูกบดบังด้วยวิหารหน้า เห็นเพียงหลังคาที่มีการตกแต่งประดับประดาอย่างเต็มที่โดดเด่นกว่าอาคารใดๆทั้งปวงในหมู่อาคารของวัดโพธิ์แมนคุณาราม การเข้าถึงจะต้องผ่านทางเดินยาวจากซุ้มประตูหน้าวัดไปจนถึงวิหารหน้าซึ่งประดิษฐานพระศรีอริยเมตไตรและท้าวจตุโลกบาล ซึ่งประดิษฐานประจำทิศของวิหารและต้องผ่านลานประทักษิณจึงจะสามารถก้าวขึ้นบันไดสู่ประตูอุโบสถซึ่งมีขนาดใหญ่ ภายในจะพบกับพระประธานเพียงหนึ่งองค์ประดิษฐานอยู่บนแท่นที่ประดิษฐาน แสงสว่างที่ตกกระทบพระประธานเป็นแสงธรรมชาติเสียส่วนใหญ่แสงประดิษฐ์เป็นเพียงส่วนประกอบเสริม องค์พระประธานสีทองจึงเปล่งประกายในส่วนที่เป็นส่วนโค้งนูนที่แสงตกกระทบอย่างพองามไม่สว่างจ้ามากเกินไป เบื้องหน้าองค์พระประธานที่มีแท่นบูชาจัดวางอย่างเป็นระเบียบ ส่วนประดิษฐานพระประธานนั้นแทบจะไม่มีการประดับตกแต่งใดๆ เพียงแต่เน้นคู่เสาที่อยู่หน้าพระประธาน ให้ดูเด่นกว่าคู่เสาอื่นด้วยมังกรพันเสาเพียงเท่านั้น สองฝั่งของผนังซ้ายและขวาของอุโบสถเป็นการประดับโมเสกรูปพระอรหันต์ทั้ง 500 องค์แทนการประดิษฐานรูปเคารพพระอรหันต์เหมือนเช่นวัดอื่นที่ทำกันโดยทั่วไป ทำให้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดโพธิ์แมนคุณารามนั้นมีความเรียบง่ายแต่สง่างาม และมีความพิเศษแตกต่างจากวัดจีนอื่นๆ ในกรุงเทพฯ

ภาพที่ 106 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม

- ลานเปิดโล่งของวัดโพธิ์แมนคุณาราม

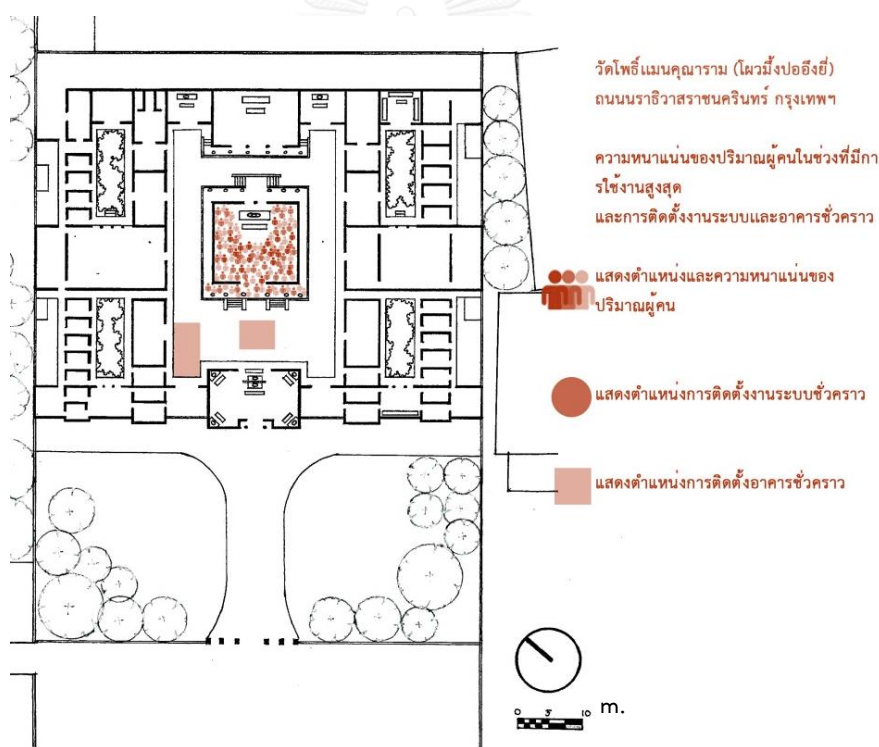
วัดโพธิ์แมนคุณารามมีตำแหน่งของลานเปิดโล่งในตำแหน่งหลักๆ อยู่ทางด้านหน้าของส่วนสำคัญ คือ ด้านหน้าวิหารหน้าซึ่งเป็นลานที่มีขนาดใหญ่ที่สุด อุโบสถ ด้านหน้าของวิหารรอง และลานอื่นๆ ที่แทรกระหว่างอาคารที่มีการปิดล้อมในส่วนสังฆาวาส ซึ่งลานโล่งระหว่างอาคารนั้นจะปรากฏเป็นรูปแบบเฉพาะของวัดจีนที่มีการวางผังในแนวราบ และลานเปิดโล่งของวัดโพธิ์แมนคุณารามใน ส่วนอุโบสถนั้นมีการทำเป็นลานประทักษิณล้อมรอบอุโบสถ มีการทำลวดลายของวัสดุหินขัดเป็นรูปดอกบัวสี่ถึงพื่นน้ำที่เป็นสระบัว เสมือนอุโบสถนี้ลอยอยู่กลางสระบัวนั่นเอง

ภาพที่ 107 ภาพแสดงลานเปิดโล่งของวัดโพธิ์แมนคุณาราม
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- ความหนาแน่นของผู้คนในช่วงที่มีปริมาณการใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคารชั่วคราวสำหรับการรองรับกิจกรรมต่างๆ ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม

วัดโพธิ์แมนคุณารามมีความหนาแน่นของผู้ใช้งานพื้นที่มากที่สุดในช่วงเทศกาลและงานประจำปีของวัด ได้แก่ ช่วงตรุษจีน สารทเดือนเจ็ด เทศกาลกินเจ และงานสวดมนต์ประจำปีของวัดซึ่งอยู่ในช่วงปลายเดือนมิถุนายนถึงต้นเดือนกรกฎาคมของทุกปี โดยตำแหน่งที่มีผู้ใช้งานกระจุกตัวมากที่สุดบริเวณภายในอุโบสถและลานออกมานอกระเบียงทางเดินรอบอุโบสถ แล้วค่อยกระจายตัวมายังลานประทักษิณบางส่วน ในปริมาณ 200-400 คน มีการตั้งเต็นท์ชั่วคราวอยู่บริเวณภายในบริเวณลานประทักษิณด้านซ้ายมือของอุโบสถ เพื่อใช้งานเทศกาลประจำปีช่วงเดือนเจ็ด และโครงหลังคาเหล็กสำหรับกันแดดฝนสำหรับกระถางรูปใหญ่ด้านหน้าอุโบสถ

ภาพที่ 108 ความหนาแน่นของปริมาณผู้ใช้งานสูงสุด และการติดตั้งงานระบบอาคารชั่วคราว ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

ภาพที่ 109 ความหนาแน่นของผู้ใช้งานในพื้นที่อุโบสถวัดโพธิ์แมนคุณาราม

- คุณค่าของวัดโพธิ์แมนคุณาราม

คุณค่าทางด้านอารมณ : ด้านความเป็นเอกลักษณ์วัดโพธิ์แมนคุณารามเป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์การผสมผสานวัฒนธรรม จีน ไทย และทิเบต เข้าไว้ด้วยกัน เช่น สัญลักษณ์กวางและธรรมจักร การสร้างอุโบสถ พระประธานในอุโบสถ ใบเสมารอบอุโบสถ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัดไทย สัญลักษณ์วัชระที่ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิมนตราของทิเบต ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายคือ วัดโพธิ์แมนคุณารามเป็นวัดซึ่งสร้างโดยพระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้) ซึ่งเป็นที่เคารพของพุทธบริษัททั้งไทย จีนและสายวัชรยาน นอกจากนี้ผู้ให้การอุปการะในการสร้างวัดมีหลายกลุ่มรวมทั้งข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่ายรัฐบาลหลายท่านทำให้ลักษณะรูปแบบของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทของไทยแทรกซึมอยู่ในการออกแบบเพียงวัดเดียวในประเทศไทย

ภาพที่ 110 การผสมผสานวัฒนธรรม จีน ไทย และทิเบตของวัดโพธิ์แมนคุณาราม

: ด้านจิตวิญญาน วัดโพธิ์แมนคุณาราม ถูกสร้างโดยพระ

คณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร ให้เป็นศูนย์กลางหลักธรรมคำสอนของนิกายวินัย และนิกายมนตรยาน

ของวัชรยานทิเบต เหตุที่พระคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร ได้ศึกษามนตรยานจนได้เป็นพระวัชร
 จารย์ ท่านจึงมีลูกศิษย์สายวัชรยานอยู่เป็นอันมาก วัดโพธิ์แมนคุณารามจึงเป็นศูนย์รวมจิตวิญญาน
 ของชาววัชรยานในประเทศไทย เมื่อถึงวันสำคัญหรืองานประจำปีต่างๆ ของวัดโพธิ์แมนคุณารามศา
 สนิกชน พุทธบริษัทไทย-จีนวัชรยาน และพระสงฆ์ในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย จากวัด
 ต่างๆ ทั่วประเทศ จากทั่วทุกสารทิศจะมารวมตัวกันและร่วมประกอบพิธีต่างๆ สวดเจริญพระพุท
 มนต์ และมนต์พิธีต่างๆ กันอย่างเนืองแน่น จนเป็นพิธีที่มีมนต์ขลัง ศักดิ์สิทธิ์และยิ่งใหญ่ เหตุนี้วัดโพธิ์
 แมนคุณารามที่ป็นศูนย์กลางการปกครองของคณะสงฆ์จีนนิกาย จึงเป็นศูนย์รวมศรัทธาและ
 ทรงคุณค่าทางจิตวิญญานเป็นอย่างยิ่ง

คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม : ด้านประวัติศาสตร์ วัดโพธิ์แมนคุณารามเป็นวัดหนึ่งซึ่งมี
 ความสำคัญในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการปกครองของคณะสงฆ์จีนนิกาย การจัดสร้างวัดได้รับความ
 ร่วมมือจากบุคคลหลายกลุ่ม ไปจนถึงข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่ายรัฐบาล และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธียกยอดฉัตรเจดีย์อุโบสถ และ
 พระราชทานพระปรมาภิไธยย่อ ประดิษฐานหน้าบันอุโบสถ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 พระราชทานพระนามพระประธานอุโบสถและโครงการก่อสร้างวัดได้รับพระอุปถัมภ์จากสมเด็จพระ
 พระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระวันรัต วัดโพธิ์แมนคุณาราม จึงเป็นวัดที่มีคุณค่า
 ทางด้านประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง

: ด้านสุนทรียภาพ เป็นตัวอย่างการใช้วัสดุที่เหมาะสม วัดโพธิ์แมน
 คุณารามสร้างในยุคสมัยใหม่ ใช้ระบบวิธีการก่อสร้าง และวัสดุก่อสร้างร่วมสมัย ลวดลายหินขัดซึ่ง
 ประณีตมากเพิ่มเติมจากศิลปกรรมของวัดอื่นๆ เกิดเป็นศิลปกรรมแบบใหม่ที่แตกต่างจากวัดจีนอื่นๆ
 ซึ่งมีปัจจัยมาจากความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจซึ่งสัมพันธ์กับงบประมาณค่าก่อสร้างเป็นอย่าง
 มาก ทำให้การก่อสร้างวัดโพธิ์แมนคุณารามจำเป็นต้องเลือกระบบการก่อสร้างและระบบการก่อสร้าง
 ซึ่งเหมาะสมกับเทคนิคก่อสร้างของช่วงระยะเวลาการก่อสร้าง และสามารถสร้างได้ในงบประมาณที่
 กำหนด และอีกประการหนึ่งในช่วงนั้นขาดแคลนช่างฝีมือในการก่อสร้างแบบดั้งเดิม หรือในกรณี
 ที่สามารถหาช่างฝีมือได้ก็ไม่สามารถสร้างได้ในงบประมาณที่กำหนดเพราะเมื่อใช้ช่างฝีมือพิเศษราคา
 ก่อสร้างจะเพิ่มขึ้นด้วยทำให้ไม่สามารถก่อสร้างในลักษณะสถาปัตยกรรมจีนดั้งเดิมได้ จึงจำเป็นต้อง
 ยอมรับระบบการก่อสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาและคานแทนการใช้โครงสร้างไม้แบบจีน
 โบราณ นอกจากนี้ยังเห็นความแตกต่างทางด้านศิลปกรรมที่ทำให้วัดโพธิ์แมนคุณารามมีความพิเศษ

จากวัดจีนวัดอื่นๆ คือศิลปกรรมที่ปรากฏที่วัดโพธิ์แมนคุณารามมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเต็มผนังและเพดานของวิหารทำวजूโลกบาล และมีภาพจิตรกรรมประดับโมเสกขนาดใหญ่ในอุโบสถ และปรากฏลวดลายปูนปั้น สัญลักษณ์ที่แตกต่างจากวัดอื่นทั้งหมดคือ บนหลังคาวิหารทำวजूโลกบาลและอุโบสถ ปรากฏรูปธรรมจักรและกวางหมอบ ซึ่งไม่ได้ปรากฏว่ามีในวัดพุทธศาสนาหายานของจีนอื่นๆ ในกรุงเทพฯ และยังมีปูนปั้นรูปวัชรศาทตามลัทธิวัชรยาน ตกแต่งบนเพดานของระเบียงรอบอุโบสถอีกด้วย ลักษณะพิเศษอีกประการที่ทำให้วัดโพธิ์แมนคุณารามแตกต่างจากวัดจีนอื่นๆ คือ มีเสมาสลักลวดลาย 8 ใบรอบอุโบสถ

คุณค่าทางด้านการใช้สอย : ด้านเศรษฐกิจ วัดโพธิ์แมนคุณารามนอกจากจะมีพุทธศาสนิกชนชาวไทยแล้ว ยังมีพุทธศาสนิกชนชาวจีนจากฮ่องกง สิงคโปร์ และมาเลเซีย มากרבบมัสการเป็นประจำทำให้มีการรายได้จากการทำบุญเข้าในประเทศ มีเม็ดเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น นอกจากการสร้างรายได้ที่เป็นเม็ดเงินแล้ว วัดโพธิ์แมนคุณารามยังมีส่วนช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ยากไร้ ด้วยการบริจาคแจกจ่ายข้าวสารอาหารแห้ง และสิ่งของจากงานทิ้งกระจาดในช่วงเทศกาลเดือน 7 ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิต

- ความแท้ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม

ความแท้ด้านสถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อม : วัดโพธิ์แมนคุณาราม เป็นวัดที่มอายุการสร้างน้อยที่สุดในวัดจีนทั้งสี่วัด มีการใช้งานเป็นวัดในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานตั้งแต่แรกสร้าง ด้วยอายุการใช้งานที่น้อย ทำให้วัดโพธิ์แมนคุณารามคงความแท้ในด้านสถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อม

ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ : วัดโพธิ์แมนคุณารามมีรูปทรงและการออกแบบที่เป็นของเดิม เนื่องจากยังไม่เคยผ่านการบูรณปฏิสังขรณ์ที่ทำให้สูญเสียรูปแบบเดิม

ความแท้ด้านการใช้สอยและหน้าที่ : ในฐานะที่วัดโพธิ์แมนคุณารามเป็นศูนย์กลางการปกครองคณะสงฆ์จีนนิกาย การดำเนินกิจกรรม และพิธีกรรมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนของวัดจีนอย่างสมบูรณ์

ความแท้ด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ : การแสดงออกถึงความเป็นศาสนสถาน และสังฆารามที่ยิ่งใหญ่ของวัดโพธิ์แมนคุณารามการจัดวางองค์ประกอบ และระยะอาคาร รูปเคารพบรรยากาศความสงบ การแสดงออกทางด้านศิลปะที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ทำให้วัดโพธิ์แมนคุณารามเต็มเปี่ยมไปด้วยจิตวิญญาณแห่งความเป็นวัด เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และสงบท่ามกลาง

จากความวุ่นวายของเมือง ทำให้วัดโพธิ์แมนคุณาราม สามารถรักษาความแท้ด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้เอาไว้ได้เป็นอย่างดี

- **ความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สูญเสียคุณค่าและความแท้ของวัดโพธิ์แมนคุณาราม**

วัดโพธิ์แมนคุณารามมีอายุน้อยกว่าวัดจีนวัดอื่นๆ ในกรุงเทพฯ ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวัดเองนั้นแทบจะไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงเลย หากแต่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากสภาพแวดล้อมรอบตัวของวัดโพธิ์แมนคุณารามเสียมากกว่า ความหนาแน่นที่พักอาศัยโดยรอบมีความหนาแน่นมากขึ้นและมีการสร้างห้างสรรพสินค้าชุมชน ซึ่งติดกับเขตวัดเป็นความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาบ้านเมืองที่เข้ามาพร้อมกับราคาที่ดินที่สูงขึ้นด้วย

หลังจากที่ได้ทำการศึกษา ในประเด็นของการศึกษาข้อมูลโดยรวมของวัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย และกรณีศึกษาวัดจีนในกรุงเทพฯ แล้วข้อมูลที่ได้จะถูกนำไปใช้ในการวิเคราะห์และเปรียบเทียบเพื่อหาลักษณะความเหมือน-ต่าง ลักษณะของวัดจีนในกรุงเทพฯ คุณค่าความแท้ และการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าและวัดจีนต่อไป

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบคุณค่าและความเปลี่ยนแปลงของวัดจีน

เมื่อได้ข้อมูลพื้นฐาน การประเมินคุณค่าและความแท้แล้ว ก่อนที่จะเริ่มวางแนวทางในการอนุรักษ์จะต้องมีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และหาลักษณะร่วมกัน เพื่อวางแนวทางการจัดการความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของวัดจีนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยในบทนี้จะทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง จนไปถึงการบรรยายถึงการให้คุณค่าและความแท้ในด้านต่างๆ ของวัดจีน ในส่วนท้ายของบทจะบรรยายถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของวัดจีนในกรุงเทพฯ ที่ทำให้สูญเสียคุณค่าและความแท้ของวัดจีน

4.1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะสำคัญของวัดจีนในกรุงเทพฯ

โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบจะพิจารณาทั้งลักษณะที่ความเหมือนและต่างกันระหว่างวัดจีน 4 แห่งตลอดจน Shaolin Temple ซึ่งเป็นตัวอย่างของวัดจีนที่มาจากประเทศแม่แบบ โดยแยกเป็นประเด็นต่างๆ อันได้แก่ 1) ประวัติศาสตร์ 2) ที่ตั้งและสภาพแวดล้อม 3) ผังบริเวณและพื้นที่ใช้สอย และ 4) รูปทรงและการออกแบบ ของวัดจีนในกรุงเทพฯ

4.1.1 ประวัติศาสตร์

วัดจีนเป็นแหล่งที่แสดงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ระดับชาติ ซึ่งสามารถบรรยายความได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัดจีนทั้ง 4 แห่งล้วนเป็นสถานที่รวบรวม รักษาแบบแผน ประเพณี และวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน จากการเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณและที่พึ่งทางจิตใจ การรักษาพิธีกรรมของวัดจีนทำให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ของชาวจีนอีกหลายประการ เช่น อาหารการกิน การดนตรี ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ภาษา และอื่นๆ เป็นต้น เนื่องจากพิธีสงฆ์และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวัดจีนนั้นจะมีวัฒนธรรมด้านต่างๆ ดังที่กล่าวมาหลอมรวมกันไว้ วัดจีนจึงเป็นเสมือนตัวกลางในการสานสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวของกลุ่มชนชาวจีนในละแวกใกล้เคียงบริเวณวัด เกิดเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (local history) การปฏิบัติเช่นนี้ สืบทอดเป็นประเพณีของครอบครัวและส่งต่อไปยังลูกหลานสืบไป และถึงแม้ชาวจีนในชุมชนวัดจีนจะ

มีการย้ายถิ่นที่พักอาศัยออกไปก็ยังคงกลับมาที่วัดเพื่อสานต่อประเพณีของครอบครัวของตน นอกจากนี้จะเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมกลุ่มชนชาวจีนแล้ว ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมโดยรอบ ทำให้วัดจีนมีความซ้อนทับกันในหลายช่วงเวลาของประวัติศาสตร์เอาไว้ (layer of history)

ในด้านประวัติศาสตร์ระดับชาติ นอกจากประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชนชาวจีน วัดจีนทั้ง 3 ใน 4 แห่ง เป็นวัดที่สังกัดคณะสงฆ์จีนนิกาย ที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยแรกเริ่มจากการบูรณปฏิสังขรณ์จากศาลเจ้าร้าง และวัดร้าง ในสมัยรัชกาลที่ 5 พร้อมทั้งพระราชทานนามวัดบำเพ็ญเงินพรต และวัดทิพยวารีวิหารตามลำดับ ต่อมา มีการขยายขยายเนื่องจากการเพิ่มจำนวนของพระสงฆ์และมีการสร้างวัดมิ่งกรมลาวาสในรัชสมัยเดียวกัน ต่อมาในรัชกาลปัจจุบันจึงได้มีการสร้างวัดโพธิ์แมนคุณารามขึ้น วัดจีนจากกรณีศึกษาส่วนใหญ่จึงมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์สำหรับกลุ่มชนชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา โดยนอกจากการพระราชทานวิสุงคามสีมา และการพระราชทานนามวัดแล้ว ในแต่ละวัดยังมีสิ่งของพระราชทานอีกเป็นจำนวนมากไม่น้อย เช่น ป้ายพระราชทาน ตาลปัตรพัดยศในงานพระราชพิธีต่างๆ กระจ่างรูป และอื่นๆ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นหลักฐานที่แสดงความสำคัญของวัดจีนว่ามีความสำคัญในระดับพระราชวงศ์ นอกเหนือจากประชาชนทั่วไป และวัดจีนยังเป็นส่วนหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์การพระราชพิธีพระบรมศพ พระศพ ของพระบรมวงศานุวงศ์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้จัดคณะสงฆ์ไปร่วมงานพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลลงเด็กของเจ้านายในพระราชวงศ์ต่างๆ อีกด้วย ส่วนวัดโพธิ์แมนคุณารามเป็นวัดเดียวที่สร้างขึ้นในรัชกาลปัจจุบัน เป็นวัดที่มีอายุสมัยมากกว่า 50 ปี และมีรูปแบบครบถ้วนมากที่สุด จึงนับว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์เช่นกัน

4.1.2 ที่ตั้งและสภาพแวดล้อม

จากการศึกษาวัดจีนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่งพบว่า แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมโดยรอบและการขยายตัวของชุมชน หรือถนนที่ตัดผ่านเข้ามา แต่วัดจีนยังมีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับชุมชนถึงแม้จะเกิดความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา วัดจีนเป็นเสมือนกระจกที่สะท้อนประวัติศาสตร์ของชุมชนและพื้นที่ เนื่องจากวัดจีนมีความมั่นคงและยืนอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมโดยรอบ โดยจะเห็นได้ว่า วัดทิพยวารีในชุมชนบ้านหม้อ วัดบำเพ็ญเงินพรต และวัดมิ่งกรมลาวาสจะอยู่ในย่านเยาวราชซึ่งเป็นชุมชนชาวจีนเก่าแก่ เป็นย่านที่มี

ค้าขายและพักอาศัยหนาแน่น ส่วนวัดโพธิ์แมนคุณารามจะตั้งอยู่บริเวณย่านธุรกิจแต่รองรับโดยชุมชนชาวจีนในละแวกนั้น และมีชุมชนอาศัยความหนาแน่นต่ำกว่า

4.1.3 ผังบริเวณและพื้นที่ใช้สอย

วัดจีนทั้ง 4 แห่งมีการจัดผังบริเวณและพื้นที่ใช้สอยที่คล้ายคลึงกัน โดยได้รับการถ่ายทอดจากจีน ซึ่งผังบริเวณของวัดจีนจะถูกแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนพุทธาวาส และสังฆาวาส โดยกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในวัดจีนทั้ง 4 แห่งเป็นการจัดกิจกรรมทางศาสนาพุทธฝ่ายมหายานแบบจีนเป็นหลัก ซึ่งการจัดวางโซนนิ่งของวัดทิพยวารีวิหารและวัดบำเพ็ญจีนพรตจะมีการจัดแบ่งส่วนพุทธาวาสและสังฆาวาสในทางตั้ง เนื่องจากสภาพที่ดินที่จำกัดและอาคารที่เป็นตึกสูง ส่วนวัดมังกรกมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณารามจะจัดแบ่งส่วนการใช้งานอยู่ในทางระนาบ ลักษณะที่แตกต่างกันนี้จะสร้างการรับรู้ทางอาคารที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งจะกล่าวในส่วนของรูปทรงและการออกแบบ

- **สรุปการเปรียบเทียบระหว่างผังวัดจีนในกรุงเทพฯ และ Shaolin Temple และความ เป็นวัดจีนในกรุงเทพฯ**

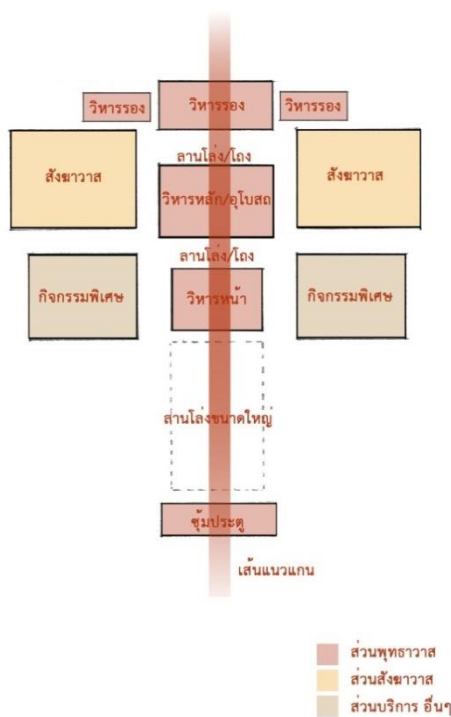
องค์ประกอบของวัดจีนในกรุงเทพฯ ที่นำมาเปรียบเทียบกับ Shaolin Temple สามารถสรุปได้ว่าองค์ประกอบของวัดจีนในประเทศไทยนั้นมีองค์ประกอบสำคัญคล้ายคลึงกับ Shaolin Temple เพียงแต่องค์ประกอบที่เป็นรายละเอียดนั้นแตกต่างกันออกไปเนื่องจากสภาพพื้นที่และประวัติศาสตร์ ส่วนองค์ประกอบที่มีความสำคัญและพื้นที่สำหรับการใช้งานนั้นไม่แตกต่างกัน

องค์ประกอบที่อยู่ในแนวแกนสำคัญในส่วนพุทธาวาสทั้งใน **แนวตั้ง และแนวระนาบ** ได้แก่ วิหารหน้า วิหารหลักหรืออุโบสถ และวิหารรองที่สำคัญ ได้แก่ วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ วิหารพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ และวิหารบูรพาจารย์ โดยมีการจัดวางตามแนวแกนตามลำดับฐานานุศักดิ์ของพื้นที่สักการะเหล่านี้ นอกจากวิหารรองต่างๆ ที่สำคัญ ยังมีวิหารบรรพชนซึ่งปรากฏในผังของวัดจีนในประเทศไทย เป็นส่วนสำคัญหนึ่งที่ทำให้วัดกับชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องและยาวนาน เนื่องจากวิหารบรรพชนจะเป็นสถานที่ที่ลูกหลานมาเช่นไหว้ป้าบูชบรรพบุรุษของตน เกิดการรวมตัวของครอบครัวใหญ่ในแบบชาวไทยเชื้อสายจีน เครือญาติได้พบปะซึ่งกันและกัน ผู้ใหญ่ได้

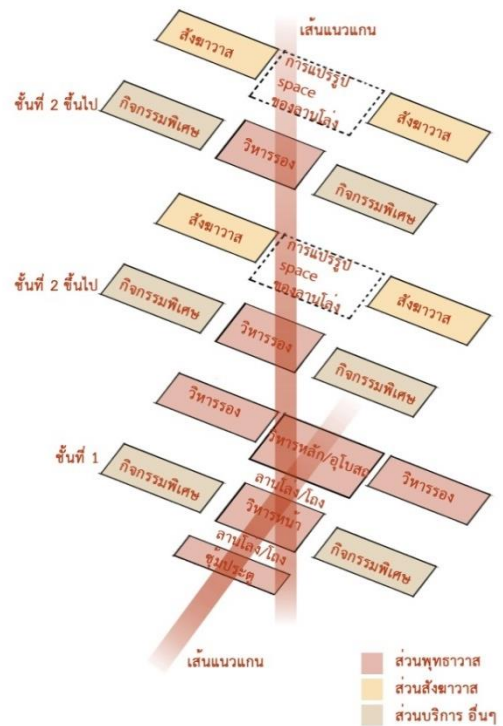
พาลูกหลานมายังวัดจีนเพื่อสืบสานและถ่ายทอดประเพณีต่างๆ ให้แก่ลูกหลานของตนได้ซึมซับ และหวังว่าจะมีการสืบทอดต่อกันไปหลังจากที่ผู้ใหญ่มรดกสิ้นอายุขัยไปจากโลกนี้แล้ว

นอกจากอาคารสำคัญในส่วนพุทธาวาสแล้วส่วนสังฆาวาส ก็มีองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกัน คือ กุฏิสงฆ์และหอนั่งซึ่งไม่ได้วางตัวอยู่ในแนวแกนหลักแต่จะถูกจัดวางไว้อยู่บริเวณรอบข้างของพื้นที่ส่วนพุทธาวาส ทั้งอาคารที่เป็นแนวตั้งและแนวระนาบ

ภาพแสดงการวางอาคารและตำแหน่งอาคารของวัดจีนในกรุงเทพฯ (แนวระนาบ)
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

ภาพแสดงการวางอาคารและตำแหน่งอาคารของวัดจีนในกรุงเทพฯ (แนวตั้ง)
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

ภาพที่ 111 การวางอาคารและตำแหน่งของวัดจีนในกรุงเทพฯ
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

จากการศึกษาวัดจีนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง พบว่า ถึงแม้ว่ารูปทรงและการออกแบบอาคารจะแตกต่างกัน แต่องค์ประกอบพื้นฐานของวัดจีนสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทยในกรุงเทพฯ จะมีลักษณะเช่นเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วย เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส ส่วนบริการต่างๆ โดยแต่ละเขตจะมีองค์ประกอบหลักที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

เขตพุทธาวาส จะประกอบด้วย วิหารหน้า วิหารหลักหรืออุโบสถ (มีอย่างใดอย่างหนึ่ง) วิหารรอง ประกอบด้วย วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ วิหารพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ วิหารบูรพาจารย์ วิหารบรรพชน (หากมีวิหารรองอื่นๆ ก็จะแตกต่างกันไปในแต่ละวัดขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอย และคติความเชื่อ) เขตพุทธาวาส จะใช้สำหรับการประกอบศาสนพิธีต่างๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะนิยมใช้อุโบสถหรือวิหารหลักในการประกอบพิธีต่างๆ การใช้วิหารรองอื่นๆ จะใช้เป็นการเฉพาะกิจ เช่นงานสมโภช ฉลองวันประสูติของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นประธานในวิหารรองนั้น การเช่นไหว้ครบรอบวันตาย เทศกาลตรุษจีน สารทจีน เช็งเม้ง ลูกหลานของผู้ตายก็จะมาเช่นไหว้บายบรรพชนของตนในวิหารบรรพชน เป็นต้น

เขตสังฆาวาส คือ กุฏิ เป็นที่พักสำหรับจำวัด จำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ และพระอาคันตุกะภายในจะมีห้องสำหรับจำวัด เวจกุฏิ(ห้องน้ำสำหรับพระสงฆ์) ห้องสรงน้ำ ลานสำหรับซักและตากจีวร เป็นต้น มักจะเป็นส่วนที่ลับตาผู้คนและมีความเงียบสงบ เหมาะสำหรับการศึกษาพระธรรมและการปฏิบัติสมาธิ มีสิ่งอำนวยความสะดวกตามแก่สมควรที่พระภิกษุพึงจะมี

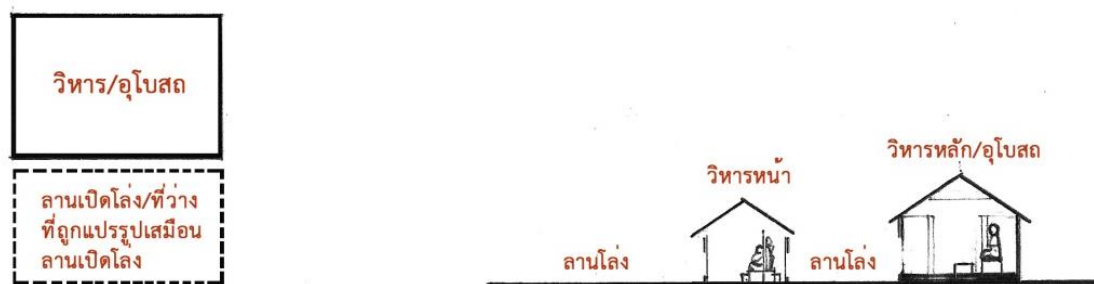
ส่วนบริการต่างๆ จะประกอบด้วย ส่วนธุรการและติดต่อสำหรับญาติโยมมาติดต่อ กิจนิมนต์พระสงฆ์ ส่วนรับแขกและพักคอยเพื่อเป็นที่สำหรับใหญ่พระสงฆ์และฆราวาสสามารถพบปะกันได้เพื่อความเหมาะสม ครุฑสำหรับปรุงอาหารประจำวันสำหรับพระสงฆ์สามเณร ในบางครั้งอาจจะใช้เตรียมเครื่องบูชาประเภทอาหารเวลามีศาสนพิธีต่างๆ จึงควรจัดไว้อยู่ที่สะดวกแก่การติดต่อกับเขตพุทธาวาส หากมีการจัดเลี้ยงพระสงฆ์และญาติโยมเป็นจำนวนมากพื้นที่ภายในครุฑอาจจะไม่เพียงพอสำหรับการเตรียมและประกอบอาคารในบางครั้งจะใช้พื้นที่ว่างในลานเอนกประสงค์มุมใดมุมหนึ่งเป็นครุฑภายนอกอีกด้วย หอฉันสำหรับเป็นที่ฉันภัตตาหารของพระภิกษุ เตาเผาเครื่องบูชาสำหรับเผาเครื่องบูชาประเภทกระดาษเงินกระดาษทองตามความเชื่อ และห้องน้ำเป็นหลัก (แต่ละวัดอาจมีส่วนอื่นเพิ่มเติมที่แตกต่างกันออกไป อาจเป็นห้องสมุด ห้องโสตทัศนอุปกรณ์ เป็นต้น)

วัดทิพยวารีวิหารและวัดบำเพ็ญเงินพรต มีพื้นที่ที่คับแคบ จึงไม่ปรากฏสิ่งอำนวยความสะดวกในผังบริเวณ แต่สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จะถูกจัดอยู่ในผังอาคารตามจุดต่างๆ ส่วนวัดมังกรกมลาวาส และวัดโพธิ์แมนคุณาราม เป็นวัดที่มีพื้นที่กว้างขวางกว่า ประกอบด้วยลานโล่งสำหรับจัดกิจกรรมต่างๆ ม้านั่งและถังขยะที่วางไว้เป็นจุดๆ การปลูกพืชพรรณไม้บริเวณลานเปิดโล่งระหว่างกลุ่มอาคาร ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นจะมีอยู่ในทุกวัด ได้แก่ สุขา เตาเผาเครื่องบูชา จุด

จำหน่ายเครื่องบูชา ที่พักคอย และสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา ท่อระบายน้ำ และการกำจัดขยะ เป็นต้น

ลานเปิดโล่ง เป็นหนึ่งในลักษณะที่สำคัญของวัดจีน ตำแหน่งของลานเปิดโล่งนั้นจะมีตำแหน่งหลักๆ อยู่ทางด้านหน้าของส่วนสำคัญ เช่น ด้านหน้าวิหารหน้า วิหารหลัก/อุโบสถ ด้านหน้าของวิหารรอง และระหว่างอาคารที่มีการปิดล้อม ซึ่งลานโล่งระหว่างอาคารนั้นจะปรากฏเห็นเฉพาะวัดจีนที่มีการวางผังในแนวราบ ได้แก่ วัดมังกรกมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณาราม ส่วนวัดบำเพ็ญจีนพรตนั้นจะมีลานขนาดเล็กอยู่เพียงด้านหน้าวิหารหลักและมีการสร้างหลังคาคลุมไว้เพื่อกันแดดฝนเข้าสู่อาคาร ส่วนวัดทิพยวารีวิหารนั้นไม่มีการเปิดลานโล่งแต่อย่างใด

ลักษณะของลานเปิดโล่งภายในวัดจีนเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการเชื่อมฟ้าเชื่อมดิน **การรับแสงจากธรรมชาติ** เพื่อสร้างบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของวัด และการติดต่อสื่อสารกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติผู้คนที่เชื่อว่าสถิตอยู่บนฟ้าหรือสรวงสวรรค์ ด้วยวันรูปที่ลอยขึ้นไปนั้นเป็นพาหะนำสาร คำอธิษฐานส่งต่อไปยังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่บน นอกจากจะมีการสื่อถึงฟ้าและดินแล้ว น้ำเป็นสิ่งสำคัญที่ชาดามีได้อีกความหมายหนึ่งซึ่งสร้างคุณแก่มนุษย์ การมีลานเปิดโล่งเป็นพื้นที่สำคัญที่รองรับน้ำจากฟ้า หรือฝน น้ำจึงเป็นเสมือนตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์จากธรรมชาติที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้ตกต้องตามฤดูกาล ในทางคติมหายานน้ำเป็นเสมือนตัวแทนของมหานทีสี่พันตร จึงมีการทำสัญลักษณ์ที่แทนด้วยน้ำบนพื้นของลานประทักษิณเป็นลวดลายดอกบัวอยู่บนพื้นที่แทนด้วยน้ำ เป็นต้น

ภาพที่ 112 ตำแหน่งของลานเปิดโล่งที่สำคัญของวัดจีนในกรุงเทพฯ

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดจีนจะพบต้นไม้อยู่ในผังปริมาณที่น้อยมาก บางครั้งก็จะพบเป็นไม้กระถางวางอยู่ตามลานโถงระหว่างอาคาร หรือมีการใช้ประดับตกแต่งในช่วงเทศกาลต่างๆ เพียงเล็กน้อย เช่น เมื่อมีการจัดตั้งพระบรมฉายาลักษณ์ในช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษา จะมีไม้กระถางมาจัดวางประดับอยู่ทางด้านหน้า แต่เมื่อสิ้นสุตงาน ต้นไม้เหล่านี้จะถูกเก็บออกไป

- หน้าที่ขององค์ประกอบต่างๆ ของวัดจีนในกรุงเทพฯ

สวนพุทธาวาส

ซุ้มประตู เป็นประตูหน้าสุดของวัดที่เปิดสู่ด้านใน จะแบ่งเป็น 3 ช่อง หรือ 3 ประตูทางเข้า โดยประตูกลางจะเป็นประตูใหญ่ อีก 2 ประตูซ้ายและขวา จะเล็กกว่าประตูกลางเล็กน้อย หากวัดที่มีพื้นที่ขนาดเล็กอาจจะใช้ประตูของวิหารหน้าเป็นทางเข้าหลักของวัดและไม่มีประตูรองซ้ายขวา

วิหารหน้า อาคารนี้ใช้สำหรับประดิษฐานพระศรีอาริยเมตไตรย หรือเรียกว่า พระเมตไตรย ซึ่งประทับนั่ง หันหน้ามองออกด้านนอก ด้านซ้ายและขวาของพระเมตไตรยพวงพุ่ม คือ ท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 สำหรับด้านหลัง ของพระเมตไตรยมีพระเวทโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนา และเป็นหนึ่งในจอมทัพของท้าวจตุโลกบาล มีหน้าที่ปกป้องพระธรรมและนักบวช ดังนั้นในวัดจีนทุกวัดจึงต้องมีเทพองค์นี้ โดยรูปเคารพพระเวทจะหันหน้าเข้าหาพระอุโบสถ ตรงกับตำแหน่งที่ประดิษฐานพระพุทธเจ้า

วิหารหลักหรืออุโบสถ เป็นอาคารหลักของวัด การตั้งรูปเคารพในอาคารแห่งนี้จะมีทั้งแบบ 1 องค์ 3 ในท่าประทับนั่ง และมีพระสาวกยืนอยู่ ๒ ข้าง ของพระพุทธเจ้า คือ พระกัศสปะมหาเถระ และพระอานนท์มหาเถระ แต่มีอาคารบางแห่งที่ประดิษฐานพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ และพระสมันทภัทรโพธิสัตว์ เป็นสาวกยืนแทนที่พระกัศสปะมหาเถระ และพระอานนท์มหาเถระ หรืออาจจะประดิษฐานทั้งสองรูปแบบรวมกันดังเช่นวัดทิพยวารีวิหาร และมีการประดิษฐานพระอรหันต์อยู่สองข้าง ของพระประธานดังกล่าว ในอาคารนี้ โดยจำนวนพื้นฐานคือ 18 พระอรหันต์ แต่จะมีพิเศษถึง 500 ในกรณีศึกษาวัดโพธิ์แมนคุณารามที่สร้างเป็นกระเบื้องโมเสกประดับที่ผนัง

วิหารรอง เป็นที่สำหรับประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ประกอบด้วย วิหารพระโพธิสัตว์กวนอิม วิหารพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ และวิหารบูรพาจารย์ผู้ก่อตั้งนิกาย ผู้สืบทอด และส่งเสริมนิกายให้เจริญรุ่งเรือง

วิหารบรรพชน เป็นที่สำหรับตั้งป้ายวิญญาณของบรรพบุรุษ ซึ่งลูกหลานได้มาตั้งไว้สำหรับเช่นไหว้ หากไม่ต้องการเก็บป้ายวิญญาณไว้ที่บ้านของตน

ส่วนสังฆาวาส

กุฏิสงฆ์ กุฏิสงฆ์มีหน้าที่สำหรับให้พระภิกษุใช้จำวัด ครองผ้าไตรจีวร

ส่วนบริการ

ห้องครัวและหอฉัน ใช้เป็นที่สำหรับปรุงอาหาร ฉันทตอาหารของพระสงฆ์ หรืออาจใช้ในประโยชน์ใช้สอยทางอื่นเช่น การประชุม ศึกษาพระธรรมวินัย การเรียนการสอนมนต์ต่างๆ

ส่วนจำหน่ายเครื่องสักการบูชา เป็นพื้นที่สำหรับการจำหน่าย ดอกไม้ ธูป เทียน น้ำมัน สำหรับเติมตะเกียง และการระดมเงินกระต่ายทองเพื่อใช้ในการสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ

ห้องธุรการ หรือส่วนติดต่อสำหรับฆราวาส ใช้เป็นที่สำหรับติดต่อกิจนิมนต์ ประชาสัมพันธ์ หรือทำบุญบริจาคต่างๆระหว่างฆราวาสพระสงฆ์

ส่วนให้เช่าบูชาเครื่องราง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นพื้นที่สำหรับให้เช่าบูชาวัตถุมงคลต่างๆ ของวัด ในบางครั้งส่วนนี้อาจจะถูกนำไปรวมกับส่วนธุรการ เนื่องจากจำนวนเครื่องรางและวัตถุมงคลต่างๆ มีจำนวนไม่มากจึงไม่มีความจำเป็นต้องมีการจัดแสดงแยกส่วนไปต่างหาก

ส่วนบริการด้านการศึกษา เป็นส่วนที่บริการด้านข้อมูลต่างๆ เช่น ห้องสมุด หอพระไตรปิฎก พิพิธภัณฑสถาน หรือส่วนจัดแสดงนิทรรศการต่างๆ

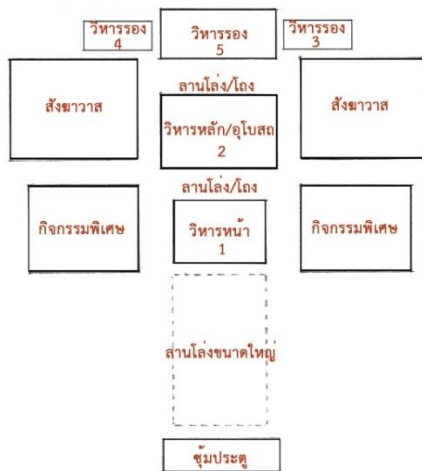
- การจัดลำดับการเข้าถึง และลำดับการสักการบูชา

การจัดลำดับการเข้าถึงทั้งแนวราบและแนวตั้ง มีการจัดลำดับการเข้าถึงของส่วนพุทธาวาสที่คล้ายคลึงกัน คือ จากทางเข้าหลัก-วิหารหน้า-วิหารหลักหรืออุโบสถ-วิหารบูรพาจารย์หรือวิหารรอง

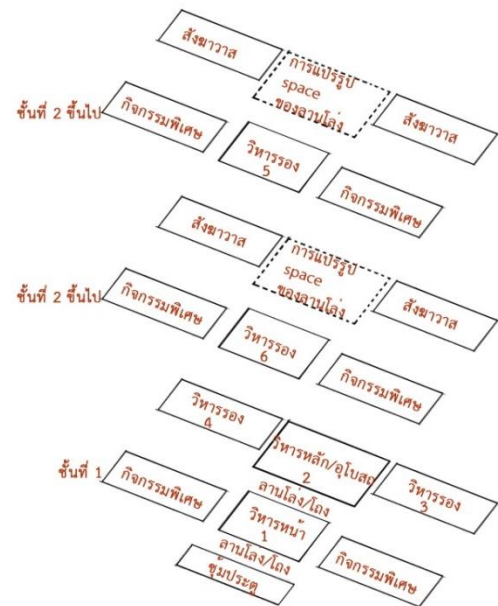
อื่นๆ ตามแนวแกน ในส่วนของวัดที่มีการวางผังแนวราบจะเป็นการวางผังแบบปกติเช่นเดียวกับ Shaolin Temple ส่วนวัดที่วางผังในแนวตั้งนั้น การจัดลำดับการเข้างถึงจะมีลักษณะเช่นเดียวกับวัดที่มีผังในทางราบ แต่จะนำส่วนสำคัญ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ วิหารรองและส่วนที่มีการประดิษฐานรูปเคารพ ซ้อนกันเอาไว้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการสัญจรผ่านไปมาเหนือส่วนที่มีการประดิษฐานรูปเคารพต่างๆ นั้น ถือเป็น การไม่บังควร และเป็นการรักษาแนวแกนในอีกทางหนึ่ง ส่วนการวางตัวของส่วนบริการ จะมีการแบ่งแยกชัดเจนจากเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส มีการจัดตำแหน่งให้อยู่ในส่วนที่ไม่สำคัญของผัง

ส่วนของลำดับการสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดจีนของประเทศไทยนั้น สามารถสรุปได้ว่าการสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดจีนนั้นจะเริ่มจากการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวิหารหน้า ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานองค์พระศรีอริยเมตไตรย ทำวจุโลกบาลและพระเวทโพธิสัตว์ จากนั้นจึงทำการสักการะพระประธานของวัดซึ่งประดิษฐานอยู่ในวิหารหลักหรืออุโบสถ แล้วจึงสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวิหารรองต่างๆ ตามฐานานุศักดิ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานอยู่ภายในตามลำดับดังนี้ วิหารพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ วิหารพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ และวิหารบูรพาจารย์ตามด้วยวิหารรองอื่นๆ นอกจากลำดับการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัดจีนดังรูปแบบที่กล่าวมาแล้วอาจจะมีครอบครัวชาวจีนที่มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากลำดับการสักการะดังกล่าวมาโดยปฏิบัติกันเป็นประเพณีของแต่ละครอบครัว สืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

ภาพแสดงลำดับการเข้าถึงและการสักการะของวัดจีนในกรุงเทพฯ (แนวระนาบ)
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

ภาพแสดงลำดับการเข้าถึงและการสักการะของวัดจีนในกรุงเทพฯ (แนวตั้ง)
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

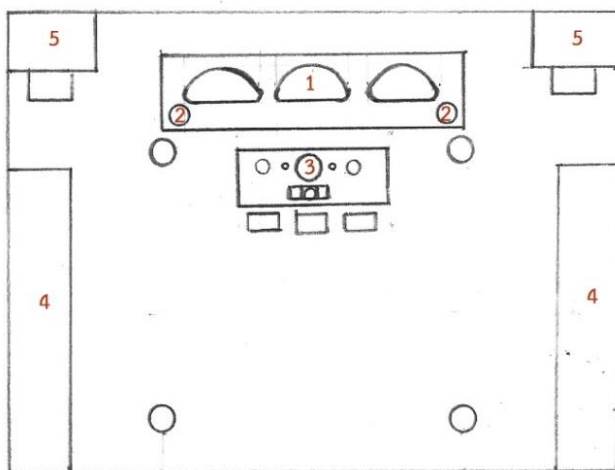
ภาพที่ 113 ลำดับการเข้าถึงและการสักการะของวัดจีนในกรุงเทพฯ
ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

- พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีนในกรุงเทพฯ

การวางตำแหน่งของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีนในกรุงเทพฯ ทั้งวัดที่วางผังในแนวราบและแนวตั้ง จะอยู่ในตำแหน่งหลักที่สำคัญที่สุดของแกนหลักของอาคาร และการใช้งานของการวางผังทั้งสองแบบไม่แตกต่างกัน แต่ลักษณะของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีนที่มีผังในแนวราบและแนวตั้งมีความแตกต่างกันในการรับแสงสว่าง ซึ่งวัดที่มีการวางผังในแนวราบจะได้รับแสงจากลานโล่งระหว่างอาคาร และมีการใช้แสงประดิษฐ์ช่วยส่งเสริมพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพียงเล็กน้อย แต่วัดที่มีการวางผังในแนวตั้งนั้นจะใช้แสงประดิษฐ์เป็นหลักในการให้แสงสว่างและการสร้างบรรยากาศ เนื่องจากมีความจำเป็นต้องปิดกั้นพื้นที่จากสภาพอากาศภายนอก

องค์ประกอบหลักของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ พื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ การจัดที่ประดิษฐานองค์พระประธานนิยมการตั้งพระประธานสามองค์ อยู่ในส่วนที่แสงเข้าถึงน้อยที่สุดของอาคาร มีการประดับตกแต่งให้ส่งเสริมฐานานุศักดิ์ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้ดูพิเศษกว่าพื้นที่อื่นๆ

ไม่ว่าจะเป็นช่วงเสา ชุ่มคูหา การใช้สีทอง เป็นต้น แทนบูชาด้านหน้าพระประธานเป็นสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ ซึ่งมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางอยู่ด้านหน้าพระประธาน มีการจัดวางเครื่องบูชาและเครื่องธรรมสังคีต ได้แก่ กระจ่างรูป เเชิงเทียน แจกัน กระจ่างกายาน เกราะไม้ และระฆังทรงบาตร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ของประกอบพื้นฐานสำหรับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีน เนื่องจากเป็นอุปกรณ์สำคัญที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมในทุกๆวัน ส่วนถัดมาคือองค์ประกอบรองของที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดจีคือ พระอรหันต์ทั้งสองฝั่งของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สามารถเป็นได้ทั้งรูปเคารพรูปเขียนโมเสสติดผนังพระอรหันต์ดังกล่าวมีได้ตั้งแต่ 18 พระองค์เหลือ 500 พระองค์ขึ้นอยู่กับการออกแบบและขนาดของพื้นที่ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นส่วนสำคัญที่สุดในการสร้างความเป็นวัดจีน และองค์ประกอบต่างๆ ถูกหลอมหลวมขึ้นจากงานศิลปกรรม และสมควรได้รับการรักษาให้คงอยู่สืบไป หากขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดความเป็นบูรณภาพของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จะความเป็นวัดจีนจะไม่สมบูรณ์

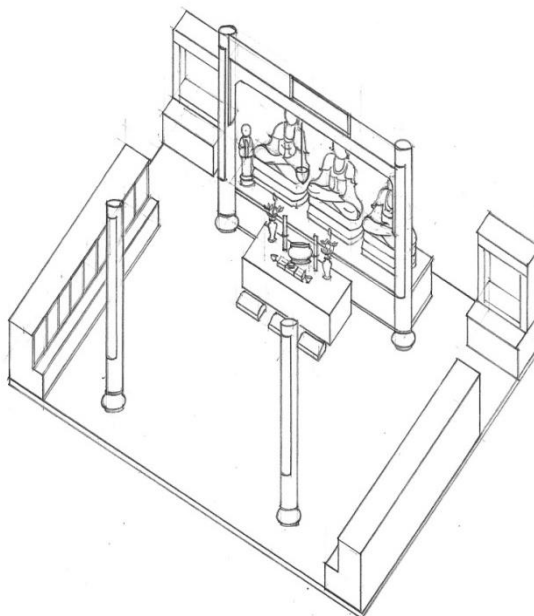
ตำแหน่งขององค์ประกอบที่สำคัญในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีนในกรุงเทพฯ

1. องค์พระประธาน
2. พระอัครสาวก
3. แทนบูชา
4. พระอรหันต์
5. แทนบูชารูปเคารพอื่นๆ

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

ภาพที่ 114 ตำแหน่งองค์ประกอบที่สำคัญในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีนในกรุงเทพฯ

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

ภาพที่ 115 ภาพจำลองแสดงองค์ประกอบของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีนในกรุงเทพฯ

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

4.1.4 รูปทรงและการออกแบบ

วัดทิพยวารีวิหารและวัดบำเพ็ญเงินพรต มีความเก่าแก่และอายุการใช้งานที่ยาวนานนับร้อยปี หลังจากผ่านการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ ทำให้รูปทรงและการออกแบบจึงเปลี่ยนแปลงไป วัดทิพยวารีและวัดบำเพ็ญเงินพรตมีพื้นที่คับแคบและจำกัด จึงมีการออกแบบอาคารที่เป็นตึก จากการขยายตัวในแนวตั้ง จึงส่งผลต่อการออกแบบ คือ

อาคารวัดจีนที่มีลักษณะเป็นตึก ได้แก่ วัดทิพยวารีวิหารและวัดบำเพ็ญเงินพรตจะให้ความรู้สึกที่ตันมากกว่า มีการเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมภายนอกน้อยกว่าในด้านการรับแสงและการถ่ายเทอากาศ แต่ในทางกลับกัน จะได้รับผลกระทบจากสภาพอากาศน้อยกว่าในยามที่มีการจัดกิจกรรม โดยจะเป็นการจัดกิจกรรมในร่มทั้งหมด ผู้ศรัทธาที่มาร่วมพิธีจะมีโอกาสที่จะเผชิญกับแดดฝนน้อยกว่า ลำดับการเข้าถึงมีการรักษาไว้ถึงแม้จะอยู่ในแนวตั้ง แต่ลำดับฐานานุศักดิ์ของพื้นที่สักการะในส่วนต่างๆ มีการจัดลำดับคงเดิม มีการแปรรูปที่ว่าง (space) ให้รับรู้สัมผัสคล้ายคลึงกับลานเปิดโล่งถึงแม้จะเป็นอาคารระบบปิดก็ตาม

ส่วนวัดมิ่งกรมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณาราม หลังจากการบูรณปฏิสังขรณ์นั้นไม่ได้ทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมเปลี่ยนแปลงไป เพียงแต่ทำให้สีของเปลือกอาคารแตกต่างไปจากของเดิม จากข้อจำกัดของพื้นที่ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงส่งผลต่อการจัดพื้นที่ใช้สอย การวางผัง และรูปทรงอาคารที่

แตกต่างกันออกไป เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีมากกว่า การวางผังและการออกแบบจึงทำได้เป็นอย่างวัด
 จีนในรูปแบบประเพณี ที่มีการจัดลำดับการเข้าถึงมีลานเปิดโล่งระหว่างอาคาร เชื่อมฟ้าเชื่อมดิน และ
 สร้างความกลมกลืนระหว่างอากาศภายในกับภายนอก และการรับแสงธรรมชาติที่ดีกว่าอาคารแบบ
 ตึก ลำดับการเข้าถึงจะสามารถสร้างความรู้สึกได้ลึกซึ้งกว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่าง
 (organization of space) มากกว่าอาคารที่เป็นตึก เมื่อเปรียบเทียบรูปทรงอาคารแล้วจึงให้
 ความรู้สึกที่แตกต่างกัน คือ

อาคารที่เป็นทางระนาบคือวัดมิ่งกรมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณารามนั้น จะให้ความรู้สึก
 ปลอดภัย การถ่ายเทอากาศ และการรับแสงจากภายนอกอาคารทำได้ดีกว่า แต่ได้รับผลกระทบจาก
 สภาพอากาศมากกว่า เช่น แดด ลม ฝน ในยามจัดกิจกรรมงานประจำปีต่างๆ ผู้ที่มาร่วมงานจะรู้สึก
 ร้อนเมื่อต้องถอดรองเท้าเดินในลานวัด หรือต้องหาที่กำบังฝนยามฝนตก เมื่อฝนตกก็อาจจะทำให้พื้น
 ลื่นเป็นอันตรายต่อคนชราที่มาวัด การแก้ไขก็ทำได้เพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการสร้าง
 อาคารชั่วคราว การกางเต็นท์ หรือแม้กระทั่งการติดตั้งเครื่องปรับอากาศชั่วคราว สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วน
 ส่งผลให้รูปด้านอาคารถูกบดบังไปและลดความงามของอาคารลง ลำดับการเข้าถึง และลานเปิดโล่ง
 ยังคงเป็นไปตามฉันทลักษณ์เดิม

4.2 คุณค่าของวัดจีน

วัดจีนทั้ง 4 แห่งล้วนแต่มีคุณค่าในด้านต่างๆ อันได้แก่ คุณค่าทางด้านอารมณื คุณค่า
 ทางด้านวัฒนธรรม และคุณค่าทางด้านการใช้งาน โดยสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

4.2.1 คุณค่าทางด้านอารมณื

- ด้านความเป็นเอกลักษณ์

จากการศึกษาวัดจีนทั้ง 4 แห่ง พบว่าวัดจีนที่เป็นกรณีศึกษาเป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึง
 ความเป็นเอกลักษณ์ของวัดจีนในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ซึ่งวัดจีนแต่ละวัดมี
 เอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละวัดแตกต่างกันไป เป็นตัวแทนที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของย่าน
 ที่ตั้งของชาวจีนที่มีความสำคัญและเก่าแก่ เช่น วัดทิพยวารีวิหารในชุมชนบ้านหม้อ วัดบำเพ็ญจีนพรต
 และวัดมิ่งกรมลาวาสในย่านเยาวราช ที่ถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญต่อชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ การ
 รังสรรค์ของช่างจีนในไทย การพัฒนาวัสดุเทคนิคการก่อสร้าง สภาพเศรษฐกิจ สังคม และกาลเวลาที่

เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดการสรรค์สร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวและสร้างคุณค่าทางอารมณ์ให้เกิดขึ้นที่ผู้มาเยือนต่างสัมผัสได้

วัดทิพยวารีวิหารถึงแม้จะไม่หลงเหลือรูปแบบที่เป็นของดั้งเดิมเลย แต่อารมณ์ความรู้สึกจากรูปเคารพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ บ่อน้ำทิพย์ที่เป็นของเดิมนั้นยังคงเป็นที่รู้จัก และรักษาความเป็นเอกลักษณ์ไว้ให้กับวัดทิพยวารีวิหาร

วัดบำเพ็ญจินพรตเป็นอีกหนึ่งเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากวัดอื่นๆ เพราะวัดบำเพ็ญจินพรตนั้นเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ที่ซ้อนทับกันหลายช่วงเวลาจากบริบทของย่านเยาวราช (layer of history) เนื่องจากมีการสร้างอาคารพาณิชย์ในยุค พ.ศ. 2490 คร่อมส่วนอาคารที่เป็นสถาปัตยกรรมจีนไว้ และอาคารพาณิชย์ในลักษณะนี้นับวันยังมีจำนวนน้อยลงไป นอกจากเอกลักษณ์จากสถาปัตยกรรมแล้ว วัดบำเพ็ญจินพรตยังมีปฏิมากรรมพระพุทธรูปประธานที่ทำจากศิลาปะทกษา หรือปานทับรัก ที่เป็นพระประธานของวัดซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่หาได้ยากยิ่งและไม่เหมือนวัดจีนอื่นๆ

วัดมังกรกลาวาส เมื่อนึกถึงย่านเยาวราช ชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่จะนึกถึงวัดมังกรกลาวาสเป็นลำดับแรกเสมอ เนื่องจากเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยเชื้อสายจีนและเป็นที่รู้จักกันมานาน วัดมังกรกลาวาสเป็นศาสนสถานที่มีอิทธิพลยิ่งสำหรับการสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ในย่านเยาวราช เพราะวัดมังกรกลาวาสจะเป็นสถานที่แรกที่ศาสนิกชนจะทำการสักการบูชา ก่อนที่จะเดินทางไปทำการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังศาสนสถานอื่นๆ ภายในย่านนี้ บรรยากาศที่มีผู้คนอันเนื่องแน่นยังส่งอิทธิพลต่ออารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความศรัทธามากขึ้น วัดมังกรกลาวาสจึงเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของย่านและทรงคุณค่าทางอารมณ์เป็นอย่างยิ่ง

วัดโพธิ์แมนคุณารามเป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้) ซึ่งเป็นพระวัชรจารย์กอปรกับอิทธิพลทางการเมือง และความเป็นวัดในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานแบบจีน ทำให้เกิดการผสมผสานศิลปะ ทิเบต ไทย จีน และการพัฒนาวิสูตรร่วมสมัย สรรค์สร้างให้เป็นเอกลักษณ์ใหม่ให้กับวัดจีน เมื่อผู้ที่ก้าวเข้ามาจะได้สัมผัสอารมณ์ความรู้สึกใหม่ที่แตกต่างจากวัดจีนอื่นๆ รูปแบบศิลปะ การจัดวางผังที่สมบูรณ์ที่สุดของวัดจีนในประเทศไทย การผสมผสานศิลปะจากสามชาติ สร้างคุณค่าทางอารมณ์ที่แตกต่าง และเป็นผลงานที่สร้างสรรค์อันชาญฉลาดยิ่ง

- ด้านจิตวิญญาณ

จากการศึกษาวัดจีนทั้ง 4 แห่งพบว่า วัดจีนที่เป็นกรณีศึกษาเป็นสิ่งที่มียุทธพลยิ่งต่อความรู้สึก ความเชื่อ และความศรัทธาของชุมชน และศาสนิกชนที่ได้เข้ามาสักการบูชา การรักษามรดกวัฒนธรรมนิยมประเพณี พิธีกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับการใช้สอยซึ่งถึงแม้จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ แต่รูปแบบพิธีกรรมการใช้สอย การจัดองค์ประกอบรูปเคารพ แทนบูชา สัมผัสต่างๆ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

ภาพที่ 116 กิจกรรมการสวดมนต์และการประกอบศาสนพิธี

ภาพที่ 117 การประกอบศาสนพิธีร่วมกันระหว่างพระภิกษุและฆราวาส

เสียงสวดมนต์ ซึ่งมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสื่ออย่างหนึ่งที่แสดงถึงความศรัทธา การสวดมนต์ การบรรเลงธรรมสังคีตประกอบการสวดมนต์ในพิธีกรรมต่างๆ ของพระสงฆ์ เพื่อสวดสรรเสริญขอพร ขอขมากรรม ต่อบุคคลพระพุทธรูปพระโพธิสัตว์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมไปถึงการสวดอุทิศส่วนกุศลแก่วิญญาณต่างๆ

ภาพที่ 118 การจุดธูปเพื่อการบูชาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด

ภาพที่ 119 การจุดเทียนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในช่วงเทศกาล

แสงสว่างและกลิ่นธูปควันเทียน วัดจีนใช้แสงในการสื่อเป็นนัยยะ เพื่อสะท้อนถึงความศักดิ์สิทธิ์ รัศมีแห่งพุทธดั่งที่ไต่กล่าวในส่วนของที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์ แสงจึงเป็นส่วนสำคัญที่สร้างให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในวัดจีน ซึ่งแสงที่ใช้ในวัดจีนจะมีสองประเภท คือ แสงธรรมชาติ แสงธรรมชาติที่ใช้ในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ส่วนใหญ่จะมาจากบริเวณลานโล่งภายใน แสงนี้เป็นสัญลักษณ์แทนที่ว่างภายนอก และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภายนอกและภายใน แสงจากลานโล่งและการเปิดหลังคาสื่อถึงการเชื่อมโยงและสื่อสารระหว่างผู้สักการะ กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เบื้องบน

แสงจากรูปเทียน และตะเกียง แสงนี้แทนการสื่อสาร บอกกล่าวคำอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่เบื้องหน้าและเบื้องบน ชาวจีนให้ความสำคัญกับการเผาเครื่องบูชาซึ่งใช้เป็นการสื่อสารระหว่างโลกมนุษย์และโลกอื่นๆ มานาน เช่น การเผากระดาษเงินกระดาษทองให้แก่ผู้วายชนม์ การเผายันต์เพื่ออธิษฐานต่อองค์เทพเจ้าให้ช่วยขจัดทุกข์ภัย การเผาใบอนูโมนาบัตรเพื่อบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอุทิศบุญกุศลให้แก่บรรพบุรุษ เป็นต้น แสงจากรูปเทียนยังสื่อความหมายแทนการคงอยู่ของผู้ศรัทธา ความเชื่อ ศาสนาละวัฒนธรรมของชาวจีนอีกด้วย

ภาพที่ 120 การเข้ามาของแสงธรรมชาติจากพื้นที่เปิดโล่งสู่อาคาร

ภาพที่ 121 ที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์อยู่ในส่วนที่มีดและสำคัญที่สุด

การรักษาที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์ (sacred space) วัดจีน ที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์ที่สุดจะประดิษฐานรูปเคารพ หรือพระประธานจะมีลักษณะ คือ ลีกลับ โดยจะอยู่ในส่วนที่มีดที่สุดของกลุ่มอาคารทั้งหมด โดยอาคารจะมีช่องเปิดน้อย โดยจะเป็นเพียงประตูทางเข้าด้านหน้าเท่านั้น รูปเคารพหรือพระประธานจะประดิษฐานในส่วนที่มีดที่สุดของอาคาร คือบริเวณด้านในที่ห่างจากประตูทางเข้ามากที่สุดนั่นเอง โดยบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์จะสะท้อนออกมาจากรูปเคารพที่เป็นสีทอง การประดับตกแต่งแทนบูชาด้วยลวดลายและสีทอง เมื่อแสงสว่างจากภายนอก และแสงจากเปลวเทียนหรือตะเกียงตกกระทบ จะสะท้อนส่วนที่เป็นสีทองให้สุกสว่างชัดเจนขึ้นจากความมืด เสมือนกับรัศมีที่เปล่งออกมาจากรูปเคารพ ลักษณะเช่นนี้สร้างให้เกิดบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีศาสนิกชนมาสักการะ และมีการจุดเทียนเป็นจำนวนมาก จะทำให้เห็นและสัมผัสบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์นั้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้ต้องอยู่ในความเหมาะสมและพอดี หากเกิดการเบียดเสียดกันมีการจุดรูปเทียนที่มากเกินไป ทำให้เกิดการรบกวนบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีน

นอกจากคุณค่าด้านจิตวิญญาณที่เป็นจุดรวมกันของวัดจีนแล้ว วัดที่เป็นกรณีศึกษาในแต่ละวัดยังมีสิ่งซึ่งแสดงถึงจิตวิญญาณของแต่ละวัดที่แตกต่างกัน อีกด้วย เช่น วัดทิพยวารีวิหาร มีบ่อน้ำทิพย์ที่เป็นที่มาของชื่อวัดและยังเป็นของเก่าแก่ที่แฝงไปด้วยความศักดิ์สิทธิ์ เข้มหลังคู่กับวัดมายาวนาน วัดบำเพ็ญจินพรต มีความศรัทธาจากสถาบันครอบครัวการปฏิบัติจนเป็นธรรมเนียมของคนจีนจากสายตระกูลต่างๆ เกิดเป็นคุณค่าทางจิตวิญญาณของวัด วัดมังกรกมลาวาส มีความเชื่อถือศรัทธาต่อพิธีสะเดาะเคราะห์ปัดเป่าสิ่งไม่ดี มีการปฏิบัติสืบทอดกันจนเป็นประเพณี และเพิ่มพูนศรัทธาความเชื่อมั่นในด้านจิตวิญญาณของศาสนิกชน และวัดโพธิ์แมนคุณาราม ศูนย์รวมจิตวิญญาณของชาวพุทธจากสามดินแดน ไทย จีน ทิเบต มนต์ขลัง ศัมภ์ศักดิ์สิทธิ์และยิ่งใหญ่ เป็นศูนย์รวมและผู้นำทางจิตวิญญาณของศาสนิกชนพุทธศาสนาฝ่ายมหายานแบบจีนและวัชรยาน

4.2.2 คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม

- ด้านประวัติศาสตร์

จากการศึกษากรณีศึกษาวัดจีนทั้ง 4 แห่งพบว่าล้วนมีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์หรือบุคคลที่มีความสำคัญหรือความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์ วัดจีนทั้ง 4 แห่งได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์จักรีทั้งสิ้น โดยเฉพาะวัดทิพยวารีวิหาร วัดบำเพ็ญจินพรต และวัดมังกรกมลาวาส ต่างได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ในการพระราชทานนามวัด รวมถึงวัดมังกรกมลาวาสก็ได้มีโอกาสรับเสด็จองค์ทูลกระหม่อมฯ ผู้นำจิตวิญญาณของชาวทิเบต และเป็นบุคคลสำคัญระดับโลกมาสักการบูชาที่วัดมังกรกมลาวาส วัดโพธิ์แมนคุณารามซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นในรัชกาลปัจจุบัน ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในการเสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธียกยอดฉัตร และพระราชทานนามพระปรมาภิไธยย่อ ประดิษฐานที่หน้าบันอุโบสถ นอกจากนี้วัดจีนทั้ง 4 แห่ง จะได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์แล้ว บุคคลสำคัญในพระราชวงศ์ ยังได้มีการเสด็จมาบำเพ็ญพระราชกุศล พระกุศล เป็นประจำอยู่เนืองๆ วัดจีนในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทยจึงเป็นอีกหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่บันทึกเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญของชาติเอาไว้

ภาพที่ 122 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จฯ วัดมังกรกมลาวาส

ภาพที่ 123 ป้ายพระราชทานนามวัดบำเพ็ญจินพรตจากรัชกาลที่ 5

- ด้านสุนทรียภาพและสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาวัดจีนทั้ง 4 แห่งพบว่า วัดที่มีการสร้างใหม่ หรือมีการบูรณปฏิสังขรณ์ในปัจจุบัน เช่น วัดทิพยวารีวิหาร และวัดโพธิ์แมนคุณารามนั้น มีการใช้วัสดุและโครงสร้างที่รับตามยุคสมัยกับความเป็นวัดจีน มีความสร้างสรรค์ในการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบอาคารที่มีหน้าที่เปลี่ยนแปลงไป บางแห่งสามารถสร้างบรรยากาศความเป็นวัดจีนได้อย่างกลมกลืน ในขณะที่บางแห่งสร้างความแตกต่างจากวัดจีนรูปแบบเดิมวัดจีนที่คงรูปแบบดั้งเดิมตั้งแต่แรกสร้าง เป็นตัวอย่างอันเด่นชัดของชนบทรรมนิยมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง เป็นแบบแผนในด้านผังบริเวณ และพื้นที่ใช้สอยที่ได้รับแบบอย่างมาจากจีน อย่างไรก็ตามมีการจัดการใช้สอย อาคารรอง ส่วนบริการ และแทรกส่วนใช้สอยที่จำเป็นลงในผังได้เป็นอย่างดี ส่วนวัดทิพยวารีวิหารและวัดบำเพ็ญจีนพรตจะยังคงสุนทรียภาพ บรรยากาศของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ถ่ายทอดออกมาจากของเดิม การใช้การประดับตกแต่งภายใน การควบคุมรูปแบบฉันทลักษณ์ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แบบเดิม วัดจีนทั้งสี่วัดจึงมีคุณค่าดูเดียวกันถึงแม้การพยายามรักษาคุณค่าจะแตกต่างกัน

- ด้านความสัมพันธ์กับเมือง

จากการศึกษาพบว่า ถึงแม้สภาพแวดล้อมของเมืองและชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่ความสัมพันธ์กับคนในเมืองและชุมชนยังคงแน่นแฟ้น และมีการไปมาหาสู่กันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดจีนกับผู้คนในเมืองและชุมชน ถูกหล่อหลอมไว้ด้วยความเชื่อ ความศรัทธาและพิธีกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น จากครอบครัวสู่ครอบครัว ความสัมพันธ์นี้ถ่ายทอดกันมาอย่างยาวนานและแผ่ขยายออกไปจากครอบครัวชาวจีน สู่ครอบครัวชาวไทยแท้ที่มีความเชื่อถือศรัทธาในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานแบบจีน จนทำให้แผ่ขยายเป็นวงกว้างสู่ความสัมพันธ์ระดับเมือง คุณค่าด้านความสัมพันธ์ในระดับเมืองจึงไม่ได้มีแค่เฉพาะ องค์ประกอบด้านกายภาพที่จับต้องได้เท่านั้น แต่ความเชื่อถือศรัทธา ตลอดจนมรดกในลักษณะของสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (Intangible heritage) เช่น ทำให้วัดและชุมชนเมืองมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกจากกันไม่ได้

ภาพที่ 124 ชุมชนหน้าวัดมังกรมลนาวาส เมื่อปีพ.ศ. 2500 แสดงถึงความสัมพันธ์ของวัดกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ภาพที่ 125 อาคารวัดบำเพ็ญจินพรตที่มีสภาพเป็นอาคารพาณิชย์ตามความเปลี่ยนแปลงของชุมชนและเมือง

4.2.3 คุณค่าทางด้านการใช้งาน

- ด้านการใช้สอย

วัดจีนกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง ถึงแม้จะมีรูปแบบสถาปัตยกรรม พื้นที่ว่าง ที่แตกต่างกัน แต่รูปแบบการใช้งานนั้น มีระเบียบแบบแผนที่เหมือนกัน เนื่องจากกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ของวัด เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อการศาสนา การประกอบพิธีกรรมต่างๆ เป็นการปฏิบัติในสิ่งที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่การเกิดขึ้นของคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ดังนั้นรูปแบบการใช้สอยพื้นที่ของวัดจึงถือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมอันใดอันหนึ่งมิได้ ถึงแม้ว่าสถานที่ หรือที่ว่างอันเป็นที่สำหรับทำกิจกรรมต่างๆ จะมีรูปร่างหน้าตาที่เปลี่ยนแปลงไปก็ตาม การใช้สอยก็ยังคงเป็นเช่นนี้เสมอไป และวัดจีนนั้นมีความถี่ของการประกอบพิธีกรรมที่มีความถี่ค่อนข้างสูง อาจจะเป็นทุกสัปดาห์หรือทุก 15 วันต่อครั้ง หากเป็นช่วงเทศกาลหรือช่วงที่มีการจัดกิจกรรมประจำปี จะทำให้ความถี่ของการประกอบพิธีกรรมนั้นมากขึ้นเป็นทุกๆ วัน ตลอดการจัดงาน เช่น 5 วัน 5 คืน ไปจนถึง 9 วัน 9 คืน แสดงให้เห็นว่าที่ว่างและเวลา (space and

time) ของวัดจีนมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน และในทุกๆ ครั้งของการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะมีเวลาเข้ามาสร้างบรรยากาศสอดคล้องตลอดเวลา ทั้งกลางวันและกลางคืน

ภาพที่ 126 พิธีกรรมที่ใช้พื้นที่ด้านนอกอาคารวัดมังกรกลาวาส

ภาพที่ 127 พิธีกรรมที่ใช้พื้นที่ภายในอาคารวัดบำเพ็ญจินพรต

วัดทิพยวารีวิหาร วัดบำเพ็ญจินพรต วัดมังกรกลาวาส และวัดโพธิ์แมนคุณาราม จึงมีสิ่งสำคัญที่รักษาเอาไว้ นอกเหนือจากการใช้สอยในด้านพิธีกรรมต่างๆ คือ พื้นที่ที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เป็นหัวใจหลักและจิตวิญญาณของวัด คือ ที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์ (sacred space) หรือพื้นที่ที่ประดิษฐานพระประธานและแท่นบูชาต่างๆ ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการประกอบกิจกรรม คุณค่าด้านการใช้สอยของวัดจีนจึงมีอิทธิพลที่สำคัญยิ่งต่อการสงวนรักษาส่วนสำคัญ และคุณค่าด้านอื่นๆ ของวัดจีนอีกด้วย

- ด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาพบว่าวัดจีนกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองและสามารถหาปัจจัยสำหรับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วยวิธีที่คล้ายคลึงกัน เนื่องจากความเชื่อถือความศรัทธา และการเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของศาสนิกชน พุทธบริษัท ไทย-จีน ทำให้มีการทำบุญบริจาค การจำหน่ายเครื่องเซ่นไหว้บูชาต่างๆ การให้เช่าบูชาวัตถุมงคล และการให้เช่าพื้นที่สำหรับ

การค้าขาย เป็นต้น นอกจากนี้ วัดจีนทั้ง 4 แห่ง ยังสร้างคุณประโยชน์เพื่อสังคม ด้วยการบริจาคทาน แจกจ่ายข้าวสารอาหารแห้ง เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และสิ่งของจากงานโยคะตันตระเปรตพลีอุทิศ (งานทิ้งกระจาด ซึ่งเป็นความเชื่อเรื่องการโปรดดวงวิญญาณของชาวจีนในเดือน 7) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตแก่ผู้ยากไร้อีกด้วย จากการศึกษาคุณค่าด้านเศรษฐกิจของวัดจีนจะพบว่า ความเชื่อความศรัทธาและจิตวิญญาณนั้นยังส่งอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของวัดจีนด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 128 พระวัชรจารย์ประกอบพิธีโยคะตันตระเปรตพลีอุทิศ งานทิ้งกระจาด ซึ่งเป็นความเชื่อเรื่องการโปรดดวงวิญญาณของชาวจีนในเดือน 7

4.3 ความแท้ของวัดจีน

วัดจีนในกรุงเทพฯ สามารถบรรยายความแท้โดยแยกเป็นประเด็นต่างๆ ได้แก่ สถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ รูปทรงและการออกแบบ การใช้สอยและหน้าที่ คุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

4.3.1 สถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

จากการศึกษาพบว่า วัดจีนทั้ง 4 แห่งมีความแท้ในด้านสถานที่ตั้ง เนื่องจากตั้งอยู่บนพื้นที่เดิมตั้งแต่แรกสร้างวัด แต่สภาพพื้นแวดล้อมโดยรอบก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา มีการขยายตัวของชุมชน การตัดถนน เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัดจีน ซึ่งอาจจะเป็นการทำให้เสื่อมคุณค่าและความแท้ลงไป

4.3.2 รูปทรงและการออกแบบ

จากการศึกษาวัดจีนที่เป็นกรณีศึกษา พบว่าการรักษาความแท้ของวัดจีนนั้นจะเกิดขึ้นกับวัดจีนที่สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นวัดจีนตั้งแต่แรกสร้าง เนื่องจากการออกแบบและการวางผัง เป็นไปเพื่อการใช้งานสำหรับวัดจีนโดยเฉพาะ เช่น วัดมังกรกมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณาราม ทั้งสองวัดถึงแม้จะผ่านการบูรณปฏิสังขรณ์มาแล้ว แต่การใช้งานสกุลช่างเดิม และการบูรณปฏิสังขรณ์ทำในด้านการปรับปรุงสีอาคาร จึงไม่ส่งผลกระทบต่อรูปทรงและการออกแบบอาคารเลย

ในส่วนของวัดทิพยวารีวิหาร มีการเปลี่ยนแปลง โดยการสร้างอาคารใหม่บนพื้นที่เดิมของวัดทิพยวารีวิหาร และวัดบำเพ็ญเงินพรตที่มีการปรับเปลี่ยนทิศทางแลรูปแบบอาคารของวัดบำเพ็ญเงินพรต ทำให้ไม่สามารถรักษาความแท้ในด้านรูปทรงและการออกแบบไว้ได้ ซึ่งเป็นสาเหตุมาจากการปรับปรุง บูรณปฏิสังขรณ์ในพื้นที่ที่จำกัด การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ใช้งานต้องใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะทำเลที่ตั้งอยู่ใจกลางชุมชนย่านชาวจีนที่สำคัญ เป็นย่านเศรษฐกิจและที่ดินมีราคาสูง

4.3.3 การใช้สอยและหน้าที่

วัดจีนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง มีระเบียบแบบแผน การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ พิธีกรรม การตั้งรูปเคารพที่เป็นมาตรฐาน และรูปแบบเดียวกันทุกวัด ถึงแม้รูปทรงและการออกแบบอาคารจะแตกต่างกัน แต่การใช้สอยและหน้าที่ มีรูปแบบที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตั้งแต่ก่อตั้งคณะสงฆ์จีนนิกาย ดังนั้น วัดจีนทั้ง 4 แห่ง จึงมีความแท้ในด้านการใช้สอยและหน้าที่ จากการรักษา ระเบียบแบบแผนการปฏิบัติศาสนกิจของสงฆ์ที่สืบต่อกันมาส่งผลให้คุณภาพของที่ว่าง (space) ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไม่ได้เช่นกัน เช่น แนวแกนของวัด การจัดวางองค์ประกอบของแท่นบูชา เป็นต้น การรักษาความแท้ของการใช้สอยและหน้าที่จึงควบคู่ไปกับคุณภาพของที่ว่าง (space)

4.3.4 คุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้

จากการศึกษาวัดจีนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง พบว่า วัดจีนทุกวัดมีบรรยากาศที่สร้างความรู้สึกลึกลับถึงความเป็นศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ การตั้งรูปเคารพ เสียงสวดมนต์ กลิ่นธูปควันเทียน และสัมผัสต่างๆ พื้นที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์ (sacred space) สร้างจิตวิญญาณในความเป็นวัดจีน ทำ

ให้วัดจีนทั้ง 4 แห่ง มีความเท่าในด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ความเท่าในด้านคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้เป็นสิ่งสำคัญยิ่งของวัดจีนที่จะต้องรักษาไว้ไม่ให้สูญหาย เนื่องจากมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการรักษาความเท่าในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การรักษาคุณภาพของที่ว่าง (quality of space) ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธี ซึ่งจะยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงมิได้

4.4 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของวัดจีนในกรุงเทพฯ ที่ทำให้สูญเสียคุณค่า และความแท้ของวัดจีน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของวัดจีนในกรุงเทพฯ มีหลายประการ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกลายเป็นปัญหาที่ลดทอนคุณค่าความเป็นวัดจีนให้เสื่อมลง สามารถแบ่งได้เป็น ด้านกายภาพ และด้านสังคมซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

4.4.1 ปัญหาทางกายภาพ

- ปัญหาของการทรุดโทรมทางกายภาพของตัวอาคารจากความเสื่อมสภาพของวัสดุ
- การเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรม
- ปัญหาของรูปแบบศิลปกรรมแต่งอาคารซึ่งเกิดจากความไม่เข้าใจและไม่เห็นคุณค่าในศิลปะแบบดั้งเดิมรวมถึงค่านิยมความเชื่อบางอย่าง

4.4.2 ปัญหาที่เกิดจากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เนื่องจากปริมาณคน การระบายอากาศ ความรู้เทียบ การติดตั้งงานระบบและอาคารชั่วคราวและความไม่เหมาะสมของกิจกรรม

- ความหนาแน่นของผู้ใช้งานพื้นที่มากที่สุดในวัดจีนในกรุงเทพฯ อยู่ในช่วงเทศกาลและงานประจำปีของแต่ละวัด ซึ่งงานเทศกาลที่มีความหนาแน่นของผู้ใช้งานมากที่สุดในวัดจีน ได้แก่ ช่วงเทศกาลตรุษจีน เทศกาลสารทเดือนเจ็ด เทศกาลกินเจ และงานสวดมนต์ประจำปี โดยตำแหน่งที่มีผู้ใช้งานกระจุกตัวอยู่อย่างหนาแน่นมากที่สุด คือ บริเวณภายในอุโบสถแทนบุชาจนหล่นกระจายตัวออกมายังส่วนต่างๆ เช่น วิหารรองหรือวิหารหน้า เป็นต้น

- การตั้งงานระบบชั่วคราว หรือการตั้งอาคารชั่วคราวเพื่อรองรับกิจกรรมและความหนาแน่นของผู้คน
- เกิดการใช้งานที่ไม่เหมาะสมขึ้นในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และการล่วงละเมิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ 129 การติดตั้งเครื่องปรับอากาศชั่วคราวที่ไม่กลมกลืนกับรูปร่างอาคารทำให้คุณค่าทางสุนทรียภาพและสถาปัตยกรรมลดลง

ภาพที่ 130 การติดตั้งอาคารชั่วคราวที่บังรูปด้านอาคารทำให้เสื่อมคุณค่าทางสุนทรียภาพและสถาปัตยกรรม

4.4.3 ปัญหาทางสังคม

- ความเสื่อมศรัทธาในศาสนาและความเชื่อของคนจีนในยุคปัจจุบัน ชาวจีนส่วนใหญ่ในปัจจุบันนั้นไม่ค่อยเคร่งครัดในการปฏิบัติตามพฤติกรรมในรอบปี มักเกิดจากปัจจุบันสถาบันครอบครัวที่ได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมไปสู่บุตรหลาน ทำให้การสืบทอดเทศกาลของคนจีนเสื่อมลงไปทั้งรูปแบบและเนื้อหาสาระ
- คนจีนในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามเทศกาล และนับถือศาสนาของชาวจีนน้อยลง เพราะไม่สามารถเข้าใจเทศกาลและศาสนาเหล่านี้ได้อย่างถ่องแท้และถูกต้อง
- ความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ทำให้ไม่อาจรักษาพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ได้อย่างครบถ้วนเพราะในสภาพของการแข่งขันทางเศรษฐกิจเช่นนี้ เวลาที่มีค่ามากทำให้ผู้คนคิดว่าไม่ควรเสียไปกับกิจกรรมเหล่านี้ หรือค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีกรรมมีราคาสูง

- เยาวชนจีนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษามักคิดว่า การสืบทอดเทศกาลจากบิดามารดาหรือบรรพบุรุษเป็นเรื่องงมงาย ขาดเหตุผล และไร้ประโยชน์ ก็อาจจะปฏิบัติตามเทศกาลจีนเท่าที่บิดามารดามีชีวิตอยู่ เพื่อแสดงความกตัญญูและสร้างความพึงพอใจให้แก่ท่าน ประการหนึ่งแต่เมื่อบิดาบรรดาถึงแก่กรรมไปแล้วโอกาสที่จะละทิ้งประเพณีก็เป็นไปได้

4.4.4 ปัญหาจากการพัฒนาบ้านเมือง

- วัดจีนที่สร้างขึ้นในช่วงแรกจะสร้างขึ้นในช่วงที่บ้านเมืองยังไม่มีการพัฒนา โดยเฉพาะถนนหนทางดังนั้น เมื่อมีการพัฒนาบ้านเมือง การสร้างถนนหนทาง อาคารตึกสูง สาธารณูปโภคสาธารณูปการต่างๆ สิ่งนี้เป็นเหตุผลหลักที่ทำให้เกิดการทำลาย หรือบดบังวัดจีนทำให้เสื่อมคุณค่าลง หรือทำให้กุญแจจู่ในการเลือกที่ตั้งสูญหายไป
- การพัฒนาบ้านเมืองส่งผลกระทบต่อวัดจีนในเรื่องของทัศนียภาพอาคาร โดยการสร้างสร้างตึกกรมบ้านช่องจำนวนมากเข้ามาบดบังอาคารที่มีคุณค่าในอดีต ปัญหานี้เป็นปัญหาที่พบอย่างมากซึ่งวัดจีนมักอยู่สร้างอยู่ในชุมชนย่านคนจีนที่มีการอาศัยอย่างหนาแน่น ทำให้มีการสร้างตึกแถวหรืออาคารที่มีความสูงมากมาติดกำแพงของวัดจีนทั้งสามด้าน และรูปแบบของอาคารก็ขัดแย้งและทำลายบรรยากาศอันสงบสวยงาม

ภาพที่ 131 อาคารพิพิธภัณฑ์วัดธรรมของวัดมังกรมกลาวาสที่ถูกสร้างขึ้นใหม่มีความสูงกว่าอาคารพาณิชย์ข้างเคียง เพื่อเป็นทางเข้าหลักของวัดจากแรงกดดันจากพื้นที่รอบข้างที่บดบังด้วยอาคารสูงมากมาย

ภาพที่ 132 หน้าอาคารของวัดมังกรกมลาวาสที่ถูกบดบังจากอาคารสูงบริเวณข้างเคียง

- ระบบการคมนาคมที่มเข้ามาส่งผลกระทบต่อให้เกิดกิจกรรมใหม่ และปริมาณนักท่องเที่ยวหรือผู้คนที่เข้ามาใช้งานพื้นที่มากขึ้น โดยที่วัดจีนไม่ได้ออกแบบมาเพื่อการรองรับการใช้งานจากผู้คน จำนวนมาก หรือการออกแบบเพื่อการท่องเที่ยว

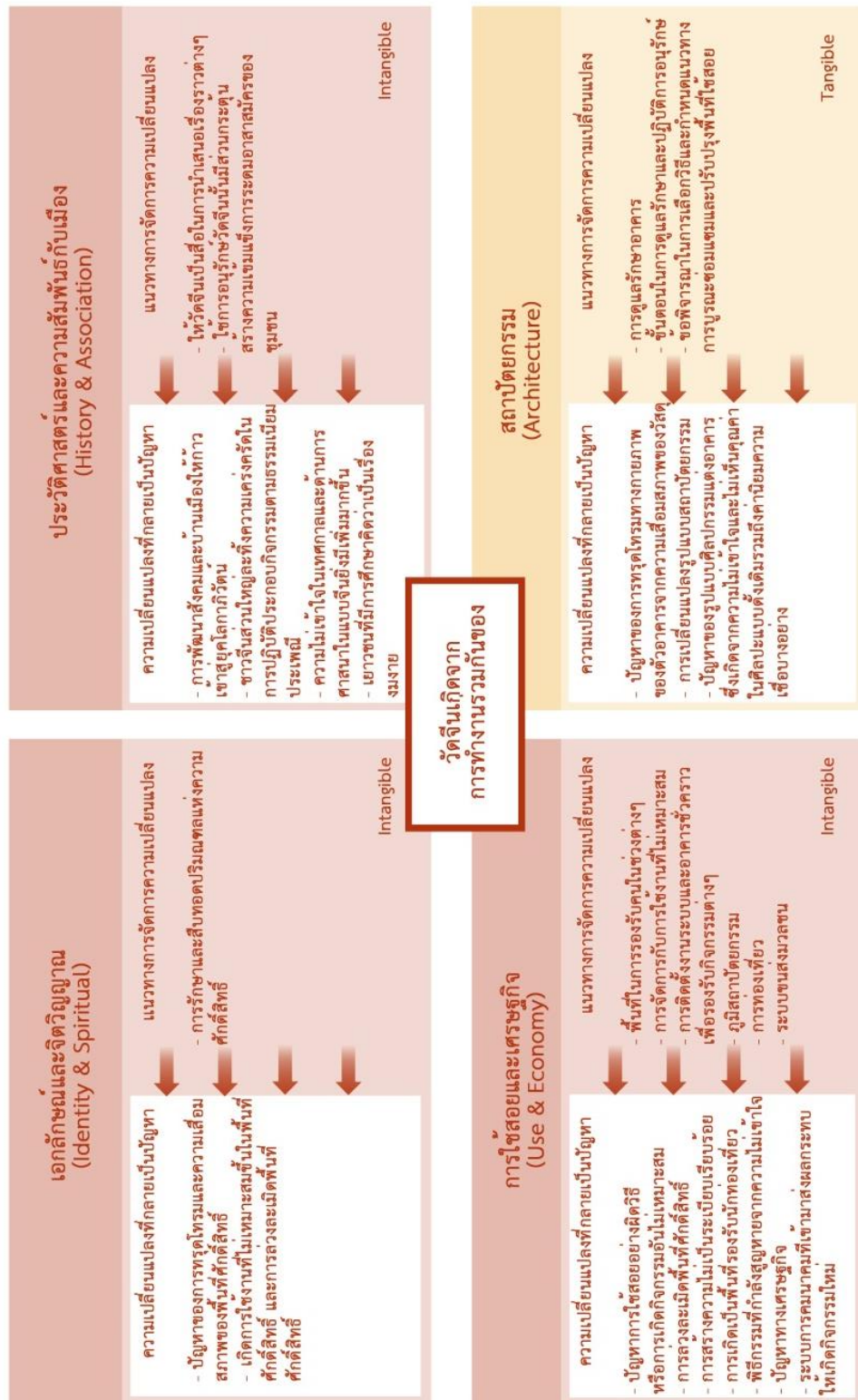
จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง จนไปถึงการบรรยายถึงการให้คุณค่าและความแท้ในด้านต่างๆ ของวัดจีน รวมถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของวัดจีนในกรุงเทพฯ ที่ทำให้สูญเสียคุณค่าและความแท้ของวัดจีน ในบทถัดไปจะนำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วมาสรุปและเสนอแนะแนวทางในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงเพื่อคงคุณค่าและความแท้ของวัดจีนในกรุงเทพฯ

บทที่ 5

ข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์เพื่อรักษาคุณค่าและความแท้ของวัดจีน

นับตั้งแต่การสร้างวัดจีนและการใช้สอยอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน นำมาซึ่งคุณค่าอันประเมินค่ามิได้ ทั้งคุณค่าในด้านเอกลักษณ์และจิตวิญญาณอันเกิดจากความเชื่อและความศรัทธา คุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันเกิดจากการเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชาวจีนโพ้นทะเล นอกจากนี้ยังมีคุณค่าทางสุนทรียภาพอันเกิดจากสถาปัตยกรรมที่หลอมรวมจนเป็นเสมือนแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต และรวบรวมศิลปกรรมทุกแขนงของจีน คุณค่าทางด้านการใช้สอยและประโยชน์ทางเศรษฐกิจ นอกจากวัดจีนจะเป็นสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าในด้านต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว วัดจีนยังส่งต่อความเป็นของแท้ดั้งเดิม ทั้งในด้านวัสดุการก่อสร้าง งานสถาปัตยกรรม การจัดวางพื้นที่สักการะอันเป็นเสมือนหัวใจของสถาปัตยกรรมประเภทนี้ ยิ่งไปกว่านั้นความแท้ในเรื่องการใช้สอยอันเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีแห่งความศรัทธา ยังดำรงอยู่และส่งต่อมายังปัจจุบัน

ในส่วนสรุปนี้จะชี้ให้เห็นประเด็นหลักของคุณค่าและความแท้ด้านต่างๆ ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์วัดจีนในกรุงเทพฯ โดยเคารพต่อคุณค่าและความแท้ แนวทางในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมประเภทวัดจีน แบ่งตามประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความเชื่อและความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนชาวจีน ที่นำมาสู่เอกลักษณ์และจิตวิญญาณของวัดจีน 2) ประวัติความเป็นมาของวัดจีน อันเป็นบทหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชาวจีนโพ้นทะเล 3) สุนทรียภาพของงานสถาปัตยกรรมวัดจีนที่หลอมรวมกับงานศิลปกรรมทุกแขนง 4) การใช้สอยและประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน รายละเอียดของประเด็นต่างๆ มีดังต่อไปนี้

ภาพที่ 133 แผนภาพแสดงการสรุปการศึกษาคุณค่าและความเปลี่ยนแปลงของวัดจันทน์ในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย

กรณีศึกษา : วัดจันทน์ในกรุงเทพฯ

ที่มา : ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

1) ความเชื่อและความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนชาวจีน ที่นำมาสู่เอกลักษณ์และจิตวิญญาณของวัดจีน

การศึกษาคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของวัดจีนทั้ง 4 แห่งพบว่า สิ่งสำคัญที่ทำให้วัดจีนสามารถดำรงอยู่ได้และส่งต่อความเชื่อความศรัทธาต่อไปนั้น คือเอกลักษณ์และจิตวิญญาณ ซึ่งประกอบขึ้นจากการใช้งานและพิธีกรรมการใช้สอยที่สัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมอันเป็นองค์ประกอบของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ บรรยากาศ ที่ว่างภายใน แสง และเสียง นอกจากนี้ความเชื่อความศรัทธายังส่งอิทธิพลต่อการสร้างคุณค่าในด้านอื่นๆ ของวัดจีน คุณค่าทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กับชุมชนชาวจีน เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไม่ว่าจะเป็นชาวไทย ชาวจีน ชาวไทยเชื้อสายจีน และบุคคลในทุกระดับ คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพและสถาปัตยกรรม เนื่องจากพฤติกรรมที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติกับความสัมพันธ์ของที่ว่าง การควบคุมการมองเห็นและลำดับการเข้าถึง จึงทำให้ต้องรักษาสถาปัตยกรรมอันเป็นองค์ประกอบของที่ว่างอันศักดิ์สิทธิ์เอาไว้ คุณค่าทางเศรษฐกิจและการใช้สอยก็เป็นผลอันเกิดจากความเชื่อความศรัทธาในวัดจีน ความเชื่อความศรัทธาของผู้คนสามารถสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองให้กับวัดจีน ความเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณและความเชื่อถือศรัทธานี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องรักษาไว้ เพื่อให้วัดจีนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญสืบไป

- ปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์

ปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ (sacred space) เป็นหัวใจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของวัดจีน เกิดจากการทำงานร่วมกันของสถาปัตยกรรมอันเป็นองค์ประกอบของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ บรรยากาศ แสง เสียง การรับรู้และสัมผัสถึงพลังงานอันศักดิ์สิทธิ์ การสื่อความหมายถึงพลังเหนือธรรมชาติ การจัดแท่นบูชาและเครื่องบูชาที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความเคารพบูชาอย่างสูงสุด ถึงแม้จะมีการบูรณปฏิสังขรณ์ หรือการสร้างอาคารขึ้นใหม่ แต่รูปแบบและบรรยากาศเหล่านี้จะมีการเก็บรักษาหรือชะลอมาไว้บนอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ ดังนั้นจึงต้องดำรงไว้ซึ่งพื้นที่และบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์นี้ให้คงอยู่ หากในวัดจีนแห่งใดที่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์นี้ถูกทำลาย คุณค่าทางวิญญาณและความเป็นวัดจีนก็จะสูญสลายลงไปด้วย การดูแลรักษาพื้นที่และบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์มีข้อควรปฏิบัติดังนี้

ภาพที่ 134 ปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์

- แนวทางในการรักษาและสืบทอดปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์

- พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เกิดจากที่ว่างภายใน

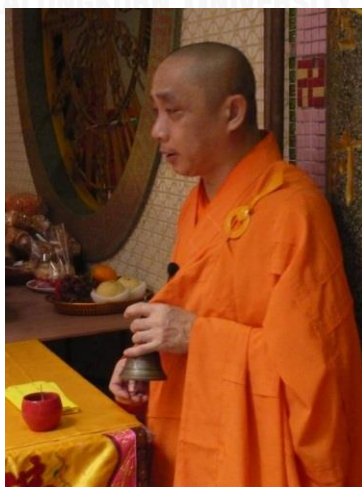
พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เกิดจากที่ว่างภายใน ได้แก่ องค์พระประธาน แผ่นบูชา เครื่องบูชาต่างๆ การตกแต่งภายใน เหล่านี้ไม่ควรมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต้องคงสภาพเดิมไว้เพื่อรักษาไว้ซึ่งบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์และการรักษาพิธีกรรม หากองค์ประกอบใดเกิดความชำรุดเสียหาย จะต้องทำการบูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพเดิมโดยสมบูรณ์ทุกประการ เนื่องจากเป็นศิลปกรรมทางศาสนาที่เป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธา และจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจผู้เคารพศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง หากองค์ประกอบของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นั้น อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมและเกิดการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการซ่อมบำรุงอยู่อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ หากเกิดการถูกโจรกรรมหรือสูญหายไปบางส่วน การทำขึ้นใหม่นั้นจะต้องยึดรูปแบบวัสดุและสีสันทให้สอดคล้องกับส่วนที่ยังคงหลงเหลืออยู่ หากไม่มีหลักฐานและมีความจำเป็นจะต้องสร้างขึ้นจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ หรือช่างฝีมือที่สร้างในยุคสมัยนี้ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ และคลุกคลีอยู่กับงานศิลปกรรมแบบเก่าเป็นอย่างดีด้วย เพราะงานศิลปกรรมมีความสำคัญเชื่อมโยงกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ 135 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์รวบรวมศิลปกรรมทางศาสนาที่เป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธา

- เสียงสวดมนต์

เสียงสวดมนต์เป็นสื่อในการติดต่อถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกประการหนึ่งตามความเชื่อแต่เดิม ที่จะต้องมีการรักษาและสืบทอดต่อโดย พระภิกษุ สามเณร และอุบาสก อุบาสิกาจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยเหตุผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ไม่ใช่ space ที่ตาย เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงไปตามพิธีกรรมอยู่ตลอด ซึ่งในวันธรรมดาก็มีการทำวัดสวดมนต์อยู่เป็นปกติ การรับสัมผัสในวันที่มีการประกอบพิธีจะยิ่งเพิ่มขึ้นเพราะมีผู้คนมาชุมนุม เสียง การเล่นเครื่องดนตรี อาหาร และสิ่งอื่นๆ ซึ่งเป็นการรองรับมรดกทางวัฒนธรรมและประเพณี ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นเสมือนหัวใจของวัดจีน

ภาพที่ 136 การสวดมนต์เป็นองค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรมในคณะสงฆ์จีนนิกายฯ

- ช่องเปิดบริเวณลานโล่งภายในอาคาร

ช่องเปิดบริเวณลานโล่งภายในอาคาร (court yard) จะต้องไม่สร้างหลังคาคลุมปิด การวางตำแหน่งของลานโล่ง (organization of space) สลับกับอาคาร เพื่อให้แสงจากธรรมชาติสามารถส่องเข้ามาภายในอาคารได้ ตามแนวความคิดของการออกแบบเดิม นอกจากจะได้ประโยชน์เต็มที่จากแสงธรรมชาติแล้ว ยังได้ช่วยระบายอากาศจากควันรูปเทียน และคงรูปแบบการสื่อความหมาย การสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เบื้องบน การเชื่อมฟ้าเชื่อมดินอีกด้วย หากเกิดปัญหาเรื่องการระบายน้ำฝนควรจะระบายน้ำที่จะเข้ามาด้วยการวางงานระบบระบายน้ำที่ไม่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมและการตกแต่งภายใน ควรออกแบบให้มีความกลมกลืนกันกับศิลปกรรมเดิม ในการสร้างอาคารใหม่มีกลวิธีในการรักษาการรับรู้ถึงลานโล่งนี้ แม้ว่าจะไม่มีลานเปิดโล่งภายในอาคาร (court yard) ด้วยการแปรรูปที่ว่าง (space) โดยการสร้างระดับที่ให้เกิดความรู้สึกให้เสมือนมีลานเปิดโล่งภายในอาคาร ระบบปิดนั้นด้วยการใช้กระจกที่ให้แสงผ่านเข้ามาจำนวนมาก และทำให้พื้นที่บริเวณหน้าพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีปริมาตรของที่ว่างสูงขึ้นไปจากปกติ 2-3 ชั้น โดยที่ไม่มีอะไรมาทับ และมีการให้แสงเฉพาะจุด เช่น วัดทิพยวารีวิหาร

ภาพที่ 137 ลานโล่งระหว่างอาคารทำให้ได้รับประโยชน์จากแสงธรรมชาติได้อย่างเต็มที่

- แสงสว่างภายในอาคาร

แสงสว่างภายในอาคารแต่เดิมใช้แสงเทียนเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการสื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นไฟฟ้าแสงสว่างจึงควรใช้แสงไฟที่มีสีเหลืองที่เข้ากับแสงเทียน ไม่ควรใช้หลอดเรืองแสง (fluorescent tube) นอกจากนี้โคมไฟก็มีความสำคัญ การออกแบบโคมไฟจะต้องพิจารณารูปแบบให้มีความเหมาะสมกับสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมภายในอาคาร ไม่ควรใช้รูปแบบสมัยใหม่ ควรใช้รูปแบบที่มีความเรียบง่ายมีลักษณะเลียนแบบของจีนดั้งเดิม หรือมีการออกแบบขึ้นใหม่โดยเฉพาะเพื่อใช้ในวัดจีน หรืออาจจะดัดแปลงมาจากเครื่องใช้ครุภัณฑ์ภายในวัด เช่น ตะเกียงโคมไฟกระดาษ เป็นต้น

- การติดตั้งโคมในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มักจะติดตั้งสามดวง โดยมีสองดวงขนานข้างของแนวแกน และเพิ่มดวงกลางตำแหน่งด้านหน้าองค์พระประธาน ซึ่งโคมไฟดวงกลางนี้ จะมีความสวยงามวิจิตรกว่าดวงอื่นๆ เพื่อแสดงถึงความสำคัญและฐานานุศักดิ์ของตำแหน่งการประดิษฐานองค์พระประธาน อาจมีการเพิ่มโคมไฟขนาดเล็กบนแท่นบูชาด้วย การเดินสายไฟควรเดินแบบซ่อนไม่ให้เห็นสายไฟ เช่น การเดินซ่อนอยู่บนด้านหลังของโครงหลังคา การเดินฝังในผนังอาคาร เป็นต้น

ภาพที่ 138 โคมไฟดวงกลางมีความสวยงามวิจิตร เพื่อแสดงถึงความสำคัญและฐานานุศักดิ์ของตำแหน่งการประดิษฐานองค์พระประธาน

2) ประวัติความเป็นมาของวัดจีน อันเป็นบทหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชาวจีนโพ้นทะเล

จากการศึกษาคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของวัดจีนทั้ง 4 แห่ง พบว่าวัดจีนเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีของกลุ่มชนชาวจีนที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย มาเป็นเวลายาวนานและวัดจีนยังเป็นสถานที่ที่บันทึกประวัติศาสตร์ของบุคคลสำคัญและเหตุการณ์สำคัญของประเทศเอาไว้อีกด้วยดังนั้นวัดจีนจึงมีความเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่น่าจดจำและรักษาไว้ให้ลูกหลานได้เห็น ได้สัมผัส และสืบทอดต่อไป

- วัฒนธรรมแห่งลูกหลานชาวจีน

ในเรื่องวัฒนธรรมแห่งลูกหลานชาวจีน วัดจีนเป็นสถานที่สำคัญที่ร้อยเรียงความผูกพันของกลุ่มชนชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน ให้สานสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นตลอดมา เป็นสถานที่รวบรวม รักษาแบบแผนประเพณี และวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนให้คงอยู่และดำเนินสืบไป จากการเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณและที่พึ่งทางจิตใจ การรักษาพิธีกรรมของวัดจีนทำให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ของชาวจีนอีกหลายประการ เช่น อาหารการกิน การดนตรี ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ภาษา และอื่นๆ เป็นต้น เนื่องจากพิธีสงฆ์และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวัดจีนนั้นจะมีวัฒนธรรมด้านต่างๆ ดังที่กล่าวมาหลอมรวมกันไว้ เพราะองค์ประกอบในพิธีกรรม จะประกอบด้วย เครื่องเซ่นไหว้ การสักการบูชาของชาวจีนมักจะใช้อาหารขนมเป็นหลัก ยามที่ประสวدمนต์ประกอบพิธีกรรมก็ใช้ภาษาจีนในการสวด มีดนตรีธรรมสังคีตประกอบการสวดมนต์ พื้นที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้น คือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ก็เป็นที่รวบรวมศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมเข้าไว้ด้วยกัน วัดจีนจึงเป็นที่รวมศาสตร์ รวมศิลป์ทุกแขนงของชาวจีนเข้าไว้ด้วยกัน

นอกจากการใช้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังมีวิหารป้ายวิญญานบรรพบุรุษ ที่ให้ลูกหลานจีนได้แสดงความกตัญญูซึ่งเป็นข้อยึดถือและปฏิบัติของชาวจีน มาร่วมกันแสดงมุทิตาจิตต่อบรรพบุรุษของตน ทำให้วัดจีนเป็นสถานที่ที่ให้ญาติมิตรได้มาพบปะกัน วัดจีนจึงเป็นเสมือนตัวกลางในการสานสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวอีกด้านหนึ่ง การปฏิบัติเช่นนี้สืบทอดเป็นประเพณีของครอบครัวและส่งต่อไปยังลูกหลานสืบไป และถึงแม้ชาวจีนในชุมชนวัดจีนจะมีการย้ายถิ่นที่พักอาศัยออกไปก็ยังคงกลับมาที่วัดเพื่อสานต่อประเพณีของครอบครัวของตนด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 139 พิธีกรรมที่สำคัญจะรวบรวมวัฒนธรรมต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ทั้งศิลปะการแสดง การดนตรี อาหาร ฯลฯ

- **บันทึกประวัติศาสตร์ลูกหลานชาวจีน**

วัดจีนเป็นเสมือนบันทึกประวัติศาสตร์ จากวัฒนธรรมกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลที่แผ่ขยายเป็นวงกว้างขึ้น ชาวจีนเริ่มขยายกิจการการค้า บ้างก็เข้ารับราชการเป็นขุนนางในราชสำนักไทย และมีอิทธิพลแผ่ขยายไปในราชสำนักมากขึ้น จากความสำคัญและการแผ่ขยายอิทธิพลของชาวจีน ทำให้วัดจีนนั้นได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์จักรี และบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ อุปถัมภ์ค้ำชูให้วัดจีนนั้นเจริญรุ่งเรือง และเป็นสถานที่บันทึกเรื่องราวสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ของชาวไทยเชื้อสายจีน

- **แนวทางในการจัดการความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อวัดจีนในด้านวัฒนธรรมชุมชนและประวัติศาสตร์**

ความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้วัดจีนเสื่อมคุณค่าในด้านสังคม ความสัมพันธ์กับชุมชน และประวัติศาสตร์ลงนั้นมีหลายสาเหตุ ประการหนึ่งนั้นเกิดจากการพัฒนาสังคมและบ้านเมืองให้ก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ชาวจีนส่วนใหญ่ละทิ้งความเคร่งครัดในการปฏิบัติ ประกอบกิจกรรมตามธรรมเนียมประเพณีเนื่องจากสถาบันครอบครัวที่มีขนาดเล็กลงจากครอบครัวขยายสู่ครอบครัวขนาดเล็กซึ่งแต่เดิมสถาบันครอบครัวมีภาระในการถ่ายทอดธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมสู่บุตรหลาน ทำให้การสืบทอดประเพณีดังกล่าว ถูกบั่นทอนลงในด้านรูปแบบและเนื้อหาสาระ ความไม่เข้าใจในเทศกาลและด้านการศาสนาในแบบจีนก็ยังมีเพิ่มมากขึ้น เยาวชนที่มีการศึกษาคิดว่าเป็นเรื่องงมงาย ซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหามีดังต่อไปนี้

- ให่วัดจีนเป็นสื่อในการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ

ให่วัดจีนเป็นสื่อในการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ผ่านพิธีกรรม การเรียนภาษา การจัดให้เกิด space ที่เอื้อให้เกิดกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ในอนาคต จะเป็นการส่งเสริมช่วยเหลือครอบครัว ในการส่งต่อวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมให้แก่เด็กและเยาวชน เพื่อรักษาวัฒนธรรมที่กำลังสูญหาย ซึ่งถ้าหากปล่อยให้เกิดขึ้น ประเพณี พิธีกรรมสูญหาย วัดจีนก็จะได้รับผลกระทบไปด้วย การให้การศึกษาแก่เยาวชนจะทำให้มีความเข้าใจโดยการเพิ่มให้อยู่ในบทเรียน มีการจัดนิทรรศการ และมีการส่งเสริมให้ครอบครัวและเยาวชนเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ และให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุคคลภายนอก ได้รู้สึกสนใจและมีความห่วงหา ต้องการที่จะรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ไว้

- ใช้การอนุรักษ์วัดจีนนั้นมีส่วนกระตุ้น สร้างความเข้มแข็งการระดมอาสาสมัครของชุมชน

จากกรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์ดีเด่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก สามารถนำข้อดีของกรณีศึกษาในด้านการอนุรักษ์ให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยที่ใช้การอนุรักษ์วัดจีนนั้นมีส่วนกระตุ้น สร้างความเข้มแข็งการระดมอาสาสมัครของชุมชนเครือข่ายชุมชน ให้พัฒนาผ่านโครงการอนุรักษ์ มีการขยายการระดมทุนจากสมาคมชาวจีน และมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรม รวมทั้งการจัดตั้งกลุ่มดนตรีการแสดงจ๊ว การฟื้นฟูอาหารจีน และพิธีกรรมต่างๆ มีการจุดประกายการท่องเที่ยวที่น่าสนใจเพิ่มขึ้น เพิ่มความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับชุมชนในท้องถิ่นของวัดจีน สร้างให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมและความสำคัญของวัด มีแรงจูงใจที่จะบริจาคเพื่อทำนุบำรุงอาคาร มีการส่งเสริมความรู้ของการปฏิบัติวิธีการอนุรักษ์ที่ดีที่สุดในชุมชน และจุดประกายการเก็บรักษาและพยายามฟื้นฟูวัดจีนต่อไป

3) สุนทรียภาพของงานสถาปัตยกรรมวัดจีนที่หลอมรวมกับงานศิลปกรรมทุกแขนง

ส่วนของสถาปัตยกรรมที่สำคัญของวัดจีนที่พยายามรักษาให้คงสภาพเดิมไว้ถึงแม้ว่าส่วนอื่นๆ จะมีการเปลี่ยนแปลงนั้น คือสถาปัตยกรรมที่เป็นองค์ประกอบของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ สถาปัตยกรรมของวัดจีนเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมทุกแขนงของจีนในประเทศไทยเข้าไว้ด้วยกัน รองรับกิจกรรมและพิธีกรรมการใช้สอยอื่นๆ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สถาปัตยกรรมยังเป็นส่วนช่วยหลักในการควบคุมการมองเห็น บรรยากาศ และลำดับการเข้าถึง สู่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของวัดจีนอีกด้วย

ภาพที่ 140 สถาปัตยกรรมวัดจีนที่หลอมรวมงานศิลปกรรมทุกแขนงเข้าไว้ด้วยกัน

- แนวทางในการรักษาและจัดการกับความเปลี่ยนแปลงด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม เนื่องจากสถาปัตยกรรมวัดจีนเป็นแหล่งรวบรวมศิลปกรรมทุกแขนงของจีน ด้วยเหตุนี้ แนวทางในการที่จะรักษาสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมมีดังต่อไปนี้

- การดูแลรักษาอาคาร

การดูแลรักษาอาคารเพื่อการป้องกันความทรุดโทรม โดยมีการปฏิบัติอย่างเป็นกิจวัตรและต่อเนื่อง งานดูแลรักษาแบ่งเป็นสองส่วน คือ

ส่วนแรก การดูแลรักษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงของผู้ดูแลวัด

ส่วนที่สอง เป็นการดูแลรักษาที่มีการวางแผนในระยะยาว เนื่องจากวัดจีนเป็นอาคารทางศาสนาที่มีอายุยาวนานและมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็น

สถานที่ที่รวบรวมงานศิลปกรรมอันทรงคุณค่า จึงต้องมีการวางแผนในการดูแลด้านความแข็งแรง ความปลอดภัย และสภาพโดยรวมของอาคารทั้งหมด โดยแผนหรือความถี่ของการดูแลอาจจะเป็นทุกสามเดือน ทุกครึ่งปี ทุกปี หรือทุกห้าปี แล้วแต่ขนาดและความจำเป็นของงาน เช่น การตรวจสอบสภาพ เครื่องบนและเครื่องปรุง หลังจากอาจจะทำทุกปีการให้วิศวกรตรวจสอบความแข็งแรงของวัสดุและโครงสร้างทุกห้าปี เป็นต้น

ภาพที่ 141 การดูแลรักษาควรปฏิบัติอย่างเป็นกิจวัตรและต่อเนื่อง ที่มา : พระรุดติพนัน(หลวงจีนเสียนัม)

- ขั้นตอนในการดูแลรักษาและปฏิบัติการอนุรักษ์

จากกรณีศึกษาการอนุรักษ์ศาสนสถานของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกของยูเนสโก มีขั้นตอนในการดูแลรักษาและปฏิบัติการอนุรักษ์ที่ละเอียดรอบคอบ ตั้งแต่การสำรวจเบื้องต้น การจดบันทึกสภาพอาคาร การทำบัญชีตรวจสอบรายการทรัพย์สิน มีการถ่ายภาพและจดบันทึกระหว่างการปฏิบัติงาน และรายงานผลให้ประชาชนได้ทราบความคืบหน้าตลอดการปฏิบัติการอนุรักษ์ วัดจีนในประเทศไทยสามารถใช้ข้อดีในด้านนี้ เก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของวัด เพื่อเป็นประโยชน์ในการดูแลรักษาให้มีสภาพเหมือนเช่นเดิมคง คุณค่าและความแท้ทางด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมสืบไป

- **ข้อพิจารณาในการเลือกวิธีและกำหนดแนวทางการบูรณะซ่อมแซมและปรับปรุงพื้นที่ใช้สอย**
 - **วิธีการอนุรักษ์**

เนื่องจากวัดจีนเป็นอาคารทางศาสนาที่มีอายุยาวนานและมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง การกระทำใดใดที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นความทรุดโทรมที่เกิดขึ้น หรือการบูรณปฏิสังขรณ์ หากทำให้ผิดรูปแบบจะทำให้ส่งผลกระทบกระเทือนทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนและผู้ศรัทธา และยังส่งผลกระทบต่อทางด้านจิตวิญญาณของวัดจีนอีกด้วย ดังนั้นในการอนุรักษ์วัดจีนควรได้รับการอนุรักษ์ด้วยวิธีการสงวนรักษา (preservation) เป็นหลัก ประกอบด้วยวิธีอื่นๆ เช่น การเสริมความแข็งแรง (consolidation) การบูรณปฏิสังขรณ์ (restoration) การแทนที่ (replacement) เป็นต้น
 - **การควบคุมและพัฒนาทางด้านสถาปัตยกรรม**

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีอยู่ภายในวัดจีนมีความเป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละวัดควรมีการควบคุมและพัฒนาทางด้านสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับความเป็นวัดจีนซึ่งในอนาคตรูปแบบทางสถาปัตยกรรมวันศุกร์คุณค่าเหล่านี้อาจสูญหายไป ในระยะยาวจึงควรมีการควบคุมและการเสนอข้อกำหนดให้อาคารในรูปแบบวัดจีนที่สร้างขึ้นใหม่ หรือการต่อเติม จำกัดความสูงในกลุ่มอาคารเดิม เพื่อไม่ให้บดบังอาคารเดิม
 - **ผู้ทำการอนุรักษ์หรือบูรณปฏิสังขรณ์**

ผู้ทำการอนุรักษ์หรือบูรณปฏิสังขรณ์ต้องประกอบด้วย ผู้ที่มีความรู้ความเกี่ยวข้องในทุกด้านของการอนุรักษ์ รวมทั้งต้องมีบุคลากรเฉพาะในด้านของสถาปัตยกรรมทางศาสนาของจีนด้วย เช่น ผู้ที่มีความรู้ด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมจีน ผู้ที่มีความรู้ในด้านประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา ผู้ที่มีความรู้ในทางด้านภาษาและวรรณกรรมจีน และช่างฝีมือจีนที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องกรรมวิธีแบบจีน เป็นต้น
 - **การอนุรักษ์ศิลปกรรมอาคาร**

การอนุรักษ์ศิลปกรรมอาคารอันเป็นหัวใจที่สำคัญอย่างหนึ่งของวัดจีน ต้องคำนึงถึงการดูแลรักษาศิลปกรรมที่ปฏิบัติมาตั้งแต่อดีต ซึ่งวัดจีนเป็นศาสนาสถานที่เป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณและมีคุณค่าทางด้านจิตใจ การดูแลศิลปกรรมต้องดำรงรักษาอยู่ในสภาพเดิม หากมีการชำรุดหรือเสียหายต้องใช้วิธีการบูรณปฏิสังขรณ์เพื่อรักษารูปแบบ ความหมาย และเอกลักษณ์ของศิลปกรรมของวัดจีนเอาไว้

ภาพที่ 142 การอนุรักษ์ศิลปกรรมอาคารอันเป็นหัวใจที่สำคัญอย่างหนึ่งของวัดจีน

- ส่งเสริมให้ตระหนักถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมวัดจีน

การส่งเสริมให้ประชาชนและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดจีน ได้ตระหนักถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมวัดจีน จำเป็นต้องมีการสร้างทัศนคติที่ดีและถูกต้องต่อการอนุรักษ์ พร้อมทั้งให้ความรู้และชี้ถึงวิธีการที่ถูกต้องในการอนุรักษ์ และการดูแลรักษาอาคารวัดจีนที่มีคุณค่า สิ่งนี้เป็นเรื่องสำคัญมากที่จะทำให้รักษาคุณค่าและความแท้ของวัดจีนได้ยั่งยืน เช่น การจัดการอบรม บรรยาย สัมมนา ร่วมกันของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรง จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัดจีนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลทั่วไปได้รับความรู้ มีความเข้าใจ เห็นความงามและคุณค่าของวัดจีน

- รักษาและเสริมคุณค่า

จากกรณีศึกษาการอนุรักษ์ศาสนสถาน ของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกของยูเนสโกมีข้อดีในการอนุรักษ์ ซึ่งวัดจีน

ในประเทศไทยสามารถนำมาปรับใช้ในการฟื้นฟูทางกายภาพ โดยที่สามารถรักษา และเสริมคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และสังคมวัฒนธรรม โดย สนับสนุนการบูรณปฏิสังขรณ์ด้วยเอกสารและหนังสืออ้างอิงอย่างเต็มรูปแบบ เน้น การรักษาความแท้ในด้านวัสดุและเทคนิควิธีการก่อสร้างเป็นหลัก มีการสืบค้นแหล่ง วัสดุและการรักษาฝีมือช่างแบบดั้งเดิม เน้นการซ่อมแซมมากกว่าการแทนที่ด้วย องค์ประกอบใหม่และมีขั้นตอนในการปฏิบัติการอนุรักษ์ที่ละเอียดรอบคอบ

- การพัฒนาช่างฝีมือ

การพัฒนาช่างฝีมือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ การสืบทอดที่มีประสิทธิภาพ ควรเริ่มจากการก่อตั้งหน่วยงานซึ่งอาจจะเป็นหน่วยงานของกลุ่มผู้มีความรู้ในด้าน ศิลปกรรมจีน หรือทำการหรือฟื้นฟูสมาคมอาชีพช่างที่มีในอดีต โดยอยู่ในความ ช่วยเหลือและดูแลของสมาคมหรือมูลนิธิของชาวจีนเพื่อรวบรวมช่างฝีมือทุกแขนงไว้ เป็นกลุ่มก้อน เพื่อถ่ายทอดการศึกษาเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และถ่ายทอดวิชาความรู้ ทางด้านศิลปกรรมจีนต่อช่างในปัจจุบัน เพื่อรักษาศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของ วัดจีนให้คงอยู่รอดสืบต่อไป จากกรณีศึกษาการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของ ภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกของยูเนสโก ให้ช่างฝีมือจากถิ่นต้นกำเนิด ได้มีส่วนร่วม และในการให้ความรู้เกี่ยวกับงานฝีมือช่างแก่คนในชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน ความรู้และถ่ายทอดวิธีการอนุรักษ์เพื่อสร้างให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญ และหวงแหน พยายามที่จะฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนอีกด้วย

ภาพที่ 143 การพัฒนาฝีมือช่างเป็นการรักษาศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของวัดจีนให้คงอยู่รอดสืบต่อไป

4) การใช้สอยและประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่าวัดจีนมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมพื้นที่วางแตกต่างกันออกไปตามเอกลักษณ์ของแต่ละวัด แต่รูปแบบการใช้งานพฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่นั้นก็มีรูปแบบเดียวกัน การใช้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรมและการใช้พื้นที่ส่วนต่างๆ ในการรองรับกิจกรรมและส่งเสริมกิจกรรมพิธีกรรมในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ก็เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน ซึ่งพฤติกรรมที่เกิดจากความเชื่อความศรัทธาอันเองที่เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจของวัดจีน เพื่อการหารายได้มาบำรุงพัฒนาวัดสามารถพึ่งพาตนเองและสร้างประโยชน์แก่สังคม ในทางกลับกันวัดจีนทั้ง 4 แห่งที่มีการใช้สอยอย่างต่อเนื่องยังคงประสบปัญหาการใช้สอยอย่างผิดวิธี หรือการเกิดกิจกรรมอันไม่เหมาะสม การล่วงละเมิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ การสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย การเกิดเป็นพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว และทำลายบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ลง พิธีกรรมที่กำลังสูญหายทำให้วัดจีนขาดชีวิตชีวา ความเป็นวัดและศาสนสถานจากความไม่เข้าใจและปัญหาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อหารายได้ เพื่อทำนุบำรุงและการพึ่งพาตนเองของวัด วัดจีนจึงจำเป็นต้องมีการจัดการความเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการใช้งานในปัจจุบัน เพื่อรักษาคุณค่าทางการใช้สอยและประโยชน์ทางเศรษฐกิจของวัดจีนรวมทั้งผลกระทบต่อคุณค่าของวัดจีนในด้านอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

- แนวทางการจัดการความเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการใช้งานในปัจจุบัน

ในปัจจุบันวัดจีนยังคงเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก จึงประสบกับปัญหาต่างๆ จำเป็นต้องมีการจัดการการใช้งานให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ในการรองรับคนในช่วงต่างๆ การใช้งานที่ไม่เหมาะสม การติดตั้งงานระบบและอาคารชั่วคราวเพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ ภูมิสถาปัตยกรรม การท่องเที่ยว และระบบขนส่งมวลชน ซึ่งปัจจัยและวิธีการแก้ไขมีดังต่อไปนี้

พื้นที่ในการรองรับคนในช่วงต่างๆ

- สร้างศักยภาพในการรองรับปริมาณผู้คน

เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีความจำกัด ทำให้ศักยภาพในการรองรับปริมาณผู้คนที่มาร่วมพิธี หรือนักท่องเที่ยวมีขีดจำกัด การที่มีผู้คนมามากจนเกิน

ความสามารถในการรองรับจะเกิดผลเสียต่อการรักษาบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ และคุณค่าในด้านต่างๆ ช่วงที่มีพุทธศาสนิกชนมาสักการะและมีการจุดธูปเทียนเป็นจำนวนมาก ถึงแม้จะเป็นการสร้างให้เห็นและสัมผัสบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้ต้องอยู่ในความเหมาะสมและความพอดี หากเกิดการเบียดเสียดกัน การจุดธูปเทียนที่มากเกินไปจะทำให้เกิดการรบกวน บรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีน หรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินได้

- ในช่วงวันปกติ

ในช่วงวันปกติ จากที่ผ่านมามีการปรับปรุงระบบระบายอากาศด้วยการปรับเปลี่ยนลำดับการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการเคลื่อนย้ายกระถางธูป ถึงแม้จะส่งผลดีในเรื่องของการระบายอากาศ ปริมาณคนที่มาสักการะ และลดอัตราเสี่ยงต่อการเกิดอัคคีภัยไปได้บ้าง แต่ทำให้การรับสัมผัสถึงบรรยากาศความศักดิ์สิทธิ์ เปลี่ยนแปลงไป ควรจะจำกัดการจุดธูปในช่วงเทศกาลให้ลดจำนวนลง หรือกำหนดให้สามารถจุดธูปโดยเฉพาะกระถางที่สำคัญเพื่อลดปริมาณควันธูปเทียน และลดอัตราเสี่ยงต่อการเกิดอัคคีภัย และให้สักการะตามจุดต่างๆ เช่นเดิมโดยไม่ต้องจุดธูปเหมือนในช่วงปกติ และ *ไม่รบกวนบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์*

- ในช่วงวันที่มีพิธีกรรม

ในช่วงวันที่มีพิธีกรรมที่ผ่านมามีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก เกิดการแย่งชิงพื้นที่ขึ้นเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาท ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ ได้มีการแก้ไขโดยการแลกเปลี่ยนบัตรคิวซึ่งช่วยแก้ไขปัญหานี้ไปได้บ้าง ควรมีการจัดพื้นที่สำหรับการเข้าร่วมพิธีอย่างเป็นระเบียบ การสำรองที่นั่งสำหรับบุคคลสำคัญ อุบาสก อุบาสิกาผู้อุปถัมภ์วัด และบุคคลทั่วไปตามลำดับ การป้องกันการแย่งชิงที่นั่งอาจมีวิธีการจัดการ ด้วยการเพิ่มจำนวนที่นั่งหากพื้นที่ส่วนจัดพิธีไม่เพียงพอ อาจมีการจัดที่นั่งเพิ่มในส่วนอื่นๆ ที่เอื้ออำนวยและมีการถ่ายทอดสดผ่านทางหน้าจอ โดยติดตั้งไว้ในขณะที่มีการจัดงาน เป็นต้น

การจัดการกับการใช้งานที่ไม่เหมาะสม

- กิจกรรมที่ไม่เหมาะสม

กิจกรรมในการดำเนินพิธีกรรมหรือเทศกาลภายในวัดจีน บางครั้งอาจจะมี การล่องละเมียดเข้ามาในพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ของวัดโดยการใช้งานผิดวิธี เช่น การใช้ อุโบสถเป็นพื้นที่สำหรับแจกจ่ายอาหาร สำหรับผู้ที่มาร่วมงาน รวมทั้งมีกิจกรรมที่ไม่ เหมาะสม เช่น การรับประทานอาหารภายในวิหารหลัก วิหารหน้า เป็นต้นซึ่งสิ่ง เหล่านี้สร้างความไม่เป็นระเบียบและทำลายบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของ อาคารทางศาสนาเป็นอย่างยิ่ง และอีกปัญหาหนึ่งคือการใช้พื้นที่ลานโล่งด้านหน้า อาคารเป็นที่จอดรถ เพื่อเรียกเก็บค่าที่จอดรถทำให้มีรถเข้ามาจอดภายในวัดเป็น ปริมาณมาก จนบางครั้งจอดปิดทางเข้าอาคารและบดบังรูปด้านหน้าอาคาร ทำให้ ทำลายทัศนียภาพและบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีน รวมถึงความสันตะเขื่อน และควันของรถยนต์ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่ออาคารด้วย เช่น วัดมังกรกม ลาวาส วัดโพธิ์แมนคุณาราม วิธีที่ดีที่สุดคือไม่ควรให้มีการจอดรถในบริเวณวัด ซึ่งใน ความเป็นจริงนั้นเป็นเรื่องที่ควบคุมได้ยากจึงควรใช้วิธีการจำกัดปริมาณรถยนต์ และ กำหนดบริเวณพื้นที่จอดรถให้เกิดการรบกวนอาคารน้อยที่สุด โดยวางตำแหน่งให้อยู่ ห่างจากอาคารให้มากที่สุด และปรับปรุงบริเวณพื้นที่ระหว่างที่จอดรถกับตัวอาคาร โดยใช่วิธีการจัดภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อบดบังและสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับรูป ด้านอาคาร เพราะทัศนียภาพด้านหน้าอาคารของวัดจีนนั้นมีความสำคัญและ ส่งเสริมการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในอาคารวัดจีนเป็นอย่างดี

- การรักษาพิธีกรรม

การรักษาพิธีกรรมทางศาสนาเป็นหน้าที่ของวัดจีนทุกวัด โดยที่ทุกวัดควร จะมีการจัดพิธีกรรมต่างๆ ตามทุกเทศกาลอย่างครบถ้วนและถูกต้อง ซึ่งควรจะมีการ ให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมและเทศกาลต่างๆ ในด้านที่มาและความสำคัญ รวมไปถึงเนื้อหาสาระของพิธีกรรมและเทศกาลต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและ ตระหนักถึงความสำคัญของพิธีกรรมและเทศกาล ที่บรรพบุรุษได้คิดสร้างสรรค์และ สืบทอดต่อกันมา การให้ความรู้นี้อาจเป็นไปในรูปแบบของการจัดการบรรยายทาง วิชาการ การเขียนบทความลงในหนังสือ หรือวารสารต่างๆ การจัดนิทรรศการย่อย ภายในวัด หรือจัดให้อยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนจีน เป็นต้น การลด ความนิยมในการประกอบพิธีกรรมหรือเทศกาลนี้เป็นปัญหาใหญ่ ที่จะก่อให้เกิดการ

สิ้นสุดของวัดจีนอย่างสิ้นเชิง เพราะเมื่อไม่มีผู้ศรัทธา ก็ไม่มีเงินบริจาค ไม่มีพิธีกรรม ไม่มีการใช้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดจีน ไม่มีการสร้างหรือสืบทอดวัดจีน และเกิดการปล่อยประละเลยอาคารจากอาคารที่มีชีวิตมีการ ใช้งาน กลายเป็นเพียงซากโบราณสถาน ที่จะทำการอนุรักษ์อาคารเหล่านี้ไว้เพื่อเป็นเพียงตัวอย่างของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของชาวจีนเท่านั้น

การติดตั้งงานระบบและอาคารชั่วคราวเพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ

- การติดตั้งงานระบบ

การติดตั้งงานระบบสำหรับอาคารที่มีปัญหาเรื่องคว้นรูปเทียนไม่มากนัก การติดตั้งเครื่องระบายอากาศเสริมจากวิธีการระบายอากาศด้วยลานโล่งภายในอาคารสามารถทำได้โดยการติดตั้งพัดลมดูดอากาศไว้ที่บริเวณผนังอาคาร หรือหลังคาในส่วนที่ไม่รบกวนศิลปกรรมตกแต่งอาคารส่วนอื่น แต่อาจจะทำการตกแต่งพื้นที่บริเวณโดยรอบของพัดลมให้มีสวดลายสอดคล้องกับส่วนตกแต่งอื่นของอาคาร เพื่อสร้างความกลมกลืน ในส่วนอาคารที่ประสบปัญหาเรื่องคว้นรูปเทียนมากการติดตั้งเครื่องดูดอากาศขนาดใหญ่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคิดได้ทั้งหมด และยังสร้างความรบกวนบดบังศิลปกรรมที่สวยงามภายในอาคาร เสียจากเครื่องดูดอากาศทำลายบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ภายในอาคาร รวมทั้งไม่สามารถลดปัญหาคราบดำจากคว้นรูปเทียนได้เท่าใดนัก ดังนั้นควรจะใช้วิธีการสร้างกระถางรูปขนาดใหญ่ไว้ภายนอกอาคาร บริเวณลานโล่งตรงด้านหน้า

ส่วนกระถางภายในก็ควรคงไว้เพื่อรักษาแบบแผนการจัดวางเครื่องบูชาแบบจีน โดยเลือกบริเวณที่มีอากาศการระบายอากาศที่ดีห่างจากอาคารพอสมควร ในระยะที่จะไม่สร้างความรบกวนแก่ศิลปกรรมภายนอกอาคาร และจะต้องไม่มีการสร้างหลังคาคลุมส่วนนี้ ดังนั้นเมื่อจุดรูปเทียนสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในอาคารแล้ว ให้นำรูปเทียนเหล่านั้นมาปักไว้ที่กระถางด้านนอกอาคาร วิธีนี้จะช่วยลดปัญหาเรื่องคว้นรูปเทียนได้อย่างยิ่ง โดยไม่จำเป็นต้องติดตั้งเครื่องดูดอากาศขนาดใหญ่

- ส่วนการติดตั้งระบบปรับอากาศชั่วคราว

ส่วนการติดตั้งระบบปรับอากาศชั่วคราว เมื่อมีพิธีสำคัญเพื่อการรองรับปริมาณคนจำนวนมากนั้น การติดตั้งระบบปรับอากาศชั่วคราวไม่ควรติดตั้งให้บังศิลปกรรมด้านนอกและด้านในอาคาร อาจจะต้องสร้างสิ่งปกคลุมเครื่องระบายอากาศให้มีความกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอาคารวัดจีน หากมีการเจาะช่องสำหรับใส่ท่อของเครื่องระบายอากาศก็ควรเจาะเฉพาะช่องนั้นและใช้ช่องนั้นสำหรับใส่ท่อในครั้งถัดไป โดยที่มีการทำฝาปิดให้มีความกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมและปิดฝานั้นไว้เมื่อไม่มีการใช้งาน

- การตั้งเต็นท์หรืออาคารชั่วคราว

การตั้งเต็นท์หรืออาคารชั่วคราวควรใช้รูปแบบสี และขนาดที่ไม่รบกวนต่อสถาปัตยกรรมเดิม หากใช้งานเสร็จแล้วก็ควรเก็บให้เป็นระเบียบ ไม่ปล่อยทิ้งไว้จนทำลายการมองเห็นรูปด้านอาคารซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัดจีน

ภูมิสถาปัตยกรรม

- การปลูกต้นไม้และการจัดสวน

การปลูกต้นไม้และการจัดสวนในวัดจีนจะเป็นส่วนที่เพิ่มเติมขึ้นเพื่อสร้างภูมิทัศน์และบรรยากาศที่ดีให้กับอาคาร เนื่องจากสภาพอาคารเดิมไม่มีการจัดภูมิสถาปัตยกรรมหรือมีน้อยมาก และขาดการดูแลจนทำให้สูญหายหรือเสื่อมสภาพไปดังตัวอย่างของภูมิสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นภายในอาคารทางศาสนาที่ประเทศจีน การจัดสวนหรือปลูกต้นไม้จะทำได้ในบริเวณลานโถงของอาคารทั้งด้านหน้าและภายในอาคาร ส่วนรูปแบบการจัดสวนต้องเป็นไปในลักษณะตามแบบสวนจีน คือเป็นสวนที่เลียนแบบธรรมชาติโดยการย่อธรรมชาติที่กว้างใหญ่ลงมาในพื้นที่อันจำกัด เช่น สวนที่ประกอบไปด้วยภูเขาหินขนาดเล็ก สายน้ำและต้นไม้ ที่มีการจัดกลุ่มกันอย่างอิสระ ในบางครั้งอาจใช้ต้นไม้กระถางที่เป็นกระถางเครื่องเคลือบดินเผาแบบจีนหากมีพื้นที่ขนาดเล็กและสะดวกในการเคลื่อนย้าย เป็นต้น หรือถ้าเป็นอาคารที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่จะมีการปลูกต้นไม้ใหญ่จำนวนมากเพื่อให้เกิดความร่มรื่นเสมือนป่า นอกจากนี้ อาจจะมีการใช้ต้นไม้ที่มีความหมายทางสิริมงคลร่วมด้วย เช่น ต้นไผ่ ต้นสน ต้นส้ม เป็นต้น ดังนั้นการจัดสวนและปลูกต้นไม้ จะต้องได้รับการ

ออกแบบและดูแลโดยผู้ที่มีความรู้เรื่องสวนและคติจีนเป็นอย่างดี เพื่อที่จะได้สวนที่มีความร่มรื่นสวยงาม และมีเอกลักษณ์แบบจีนรวมทั้งการปลูกต้นไม้จะช่วยลดปัญหาการต่อเติมอาคาร เพื่อสร้างร่มเงาให้แก่พื้นที่ลานโล่งด้วย

การท่องเที่ยว

- การสื่อความหมาย

วัดเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนผู้เชื่อถือและศรัทธารวมถึงเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ จึงทำให้ยากแก่การควบคุมปริมาณผู้คนที่เข้ามาใช้พื้นที่ภายในวัด การสื่อความหมายเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการใช้พื้นที่ที่ถูกต้อง จะช่วยให้ผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวหรือพุทธศาสนิกชนมีพฤติกรรมที่เหมาะสม และป้องกันความเสียหายต่อทรัพย์สินในขณะที่เข้ามาภายในเขตวัดจีน ในด้านการห้ามเข้าในเขตหวงห้าม การแต่งกายที่เหมาะสม วิธีการและลำดับการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น โดยสามารถทำเป็น สื่อสิ่งพิมพ์ การประกาศและประชาสัมพันธ์ ป้าย แผ่นผัง หรือนิทรรศการ

- มีการจัดกิจกรรมใหม่เพื่อส่งเสริมในเรื่องเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยววัดจีนมีความเกี่ยวเนื่องทางศาสนา นักท่องเที่ยวจึงอาจต้องการของที่ระลึกหรือวัตถุมงคลซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจติดตัวกลับไป เพื่อเป็นของฝากของที่ระลึกเมื่อกลับประเทศของตน วัดจีนจะสามารถสร้างรายได้จากการทำวัตถุมงคลหรือของที่ระลึกหรือเครื่องรางที่มีความน่าสนใจและเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวัด เพื่อสามารถเพิ่มพูนรายได้แทนที่จะมีรายรับจากการบริจาคเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้การพัฒนาในการท่องเที่ยวว่าจีนอาจส่งผลกระทบต่อทั้งด้านดีและด้านลบ การจัดการที่ดีในการท่องเที่ยวจะทำให้วัดจีนจะสามารถพัฒนา สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนบริเวณวัดจีนได้เป็นอย่างดี

ระบบขนส่งมวลชน

- การเข้าถึงของระบบขนส่งมวลชน

การเข้าถึงของระบบขนส่งมวลชนและการคมนาคมที่พัฒนาขึ้น อาจส่งผลให้เกิดปริมาณคนและนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก วัดจันทน์จึงควรใช้โอกาสนี้ในการพัฒนาและเพิ่มพูนรายได้ให้เกิดขึ้นกับวัดด้วยการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามา โดยการเชื่อมทางเข้าออกเพื่อส่งเสริมระบบเศรษฐกิจชุมชน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

วัดจันทน์เป็นโบราณสถานที่มีการใช้งานที่ยาวนาน จึงประสบกับความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าและความแท้ของวัดจันทน์ จากความสำคัญและปัญหาทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของวัดจันทน์เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์วัดจันทน์ต่อไป

จากการศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบในประเด็นต่างๆ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ลักษณะกายภาพ ประเมินคุณค่า ความแท้ และความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าและความแท้ของวัดจันทน์พบว่า คุณค่าของวัดจันทน์เป็นผลมาจากคุณภาพของที่ว่าง โดยเฉพาะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นคุณลักษณะสำคัญที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งวัดแต่ละแห่งมีความพยายามรักษาคุณลักษณะดังกล่าวถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงสถาปัตยกรรม องค์ประกอบอื่นๆ ลักษณะสำคัญของวัดจันทน์ในกรุงเทพฯ ที่ควรได้รับการพิจารณาหากมีการบูรณปฏิสังขรณ์หรือวิธีการอนุรักษ์ในระดับต่างๆ สิ่งสำคัญที่จะต้องรักษาไว้ มีดังนี้

- แนวแกนของวัด

แนวแกนของวัด ไม่ว่าจะวัดจันทน์จะมีการวางผังในทางระนาบหรือทางตั้ง การรักษาแนวแกนจะต้องรักษาไว้ดังเดิม โดยเรียงลำดับจาก ชุมประตูลูกของวัด ลานโล่งหรือโถง วิหารหน้า ลานโล่ง วิหารหลักหรืออุโบสถ ตำแหน่งของส่วนที่กล่าวมาจะต้องอยู่ตรงแกนหลักของวัด ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ในส่วนของวิหารรองนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงตำแหน่งได้ตามความเหมาะสม โดยรักษาตำแหน่งให้อยู่ภายในอาณาเขตพุทธาวาสหรือส่วนที่เป็นแกนรองของวัด อาจวางตัวขนาดซ้าย-ขวาของวิหารหลักหรืออุโบสถ หรือด้านหลังของวิหารหลักอุโบสถ หากมีการซ้อนผังในทางตั้งควรต้องวางตัวอยู่ในส่วนพุทธาวาสที่ซ้อนชั้นกันขึ้นไป

ในส่วนทิศทางของวัดจันทน์นั้นมีความพยายามในการวางแนวอาคารให้อยู่ในแนวเหนือ-ใต้ ถึงแม้ความแม่นยำในด้านทิศทางจะไม่สามารถควบคุมได้ทั้งหมด

ส่วนสิ่งฆราวาสและส่วนบริการอื่นๆ หากมีการเปลี่ยนแปลงหรือต่อเติมสามารถต่อขยายได้ทั้งทางตั้งและทางราบ โดยไม่ให้รบกวนสถาปัตยกรรมเดิม และรักษาความกลมกลืนของภาพรวมไว้ รวมถึงไม่รบกวนผังอาคารในส่วนพุทธาวาสเพื่อเป็นการรักษาหัวใจสำคัญของวัดจันทน์

- ลำดับการเข้าถึงและการลำดับการสักการบูชา

ลำดับการเข้าถึงและการลำดับการสักการบูชา เป็นสิ่งสำคัญที่สืบเนื่องมาจากการรักษาแนวแกน โดยลำดับการเข้าถึงและลำดับการสักการบูชา

จะต้องเรียงไปตามลำดับ ดังนี้ ชุ่มประตูทางเข้าหลัก ลานโล่งหรือโถง วิหารหน้า ลานโล่ง วิหารหลักหรืออุโบสถ ลานโล่ง และวิหารรองตามฐานานุศักดิ์ โดยจำนวน และตำแหน่งของวิหารรองสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม แต่จะต้องอยู่ในส่วนพุทธาวาสเท่านั้น ไม่ว่าจะกลุ่มอาคารจะอยู่ในทางราบหรือทางตั้ง

- **พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์**

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นส่วนที่เป็นหัวใจสำคัญของวัดจีน โดยพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ พระประธาน ส่วนประดับตกแต่งส่วน ประดิษฐานพระประธาน แทนบูชา และพระอรหันต์ นอกจากองค์ประกอบดังกล่าว แล้ว สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้วัดจีนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต คือ คุณภาพของที่ว่าง แสง เสียง กลิ่นและควีน ซึ่งทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ โดยสิ่งเหล่านี้ควรได้รับการรักษาไว้

- **ลานเปิดโล่ง**

ลานเปิดโล่งเป็นส่วนที่สำคัญที่ช่วยสร้างบรรยากาศและสื่อความหมายให้กับวัดจีน ตำแหน่งของลานเปิดโล่งสำคัญที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ คือ ลานเปิดโล่งที่อยู่ด้านหน้าวิหารหน้า และวิหารหลักหรืออุโบสถ ซึ่งเป็นลานโล่งสำคัญนี้ควรได้รับการรักษาไว้และไม่ควรมีการสร้างหลังคาคลุม

- **ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวัดจีนในกรุงเทพฯ**

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวัดจีนในกรุงเทพฯ ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ คือ ความหนาแน่นของปริมาณผู้คน การเข้าถึงของการคมนาคม ที่ทำให้วัดจีนต้องรับสภาพการเป็นพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของวัด ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นมูลเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรม โดยเกิดการต่อเติมอาคารไปในทางตั้ง ทั้งนี้การต่อเติมสามารถยอมรับได้แต่จะต้องไม่กระทบต่อเงื่อนไขที่ตั้งที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อคงคุณค่าและความแท้ในด้านจิตวิญญาณของวัดจีน นอกจากนี้การใช้ประโยชน์จากการวางผังในทางตั้งอาจทำให้สามารถเพิ่มพื้นที่การใช้สอยที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

- **องค์กรและหน่วยงานในภาคส่วนต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัดจีนในกรุงเทพฯ**

ในการอนุรักษ์และสงวนรักษาวัดจีนนั้น ไม่ใช่เป็นเพียงหน้าที่ของบุคคลภายในวัดเท่านั้น แต่ควรเป็นหน้าที่ของ ภาครัฐ เอกชน และประชาชนร่วมมือกัน นอกจากนี้ควรมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐระดับชาติ เช่น กรม

ศิลปินกร ตลอดจนหน่วยงานจากต่างประเทศ เช่น หน่วยงานทางรัฐบาลของ
สาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอด
ศิลปกรรม งานฝีมือช่าง และวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมวัดจีนในกรุงเทพฯ

ข้อจำกัดในการศึกษา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังไม่ได้ทำครอบคลุมในครบทุกส่วน เนื่องจาก
งานวิจัยมุ่งเน้นในการศึกษาคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของวัดจีนเป็นหลัก ดังนั้นในเรื่องของเทคนิค
และวัสดุจึงยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างละเอียดและลึกซึ้งเท่าใดนัก เนื่องจากยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์
ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งถือเป็นส่วนที่มีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานอนุรักษ์โดยตรง ด้วย
เหตุนี้การศึกษาและวิเคราะห์ต่อไปในอนาคต ควรจัดให้มีการศึกษาในเรื่องของการวิเคราะห์หา
ส่วนประกอบของวัสดุต่างๆ ในงานกับสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม อันได้แก่ ส่วนผสมของปูนตาม
แบบจีน ส่วนผสมของสีที่ใช้สำหรับการสร้างงานศิลปกรรม ชนิดของไม้ที่ใช้ในการทำโครงสร้างอาคาร
และงานศิลปกรรม ส่วนผสมของกระเบื้องแต่ละประเภทที่ใช้ในการสร้างงานประดับกระเบื้อง
 ตลอดจนวัสดุอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหาสูตรของวัสดุที่เหมาะสมในการอนุรักษ์วัดจีน
ต่อไป นอกจากนี้ การศึกษาในอนาคตยังควรคำนึงถึงรายละเอียดและเทคนิคของงานช่างแขนงต่างๆ
ด้วย ทั้งในเรื่องอุปกรณ์งานช่าง วิธีการสร้างงาน และคติการสร้างงาน

อนึ่ง การศึกษาในอนาคตควรมีการศึกษาสถาปัตยกรรมจีนประเภทต่างๆ อาทิ บ้านเรือน
อาคารสาธารณะเช่น สมาคมจีน สมาคมตระกูลแซ่ ตลอดจนอาคารในรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนใน
ประเทศไทยในลักษณะอื่นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมในเรื่องสถาปัตยกรรมจีนในประเทศไทย
ทั้งหมด และได้ทราบถึงความเหมือนและความแตกต่างของสถาปัตยกรรมจีนในประเทศไทยแต่ละ
ประเภท รวมทั้งเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ที่ครอบคลุมมากขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

จิตรา ก่อันทเกียรติ (2539). ตั้งหนังเกี้ยว. กรุงเทพมหานคร, แพรวสำนักพิมพ์.

จิตรา ก่อันทเกียรติ (2542). พระพุทธ พระโพธิสัตว์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์จิตรา ในเครือบริษัท มัณฑิตาจำกัด.

ถ้วน ลี เสง and บุญยี่ง ไร่สุขสิริ (2543). ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร, คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา.

ปิ่นรัชฎ์ กาญจนจันฐิติ (2552). การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน. กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พงศ์สวัสดิ์ สระวาที (2539). แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศาลเจ้าจีนในการพัฒนาเมืองและชุมชน. ภูเก็ต. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรพรรณ จันทโรนานนท์ (2529). "ศาลเจ้าและวัดจีนในกรุงเทพฯ" " รวมบทความประวัติศาสตร์ 8: 195-216.

พรพรรณ จันทโรนานนท์ (2539). สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 35 โดย พระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์ สำนักงานกลาง หอรัษฎากรพิพัฒน์ ในพระบรมมหาราชวัง.

พระอาจารย์จันทรรณคุณาธิการ ไพศาล สมณกิจ (เย็นเต็ก) (ม.ป.ท.). ประวัติวัดโพธิ์แมนคุณาราม

เศรษฐพงษ์ จงสงวน (2557). บทสวดทำวัตรเช้า-เย็น จีนนิกาย. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์ต้นน้ำ.

เศรษฐพงษ์ จงสงวน (2557). ประวัติการถวายผ้ากฐิน อนุสรณ์เนื่องในวโรกาสที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จ

ทรงเป็นประธานถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทิพยวารีวิหาร กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 26 ตุลาคม 2557. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์ต้นน้ำ.

เศรษฐพงษ์ จงสงวน (2557). หนังสืออนุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานผ้าไตร จำนวน 2 ไตร และผ้าไตรเงินจำนวน 2 ไตร มาในงานผูกพัทธสีมา ฝังลูกนิมิตอุโบสถ วัดทิพยวารีวิหาร (กัมโล่วยี่) เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต) ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต กรรมการ มหาเถรสมาคม วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นประธานประกอบพิธีผูกพัทธสีมา ฝังลูกนิมิต ในวันพฤหัสบดีที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2557 เวลา 13.29 น. ณ วัดทิพยวารีวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ต้นน้ำ.

สุวรรณ ประทีป (2526). “วัดจีนในประเทศไทย”. คนจีน 200 ปี ได้พระบรมโพธิสมภาร ภาค 1. กรุงเทพมหานคร, บริษัทเส้นทางเศรษฐกิจ.

อรศิริ ปาณินท์ (2533). รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบวัดจีนในกรุงเทพฯ. . กรุงเทพมหานคร.

ภาษาอังกฤษ

Feilden Bernard (1989). Conservation of Historic Building. Architectural Press. London.

Feilden Bernard and Jokilehto Jukka (1998). Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites. Rome, ICCROM.

Heritage lottery fund (2012). Conservation plan guidance. Welsh.

ICOMOS-Australia (1979). the Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance (the Burra Charter). Australia, ICOMOS-Australia.

International charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (the Venice Charter) (1964). Adopted at the Second International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments. Venice.

Jokilehto Jukka (1999). A History of Architectural Conservation. Oxford, Butterworth-Heinemann.

The UNESCO Asia-Pacific Awards for Cultural Heritage Conservation.

ภาคผนวก

วันสำคัญและกิจกรรมที่เกิดขึ้นของวัดจีนในกรุงเทพฯในรอบ 1 ปี

กำหนดปฏิทินวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ บุรพจารย์ และงานพิธีประจำปี วัดโพธิ์แมนคุณาราม (ตามจันทรคติจีน)

เดือน ๑	วันที่ ๑	วันสมโภชพระศรีอารยเมตไตรย์โพธิสัตว์ประสูติ ข (หมี่เล็กผู้สักเสี้ยตั้ง)
	วันที่ ๖-๙	งานพิธีสังฆวัชระขมากรรม สะเดาะเคราะห์ เสริมดวงชะตา (พะแก่ง)
	วันที่ ๘	เวลา ๒๓.๐๐ น. พิธีถวายบูชาเทพธรรมาบาลโพธิสัตว์ (กังจูเทียน)
เดือน ๒	วันที่ ๘	วันสมโภชพระศากยมุนีพุทธเจ้าเสด็จออกผนวช (เส็กเกียฮุกชุกแก)
	วันที่ ๙	วันที่ระลึกวันมรณภาพพระอาจารย์เซียงกี ปฐมบูรพาจารย์ วัดเชิงจ๋วยเซงฮงหมี่กั้ง
	วันที่ ๑๕	วันสมโภชพระศากยมุนีพุทธเจ้าปริณิพพาน (เส็กเกียฮุกเนียบพ่วง)
	วันที่ ๑๙	วันสมโภชพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ประสูติ (กวนอิมผู้สักเสี้ยตั้ง)
	วันที่ ๒๑	วันสมโภชพระสมันตภัทรโพธิสัตว์ประสูติ (โผวเฮียงผู้สักเสี้ยตั้ง)
เดือน ๓	วันที่ ๖	วันสมโภชพระจุนทิโพธิสัตว์ประสูติ (จุนทีผู้สักเสี้ยตั้ง)
	วันที่ ๑๘-๑๙	งานพิธีสังฆวัชระพระโภชชยคุรุพุทธเจ้าขมากรรมสูตร (เอี้ยะซือฉ่า)
	วันที่ ๒๒	วันที่ระลึกวันมรณภาพพระวัชรราชาจารย์นะนาหุทคตุ
เดือน ๔	วันที่ ๔	วันสมโภชพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ประสูติ (บุงซู่ผู้สักเสี้ยตั้ง)
	วันที่ ๘	วันสมโภชพระศากยมุนีพุทธเจ้าประสูติ (เส็กเกียฮุกเสี้ยตั้ง)
เดือน ๕	วันที่ ๒๒-๒๖	งานพิธีสังฆวัชระพระนามพระพุทธเจ้าหมื่นพระองค์ขมากรรมสูตร (บ่วงฮุกป้อฉ่า)
	วันที่ ๒๖	วันที่ระลึกท่านเจ้าคุณเย็นเต็กได้รับอภิเษกเป็นพระวัชรราชาจารย์สืบ ทอดนิกายมนตรยาน และพิธีรับศิษย์แสดงตนเป็นพุทธมามกะ และมนตราภิเษก (กุยอี-ก้วงตั้ง)

เดือน ๖	วันที่ ๓	วันสมโภชพระสกันทะโพธิสัตว์ประสูติ (อุย่ท้อผู้สักเสี้ยตั้ง)
	วันที่ ๑๒	วันที่ระลึกวันมรณภาพพระอาจารย์ฮ่งเล้ง
	วันที่ ๑๖	วันที่ระลึกวันเกิด พระมหาคณาจารย์จันธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ่มมหาเถระ)
	วันที่ ๑๙	วันสมโภชพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ทรงบรรลุนิพพาน (กวนอิมผู้สักเสี้ยตั้ง)
เดือน ๗	วันที่ ๒๔	วันสมโภชพระสังฆรามपालโพธิสัตว์ประสูติ (แคนำผู้สักเสี้ยตั้ง)
	วันที่ ๑๓	วันสมโภชพระมหาสถามปราปต์โพธิสัตว์ประสูติ (ไต้ซี้จี้ผู้สักเสี้ยตั้ง)
	วันที่ ๒๐-๒๒	งานพิธีบำเพ็ญกุศล ทักษิณานุประทานแต่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ประจำปี (โหวโต้ว-ฮู้จิ่ง)
	วันที่ ๒๙/๓๐	วันสมโภชพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ประสูติ (ตี้จั้งฮ้างผู้สักเสี้ยตั้ง)
เดือน ๘	วันที่ ๓	วันสมโภชพระโกชนपालโพธิสัตว์ประสูติ (กำใจผู้สักเสี้ยตั้ง)
	วันที่ ๒๒	วันที่ระลึกวันมรณภาพ พระมหาคณาจารย์จันธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ่มมหาเถระ)ปฐมบูรพาจารย์วัดโพธิ์แมนคุณาราม
เดือน ๙	วันที่ ๑-๑๐	เทศกาลกินเจประจำปี
	วันที่ ๑๙	วันสมโภชพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์เสด็จออกผนวช (กวนอิมผู้สักชุกแก)
	วันที่ ๒๙-๓๐	วันสมโภชพระโภษะคุรุพุทธเจ้าประสูติ (เอี้ยะซ้อฮุกผู้สักเสี้ยตั้ง)
เดือนที่ ๑๐	วันที่ ๕	วันที่ระลึกพระโพธิธรรมเถระ ปฐมสังฆปริณายก นิกายชยาน(เซ็น) (ตี้ก้อฮ้อจ้อฮ้อผู้สักเสี้ยตั้ง)
	วันที่ ๘	วันที่ระลึกวันเกิดพระอาจารย์เซียงกี ปฐมบูรพาจารย์วัดเชิงจู้ย เซงฮอง หมี่กั้ง
เดือน ๑๑	วันที่ ๘	งานพิธีรับศิษย์แสดงตนเป็นพุทธมามกะ และมนตราภิเษก (กุกยอ-ก้างตั้ง)
	วันที่ ๘-๑๐	งานพิธีสังวัธยายขมากรรม ประจำปี(เสี้ยฮ้าง)
	วันที่ ๑๗	วันสมโภชพระอมิตาภะพุทธเจ้าประสูติ (อ้อมีถ้อฮุกผู้สักเสี้ยตั้ง)

เดือน ๑๒ วันที่ ๘ วันสมโภชพระศากยมุนีพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ (เส็กเกียฮุกเส่งเต่า)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายภากร ฉัตรเจริญสุข เกิดวันที่ 28 พฤศจิกายน 2533 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรีในหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรม สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2556 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2557 ติดต่อ โทรศัพท์มือถือ 089-442-9998

